
Danmarks Historie under de Oldenborgske Unionskonger,

af

C. Molbech.

Forste Afdeling.

Indledning. Kong Christian den Første.

Forerindring.

Det er en Mening, som i nyere Tid nu og da har fundet Indgang, at den danske Historie, særdeles for de tidligere Aarhundreder, manglede tilstrækkeligt Stof og Interesse for den historiske Kunst eller Fortælling. Til andre Tider er derimod klaget over, at vi savne Historieforfattere, der benyttede de overvældende rige og vidtloftige Materialier, som den kritiske Flid og Forskning nu i et heelt Aarhundrede have opbygget. Begge Meninger kunne behøve at berigtiges eller indskrænktes. Den sidstnævnte Klage har den Sandhedsgrund, at Historieforfatterens Talent og Kunst i ethvert Land hører til de sjældne Phænomena, der ikke vise sig blot fordi man kan give Anvisning paa en Mængde af fornødne og brugbare Materialier. Hvad disse angaaer, da maae vi bede Enhver, ikke at stusse sig selv ved overdræbne Forestillinger om den danske Histories tilgængelige Kildestof og fornødne Forarbejder til Brug for den historiske Fortæller. Det er ikke for dristigt sagt, at dette Stof, for en god Deel af Middelalderen, ligesom for den hele nyere Historie, (især for saa vidt som den vil skildre Landets og Folkets indre Tilstand og sammede Udvikling) enten endnu ligger ubenyttet, og for en Deel utilgængeligt eller vanskeligt at benytte, i Landets offentlige Arkiver — for det sidste hundrede Aar tildeels i saa

Historisk Tidsskrift. VI.

tilværende Privatsamlinger — eller at det ikke med Fuldstændighed er bragt for Lyset, og tildeels ligesaa ufuldstændigt er benyttet. At bevise denne Paastand, var let nok; men vi tree ikke, den af nogen Sagkyndig vil blive modsagt. Den finder sit Beviis i enhver ny Kildesamling, enhver ny kritisk og grundig Bearbejdelse af enkelte Momenter, Tidspunkter eller særskilte Materier af den danske Historie, hvorpaa de sidste ti eller tyve Aar ingenlunde have været ufrugtbare. En anden Sag er den virkelige, enten oprindelige eller ved Sorgløshed og Tidens Magt bevirkede Mangel paa tilstrækkelige Kilder; denne maa ogsaa komme i Betragtning, og veies efter sit rette Maal.

Naar man vilde antage, at Danmarks Historie, i Sammenligning med endeel andre Rigers, var fattigere paa hoiere politiske og nationale Interesser, og saaledes mindre frugtbart, mindre stiftet for den fertallende Kunst: da er ogsaa dette en ensidig Mening, som trænger til betydelig Indskrænkning. Rig nok for Statens indskrænkede Omfang er vort Fædrelands Historie paa Begivenheder; men det lader sig ikke negte, at den kun alt for lidt fattes Kilderne til de handlende Charakterers Skildring, og til den pragmatiske Udvikling af de historiske Drivesiebre. I denne Mangel er maaskee Savnet af tidligere nationale Kroniker i Landets Sprog, og Samtidiges Beretninger om hvad de havde oplevet og erfaret, hvorpaa endeel andre europæiske Lande ere rige nok, det mest følelige. Efter Saxes latinske Krønike, hvis historiske Bard fornemmelig strækker sig fra Midten af det 11te til henimod Slutningen af det 12te Aarhundrede, mangle vi for det 13de, 14de og 15de Aarhundrede et lignende historisk Kildestof; og Fvitsfeldts, i øvrigt uberegnelig nyttige Aarbog (dette er den mere, end en sammenhængende Krønike) kan ikke bøde paa dette Savn.

En anden Mangel, paa det fornødne Forraad af Diplomer og Breve, er meget følelig i adskillige vigtige Partier af Danmarks Middelalder's Historie; og saaledes trykkes ogsaa den nyere danske Historie ved Magerheden i de biographiske Kilder og Materialier, ved Savnet af private Familie-Archiver, Memoirer og Brevvekslinger, og ved den næsten utrolige Efterladenhed, hvormed man i flere Aarhundreder har ladet saa godt som Alt, hvad der fandtes af saadant i Landet, adspiltes og forgaac. Undertiden yttres dette Savn sig paa den mest paaafaldende Maade, selv i Tider, som ligge os ganske nær. Vi kiende f. Ex. unegtelig langt næriere og bedre Christian den Fjerdes Personlighed, hans Regieringsvirksomhed, hans Hof og hans Privatliv for to hundrede Aar siden, end

vi kende Frederik den Femtes, uagtet det endnu ikke er 80 Aar siden denne Konge døde — der i øvrigt maaskee, ved Siden af den Popularitet, han vandt, var en af de mindst selvirkende Konger, som have siddet paa den danske Throne; men hvis Personlighed tillige, naar vi undtage, hvad Rygter have bevaret om hiin Popularitet og om hans private Skrøbeligheder, hører til de hidtil mindst bekendte blandt alle oldenborgske Konger. Han var samtidig med Ludvig XV., Georg II. og Frederik II. Men, i hvilket minutieus Detail, man kunde næsten sige Uge for Uge og Dag for Dag — kende vi ikke disse tre Kongers Regentliv og Privatliv — imedens vi vel nogensunde kende Frederik den Femtes Regiering (skøndt dens Historie, bearbejdet efter Kilderne, endnu ganske savnes); men hverken vide noget rigtigt om ham selv som Regent, eller kunne have en klar og bestemt Forestilling om hans personlige og private Charakter. — Jeg vælger netop dette, os saa nærliggende Exempel, for at gøre det endnu tydeligere, af hvor uendelig vigtig Indflydelse Kilderens Tilværelse og Kilderens Brug er for den nyere Histories Tilbliven og for dens Skikkelse. Vi maae altid vel adskille begge disse Momenter.

Historien skal ikke gøres, den er til; den eksisterer i Kilderne, i Begivenhedernes, Kiendsgierningernes factiske Stof, saa vidt og saa fuldstændigt, som det gives. Enhver, som har Øyne til selv at samle og ordne dette Stof, til at modtage eller opfatte det i en klar, objectiv Bestuelse, kan læse Historien i og ud af dens Kilder. Men det er kun saa, der have denne Øyne, eller Udholenhed til at anvende den. For de Allersfleste have de umiddelbare historiske Kilder en afstrækkende Alvor, et overvældende Omfang, en Magerhed af Indhold i den vidtloftigste Udstrækning, eller en forvirrende Stofrigdom og modsigende Strid i dette Indhold, som snart bringer dem til at opgive det historiske Kildestudium. For de Allersfleste er derfor Historien ikke til, førend den skrives. Man seer i det høieste, naar den større Mængde af Læsere fastholdes ved dens umiddelbare Stof, da er det i Almindelighed kun ved det piquante, underholdende, personlige, private Element, i Hoflivet, Hofintrigerne, den fornemmedes Verdens Liv bag Coulisserne — eller overhovedet i Privatlivets, Familielivets, Huuslivets Sphære, der spiller en saa svag og ubetydelig Rolle i Staternes og Nationernes politiske Skiebne; i det mindste overalt, hvor disse Elementer ligge udenfor betydelige historiske Charakterers handlende og politiske Liv. I modsat Tilfælde indtræder et andet Forhold, hvor

Privatlivets Indflydelse paa Personligheden, og dennes Andeel i den offentlige Charakter, kan faae en høiere, en virkelig historisk Betydning, som kun vil benegtes naar man er kommen paa den Afvei, hvorpaa en nyere historisk Skole har været tilbøielig nok til at forvirle sig. Denne vil give os et Slags abstract, speculativ, saakaldet philosophisk Behandling af Historien, hvorved dens Stof i det Væsentlige skulde reduceres til almindelige Sætninger, Resultater, Dogmer, Reflexer, og hvorved derimod de individuelle Charakterer i deres Virken trænges tilbage som ubetydende, eller forsvindende i de historiske Idées Heelhed. En saadan Behandlingsmaade af Historien tilhører dog ingen af de, den gamle eller nye Tids classiske Historieforfattere, i hvis Arbejder jeg har søgt Næring og Mønster.

Der kunde imidlertid fra den modsatte Side gøres en Indrænding eller Grindring, med Hensyn til Korraad og Bestaenhed af de nyere Tiders historiske Stof. Dette synes sundt at maatte sætte os i Skræk ved dets overvældende Masse og Omfang; til andre Tider kunne vi atter falde i Frygt for Ufuldstændighed, Mangler, utilfredsstillende Magerhed eller udeftommende Udfyldninger, naar vi mangengang støde paa et indskrænket, fattigt Stof i Kilderne. — Det er den historiske Videnskabs Sag, at overvinde begge Vanskeligheder; og Historieforfatternes Kunst maa lære sine Dyrkere, naar disse få Raad og Evne til deres Forretagender, at vælge et Stof, som i Kilderne har faa meget Indhold, at det er mueligt at give det Stikkelse — eller hvor det er mueligt af Maaflens umaadelige Chaos at concentrere det Indhold, hvoraf en beftuelig Fremstilling, den historiske Fortælling i sin for Alle mottagelige Form, kan danne sig. Det er paa Evnen hertil, at det beroer, om et historisk Arbejde skal lykkes; thi hverken Stoffets Rigdom, Mængde eller Betydning kan allene gjøre Udslaget. Der ere to Hovedting, hvorpaa det kommer an ved en god Historie; den ene er dens Kilde; den anden Forfatterens Egenskaber. Den mindste Schweizer-Cantons Historie kunde, naar Kilderne ere rige eller tilstrækkelige, blive Gienstand for et historisk Konkvart; og til Exempel paa, at ikke Arbejdets Størrelse og Omfang giver Maalestokken for dets Værd i Forhold til Stoffet, kan det tiene, at Mignets Beg i to Octavbind maafler endnu ikke er overgaaet ved nogen andet Arbejde over den, ogsaa i sit materielle Indhold, uhyre franske Revolutionshistorie.

I det jeg her meddeeler den første Halvdeel af en historisk Fremstilling af et Tidrum, hvis Begivenheder allerede ofte ere undersøgte og berettede med meer eller mindre Udferlighed i danske Historier: vil jeg afholde

mig fra enhver Jævnførelse, enhver Jitring om mit eget Arbeide, der skulde tiene til at forklare dets Mangler, eller at undskyldte dem. Det maa staae sin egen Prøve, og gjøre sin Virkning paa Læserne, saaledes som det kan stee umiddelbart, uden noget forudgaaende Forsøg paa at fremkalde en Stemning eller Dom, der ikke udgik allene fra Skriftet og den historiske Fremstilling selv. At denne er bygget paa Studium og passende Brug af de oprindelige Kilder, og af enhver anvendelig sildigere Berigelse, kritisk Undersøgelse og Oplysning af det behandlede historiske Stof: vil den sagkyndige Læser let kunne spore. I enkelte Tilfælde, hvor jeg kan have taget Feil, vil Kritiken ligeledes uden Bamselighed, da her sielden kan blive Spørgsmaal om historiske Smaating, finde Leilighed til Rettelse. Saaledes har jeg overhovedet i dette Arbeide søgt at undgaae besyrrkende Henviisninger og Anmærkninger, hvilke ellers let, naar de fuldstændigen skulde være anvendte, kunde have optaget i det mindste en halv Gang mere Rum; de saa, som jeg leilighedsvis af en eller anden Grund er kommen til at optegne, har jeg givet deres Plads efter Fortællingen selv, for saameget mindre at afbryde dens Læsning. Derfor, i ganske enkelte Tilfælde, en Undtagelse herfra skulde finde Sted, vil det kun være ved Henviisning til en eller anden utrykt Kilde.

Det er en naturlig Folge af forstielige Formaal, at Indledningen, hvormed denne historiske Fremstilling begynder, er skreven efter en anden Maalestok, og at Fortællingen her er holdt i langt mere indskrænkede Grændser og i en anden Charakter, end i Christian den Førstes Historie. I den nærmest foregaaende Deel af denne Indledning udvider den sig mere; men det bliver derfor dog lige tydeligt, at det ikke har været min Hensigt at ville berette den hele saakaldte Unionstids Historie. Det var den første Periode af Danmarks nyere Historie under den Oldenburgske Kongestamme, jeg vilde behandle i en Fortælling af Statens og Folkets Skiebne, og om de vigtigste handlende Personer, der vare Medskabere for denne Skiebne — en Fortælling, hvori jeg overhovedet vilde søge at vedligeholde Eenhed; og derfor kun, hvor dens Gang og Udvikling med et Slags Nødvendighed fordrer det, vilde drøle ved indvortes Tilstand og Forsatning, eller ved fremmede Forhold, der kunne behøve nogen Oplysning for at forstaae vore egne; men uden at afbryde den historiske Beretning ved særskilte, udsørlige Stilsbringer af Statsforsatning, Indretninger og Kulturförhold. — Jeg tilføier endnu, i Anledning af Grændsen, jeg vilde sætte for dette Arbeide, at efter min Synsmaade for Overskuelsen af

høit lange Tidrum af fire hundrede Aar, deler det sig, betragtet som et stort historisk Drama, i fire mindre, hvert for sig afsluttede. Af disse naaer det første fra Grev Christian af Oldenborgs Thronbestigelse til Christian den Andens Flugt af Riget; (1448—1523.) Det indeholder Middelalderens Slutnings- eller Overgangstid, og dens aabnede Kamp med den nyere Tid. Det fremstiller iblandt andet under de tre første Konger af det nye Dynastie, der var bestemt til, efter saa langvarige udrertes Storme og indvortes Bevægelser, at give det danske Rige Ro og Fæst, de sidste, længe vedvarende og ofte, men forgievs, gjentagne Forsøg paa at give det hele skandinaviske Norden en fælles Behersker. Med den fuldkommenste Berettigelse kunde de valgte Unionskonger dog ligesaa lidt overvinde den svenske Adels Modstand, som den naturlige og nationale Uafhængighedsfølelse hos Folket. At ville dadel Christian I. for en Politik, som Modtagelsen af den danske Krone anviste ham, er ligesaa ubefoiet, som at dadel den Deel af Sverriges Adel, der repræsenterede og forsvarede den selvstændige Nationalitet. — Dette Tidrum, særdeles Christian den Andens Historie, er jævnlig behandlet og betragtet fra meget forskellige Synspunkter; den er langt fra at være udtomt, og den herester følgende Fremstilling af Christian den Førstes Historie gjør ikke Paastand paa Fuldstændighed.

Det andet Tidrum gaaer fra 1523 til 1660: Aristokratiet, eller det danske Ridderstabs Glands, Slappelse og Undergang. Til denne interessante Periode's Historie ere de trykte og utrykte Kilder baade gode og rige; men endnu vente de paa den Haand, der vil og kan benytte dem. — Den tredje Afdeling, Souverænitetsperioden, kunne vi sætte fra 1660 til 1784. De enkelte Konger i dette Tidrum (med Undtagelse af Frederik III. og Frederik V.) savne ikke Historieforfattere; men et Par af dem (Christian V. og Frederik IV.) kunde ikke let have fundet en mindre uuelig, eller mere partisk. Med Aaret 1784 begynder vor nyere Histories fjerde Periode eller dens nyeste Drama, i hvilket vi selv ere Deeltagere, og som derfor endnu kun, meer eller mindre ufuldkomment, kan skrives fra Partiernes Standpunkt.

Den 25de April 1845.

Indledning.

1. Noget over hundrede Aar vare forløbne, siden den hollstenske Geert den Stores Drab i Randers ved Niels Gb-besen (1340) banede Valdemar Christoffersson Vej til Thronen; og nu var atter det danske Rige herreløst, og var uden Kongestamme. (1448.) Inden vi berette, hvorledes en Fyrste af ældgammel nordtydsk Greveslægt blev valgt af Landets Mægtige til at herske over Danmark, og hvorledes han derefter paa sit Hoved igien forenede Nordens tre Kroner, som hans Forgænger, den bayerske Christoffer i syv Aar havde baaret i Fred: ville vi nogle Dieblif gaae tilbage i Tiden, indtil omtrent et hundrede Aar før det nævnte Tidspunkt. Vi ville saaledes giennemgaa Danmarks Skiebne i to Aarhundreder, for at gienskaffe i Grindringen, hvorledes Riget først under stærke indvortes Bevægelser dalede; i derpaa følgende halvtredsindestyve Aar sank indtil Opløsning; for omsider ogsaa at mindes, hvorledes det blev reddet, og at vise hvorledes en i Tiden nedlagt Sæd, der syntes at love Norden noget Stort, i det sidste af hine Aarhundreder har spiret og voret; og hvorledes den, aldrig stiftet til at opnaae Modenhed, blev nedtrykt ved Skiebneens mægtige Gang og Villie, hvorunder Riger og Kongestammer maa bøie sig. Noget længere maa vi dvæle ved denne Slutning af Tidsrummet; ved Tiden, hvori Danmarks Historie knytter sig til det øvrige Nordens, ved hiint aldrig fast grundede, endnu ofte i sin Væstfænhed misforstaaede Forbund, der bragte langvarig Splid, svækkende og fordærveligt Fiendskab, i Stedet for fælleds Magt og Enighed, imellem

Rigerne. — Kun ved et saadant Tilbageblik, om endog overhovedet fort og hurtigt, vil det blive os mere klart, under hvilke Forhold og Vilkaar Christian af Oldenborg besteg den gamle danske Kongestol.

2. Af den feierrige Valdemars Magt og Erobringer vare ved hans Død, (1241), efter fyrgetyve Aars Regjering, kun faa Brudstykker tilovers. Halvfemtsindstyve Aar senere var knap en Skygge af det danske Rige tilbage. Det var ikke allene den tragiske Brodrestrid imellem to af Valdemar den Andens Sønner — det var ikke allene Kongens uheldige, skiondt i Tidstid grundede Tanke, at ville give den yngre Søn Sønderjylland til et Lehnshertugdømme: det var maaskee endnu mere Abels Giftermaal med den holstenske Mathilde, og hans Efterkommeres Fortrængelse, efter Faderens snart paafølgende Død, fra Thronfølgen i Danmark ved den tredje Broder Christoffer, der blev Hovedkilden til Begivenheder, som ikke blot fremkaldte Uheld nok over Christoffers Hæd; men bragte den danske Stat paa Randen af Undergang og Opløsning.

De schauenburgske Grever i Holsten havde under Valdemar Seier lært at frygte Danmark. Ved det velkomne Evgerskab med Hertug Abel, og den deraf udsprungne uafbrudte Forbindelse med hans Efterfølgere, vilde Holstens Fyrster i Begyndelsen kun arbejde paa, at gjøre Sønderjylland til et fra det danske Kongerige afrevet, eller i det høieste ved et løst Lehnforhold med dette forenet arveligt Hertugdømme. Men i første Halvdeel af det 14de Aarhundrede var Riget svækket nok ved indvortes Splid og Ufred, ved jævnlige, Landets Kræfter fortærende Krige, til at endnu mere fra hin Side kunde voves. Neppe hundrede Aar vare forløbne, siden Valdemar Seier havde lagt alt Landet imellem Elben og Eideren under Danmark — da en fattig, først ved Vogen oplært,

tiden med ridderlig Færd og Krigen's Haandværk fortrolig, i Mænd og Villie stærk, ved Mod og Dristighed sin svage Modstander vidt overlegen holsten'sk Greve, Geert af Rendsborg, kunde saa godt som raade for hele Danmark.

3. I omtrent halvtredshundstyve Aar havde Striden, der paa begge Sider førtes med megen Forbittrelse imellem den verdslige og geistlige Myndighed, Kongemord, uheldige Krige med Holsten og Norge, indvortes Uroligheder og Bondeoprør, samvirket til at nedbryde Danmarks indre Velstand og Statskraft. Ligesom denne forringedes, steg de holsten'ske Grevers og de nordtyske Hansestæders Magt. Erik Klipping's Mord, fremkaldt ved en Sammensværgelse af den allerede overmægtige høiere Adels i Danmark, styrkede Riget i en Forvirring, som det neppe kunde lykkes hans Søn, under en urolig, melsommelig Regjering, der ikke var uden Værdighed og Udholdenhed, nogenlunde at udsjævne.

Erik Menved var en Konge, hvis Stilling og hvis Charakter bragte ham til, under en lang, men ikke meget heldig Regjering, der opfordrer til en noget senere Udvikling, jævnligen at gribe personligt ind i dens Gang, og at udfaste eller deeltage i politiske Planer, hvis Udfald dog som oftest ikke svarede til de Beregninger, Kongen synes at have gjort sig. En ledende Grund for hans vigtigere Foretagender — hvori han ved flere Leiligheder viste Fasthed og Strengthed i at modstaae hierarchiske og aristokratiske Indgreb i Kongemagten — var maaskee for en Deel den sønlige Følelse af Pligten, at tage Hævn for sin Faders grusomme Drab; men det var ogsaa Kongemordet, som Følge af Adelsens Overmod og Selvraadighed, som han søgte sig kaldet til at straffe. Det var tillige de allerede tidligere knyttede Forbindelser med Folkungerne, eller det Virgerske Kongehus i Sverrige¹⁾, der bestemte Erik Menved's Politik, og hvorved et spændt og

fiendtligt Forhold til Norge, som denne Konge havde i Arv efter sin Fader, ikke blev bedre. Dette Forhold udviklede sig omsider til en langvarig Feide, hvis Følger vare ødelæggende for Danmark, uden at bringe Norge nogen virkelig Nytte. Eldre Krige og Stridigheder imellem de to Riger — Danmark havde, fra Harald Blaatands og Knud den Stores Tid, meer end een gang søgt at vinde, i det mindste Overherredømmet over Norge — syntes at skulle tage Ende ved Giftermaalet imellem Kong Hagensen og Grev Plogpenningss Datter Ingeborg (1261). Men netop herfra udbrød en uendelig Strid om denne Kongedatters Medgift og om hendes Fædrenearv, der under hendes Fætters, Grev Glippings, hele Regjering blev hende forholdt. Denne Strid, der i sin Anledning nu maa forekomme os ubetydelig, blev dengang — maaskee i Forening med andre politiske Omstændigheder — alvorlig nok; i det den, efterat have været allerede nogle og tyve Aar under Christoffer og Grev Glipping, omsider, efter denne Konges Død, fremkaldte den i to og tyve Aar vedvarende Krigstilstand imellem Rigerne.

4. Grev Glippings fredløse Mordere fandt, uagtet Slægtskabet imellem den dræbte Konge og Dronning Ingeborg, ikke allene det søgte Tilflugtssted, men Væstermæsse og Vistand hos Norges Konge, Grev Præstehader, som endelig 1288 forkyndte Danmark åabenbar Feide. Denne sortes af den norske Konge ved jævnlige Plyndringstog og Strandhug, eller Brandskatning, paa Danmarks Kyster; af hans Forbundne, de danske Kongemordere med Marsk Stig og Grev Jacob af Halland i Spidsen, ved at indtage og befæste enkelte Smaastæder i de danske Farvande (Hielm og Sprogø), fra hvis Hovedborge de fredløse Adels herrer tilsoiede Landet stor Overlast. — Gudskjendt Grev Menveds Moder, Dronning Agnes af Brandenburg, med Mod og Klogskab greb Rigets Styrelse efter sin Herres

Mord, og forestod det i Sønnens umyndige Aar, synes dog disse Forhold og Kongens Ungdom at have fremmet hans hemmelige og aabenbare Fienders Foretagender. Kong Erik selv maatte endnu, efterat han havde tiltraadt Regjeringen, i meer end ti Aar udholde en vedvarende Kamp, deels imod den norske Konge, deels mod indvortes Forrædere og Landsfiender, blandt hvilke den Lundske Erkebiskop (Jens Grand), der aabenlyst holdt med Kongemorderne, ikke var en af de mindst farlige. De voldsomme og ulovlige Midler, Erik Menved lod anvende for at bringe denne Prælat til Fæielighed, og i hvis Udførelse Kongens Broder, Hertug Christoffer, viste en overdreven barbarisk Jær, havde imidlertid kun den modsatte Virkning. Erkebiskopen lod sig hverken bøie ved Trudsel eller Bænter; han undveg af sit Fængsel; Landet kom i Vand eller Interdict, og den vidtloftige Process, Kongen maatte føre for den pavelige Stol, hvor Dommen gik ham imod, havde omsider kun til Følge, at Paven formløede Dommen da Kongen havde ydmyget sig.

Erik Menved var ikke heldigere i Striden med Norge, hvis Konge, paa en for Sønnen krænkende Maade, tog hans Faders, sin egen Frændes, Mordere i Beskiærmelse. To og tyve Aar varede i det Hele den heraf opstaaede Ufred imellem de to Riger, hvortil vist nok andre Grunde,* foruden de personlige, maae have medvirket. Omfider tog ogsaa disse Forhold en for Danmark endnu mindre gunstig Vending, i det der fra Aaret 1312 indtraadte en hidtil ukiendt Nærmelse imellem Norge og Sverrige, uagtet det dobbelte Svogerskab, som nu forenede det svenske Kongehuus med det danske²). Flere Forbund, sluttede imellem Norge og Sverrige (1302. 1303) vare snarere Danmark imod, end til dette Riges Fordeel; det var dog ikke saameget den svenske Kong Birger, som hans urolige, ærgerrige Brødre, der stiftede de norske Forbindelser,

som imidlertid endnu ikke førte til nogen varig Fæsthed. Et langt, af de affhyeligste Optrin ledsaget Fiendskab imellem Birger og hans Brodre gav Erik Menved Anledning til, uden bedre Lykke, at blande sig i Sverriges Sager, og til at ville, ved flere Krigstog til dette Land, understøtte sin Svoger, hvis flette og forbryderiske Handlinger dog tilsidst førte ham landflygtig til Gotland, og siden til Danmark. (1318.)

Under alle disse indviklede Uroligheder og Krigshandeler, maatte Kong Erik desuden endnu ogsaa prøve sin egen Broders, Hertug Christofferss Træfsald og Forræderi; i det denne indgik hemmelige Foreninger, baade med de svenske Hertuger, og med sin egen Faders fredløse Mordere. Vel viste Erik sig i Stand til, ikke uden Kraft at modstaae sine indvortes og udvortes Fienders Anslag og deres gjentagne Anfald; men det blev dog hans Lod, sjelden eller aldrig at see noget af sine Foretagender føres til en lykkelig Udgang. Saaledes endtes vel omfider den lange Tvedragt med Norge ved Fredsslutninger og Forbund (1309, 1310 og 1313); men uden at Erik Menved tilsidst opnaaede den Fordeel, som det 1310 i Helsingborg sluttede Fredsforbund imellem Danmark, Norge og Sverrige syntes at love ham. Den formodede Thronfølger i Sverrige, Hertug Erik, skulde, efter denne Tractat, frastige sig sin Trolovede, den norske Kongedatter Ingeborg, og saaledes Udsigten til ogsaa at bestige Norges Throne; han skulde derimod ægte Erik Menveds Søsterdatter Sophie af Werle, formodentlig ikke uden Hensigt til, derved at aabnes en muelig Udgang til den danske Throne, i Fald Kong Erik døde uden Afkom. — I Stedet herfor, uden at ændse høitideligt indgaaede Lovter, ægtede Hertug Erik og hans Broder Valdemar de to norske Kongedøttre, begge med Navnet Ingeborg — den ene Datter, den anden Broderdatter af Kong Hagen Hagensen.

5. Den Spire til to af de nordiske Kroners Forening, som Grik Menved maaskee kan have tænkt paa at opelske for sin Slægt³⁾, fød nu frem paa en anden Jordbund. Det laae ikke i Skiebneens Bestemmelse, at en svensk Kongesøn skulde faae nogen Udsigt til at regiere over Danmark. Begge Virgers Brodre maatte, som Sagnet har fortalt, døe den rædsomme Hungersdød i Rykiobings Slotstaarn i Sodermanland; men Hertug Griks Enke havde forinden skienket ham en Søn. Da den udfaarede Thronarving, Magnus Virgersøn, ufskyldig i enhver Brode af Faderen, den 28de October 1320 var bleven henrettet i Stockholm ved et Adelsparti, med Drossen Mads Ketilmundsen til Formand, fik dette Parti den treaarige Prinds Magnus Griksøn udraabt til Sverriges Konge, omtrent paa samme Tid, som den norske Krone tilfaldt dette Varn ved Morfaderens Kong Hagen den Femtes Død. I fiorten Aar styredes begge Riger, Norge ved en Formynder-Regiering, Sverrige ved et adeligt og geistligt Raad, med Mads Ketilmundsen som Rigsforstander i Spidsen, indtil Magnus Griksøn havde naaet sit 18de Aar. Dette blev egentlig Grundlaget til den Form, hvorunder Aristokratiet i Sverrige i det 14de og 15de Aarhundrede søgte at tilvende sig, eller virkelig besad den herskende Magt i Riget.

En saadan Ende toge de i det 13de Aarhundrede imellem det danske og svenske Kongehuus knyttede Forbindelser, der vel havde endeel Indflydelse paa Begivenhederne under Grik Menveds Regiering; men ikke gavnede noget af Rigerne. — En anden Side i denne Konges politiske Virksomhed, hans Foretagender for at vinde tilbage hvad der endnu kunde reddes af Danmarks Overherredomme over de østersøiske Stæder (Cybek, Rostock, Wismar, Stralsund, og selv Nygen) indvirkede ham baade i Fejder og Forbund med nordtyske Fyrster, hvis Frugt omfider kun blev en eller anden tom, eller snart udsuget

Ehnskehed, ved Siden af et udtomt og forgældet Statkammer. Den ulykkelige Pantfættelse af hele danske Provindsers Krongodser (Fyen, Folland og Falsler, Verrø, meget af Kronens Gods i Vlesing, Folland og Fylland, endelig hele Skaane i 1318) begyndte under denne mere veltænkende, end statskloge og huusholderiske Konge, for at bære de sørgeligste Frugter under en Efterfølger, hvis flette, samvittighedsløse Charakter Grik havde maattet prøve. Men heller ei kan Historien forbigaae, at han efterlod sin Broder et Rige, nedstunket i Gield, og allerede for en stor Deel i gribste Panteherrers, og i overmodige, usorfskammede Ehnsmands Magt.

G. En ulykkelig Skiebne havde fra Valdemar den Andens Dage hvilet over den danske Kongestamme; den vilde, at ogsaa Grik Menved maatte døe i sin kraftige Manddomsalder, uden at kunne af fiorten Vorn, som Dronning Ingeborg havde født, efterlade en Thronarving. Gierne havde han villet udelukke en Broder, som havde været ham en nedrig og forræderisk Fiende, fra at blive hans Efterfølger. Den flesvigiske Hertug Grik, som Efterkommer af en ældre Son af Valdemar Seier, end Christoffer den Første, kunde heller ikke andet, end være ligesaa nær i Valget, som Grik Menveds Broder. Men Holstens Grever, blandt hvilke den mandige, begavede, ærgerrige og stridbare Gerhard af Holsten-Rendsborg fordunklede de fleste af sin Stamme ved Anslag og Bedrifter, vilde ikke see Abels Slægt paa Danmarks Kongestol; de vilde saalænge som mueligt hindre Hertugdømmets Forening med Kronen. Den danske Adels derimod ventede sig i Hertug Christoffer en Konge, der vilde lade sig foreskrive Alt hvad man forlangte. Betingelsen for hans Valg (ved Danehoffet i Viborg 1320) blev den første skriftlige Paandfæstning eller Valg-Capitulation, som en dansk Konge har udstedt. Den var vel ikke udelukkende affattet til Gunst for Adels og Geistlighed, da

ogsaa Borgers og Bønders lovlige Rettigheder deri omtales og forstærkes; men dens hele Indhold vidner dog tilstrækkeligt om, at hine Stænder vare de Mægtige i Landet; at det var dem, der foreskrev den tilkommende Konge det Muelige og Umuelige, der paalagde ham Forpligtelser, som han vel kunde indgaae, men ikke opfylde. Saaledes fordrede Haandsfæstningen, at Christoffer skulde tilsvare Betalingen af enhver Gæld, hans Forgænger havde paadraget Riget; medens den tillige fraaskrev ham Myndighed til at paalægge nogensomhelst usædvanlig, eller i nyere Tider fordret Skat. Hvorfra Midlerne skulde tages til at indløse saa mange pantsatte Provindser — derom indeholdt Haandsfæstningen intet Ord. Med den lagdes derimod en fast og i tre Aarhundreder varende Retsgrundvold til det danske Aristokraties længe forberedede Overmagt i Staten over Kongedømmet, hvorimod efterfølgende Regenter neppe, enten ved personlig Kraft, eller eftergivende Føielighed, kunde bestytte sig. — Det var nu afgjort ved Brev og Segl, at det var Adelen og den høiere Geistlighed alene, der kunde foreskrive Kongerne Villkaar og Indskrænkninger, som disse for en stor Deel hidtil aldrig havde villet tilstaae, eller vedkiende sig. Hvad der i det høieste tildeels, eller for en Tid, havde været Vedtægt: det blev nu herefter baade Sædvane og Lov.

Om Christoffer er i øvrigt alting sagt med de Ord: at han, efter en uhyggelig og vanærende Neglering, og ved sin dertil svarende Død, efterlod Riget opløst, Landet i de holstenske Grevers og andre udenlandske Herrers Magt og Besiddelse. Men eet maa Historien ikke forbigaae, naar den med mørke Træk, med streng Uvillie og næsten modbydelig Ulyst tegner det sørgelige Billede af Danmarks Tilstand under en udsel, raadløs, troløs og foragtet Konge, der købte sin Krone af Adelen, men ikke kunde købe Kraften til at bære

den. Det maa ikke glemmes, at den Krasileshed og Hjælpe-
løshed i Staten, den Sønderriksels- og Oplesnings-Tilstand
i det danske Rige, under hvis Vyrde den svage Fyrste omsider
segnede paa den uværdigste Maade, for en stor Deel var en
Arv, han havde modtaget efter en Broder, som med ædlere
Sind og heiere Gaver dog ikke kan frikendes for en tung
Brode. Grundvolden til de Ulykker og Forvirringer i Dan-
mark, som der maatte en tredje Valdemars Politik til at
bøde paa, blev lagt ved Erik Menveds ubesindige Egeghydig-
hed i at edse med Statens og Kongernes, i hine Tider næ-
sten eneste Hjælpekilder, Indkomsten af Krongodserne — en
saa meget farligere Sorgløshed, da Vedtægten medførte, at
med Pantelehnet, som blev overdraget Skyldherren indtil Giel-
dens Betaling, fik han ogsaa Kronens tilhørende faste Slot
eller Borg i sin Magt.

7. Hvorledes nu Valdemar Atterdag gienopreiste den
danske Throne, der i syv Aar var ledig og omstyrtet — hvor-
ledes han med Magt og med Snildhed, med beundringsvær-
dig Udholdenhed og uboielig Standhaftighed forfulgte sit Maal,
uden at være ængstelig i Brugten af de Midler, det beleilige
Dieblis frembød — og uden at lade sig nedslaae af Modgang,
eller strækkes af Hindringer, fuldførte sin store Gierning, at
samle det opførte Rige: dette lader sig vanskeligt med
saa Ord berette; saameget mindre, som desværre tilstrækkelige
Kilder fattes til et klart Billede, en fuldstændig Belysning af
en af de mærkværdigste Regjeringer, nogen dansk Konge har
ført. At det omsider lykkedes Valdemar, ved tyve Aars An-
strengelse, at vinde den største Deel af de fra Kronen afhæn-
dede Provindser, Norrejylland, Fyen, Sjælland og Smaalæn-
dene tilbage til Riget; at han endelig ogsaa fravristede Sver-
rige Skaane, Halland og Bleking — den bedste Deel af Ros-
vet, som Magnus Erikson havde faaet i sin Magt, og allerede

ophøiet til et eget Rige ⁴⁾ — er bekiendt nok. Men det er dermed hverken forklaret, under hvilke indvortes og udvortes Vilkaar han blev i Stand til at udrette dette; hvorledes Landets indre Forfaskning og Kronens Forhold til Aristokratiet og Folket vare beskafne under en saa urolig Regiering; eller ved hvilke Midler Kongen egentlig tæmmede den alvorlige Modstand, vi tydeligt see, han fra flere Sider mødte, under 35 Aars vedvarende, eller ideligt fornyede Fejder, snart med Holstenerne og Hansfestæderne; snart med enkelte mægtige Adels herrer, Echnsmænd og Panthavere, eller med en misfornøiet og oprørsk Almue. (Syder og Holstenerne i Forbund. 1350. 1357.)

Seller ikke er det udviklet, hvilken herskende Tanke der ledede Valdemars Foretagender i de sidste femten Aar af hans Regiering — Foretagender, som han begyndte med at bemærktige sig Oland og Gøtland, og tilføie den da rigeste af alle Hansfestæder, Visby, engang den hele nordiske Handels Hovedstad, et Dødsstød. Det maa vel forekomme os som Kongen ved denne Erobring, og ved dens Følger, ganske maatte have, om ikke den strenge Ret — hvo spurgte vel meget efter denne, eller fulgte den med Strengheid i Staters indbyrdes Forhold, paa Valdemar Atterdags Tid? — saa dog en dybere politisk Klogskab, paa sin Side. Det maa forekomme os, som Kongen, foruden det umiddelbare rige Bytte ved Visby's Erobring, har tænkt videre frem paa Danmarks og Østersøens Handelsforhold, og paa en fortsat Odelæggeskrig mod Nordens Handels herrer, de mægtigste Søstæder i Hansforbundet ⁵⁾. Saameget er vist, at han ved denne Statsstreg fremkaldte et Forbund imod Danmark, der blev den farligste Prøve, hans Statskonst og Dygtighed som Regent glennemgik. Har Valdemar i den herover reiste Krig med Hansfestæderne og deres Medforbundne, tilslidesat sin behændige

Snildhed og Klogt? Har Grobringslyst og umiddelbar Vindsyge fristet ham? Eller har han overvurderet sine Midler og Kræfter, i det han maaskee gav den Tanke Rum, at ville fra Grunden bryde et Handelsamfunds Magt, der blomstrede under Borgerfriheds Skygge og Rigdoms Overmod? Har Kongen tabt det høieste Maal for sin Politik, en fast, selvstændig Kongemagt i et vel ordnet, indrettet og befæstet Rige, af Sigte, og ladet sig lokke af Udsigten til at kunne udvide det, inden det havde naaet denne indvortes Fasthed? — Og hvorledes domme vi om hans Færd, da han, efterat have blandet sig for meget og for dybt i Sverriges og Norges forvirrede Sager, efterat have prøvet Krigens Uheld og sine hanseatiske Fienders Overmagt, tilsidst undveg af sit Rige, vel forsynet med Skatte, overgav Statsvæsenet i en Rigsforstanders Hænder, og først efter fire Aar vendte tilbage, da en Fred, mindre ugunstig, end man kunde have ventet, sikrede ham Thronen, men tillige nødsagede ham til at dele Magten med de Stæder og Rigsraadet? — Besvarelsen af disse Spørgsmaal har endnu ingen Historiefriver paa en fyldestgørende Maade løst. Den maa være fremtidige Forskninger forbeholdt. — Mærkværdig var i ethvert Tilfælde den Fasthed og Styrke, Baldemar under saa urolige Aar, under saa mislige og usikre Udsigter, en uafsladelig inøfsom Kamp mod indvortes Modstand og udvortes Fiender, havde vidst at give Riget og sin Regjering, i det han 1368 kunde forlade Danmark, netop paa en Tid da hans hele Statsbygning var sat i den farligste Stilling, og betroe Drosken Hennig Podebusk, i Spidsen af Raadet, den høieste Myndighed som Rigets Hovedsmand. — Hvorledes vovede en Konge, der aldrig havde skaaet Adelen, og neppe var fortrinligen yndet af de Geistlige — hvis udvortes Fiender, efter hans Undvigelse, med endnu stærkere Magt og større Voldsomhed angreb Landet fra alle Kanter — en Konge

uden Sønner, uden erkendt Thronarving, at overgive Riget i en mægtig Adelsherres og i Raadets, som det synes, uindskrænkede Regleringsmagt? 6) — Vi have ogsaa her kun Formodninger og Slutninger til Svar.

Eigesaa lidt er det hidtil ved nogen historisk Fremstilling tilfulde opklaret, hvilken Charakter og Personlighed vi ere berettigede at tillægge en Konge, hvis Bedrifter give ham Plads blandt det danske Folks største Velgjørere; imedens de Midler, hvorved han stundom udførte dem, og som hans Stilling og Rigets Tilstand ofte maatte gjøre nødvendige, have givet ham et Nygte, ikke uligt det, som hundrede Aar tidligere tilfaldt den franske Konge, Ludvig den Ellevte. Valdemar var ikke af de Konger, som kunde blive afholdt; han var frygtet af alle Stænder, og hans Haand faldt omtrent lige tung paa dem alle. „Han var,“ som Dahlmann siger, „en skrækkelig Herre, naar Nogen traadte imellem ham og hans Villie.“ Da han nu var lige haard imod Alle, fordi Nøden overhovedet krævede haarde og strenge Midler, undgik han hverken Samtidens Had og Forbandelser, eller disses Gienlyd i Eftertiden. Han hørte ikke til de Regenter, som i Fred og gode Dage kunne sole sig i Mængdens Bisfald og Yndest. Endog blandt Almuen, som man dog har meent, han vilde beskytte mod Adelsmagten, gav man ham Tilnavnet „den Onde“, ved Siden af det bedre, han formodentlig kun fik af et Mundheld. Havde tidligere Historiefrivere — saaledes som det er gaaet med den Første og Anden Valdemar — tillagt ham endnu et tredje: da kunde han i det mindste med ligesaa god Ret være kaldt den Kloge, som man har kaldt hans Forsædre den Store og den Sejrrige.

S. Valdemar Atterdag fuldførte sit Kald: paa ny at skabe det danske Rige, der var bragt paa Undergangens Rand. Men han maatte forlade en Deel af sin videre Gjerning endnu

fun begyndt, eller halvgjort, da Døden kaldte ham, omtrent 60 Aar gammel, uden Tvivl endnu legemstærk og aandskraftig, to Maaneder efterat den sidste slesvigske Hertug af Abels Mandstamme var død. Til Alt hvad Valdemar havde udrettet, havde han heller end gierne soiet Sønderjyllands Indlemmelse i Kongeriget. Det er os ikke utydeligt, at han har forudseet den svagelige, barnløse Hertug Henrik's tidlige Død; ligesom det endog synes, at denne selv har ønsket, at Hertugdømmet kunde forenes med Danmark efter hans Død; eller at han handlede, som om han ønskede det. Til Valdemar havde Hertugen overdraget Indløsningen af Hovedslottet Gottorp, med Stæderne Slesvig, Ekfernsforde, Glensborg og Nordfrisernes Land, som de holstenske Grever endnu havde i Pant for 12,000 Mark. Henrik's Moder, Enkehertuginde Richizza, havde givet sig og alt sit Enkegods, Als og de nordligst liggende slesvigske Herreder, under Kongens Bærg. Men selv kaldtes Kongen for snart bort, til at kunne sætte et Forsæt i Værk, hvis fuldstændige Udførelse maatte have givet den danske Historie i flere paafølgende Aarhundreder en anden Skikkelse.

Nu, ved Valdemar Alterdags hastige Død, blev det danske Hertugdømme et længe ventet Bytte for de holstenske Grever. I Følge af Forlehningen, som Grev Geert den Store havde smedet, eller 1326 havde ladet sig give af sin egen Myndling, Hertug Valdemar, et tolv Aars Varn, der i nogle Aar førte Kongenavn i det oploste Rige, medens Christoffer II. var fordrevet, grebe Geerts Sønner, Henrik, Johan og Claus, rast til. Inden føie Tid satte de sig i Besiddelse af det hele Hertugdømme; ja tvang endog Nordfriserne til at underkaste sig og at hylde de fremmede Herrer. Derefter, paa Grund af den mistænkelige, af den samme Hertug Valdemar udstedte Forsikkring, hvorefter Sønderjylland og Kongeriget Danmark

aldrig maatte forenes under een Herre, skrebe de holsienſke Grever, uden Arveret og uden Forſehning, ſig i deres Breve: Herrer til Sønderjylland. Med hvad Ret eller Udfømt de bemægtigede ſig Vytten, blev ikke underſøgt. Danmark maatte taale, at det ſkønne Land blev frarevet den jydiſke Halv og ſammensmedet med det tydiſke Holſten; Magten ſattedes til at fordrive Vold med Vold.

Med Kong Valdemar og Hertug Henrik udſluttet paa een gang begge Linier af Svend Eſtridsens mandlige Stamme, de to Valdemarsſønners, Abels og Chriſtoffer den Førſtes Efterkommere. Valdemar Atterdag havde kun lidet bedre Held med ſin Udfømt, end hans Farbroder, Erik Menved. En Datter havde han dog tilbage, der ikke var barnløs, og var Arving til Faderens Klogskab; ædlere og mildere i Sind, end han; i Mod, Forſtand og politiſk Indſigt blandt de Stedne af ſit Kion, og i Stand til, ved ſin Aands, og ſin qvindelige Overtalelſes Magt, at udrette Meer, end nogen kunde have ventet eller ahnet. Fra ſin Barndom havde Margrethe været beſtemt til Brud for Hagen, Sverriges og Norges Konge, Magnus Smeks Son. Valdemars fiendtlige Udfømt, ved Skaanes og Gotlands Erobring, omſtødte for en Tid denne Forbindelſe. Men med hurtig Snildhed benyttede han et Tilfælde til at bringe Egetſkabet i Stand; og allerede tolv Aar før ſin Død (1363) havde Valdemar Atterdag, der kort efter miſtede ſin enefte Son Chriſtoffer, endnu den Udfømt tilbage: at hans Datter kunde bringe den danſke Krone i Arv til ſin Son Oluf, det ſidſte Stud af den norſke Kongeſtamme. — Det lykkedes ogſaa den kloge Fyrſtinde, efter Faderens Død, at ſaae ſin ældre Søſter Ingeborgs og den meklenborgſke Hertug Henriks Son, den yngre Albrecht, tilſieſat ved Valget. Oluf Hagensen blev i ſit ſiette Aar hyldet ſom Danmarks Konge; fem Aar derefter, ved ſin Faders

Død (1380), tilfaldt den norske Krone ham, og begge Riger udgjorde derefter i 434 Aar een Stat, indtil Vold og Overmagt adskilte dem.

I syv Aar styrede Margrethe, som den unge Konges Formynderske, begge Riger; og da Oluf, endnu ikke mandvoren, (1387) sank i Graven, havde hun til den Grad vundet de Danskes Indest, at de indtil videre ikke vilde have nogen Anden end hende til deres fuldmægtige Frue og Husbonde, og Danmarks Riges Formynder.* De Norske valgte hende Aaret efter til regierende Dronning for hendes Levetid. Saameget lettere kunde hun formaae dem til at vælge hendes Søsterdatters eneste Son, Hertug Erik af Pommern, til hendes Efterfølger. Det var et Valg af Nødvendighed, naar Margrethe vilde bevare Thronfølgen i sin Slægt, og forbigaae Søstersønnen, den Mecklenborgske Albrecht den Yngre, som i Danmark ikke var bleven yndet, ved hans Farsfaders usorgfattede og overmodige Udsærd. At hun gif videre, og 1389 bragte det dertil, at Normændene hylkede Erik som Konge, under Margrethes Bærgemaal, indtil han naaede myndig Alder: var et Skridt, hvorefter man paa forskiellig Maade har villet bedømme Margrethes Charakter. Det synes dog mere at vidne om den Grundtanke hos hende: at stifte en Kongestamme for Nordens tre Riger, som hun havde forenet, end om den personlige Herkesyge og den Middelkærlighed over sit Herredømme, man har tillagt Dronningen. Kunde hun styre Alt efter sin Villie under Eriks Barndom, saa kunde hun dog ikke vente sig, at Kongen i sin myndige Alder vilde vedblive at være umyndig og lyde sin Søstermoder; heller ikke skeete det.

9. Som Hovedpunkter i Margrethes Regjering fremtræde de nordiske Rigers Forening, og Forseget paa at vinde Hertugdømmet Slesvig tilbage til

Danmark. Det sidste mislykkedes — men Margrethe regerede ikke længere allene; og det har neppe været hendes Plan, at opnaae ved Vaabenmagt, hvad hun snarere haabede, at kunne efterhaanden med Enlidhed og Lempe komme i Besiddelse af. Nigernes Forening vandt derimod Udfaldets tidlige, næsten forunderlige Held, og har givet den seldne Dronning hendes straalende Navnkundighed. Hvad der udgjorde hendes sande Storhed var dog ikke saa meget den store Idee — hvorom vi ei engang tør sige, hvis den endog udgik fra hende selv, at hun fuldstændigen kaldte den i Live — som det var den Klogskab og Hersker-Gone, hvormed hun var i Stand til ved sin Personlighed at fængsle de tre Nationers Hjerter; at vinde og for en Tid at udsone de mest stridige Partier og Interesser; og derefter at styre tre Riger, som fra Historiens Begyndelse havde fiernet og assendret sig fra hinanden, og hvor jævnlig Frænde havde været Frænde værst, uden at i hendes Levetid det dæmpede Nabohad, den mistænkelige, men nu ligesom formildede Nationalstolthed, fremkaldte noget alverligt Udbrud. — Det var upaatvivlelig mest ved personlige Egenskaber, ved den almindelige Tilboielighed, Høflighed og Beundring, hun vandt i Norden, og trindt om i alle Østersø-Lande, at det blev Dronningen mueligt, at holde sin Regiering i usvækket Kraft, saalænge hun selv levede og styrede. Sverrige adlød Margrethe — om end ikke altid lige villigt og lige tilfreds — fordi hun overhovedet ikke lod dette Rige føle Danmarks unegtelige Overvægt i Unionen; men, at denne Forening ikke var udsprungen af nogen afgiort Trang og Drift hos Nationerne, eller af deres fulde, frie Folkevillie: dette lærte Begivenhederne, saasnart Calmarforbundets Siæl døde med dets Stifterinde. Heller ikke blev dette Forbund, som under Margrethes Liv traadte i Kraft ved et foreløbigt, usfuldstændigt Udkast til en Unionsact, i Virkeligheden til meer, end at de

tre Riger regieredes af et fælles Overhoved. En statsretlig Forbindelse bragte Margrethe ikke i Stand; hendes Efterfølger udrettede heller ikke dette, uagtet Foreningens Gientagelse og Bekræftelse ved en Statsact, der intet manglede i Gyldighed.

Man saae imidlertid, uagtet Svagheden og Manglerne i Grik's Regjering, de tre Riger en Tid lang at hænge ved Forbundet — eller, om man vil, hvert under sit styrende Rigsraad, at noies med een fælles Konge. Var dette virkelig, maae vi spørge, i Kraft af den Galmarske Union? — eller var det fordi Grik af Pommern engang var valgt og hyllet til Konge over alle tre Riger, og fordi der, som man seer, vilde meget til, for man kunde drive det til den Yderlighed at affætte ham? — Den sidste Grund var uden Tvivl den mægtigste. Det var ikke saa let for Aristokratiet, den egentlige politiske Grundmagt i alle tre Riger, at komme til Enighed om en ny Konge; og hvor skulde man tage ham? — Sverrige havde for længe siden intet Dynastie mere. I Norge og i Danmark betingede Aristokratiet sig vel Vedligeholdelsen af den Valgret, det havde tilvendt sig; men gammel Vedtægt og Folkets Stemme taalte dog ikke, at man forlod de nok saa fjerne Spirer af den gamle Kongestamme, saa længe saadanne endnu vare tilbage. — Unionen derimod, skøndt i sin Idee en af de mærkværdigste politiske Tanker, Middelalderens har frembragt, vidnede dog om, hvor langt man i Margrethes Tid var tilbage i den politiske og statsretlige Indsigt, der behøvedes for at gjøre Tanken til en fuldgjort Gjerning. Man besluttede en Forening af de tre Riger; men det var egentlig kun Dynastie-Genheden, som det gik ud paa; Landene lod man blive omtrent ligesaa adskilte, som de vare tilforn; ethvert med sit eget Rigsraad, sine høie Rigs-embedsmænd, sine særskilte Finantser, sin særskilte Krigsmagt — og Indfødsret, om vi saa maae kalde den strengt paaholdte

Rettighed, at ingen Mand fra det ene Rige maatte faae Værdighed, Lehn, Embede i det andet — en Rettighed, hvis Overtrædelse var en Hovedkilde til Kong Eriks Undergang — en Rettighed, som man den Tid betragtede som naturlig, (og endnu ei vil opgive i de to forenede Riger); men som tillige modsatte sig ethvert Begreb om gjensidig Tillid, Algtelse, Belsvillie, Samvirkning og fælles Statsøiemed hos Nationerne. — Jeg forbigaaer de øvrige Mangler ved den saakaldte Union; og nævner blot endnu, at inden nogensinde en saadan Tanke optraadte i Norden, vare de Tidsrum indtraadte, hvortil enhver af de tre skandinaviske Nationer opnaaede deres høieste Glands og Magt. Danmark under Knud den Mægtige, Valdemar I. og Knud VI., Norge under Hagen Hagensen, Sverrige under Birger Jarl og Magnus Ladelaas: hvor finde vi saadanne Perioder under Unionstiden?

Margrethes Regjering i de skandinaviske Riger, og navnlig i Sverrige, blev ikke desmindre, i hvin Tidssalder, et lysende Mindeesmærke over hendes udmærkede Gyne som Herskerinde. Hun forstod at vinde et Folk, der egentlig ved mægtige Adelspartiers indbyrdes Skindsyge var bragt under hendes Scepter; og har Margrethe endog, som man i Almindelighed, og vist ei uden Grund antager, elsket at herse, saa var denne Eyst ikke meer end naturlig, da hun selv maatte føle sit medfødte Kald og sin Gyne dertil. Den overhovedet fredelige Statskunst, hun hylkede, gik ud paa at ordne og befæste sine Rigers indre Velfærd; at styrke Kronens Magt ved at forøge dens Besiddelser; at gjøre sig yndet af den høiere Geistlighed, og uden at bryde med Adelen, heller ikke mere, end Klogskab bød, at vise sig estergivende mod denne Stand. Det horer til de største Verømmelser, man (og det endog hos svenske Historiekrivere) har tillagt denne Fyrstinde: at hun var afholdt og beundret af sin hele Samtid; og at det

var en mindre erkjendtlig Efterfølger, som har villet finde Anledning til at badle hende; men har maattet søge Grunden dertil hos det tidligere Partihad.

10. I Sverrige lykkedes det Margrethe, at bringe Landet til Ro. Hendes Regjering, om den ikke var Alle tilpas, gav dog Folket Leilighed til at udvikle sin indvortes Kraft, og til at forvinde Følgerne af et Aarhundredes sonderlidende Partiskamp og blodige Tvedragt i Kongehuset. — Mindre heldige vare Danmarks Vilkaar, uagtets Statens tilsyneladende Fremgang i Anseelse og Betydning. Her var det endnu altid Følgerne af Valdemar den Andens ulykkelige Statsfeil, Sønderjyllands Afsondring, og Forholdet til Holsten, som ikke blot svækkede, men for en Deel tilintetgjorde Margrethes Planer til at grundfæste sit Hovedriges Magt.

Efter Valdemar Alterdags Død, truet med Anfald af Kong Albrecht i Sverrige, og i samme Fare fra Mecklenborgs Side, hvor den gamle Hertug Albrecht med Magt vilde have sin Sønneson, Kong Valdemars ældre Datter Ingeborgs Søn, paa den danske Throne: holdt Margrethe det for uoveligt at bryde med de holstenske Grever. Da imidlertid Hansfæstæderne erkjendte Margrethes Søn, den unge Kong Oluf, maatte Hertug Albrecht finde sig i at indgaac et Forlig (21. Septbr. 1376), der overgav Stridspunkterne imellem Danmark og Mecklenborg til Afgjørelse inden Tre Maaneder, ved en Kiendelse af Voldgiftsmænd — som der siden aldrig hørtes noget til. Den gamle Hertug Albrecht døde kort efter; hans Søn Hertug Henrik, og Sønnesønnen Albrecht fulgte ham snart i Graven, og Margrethe blev fri fra denne Rant. Holstens Grever skulde være optagne i denne Dagtingning; ⁷⁾ men for dem var det nok, at de ikke blot skrev sig „Herrer til Sønderjylland,“ men virkelig vare det. — Endnu efterat Margrethe allerede i elleve Aar havde styret Danmark og Norge i sin

Søns Navn, trostede hun sig ikke til, med Magt at modsætte sig Sagernes Tilstand og de holstenske Grevers selvtagne Besiddelse af hiint Landskab. Det var overhovedet ikke denne Fyrstindes Maade, uden afgjort Nødvendighed at overgive Tvistigheder til Sværdets uvisse Afgjørelse. Heller ei kan det være tvivlsomt, at den fredelige Udgang af den langvarige Strid om Hertugdømmet, som endelig bragtes i Stand ved Forlehnningen i Nyborg, ikke var uden gavnlig Følger for det saa længe under evig Fejde og Trængsel liddende Danmark. Wdelsstenein, som var borttaget af den danske Krone, vandt Margrethe vel ikke tilbage; men hun opnaaede saameget, at den gamle Grev Nicolaus, Geert den Stores Son, samtykkede i at den ældre afdøde Broders, Grev Henriks Son Gerhard allene tog Hertugdømmet til Lehn, og svor Kong Oluf Hyltingseden den 15de August 1386.

I 46 Aar havde de holstenske Fyrster som Panteherrer været i Besiddelse af Sønderjylland; men kun ved den af Grev Geert og hans Sonner anvendte Underfundighed, og ved aabenbare Svangsmidler, havde de fralisset den svage Hertug Baldemar den allerstørste Deel af Landet. Denne Fyrste havde, til sin Skade og til de holstenske Grevers Fordeel, ved „et selsomt Bytte“ maattet overtage deres Panterettigheder i Nørre-Jylland, og derfor givet dem Pant i den allerstørste Deel af sit Hertugdomme. (1340). Baldemars Son Henrik var derfor mere af Navn, end i Virkeligheden, Hertug af Slesvig 8). Baldemar Alterdag forsomte heller ikke Leiligheden til, i Henriks sidste Leveaar at indfri saameget, som han kunde, af Hertugdømmet fra Panteherrn; kun Slottet og Lehnets Gøttrup vilde Holstenerne aldrig slippe, uagtet Hertug Henrik 1374 havde afstaaet sin Levningsret til Kongen 9). Hvorledes de fremdeles benyttede Omstændighederne efter dennes Død, er allerede berørt. Margrethe maatte taale, hvad hun paa

den Tid ikke var stærk nok til at hindre. — Om hun 1386 var underkastet en lige Nødvendighed? — Siden Hvitsfeldts Tid, som ikke vil undskyldte hende, har Meningen været deelt om Afgjørelsen af det Spørgsmaal: om Dronningen hellere maatte have negtet Forlehningen, end frivilligen og ubetinget tilstaae den? ¹⁰⁾ Det sidste skete virkelig; og Sønderjyllands Adskillelse fra Kongeriget var atter, for en i sit Maal ubestemt Fremtid, afgjort.

Vi behøve i det mindste ikke længe at lede efter den dybere Grund til Margrethes Fremgangsmaade i Maret 1386. Det var den tredje nordiske Krone, hun endnu vilde erhverve for sin Søn; og for det større Maal, hun her havde for Øie, maatte hun for det første sætte det, hun ansaae for ringere, eller lettere ved Tid og Leilighed at kunne naae, til Side. At gjøre sig de holstenske Grever og deres Tilhængere og Forbundne til Fiender, imedens hun kunde behøve sin hele Magt mod en endnu paa Land og Hav stærkere Modstander, maatte vel Klogskab fraraade. Men allerede vaklede Albrechts Throne

Sverrige, hvor denne tydske Fyrste havde gjort sig endel af de mægtigste Adels herrer og Slægter til Fiender. I Stedet for at frygte hans Anfald, kunde Margrethe snart, efter Tilbud om at modtage den svenske Krone, gjøre et Indfald i dette Rige, hvor Albrechts, for den største Deel tydske Hær blev slagen, og hans Stiebne afgjort ved Falköping, den 21de Septbr. 1389. Margrethes politiske Stilling blev forandret; hendes Magt i Norden var alt befæstet, og blev det meer og mere; for tre Kongerigers Herskerinde maatte Holsten ikke længere være nogen frygtelig Fiende.

Det er ogsaa tydeligt nok, at Dronningen forandrede sin Politik, efter 1397; og endnu mere, efterat baade Grev Albrecht af Holsten (1403) og Hertug Gerhard af Slesvig (1404) vare faldne i Kamp med de mandige, ikke let ustraffet

angrebne Ditmarskere. Af Hertugens tre efterladte Sønner var den ældste kun syv Aar; den yngste endnu ikke kommen til Verden. Men Gerhard havde en geistlig Broder, Grev Henrik, der var valgt til Biskop i Osnabrück, og som nu, strax efter Nederlaget i Ditmarsken, forlod sit Stift for at bemægtige sig den holstenske Arv, overfaldt Hertug Gerhards Enke, og tvang hende til at aflaae og overgive ham næsten hele Holsten, tilsligemed Femern. Den svage Hertuginde Elisabeth søgte nu Margrethes Bistand, som strax var paa rede Haand; og snart var Kong Erik, som Formynder for hendes Sønner, saa godt som Herre over Sønderjylland, hvor Margrethe, for at forberede hvad Tiden mueligen kunde bringe af endnu heldigere Omstændigheder, i Stilhed tilkøbte og tilpantede sig eet Gods efter det andet. Enigheden imellem de to Fyrstinder varede dog ikke mange Aar. Grev Henrik af Holsten taalte kun med Uvillie den danske Konges Formynderskab og Overvægt i Hertugdømmet; gensidig Mistillid og Mistanke tiltog med hvert Aar; Uenighed opkom imellem Kong Erik og holstenske Adelige, der havde Pantebesiddelser i Sønderjylland. Det hele Forhold imellem Dronningen og Hertuginde gik over til at blive spændt og fiendtligt. Elisabeth havde ladet sin ældste Søn Adolf, der skulde opdrages i Danmark som en tilkommende dansk Lehnshertug, hente tilbage, havde sat ham under sin forrige Fiendes, Grev Henriks Værgemaal (1409), og givet sig og Landet under dennes Beskermelse, allerede inden det kom til aabenbart Fredsbrud imellem slesvigske Riddere og Danmarks Konge (1410). Man saae, hvad disse Adels herrer meente at kunne ustraffet tillade sig, da de overfaldt, fængslede og paa en skammelig Maade mishandlede deres egen Biskop, Johan af Slesvig. — Nu greb Erik, skøndt neppe med sin Fostermoders ubetingede Bifald, for Alvor til Vaaben, indtog Als og Fero, og vendte derpaa sin Magt imod Nord-

friserne, for igien at bringe deres Land under Danmark. Grev Henrik kom dem til Hielp fra Holsten; Grev Adelf af Schaumburg førte nogle hundrede tyske Landsknechte over Eideren; til disse stodte 700 Friser. Kong Erik's Hær blev aldeles slagen (12te Aug. 1410) og dette første Nederlag blev et sørgeligt Krigsvarsel for Skandinaviens Væherster.

11. Margrethe havde gierne endnu villet jævne Striden. Den havde sine dybe Rødder i gamle Tiders Forhold; den gjaldt ikke blot Besiddelsen af Sønderjylland, som man ikke vilde negte Grev Berhards og Elisabeths Sou; men den gjaldt Danmarks Lehnshoihed, Forbindelsen imellem Hertugdømmet og Kongeriget, Hertugens Lehnspflicht, og Lehnets personlige eller arvelige Vilkaar. Om det sidste strek man den Tid mangen blodig og fordærvelig Kamp, under Dagtingninger, for selvvalgte Voldgiftsmænd; endelig endog for den tyske Keisers Domstol. Siden er Striden fortsat giennem fire Aarhundreder, i Kroniker og i historiske Skrifter. Hvor nøie vi endog giennemføge hine, og sammenligne dem med overblevne ægte og virkelig tilværende Brevskaber: vi komme dog ved disse, ligesom ved Begivenhederne selv, kun til den indvortes Overbeviisning om, at Sønderjylland var et aldrig afstaaet, aldrig af Margrethe og Erik, eller af nogen tidligere dansk Konge til en fremmed Fyrste overgivet dansk Land; at heller ikke dansk Lehnsvet, eller Nordens gamle Skik og Vedtægt, kunde gjøre det slesvigiske Lehn arveligt; men at derimod Omstændighederne, og et Slags Hævd fra Hertug Abels Tid, maatte gjøre den danske Lehnsherre villig til at fornye Forlehnningen i Besidderens Slægt, hvis han ikke forbød den ved at negte eller overtræde sin Lehnspflicht. Dette var imidlertid skeet, ikke een gang, men oftere, fra den slesvigiske Hertugs Side, hvis Paastand, at besidde Hertugdømmet arveligt,

efter tydsk Lehnret, var nok til at vise, at det endnu, ligesom under Christoffer II. og Grev Geert, var Holstens Grever, der, som fremmede, uafhængige Fyrster, kæmpede med den danske Konge om et Landskab, de med Vaabenmagt vilde fraribe Danmark. Retsgrunde tyede man kun til, naar det i Krigen gik uheldigt; og fremmede Fyrsters Voldgiftsskændelse agtede man kun paa, naar den var til Holstens Fordeel. — Men hvor uhyggeligt er Billedet, som den slesvigske Krig giver os af Danmarks Kraftløshed, eller snarere af Mangel paa Dygtighed og Klogskab hos Anførere og Raadgivere under Griefs Regjering! — Umaadelige Anstrengelser; store Udrustninger til Land og til Sø; gjentagne ødelæggende Felttog mod Sønderjylland, Augreb, Beleiringer, Plyndringer, som overgik det ulykkelige Land, førte Kongen ligesaa lidt nærmere til Maalet, som en lovformelig Proces, og tilsidst en endelig Dom af den antagne Voldgiftsmand, Tydsklands Keiser, (1424) der fratog Greverne af Holsten al Rettighed til Landene Norden for Eideren. „Hertug Henrik lod sig ligesaa lidt astrue, som fradømme Hertugdømmet.“ (Zahn). I tretten Aar var Grief ikke kommen videre i sin Strid, end da den begyndte i hans Fostermoders sidste Levetid.

Margrethes mere fredelige end krigeriske Statskunst vilde den alderstegne Fyrstinde endnu engang anvende paa at vinde Tid, eller prøve paa, hvad mindelige Forhandlinger kunde udrette. En Stillestand paa fem Aar (sluttet i Gørding, den 24de Marts 1411) havde hun bragt i Stand. Dens ikke meget lovende Vilkaar, at efter denne Tids Udløb skulde Voldgiftsmænd fra begge Sider afgjøre Lehnstvistene efter dansk Ret, og, hvis disse ei kunde komme til Enighed, Sagen da bringes for den tydske Keiser til Afgjørelse: kom dog aldrig til Virkelighed. Forbittrelsen var paa begge Sider for stor, og der viste sig fra Begyndelsen hos Holstenerne en Uforsagthed

og frigerst Driftighed, som vidnede om, at man endnu ikke havde glemt Geert den Stores og Christoffers Tid. Uden Tvivl har man ogsaa tidlig kunnet lære, at Grif af Pommern knap vilde blive nogen frygtelig Fiende: — Endnu engang var det lykkes Dronningen, skiondt hun ved sin sidste personlige Nærværelse i Flensborg forgieves søgte et Møde med Hertuginde Elisabeth, at bevirke en ny Overeenskomst (Octbr. 1412), hvorefter Sagens endelige Afviarelse skulde paastynes, og Fredsunderhandlingen ansattes til næste Mars St. Hansdag: da gjorde Margrethes uventede Vortgang fra Skuepladsen Ende paa alle fredelige Udsigter.

Døden overraskede den store Dronning paa Skibet, der fra Flensborg skulde føre hende tilbage til Kiøbenhavn, Natten imellem den 27de og 28de Octbr. 1412. Med hende sank Grundstenen, hun havde lagt til den skandinaviske Union; den ufuldendte Bygning blev vel staaende, men løs og ravende som en ung Ruin. Danmarks Svaghed blottedes, og Udygtigheden hos Margrethes Fosterson til at styre Rigerne, enten under Fred eller Fejde, kom paa en sorgelig Maade for Dagen i Krigen om Slesvigs Besiddelse, som Kong Grif vedblev at føre med Holstenerne; længere hen med disse, i Forbund med nordtyske Fyrster og Hansestæder, under jævnlige Underhandlinger og frugtløse Dagtingninger fra 1415 til 1435. I det lange Tidsrum af tyve Aar kunde hele Skandinaviens Magt ei engang bringe det til at indtage det meer end eensgang belejrede Gottorp Slot; og dette var ligesom Nøglen til Sønderjylland, hvilken Kongen forgieves søgte at faae i sin Magt. — Den hele lange Fejdetid deler sig i to Tidsrum; i det første, fra 1415 til 1426, havde Grif meer end eensgang synlig Overmagt og al Udsigt til at kunne afgjøre Striden til sin Fordeel; dersom ikke Holstenerne, ved enhver saadan Leilighed, havde forstaaet at lokke Kongen til Underhandlinger;

i det andet Tidsrum, efter 1426, da den holstenske Magt blev meer end fordoblet ved Forbund med Stæder og Fyrster, som nu havde lært at kende Modstanderens Svaghed, blev Striden fra Kongens Side endnu mere frugtlos og ydmygende.

12. Hvorledes forklare vi det gaadefulde i den lange Række af spildte Anstrengelser og Opoffrelser, af Krigsuheld til Lands og Vands, af unyttige Mæglinger og Fredsmøder, der omstøder kun føre til den visse Klendsgierning: at Erik af Pommern, som Konge over Nordens tre Riger, var svagere end de holstenske Grever? — Endeel siger os vel Eriks Charakter som Regent, hans vaklende Raadløshed, hans synlige Mangel paa krigeriske Anlæg og Dygtighed; men vi maae heller ikke glemme, at Kampen om det slesvigske Lehn ikke førtes allene med Greverne af Holsten. Disse havde længe i de vendiske eller østersøiske Hansestæder en mægtigere Støtte og Krigshielp, end den, Erik med stor Mod og Uvillie kunde faae fra Sverrige; og meget mere villig eller rigelig flød denne Hielp neppe fra Norge. Naanlig og ydmygende var Eriks Krig; men naar vi see Eybek, som Hoved for de vendiske Stæder i Hansesforbundet, at trodse det tydske Riges Overhoved og at negte Keiserens Befaling al Eydighed; naar vi see Hansesforbundet, skiondt allerede svagere i Sammenhold, og dalende i indvortes Kraft og Samfundsaaend, endnu i et heelt Aarhundrede, som uafhængig Handelsmagt, at foreskrive Norden Love: da i det mindste forstaae vi lettere, at Holsten i Forbund med Eybek kunde være stærkere, end Danmark i Unionsforholdet til Sverrige.

Det var denne Hansestads og de øvrige med den nærmest forbundne Stæders høieste politiske Formaal, at sikke sig den Enerettighed til Søhandelen i Østersøen og paa Bergen, som danske og norske Konger Tid efter anden havde tilstaaet

dem. Men den bedste Sikkerhed for Privilegier, hvis trykkende Byrde hele Norden kun alt for ofte maatte føle, og hvis udelukkende Handelsvang de vestlige Nationer, Nederlændere og Englændere, kun med vorende Alvind og Uvillie taalte, laae netop i de nordiske Rigers, og navnlig i Danmarks, politiske Svagheit. Ingen Begivenhed var derfor mere truende for disse Hansfestæder, ingen mere farlig for den Rigdomskilde, som deres Enehandel og Overvægt i de nordlige Have saa længe havde aabnet dem, end det ved Margrethe grundede skandinaviske Statsforbund. Men det var kun denne Dronning, hvis forunderlig kloge Bemsældighed, hvis Gave til at overtale og Snildhed i at underhandle forstod at udjævne Misforstaaelser, til rette Tid at glemme Fornærmelser, og at undgaae ethvert Udbrud af aabenbare Fiendtligheder med Hansfestæderne. Vi see endog at disse under Margrethe erhvervede en ny Bekræftelse af deres tidligere Handelsrettigheder i alle tre Riger ¹⁾; men Stædernes handelskloge Styrere indsaac derfor dog ligesuldt, hvor farlig en Fremtid deres Uafhængighed og politiske Magt kunde see i Møde, dersom de nordiske Rigers Forening, og Danmarks Overvægt i denne, blev af Varighed. Hviere endnu maatte Faren for dem stige, dersom Danmarks og de tre Rigers Konge endog blev Herre over Slesvig; eller maaskee endog med Tiden, som engang tilforn i det 12te og 13de Aarhundrede, kunde udstrække sin Magt paa hiin Side af Eideren. Eybekkerne stræbte derfor i Begyndelsen, ved fredelig Mægling, at bilægge Striden om Hertugdømmet Slesvig. Det lykkedes dem ogsaa kun alt for vel, endnu meer at svække Kongens Magt, ved paa denne Veie at standse den uebliffelige Fremgang af de danske Vaaben, og at hielpe de holstenske Grever til en Stillsand, hviere de kunde behøve den. — Men da Eybekkerne saae, at Erik, saa lidt han forstod at føre Krigen, eller at benytte sin Fordeel, hvor han

havde den, dog ikke vilde ende Striden; ja ikke engang betænkte sig paa, selv at begynde Fiendskaber imod Stædernes Skibsfart og Fiskeri i Østersøen — da de erfarede, at Kongen, uden at ændse indgaaede Forbund og tilstaaede Vilkaar, vilde aabne Hollænderne den Udgang til Østersøen, som hidtil allene havde tilhørt Hansestæderne: da reiste Rybet sig med sin hele Magt, og vovede det Yderste, selv med liden eller ingen Hielp af det øvrige Forbund, for at modstaae et Forsøg paa at styrte Stædernes, i lang Tid ved Kraft og Enighed, men heller ikke uden Overmod, Pengestoltthed og selvtagen Eneret, forsvarede Handelsvælde.

Vi savne kun alt for meget, ved Siden af lybestke Beretninger, den samtidige danske Krønike, der kunde aabne os et dybere Blik i Grif af Pommerns Tid, og i saa mange personlige Forhold, som maae have grebet ind i dens Begivenheder. Men et historisk Særsyn bliver det altid, at see en Konge, saa svag, ubestemt, raadløs, som Grif næsten altid viser sig, i tyve Aar ei at ville opgive en Kamp, der førtes for den danske Stats Rettigheder og mod dens indre Velstands naturlige Fiender. Det er et Særsyn, som hiin Mangel i vore historiske Kilder, der negter os et fuldstændigt og klart Indblik i Grifs Charakter og Grundføtninger som Regent, gjør det umueligt at opklare. Det bliver imidlertid en lige afgjort Fiendskæjrtning i Historien, som et langt Tidsrum af Grif af Pommerns Regiering lægger for Dagen, at denne Konge virkelig, det være nu af Overbeviisning og Politik, eller af personlig Uvillie og krænkert Stoltthed, havde grundfæstet den Tanke i sit Indre: at Hertugdømmet Slesvig maatte, det koste hvad det vilde, vindes tilbage til Danmark. En Flyvegriille kunde det i det mindste ikke være, hvorfor han, lige haardnakket og uheldig, kæmpede i meer end tyve Aar.

13. At opregne denne Krigs Begivenheder og enhver af dens Afbrydelser ved en kort varende Anstand, eller ved Forlig paa Tid, som man brød inden de vare udløbne, ligger ligesaa vel udenfor vort Formaal, som at fortælle Kong Erik's øvrige Historie. Dens hele Fremgang og Udgang fører dog til Overthydingen om, at denne Konge, efter sin statskloge og storfinde Fostermoder havde modtaget en Arv, som der vilde noget til at være voren, og som den pommerske Hertugsøn hverken havde Mænd og Evne til at styre, eller Kraft til at forsvare. Partihad har vel stundom gjort ham Uret i hans Villie; har forfalsket flere Begivenheder under hans Regiering; som det synes, uden tilstrækkelig Grund tillagt ham Feighed og Haardhed, ved Siden af den Blanding af Selvsraadighed og Raadvildhed, der tilhørte ham; og dette Had har stillet nogle af hans Handlinger i et flettere Lys, end de fortiente. Hans Svaghed, hans Mangel paa selvvirkende Regieringsøve, Klogskab og Daadskraft, kan dog intet Forsvar udslutte af Historien. Denne Mangel yttrede sig ikke mindre i hans Handlinger som Unionskonge, end i den lange, uflogt og kraftløst førte Kamp om Hertugdømmet, som endelig dog fik det Udfald, at den for en Tid reent stilte Danmark ved Sønderjylland, og omsider stilte Erik ved de tre Kroner, som han bar uden Værdighed, og mistede uden Tølelse af sin Idmyggelse. Man kan, med saa Ord, sige om denne Unionskonge: Sverrige kunde han ikke regiere; Holsten og Hans fæstæderne kunde han ikke overvinde; Norge, der laae som i et Slags Dvale, taalte ham lettere, end de andre Riger; i Danmark blev Adelen omsider fied af en Konge, som den fandt ubegvem og unyttig baade i Krig og Fred.

14. Til de vigtigste og mærkeligste Optrin under et Tidsrum af 27 Aar, i hvilke Erik efter Margrethes Død var

erkiendt som Konge over de tre nordiske Riger, høre de glættagne Bekræftelser af Forbindelsen imellem Danmark og Sverrige, og en dermed forbunden Stadfæstelse eller Fornyelse af den Calmariske Union. De herhen hørende Begivenheder, og Grikke hele Regering i Sverrige, ligge vel udenfor Danmarks egentlige Historie; men denne kan i det 14de og 15de Aarhundrede ikke mere ganske stilles fra de to andre nordiske Rigers. Det er i Sverrige, vi maae lære, hvilken Virkning den Calmariske Forening udøvede, saavel paa Danmarks, som paa hele Nordens Fremtid; og den endelige Kiendsgjerning bliver, at det Rige, hvorfra Unionens Aand udgik som en Spire af Margrethes høie Sind og Herskelyst, havde det mindste Held, eller vandt tilsidst mindst Gavn og Styrke, af det opnaaede Overherredømme. Thi som et saadant betragtedes dog egentlig altid i Sverrige, og ikke meget anderledes i Norge, den Stilling, hvortil disse Rigerattes til Danmark, ved et Statsforbund, der skulde forbinde de tre Riger uden at sammensmelte dem; men som Verdenhistoriens Genius modsatte sig fra Fødselen af, ved at betage Forbundet den mægtige, uundværlige Støtte, som det vilde have fundet i et fra Begyndelsen oprundet kraftigt Dynastie. Margrethe stod allene med sin Aand og sin Klogskab; Nordens Haab sank med den unge Kong Oluf i en tidlig Grav; Grik af Pommerns Hæsteskab blev barnløst; den bayerske Christoffer havde lige Baneheld. Imidlertid havde Sverriges Adelsmagt og Rigsraad vundet en Kraft, der ikke lod sig bryde af svage Hænder — ei engang ved tre seirerrige Krige og Erobringer. Det oldenborgske Dynastie kom et halvt Aarhundrede for sildigt for at grundfæste et nordisk Rigsforbund, som overhovedet hverken Adel eller Almue i Sverrige yndede. Heller ikke stod det længere ved Magt i dette Land, end det herskende Adelsparti fandt sin Regning ved at have en udenlandsk Konge; thi det

var der, som i Danmark. Den levende Statskraft var i to Stænders Besiddelse; men med Geistligheden begyndte det allerede at gaae tilbage i Kirkens Magt og Indflydelse; enkelte Prælater, udmærkede ved frigerst Mod og Tapperhed, grebe til Vaaben, men bleve ikke populære ved at forsvare Unionsagen. Adel og Ridderstab manglede vel ofte Clericiets Genhed og Enighed; men vorende Rigdom, Grundeierdom og Herredomme over Almuen styrkede Standen klar for klar. I Raadet vandt Adelen et fast og stadigt Middelpunkt for sin Magt; imedens allerede Tro og Folkemening begyndte at svigte de Geistlige, og Herredisperne, som halvt verdslige Magnater, ikke altid holdt sammen paa een Haand.

Betragte vi noiere Margrethes Styrelse som Unionsdronning, eller udvalgt regierende Dronning i de tre Riger: da tyder dog omfider alting hen paa, at hun havde sat sig et videre Maal, end hun fandt sig i Stand til at opnaae i dets fulde Udstrækning. Rigerne's Forening under en fælles Regent iværksatte hun, og overgav dem saaledes til sin valgte Efterfølger; men i intet af dem, og mindst i Sverrige og Danmark, kunde hun reglere enemægtig. Endskøndt aldrig nogen egentlig Haandsættning havde tegnet Grændserne for den kongelige Magt, som hun udøvede, vare dog Stænder, Adel og Rigsraad allerede længe i Besiddelse af en Vedtægtsret til at indskrænke denne Magt. Hun modsatte sig den ikke; men hun forstod at lempe den efter sin Fordeel. Hun havde i Sverrige, ligesom i Danmark, især vundet Geistligheden; men hun vidste tillige i det Hele at stille Adelen tilfreds, endskøndt hun efterhaanden inddrog eller indløste meget pantsat Krongods. I det Udvortes viste hun ingen ret synlig Forkærlighed for eet af Rigerne, eller gav det Enes Fordeel nogen afgjort Overvægt fremfor de Andres. At hun beskaffede Sverrige, klagedes der vel over efter hendes Død; men da

hun, efterat Albrecht var styrtet, ingen Krig førte, kan Byrden dog ikke have været meget tyngende. Saaledes regerede hun i det mindste ligesaa meget ved Klogskab og personlig Indflydelse, som i Kraft af en Forening, hvilkten hun maaskee fandt det klogere, at lade beroe ved den foreløbige Grundlov, end at sætte særskilte Interesser paa ny i Bevægelse ved en endelig og fuldstændig Afslutning af Unionen.

Begrebet om den Calmarske Forening har man, baade i Danmark og Sverrige, til forskellige Tider, dannet sig anderledes; men indtil den nyeste Tid har dette Begreb meer eller mindre afveget fra den historiske Virkelighed. I Almindelighed har man tænkt sig Landenes og Rigerenes Forbindelse nærmere, det statsretlige Baand ved Unionspagten fra Begyndelsen noiere bestemt og fastere knyttet, end det virkelig har været. Det skyldes vore Dages skarpere Grandtænkning, at vi nu kunne skielne imellem Margrethes Grundtanke, og dens virkelige Iværksættelse. Ingen kan tvivle om, at en Forening imellem de tre Riger til een Forbundsstat, saa fuldstændig som den kunde opnaaes, var den dybe, hos Margrethe undfangende politiske Idee, eller en Idee, som Dronningen i det mindste ganske havde tilegnet sig. Men der kan ligesaa lidt være Tvivl om, at da det først fuldstændigen var lykkedes hende, at bringe den adopterede Søn, hun havde udseet til Skandinaviens Behersker, paa Thronen — hvor hun, i Følelsen af sin egen Kraft, dog ugiærne betragtede ham anderledes end som Medregent under hendes eget Tilsyn og Formynderskab: da har hun enten fundet Midlerne til at lægge den sidste Baand paa Forbundspagten, at give den sin høitidelige Fuldstændelse og sin Udfyldning i alle manglende Punkter, mindre tilgængelige og til hendes Raadighed, end hun havde ventet; eller hun har fundet Forholdet, som det var, trygt nok for hendes Regiering, og har forsigtigen tøvet med at bringe Sagen

til Endelighed. Det laae overhovedet ikke i hendes Character, at overise vigtige Foretagender.

Dronningen vilde saaledes, at den sluttede Pagt for bestandigt skulde forbinde de tre Riger til et Statsforbund med fælles Regent; men man seer allerede af det Calmarske Unionsudkast af 1397, at hun hos den Deel af Adelsstanden og Geistligheden, til hvis overveiende Magt og Myndighed hun maatte støtte sin egen, aldeles ingen Tilboielighed har modt for noget Vilkaar i Forbundet, der kunde nærme det til en virkelig Statsseenhed. Udenfor Regentens Person fandtes intet organisk Element, der kunde betinge og vedligeholde en saadan Genhed. Ethvert af Rigerne havde ikke allene sine egne Stænder, men beholdt sit eget, uafhængige Rigsraad, tilligemed de høie Rigsembedsmænd, Drosten og Marsken, for hvert Rige især. Den hele indre Rigssyrelse vedblev saaledes at være tredeelt; det var denne, som altid nærmest kom i Berøring med Folket; og sikkerlig vidste dette i mange Tider ikke af anden Union at sige, end at det var den danske Konge, der ogsaa regierede i Sverrige og Norge¹²⁾; og at det var denne Unionskong, man gav Skyld for Alt, hvorved Folket sølte sig trykket. Det var heller ikke meer, end en naturlig, giennem Aarhundreder i Slægterne nedarvet og medfødt Nationalfølelse, som lærte de tre nordiske Nationer, at de fra Arilds Tid havde været beslægtede; men selvstændige, efterat de Tre Riger havde dannet sig.

I Udkastet til den Calmarske Pagt af 1397 var det vel fastsat, at Kongen, saa ofte han vilde beslutte noget i vigtige Sager, der vedkom alle tre Riger, og især deres udvortes Forhold (Grænder og Dagtingninger med fremmede Herrer eller deres Bud) maatte afgjøre flige Sager med nogle af sine Raad af hvert Rige, der for Diebliffet vare i Kongens Følge, eller om hans Person. Dette tyder her paa, at

man havde villet, at efter Unionsudkastet et Udvalg af Raadet i alle tre Riger (jo nokre af hvert riket) altid skulde være i Kongens Nærhed; naar han, som det forudsættes, vederligvis opholdt sig i et af Rigerne. Men om en saadan Betingelse endog skulde være nogenlunde overholdt under den kloge Margrethe — som dog regjerede ganske uden Haandsfæstning, ligesom uden nogen endelig afgjort Grundlov for Unionen: saa finder man saa eller ingen Spor til noget saadant under Erik af Pommern; undtagen naar han selv var tilstede i Sverrige — hvor han ikke uden den højeste Nød kom; ligesom han efter Margrethes Død knap havde sin Fod i Norge — ja maaskee ikke efter Foraaret 1405, da han, forsynet med Margrethes skriftlige Instruction, første Gang sendtes op til dette Rige, for at vise sig der som Konge.

15. Imedens man i intet af de tre Rigers Forfatning havde opgivet den gamle monarchiske Grundidee, der gjorde Riget arveligt, skøndt med en erkendt Valgret i Kongestammen, (en Valgret, som dog næsten aldrig forlod den nærmeste Arving) og gav Kongen den højeste befalende og dømmende Magt, Raadighed over Krongødsset, Befaling over Landhæren og Magt til at kalde den i Marken o. s. v.: saa var derimod det gamle demokratiske Element i Forfatningen efterhaanden slappet og forringet; de almindelige Folketing og Landsting havde allerede tabt deres Betydning; man hørte fra det 15de Aarhundrede ikke mere tale om Danehof, men kun om Herredage, hvor der stilledes, kun ved Kongehyldinger, eller i andre lige vigtige Tilfælde, tilkaldtes bifaldende Sendebud fra Almuen og Stædernes Borgere. I ethvert af de tre Riger, fornemmelig i Danmark og Sverrige, havde i det 14de Aarhundrede, fra Valdemar Aftterdags Tid det særskilte Rigsraad, sammensat af den høiere Geistlighed og valgte eller af Kongen udnævnte Adels herrer, udviklet sig som en egen Statsmagt, der befæstede

og udevede en Myndighed, som ikke kiendtes i ældre Tider. De, som tilforn havde været „Kongens Raadgivere,“ bleve og kaldte sig, fra det 14de og 15de Aarhundrede af, „Rigets Raad.“

Det var ogsaa i det 14de Aarhundrede, at Aristokratiet tydeligt og aabenbart vedkiendte sig den statsretlige Grundsaetning: at den høieste Magt, den souveraine Myndighed, ikke var hos Kongen, men hos dem, som valgte ham; at ikke Kongen, men det vælgende Raad og Landets Indbyggere (consilarii electores et regnicolæ) vare Landets sande, utvivlsomme „Herrer og Eiere“ (veri et indubitati domini et proprietarii ipsius regni), som havde det umiddelbare Herredømme, den egentlige Eiendomsret over Riget. (Quia ipsius regni dominium directum et vera proprietas est apud prædictos) ¹³). Det var saaledes i det 14de Aarhundrede, under Rigets Opløsning og Genoprettelse, at Aristokratiet i Danmark egentlig begyndte at bygge og organisere sin politiske Magt. En skarp Strid udholdt Valdemar Atterdag med den mægtige, rovgribste, for en Deel fremmede eller tydske Adels, der havde trængt sig ind og sat sig fast i Landet; og en Konge, der aldrig var bange for at bruge Magten, naar han havde den, kunde som oftest gaae med Seier ud af Striden. Dog findes ogsaa allerede Spor til, at et Rigsraad kunde constituere sig, og handle paa egen Haand, eller udeve selvstændig Regieringsmagt; om endog vel især under Kongens Fraværelse. Heller ikke fattedes Valdemar, under sin lange Strid med Adelen, dygtige og betydende Adels herrer, som havde gjort Kongens og Rigets Sag til deres. Margrethe byggede stadigt, klogt og forsigtigt, med Geistligheden paa sin Side og i Stand til at styre Adelen, videre paa den Grund, Faderen havde lagt. Det var derimod især under Grik af Pommerns kraftløse Regiering, at Rigsraadet befæstede sig som en organisk Deel af Rigsstyrelsen, som et vedvarende aristokratisk Element i Regieringen. Lang-

somt og sikkert skred det frem i sin Magt i Danmark, hvor imidlertid Kongens sædvanlige Ophold og Nærværelse til en vis Grad styrkede den monarkiske Styrelse; i Norge havde Adelen mindre Kraft, fordi den her allerede længe tæredes hen, og efterhaanden gik tilbage i Folket, hvorfra den var udsprungen. Sverrige var det Land, hvor Grik af Pommern mest overlod og maatte overlade Rigsraadet til sig selv, og kun nu og da soer op i Brede, naar man alt for føleligt mindede ham om, at han egentlig kun af Margrethes Naade, og for hendes Skyld var Konge.

I øvrigt vilde Grik i Sverrige hjælpe sig med, at han betroede Rigets Lehn og faste Borge til Hovedsmænd og Fogeder, som han kunde stole paa. Man klagede ikke allene stærkt over, at der blandt dem vare endel tyske og danske; men endnu højere og stærkere bleve Klagerne over, at Kongens Fogeder mishandlede Almuen, der vel allerede i Sverrige havde lært at taale meget, men ikke Alt; og skøndt dens Røst ogsaa i dette Land saa godt som var forstummet ved de store Rigsmoder, der nu bleve fiendene og fiendene: saa var der dog endnu Bevninger af den gamle svenske Landstabsforfatning og Forbindelse tilbage. Gialdt den ringere Bonde, der ikke kunde høre sig til Frelsemand (Adelsmand) ved Rusttjeneste, eller ved at møde med fuld Rustning og Stridshest ved de aarlige Vaabenssyn eller Mønstringer, nu ikke mere som „Mand for sig selv,“ som selvstændig Odelmand, eller kunde tage Deel i de Mægtiges Herredage: saa stod dog Almuen i ethvert af de svenske Landstaber i et vist Sammenhold; og det var ikke vanskeligt, især i Ubergværksegne, navnlig i Dalarna, hvor Almuens gamle Frihedsaand hos en egen, i fjerne Fjeldboigder affondret levende Folkstamme, længst holdt sig i Kraft, at reise den til Opstand; hvad enten det skeete for at værges sig imod Vold og Mishandling, eller for at styrke en eller anden mægtig og veltalende Herres Tilhæng. I Sverrige

saae man derfor baade før og under Unionstiden de Adels-hovdinge, der i Spidsen for et Parti stræbte efter uafhængig Magt, at søge Midlerne dertil, enten i aristokratisk Bælde, Rigdom og Indflydelse, eller i Mængdens og Almuens Yndest. Blandt de første var Carl Knudsen; blandt de sidste Engelbrekt Engelbrektson og Erik Puke, som begge maatte bøde med Livet fordi de mere søgte deres Støtte hos Folket, end i Herrestanden.

16. Erik af Pommern, der egentlig kun opholdt sig og regerede i Danmark — der behandlede Sverrige omtrent som et fremmedt Rige, hvoraf han kunde trække Krigshjælp og Bidrag til sin Hofholdning, og som han i øvrigt overlod Raadet at styre, saalænge det lod Sagerne gaae, som de kunde — var ligesaa lidt i Stand til at vinde den svenske Almue, der altid var en fremmed, saakaldet Unionssonge fiendt, som han forstod at benytte de Mægtiges Tvist og indbyrdes Misundelse til sin Fordeel. Længe undgik han at give Sverrige en indfødt Drost og Marsk, fordi han frygtede den Enkeltes Magt og Indflydelse, meer end Raadets. Dertil omtrent indskrænkede sig hans Regjerings-Politik i Sverrige. Hans Misgreb og Statsfeil vare i øvrigt betydelige. Det er ikke allene afgjort, at han anvendte svenske Kræfter og Midler paa sine Krige med Holsten og Hanselstæderne; men ogsaa at han paalagde dette Land Byrder, som Folket ikke kunde eller vilde bære, ved at fordrø Skat og Afgift i rede Penge af Bønderne; skiondt det Sædvanlige i dette Land var, at Bøndeskatten blev ydet i Jordens Afgrøde, eller i andre naturlige Frembringelser. Deri fulgte han ikke sin Fostermoders Adfærd og Forskrift. Margrethe har, efter Alt hvad man kan skionne, ikke betyngt Sverrige over det, som var uundgaeligt; og de Klager over Skattebyrder, som hun heller ikke undgik, skyldtes vel nærmest kun, at Endeel i Sverrige vare hende imod, allene fordi hun var fremmed. Sagnet om hendes, Kong Erik givne

Naad: at han skulde klæde sig af Norge, føde sig af Sverrige, og forsvare sig af Danmark, som man har udlagt til det Værste, kunde gierne være sandt, og indeholde en retfærdig og statsklog symbolisk Forstrift, naar den rigtig forstaaes. Af Danmark, som det rigeste Land, skulde Grik tage det Meste, eller hvad han behøvede til Krigsmagt og Forsvar; Norge, som det mindst formuende Land, kunde blot klæde ham; Sverrige, som ved Udstrækning og Folketal var rigere end Norge, kunde yde ham, hvad han behøvede til sit Hofhold. — Men Grik noiedes ikke hermed; han brugte meget til sin tørrende Krig med Holstenerne, og lod sine Fogder betyngte Sverrige med større Byrder, end Almuen kunde, og Adelen vilde taale.

Saaledes var det ikke vanskeligt at bringe glærende Uro, Mismod og Misnoie hos Folket til at blusse op i fuld og farlig Oprørsflue. Dalkarlenes Opstand (1435) under den mandige og modige Engelbrekts Anførsel, gav Griks Kongemagt og den saakaldte Calmarske Union det første og afgjørende Grundstød. Det var hos Almuen i Dalarne og i Westmanland, hvor denne Folkehøvding fandt sit mægtige Tilhæng, ved hvis Hjælp han snart, da Kongen ikke vilde høre hans advarende Røst, men haanligt afviste ham, kunde bringe det til at blive valgt til Rigsforstander, til Folkets og Hærens Overhoved. Men ikke saasnart fik man det bragt dertil, at Grik viste sig i Stockholm, førend Rigsraadet og den mægtige Adelsstand, der ligesaa lidt som Kongen vilde give Magten i Almuens og i en Folkehøvdinges Hænder, forligte sig med Grik; og Folgen var den 1435 (d. 14de Octbr.) sluttede Fornyelse af Rigerens tidligere Forbund. Blev det Calmarske Udkaft af 1397 ikke udtrykkelig erkendt, saa blev det dog lagt til Grund for en Pagt, der nu først lovførmelig bekræftedes ved Brev og Segl.

Kongen, der saa længe som muligt havde undgaaet at besætte de høieste Rigsembeder i Sverrige, maatte nu nødtvungen

giøre det. Til Drost valgtes da den alderstegne, kloge og dygtige Christiern Nielsen, af Vasa-Witten, en Mand, der i det længste blev Grik tro og hans Sag hengiven; enten nu Kongen virkelig havde vundet ham personlig, eller Drosten ved sin Stilling, og til sin egen Fordeel, bragtes til at giøre Kongens Fiender til sine ¹⁴). Marskens vigtige Post maatte Grik, ikke med sin gode Villie, give Carl Knudsen, en ung, rig, modig og ærgjerrig Herre af Vonde-Witten, der omsider ogsaa opnaaede, hvad han længe efterstræbte, at sætte Sverriges og Norges Kroner paa sit Hoved. — Ikke et Aar varede dette Forlig imellem Kongen og Partierne i Sverrige. Allerede i November, da Grik skyndte sig ud af Landet, havde han lagt sig ud, baade med Marsken og Raadet. I Januar 1436 reiste Marsken Opstandsbanneret. Paa et Møde i Arboga opfagde 3 Biskopper og 9 Adelsmænd i Raadets Navn Kongen al Troskab og Lydighed, hvis han ikke opfyldte de indgaaede Forpligtelser; og paa samme Tid valgtes Carl Knudsen til Rigsforstander. Dette Valg var dog langt fra at vinde Alles Bisald; og saa nødigt han end vilde, maatte den herskesyge Marsk dele Magten og Befalingen over Hæren med Engelbrekt. Adels og Almue deelte sig i at følge een af disse mægtige, dristige og klække Bannerførere, som kun vare enige, naar det gjaldt om at svække Kongens Magt, at fordrive hans Lehnsmænd og Fogder, og bemægtige sig Slotte og Fæstninger. Snart havde Kong Grik næsten intet mere tilbage at raade over af Sverrige, end det stærke Stockholms Slot, som hans Modstandere forgjæves beleirede.

17. Da saae man Grik vise sig i sin sande Skikkelse; fløj, modfalden, uden Kongesind, eller uden at føle hvad han skyldte sine Riger og sin Værdighed, yttrede han under saa truende Varsler, intet uden Lede ved Regjeringen, og Eigegyldighed for Kronens og Magtens Tillokkelser, ved Siden af

den Ferkærlighed for en ung Slægtning, som han, imod de Danskes og Svenskes Ønske og Villie, endelig vilde give dem til sin Efterfølger. Erik, der uden Tvivl ikke sjelden var Dronning Margrethe imod, vilde bringe Thronfølgen over til det Pommerste Huus, i Stedet for at Margrethes Ønske mere var vendt til Baiern, hvor Eriks Søster Elisabeth var gift.

Saa snart Dronningen var død havde Erik kaldt sin Farbroders Søn, Bogislaw, ind til Danmark, med et Følge af pommerste Adelsmænd. Denne Fyrste, en Søn af Hertug Bogislaw VIII. (i Stolp, død 1417 eller i Begyndelsen af 1418) og Sophie af Holsten, var saaledes lige nær beslægtet med Kong Erik og med hans ubøielige Modstandere, de holstenste Grever; men uagtet Hertug Bogislaw fra tidlige Aar var opfostret i Danmark, og uagtet baade han, og flere pommerste Fyrster, med Iver og Troskab kende den danske Konge, vilde det ikke lykkes Erik, at skaffe sin Fætter Indgang og Afhold hos Landets Mægtige. Nu, efterat han ved Sendebud fra Sverrige havde erfaret Opstanden, erklærede han sig, paa en Rigsdag i Bordingborg 1436, villig til at nedlægge Regjeringen i alle tre Riger; træet af Aarenes Byrde og mæt af Verden, (Kiondt kun 54 Aar gammel), begjærede han Raadets Samtykke til at afstaae Kronen til Bogislaw, som troelig havde tjent Riget, „og var tilmed ung og stærk, saa han formaade at udstaae den Byrde.“ (Hvitfeldt.) Rigets Raadet afflog paa ny hans Begjering, som stridende mod Rigerne's fælles Grundlov, der foreskrev, hvorledes Kongevalget, i Tilfælde af Thronledighed, skulde skee. Erik af Pommern søiedes da med at fordre, at man i det mindste vilde tilstede ham at beholde sin Fætter i Riget til Medhjælp i Regjeringen, saaledes som han hidtil havde været det; og dette ikke uden al Udsigt til Thronfølgen¹⁵). Raadet negtede ham ikke denne Begjering, og Kongen syntes tilfredsstillt; men pludseligt, uformærkt og alle ubevidst, (som

Hvitfeldt siger) forlod han Danmark i Foraaret 1436, og begav sig til Danzig, uvist i hvad egentlig Hensigt; maaskee dog kun for at søge Hielp hos tydske Fyrster og Stæder, som det ogsaa synes, han har faaet¹⁶). Danske Rigsraader ilede efter ham, med fredelige Forslag fra det svenske Raad, og bragte det med Nød derhen, at han lovede endnu engang at byde Sverrige Forlig, og at overtage Regjeringens Byrde. Han kom hjem med tydske Krigsfolk, og flere pommerske Herrer, til hvem han overgav nogle af de stærkeste danske Slotte (bl. a. Alholm, Tranekær og Ravnøborg). Snart viste det sig dog, at slige Midler til at støtte Grikens ravnende Throne ikke vare kraftigere i Danmark, end i Sverrige.

Her var Folkets Indling og Hovding bleven et Offer for det nedrigste Forræderi. Engelbrekt faldt for en enkelt, privat Fiendes Morderhaand (27de Apr. 1436); efterat han i tre Aar havde været Sverriges egentlige Herre. Derefter tragtede Engelbrekt ikke mindre end Carl Knudsen; Herskelyst og Uergierighed fattedes ikke denne Helt blandt Almueen som Adelen; men hans Sind var mandigt og ridderligt; han vilde beherske Sverrige ved at vinde Folket, ikke ved at underkue det. Et stærkt Adelsparti havde været ham imod; dette begyndte nu meer end før at frygte Carl Knudsen, og derfor atter at nærme sig Grik af Pommern. Man bragte det derhen, at han med mange danske og udenlandske Herrer, og med Fuld-mægtige fra Hansetæderne, drog til Calmar (i Julius 1436), hvor man længe underhandlede; omsider (d. 1ste Sept.) sluttedes et nyt foreløbigt Forlig imellem det svenske Raad og Kongen; hvorpaa man berammede en almindelig Herredag til St. Michelsdag i Søderkøbing, hvor Rigerne's Forbund høitideligt skulde bekræftes og Kongen paa ny hyldes. Det vigtigste, man fra svensk Side, ved en Kiendelse af Voldgiftsmænd, opnaaede, var den nu i Virkeligheden næsten overflødige

Indrømmelse af det længe paastaæde Vilkaar: at alle Slotte og Fæstninger i Sverrige herefter allene skulde betroes i Indfødtets Forsvar. Erik vægrede sig vel endnu ved at gaae ind paa dette Vilkaar; men maatte omsider giøre efter, og ved Forliget d. 1ste Septbr. giøre den Forpligtelse: at ville styre Riget, hvis Slotte og Lehn igien skulde overgives ham, med Sverriges Raad, efter svensk Lov, og at inddrage alle Lehn, der havde andre end svenske Besiddere. Derved afgjordes den længe førte Strid, om Danske og Norske i Sverrige skulde ansees som Fremmede og Udlændinger. Unionskongen indrømmede den svenske Paastand, der nu fik fuld statsretlig Gyldighed. Man havde i Sverrige aldrig tænkt paa et Statsforbund, der skulde sammensmelte Nationerne.

Eriks svage Siæl og usikre Villie solte ikke. Kraft hos sig til at forsvare sine Rettigheder; ligesaa lidt havde han Forstand til at styre Partierne til sin Fordeel. Imedens enkelte mægtige Herrer forstærkede deres Tilhæng, og snart i opblussende Borgerkrig prøvede deres Kræfter indbyrdes, og mod en Konge, der, idelig fraværende, hverken i Spidsen for Hæren, eller paa Folkething og ved Rigsmøder, kunde tale sin Sag med Eftertryk: havde Erik ogsaa seet sit sidste politiske Maal, at bringe sin pommerske Fætter paa Thronen, forfælet. Hans Aand syntes at synke ned til Privatmandens lavere Frygt for sin personlige Sikkerhed og indskrænkede Omfarg for Ophold og Udkomme. Begge Dele troede han at kunne finde paa Gotland. Det var dog ikke allene af Nød og Trang, han tog sin Tilflugt til Visborg, og der lod sine Udliggere drive Søroveri; han havde, som reglerende Hertug, sin Deel af Bagpommern at raade over. Men Gotland var ham et beleiligt Sted til at iagttage Tingenes Gang i Sverrige, og til at kunne benytte et gunstigt Dieblif for igien at komme tilstede. Til sin faste Borg paa denne Ø tyede han nu; enten for at oppebie

den berammede Rigsdag i Søderkøbing, eller for at undgaae den ¹⁷). Dog begav han sig til Skib, da det led mod Tiden; men Erik havde den egne Skiebne, at han næsten aldrig kunde gaae til Søen uden at komme i Havsnød. Der reiste sig en voldsom Storm; Kongens Flaade splittedes paa Overfarten fra Gotland; endel Skibe forgik; med hans eget kom han halv skibbruden i Land paa Carlöerne, og en Tid lang havde man, hverken i Sverrige eller Danmark, Visshed om han endnu levede, eller ikke.

18. Imedens Erik saaledes var ligesom forsvunden, havde danske og norske Rigsraader indfundet sig ved Mødet i Søderkøbing. Her lod det endnu til, at en mindelig Afgjørelse ikke var umuelig. Selv Carl Knudsen afslagde en ny Hyldingsed til den fraværende Konge, om han var i Live; man tænkte endog paa, at bringe den Salmarke Union sin Fuldbyrkelse nærmere. Et mærkeligt Udkast til den fuldstændige Forbundspagt, saaledes som de tre Erkebiskopper og en verdslig Rigsraad af hvert Rige opsatte det, enten ved denne Leilighed, eller senere, er endnu til ¹⁸). Dets vigtigste Bestigelser vare de, som gjorde Kongevalget, ved enhver Unionskonges Død, afhængigt af et nyt Valg i Halmstad ved 40 Valgmænd fra hvert Rige og af alle fire Stænder. Ved Valget skulde den afdøde Konges ældste Son være næst til Thronfølgen, „om han kiendtes dertil at være duelig;“ efterlod Kongen flere Sønner, da kunde blandt disse een vælges, uden Hensyn til Alderen; men døde Kongen uden ægte Son, stod det til Vælgerne, om de vilde, at faare en indenlandsk Herre til Konge. I dette Tilfælde bestemte Udkastet meget nøie, hvorledes det skulde afgjøres, af hvilket Rige man først skulde vælge; man ventede sig ingen ægte mandlig Afkom af Erik. Et andet Villkaar fastsatte, at Kongen, med to Rigsraader af hvert Rige, skulde afværende tilbringe fire Maaneder af Aaret i ethvert af

Landene. Det Rige, som blev overfaldet med Krig, skulde, under visse billige Betingelser, understøttes af de to andre, som om alle tre Lande vare eet Rige; men Kongen maatte ei begynde nogen Krig, uden alle tre Rigers enige Samtykke; heller ikke give nye Love i noget af Rigerne uden Folkets Bisald. Foruden Drosten, en verdslig Rigsforstander og overste Dommer under Kongens Fraværelse, og Marsken, med lignende Myndighed over Krigshæren, skulde tillige i hvert Rige ansættes en Hofmester, der skulde forestaae Kongegaardene og Kongens Hof, naar han var i Landet, og en Cantoler, der skulde føre Rigets Segl, m. m.; alle fire af Landets indfødte Mænd.

I dette Udkast gienfinder man vel en Deel af Dronning Margrethes Plan, med en afgjort Stræben efter at gøre Kongemagten og Thronfølgen ganske afhængige af Valgrettligheden; men Udkastet vilde dog ikke indrømme Rigsraadet egenmægtig Indflydelse i dette Tilfælde; og overhovedet indskrænke det ved de høie Rigsembeders Myndighed og Selvstændighed. I øvrigt var det Søderkjøbingske Udkast ligesaa usuldsomment som de øvrige, naar det skulde gælde for en Unionspagt. Hvert Rige beholdt sit særskilte Rigsraad, der nu snarere kunde kaldes et Regjeringsraad. Videt hjalp en fælles Konge, naar Rigerne kun vilde være tre Begemer med tre Hoveder. — At man til disse vilde nøies med een Krone, var ikke nok for at udgiøre en Statsæenhed, som heller aldrig opnaaedes ved den calmariske Union. Udkastet blev imidlertid ikke til meer end et Forslag, som man hverken i Sverrige eller Danmark videre agtede paa. Krig var og blev borte; og i Sverrige opblussede ny Opstand og Borgerkrig, eller Partiseide. Erik Puke reiste sig, ved Almuens Hielp, imod Carl Knudsens Myndighed, som mod det værste Tyrannie af Alle. Carl fik ved Svig ogsaa denne farlige, men ubesindige, fremsusende Modstander i sine Hænder,

og led ham heivette. Nu var Marsken den egentlige Herre i Sverrige; han udskrev Rigsdag i Calmar til St. Hans Dag 1437; Grif forlangte Mødet udsat til den 8de Septbr.; siden til næste Sommer d. 29de Jul. Han var snart atter i Preussen; snart (i Novbr. 1438) tilbage i Danmark; snart paa Gotland, nu hans kiæreste Opholdssted, hvor han omsider ogsaa blev.

Carl Knudsen hyllede derimod ikke. Paa en ny Rigsdag i Arboga, i Fasten 1438, foregav han at ville nedlægge sit Embede som Rigets Marsk. Det var ikke for at afsige sig sin Myndighed; men mere for at bestyrke den. Vaade Venner og Fiender indsaar, hvad han meente; begge fandt ham uundværlig. Hans betydeligste Modstander var nu Drosten, Christiern Nielsen Wasa; denne kunde vel virke lønligt, men ikke med Kraft sætte sig i Spidsen for et Parti. Carl Knudsen valgtes til Rigsforstander, indtil man var bleven udsonet med Grif af Pommern, eller havde faaet en ny Konge. Det første blev der ingen Udsigt til; han mødte ikke i Calmar i Sommeren 1438, men sendte i sit Sted den Fordring: at alle svenske Slotte og Lehn, som nu vare under Rigsforstanderens Magt, først skulde overgives ham, inden han vilde gaae ind paa nogen ny Dagtingning. Med eet var Kongen nu bleven bestemt og myndig; han vilde, at man i Sverrige skulde vælge imellem ham og Carl Knudsen; men man kunde let falde paa at troe, han allerede havde opgivet Tanken paa at herske mere som Konge. Mod sin stærke Fiende i Sverrige, mod et ikke mindre truende og farligt Parti i Danmark, vidste han i det mindste ikke at finde noget andet Raad og Middel, end svage Opfordringer og ligesaa svage Rustninger fra Gulland. Det var langt fra, at alle Mægtige i Sverrige vare Kongen imod; Christiern Nielsen havde megen Indflydelse, og Rigsforstanderen var ikke Almuens Mand, som Engelbrekt. En

Opstand, som Christiern Wasa reiste til Fordeel for Kongen i Dalarne, gjorde Carl Knudsen uvirksom, ved at fange den gamle Droft og stikke ham til Finland. Carl Knudsens egen Svoger, Niels Steenson, (af Slægten Nat og Dag), der ligeledes forsvarede Kongens Sag, gif det ikke bedre. Niels sad paa Stegeborg Slot, det eneste, Grik endnu havde tilbage i Sverrige; men ventede forgieves paa, at Kongen selv skulde indfinde sig eller sende Hielp. I Stedet for dette fik han et Kongebrev, hvorved Grik assætter Carl Knudsen, og udnævner Niels Steenson til Sverriges Marsk. Det kunde den Mand lee af, der for Diebliffet, uagtet mange i Rigsraadet og blandt Adel og Geistlighed vare ham imod, var den Mægtigste i Landet. Enkelte Stæder, Calmar og Vland, forlod vel Rigsforstanderens Parti og gif over til Kongens. Men Griks Skiebne var allerede afgjort; han forstod kun lidt at regiere i rolige Tider, mindre naar en farlig Opstand og mægtige Kræfter reistes imod ham. Vi kunne lade den danske Historiekriver tale, som dog af Alle ivrigt og stærkest har søgt at forsvare ham. „Havde han med Hurtighed og Eftertryk benyttet de Midler, han havde i Hænde, kunde maaskee endnu hans Sag have taget en gunstig Vending.“ (Den svage Rimelighed, som dette havde, maa dog allerede den foregaaende Fortælling have lagt for Dagen). „Men hurtig Beslutning og kraftig Udforelse,“ vedbliver Jahir, „laae ikke i Grik af Pommerns Charakter; i flere Maaneder gjorde han ikke et eneste Skridt for at understøtte sit Parti, eller vise sig i Marken; og først efterat have modtaget det danske Rigsraads Opsigelsesbrev, ilede han med nogle faa Tropper fra Gotland over til Sverrige, og kom den 24de Julius 1439 til Stegeborg. Nu var det for sildigt.“

19. Tilvæise var det for sildigt for en Fyrste, der uden Kraft og Virksomhed vilde være selvraadig, der uden Lempe og Klogskab vilde styre et Aristokratie, som med hver Dag mere

lærte og søgte, at det havde Magten i Hænderne. Erik af Pommern kunde vel endnu forsvare den stærke, næsten uindtagelige Borg, han havde bygget sig ved Visby, og fue den fordum saa rige og handelsmægtige Hansestad, som Baldemar Atterdag havde knækket; men han kunde ikke med Gotland tvinge Eversrige, neppe forsvare Stegeborg. Pigesaa lidt var han i Stand til at afvende den Udgang af hans uheldige Regjering i Danmark, som et Adelsparti, der var Erik, hans pommerske Frænde og hans tydske Lehnsmænd og Slots herrer lige fiendt, allerede i nogen Tid havde forberedt. Dette Parti havde for længe siden kastet Diet paa en anden tydske Fyrste, den bayerske Pfalzgreve, Hertug Christoffer, Kong Eriks Søster søn. Denne unge Fyrste havde for nogle Aar siden (1434) som en Jugling paa 18 Aar, besøgt sin Morbroders Hof, og vundet mere Gunst hos de Mægtige i Danmark, end Erik skjøttede om. Christoffer, som maaskee allerede den Gang havde indladt sig i Forbindelse med danske Herrer i eller udenfor Raadet, maatte forlade Landet paa en Maade, der saae ud som en Bortvisning, og forpligte sig til, hverken at foretage sig Noget til Kong Eriks Skade, eller at komme oftere til Danmark uden hans Morbroders Minde. Begge Søster meente Pfalzgreven sig vel fritagen fra at holde, naar Rigsraadet, mægtigere end Kongen, kaldte ham ind i Landet.

Allerede i Efteraaret 1437 ¹⁹⁾ havde det danske Rigsraad, eller nogle af dets Medlemmer, hemmelig handlet med fornemme svenske Sendebud, der i Anledning af Sagernes Tilstand i Eversrige vare komne til Skaane; havde meddeelt dem deres Besværligheder over Kongen, og foreslaaet at opsigte ham Riget, for at give det til den bayerske Hertug Christoffer. Blandt det svenske Gesandtskab var meer end een af Eriks troeste og mest betydende Tilhængere, Erkebiskop Oluf af Upsal, Drostens Christiern Nielsen, og Hr. Hans Kropelin, der saa længe

og kraftigt havde virket for Kongen i Landet og i Stockholm. De to første reiste tilbage, og synes ikke at have villet gaae ind paa de danske Adelsmænds Forslag. Hvad disse mod Kongen forræderiske Underhandlinger i øvrigt forte til, lader sig ikke tilsyne. Man kunde nu imidlertid i Sverrige ikke mere tvivle om, hvorledes Grik Sager stode i Danmark. Her havde hans Fiender, uden alle voldsomme Bevægelser, uden Opstand og Feide, og uden at Nogen reiste sig til Forsvar for Kongen, sikkert og i Stilhed forberedet hans Fald. Imidlertid var det allerede i Arboga berammede Rigsmede virkelig blevet holdt i Calmar, i Julii Maaned 1438, endskiøndt Kongen heller ikke denne Gang indsendt sig. Man erkjendte endnu her hans Rettigheder som Konge over begge Riger, hvis fuldmægtige Sendebud tillige som sædvanligt bekræftede Forbindelsen imellem Landene, uden at man dog, da Sendebud fra Norge fattedes, vilde afgjøre noget om Rigerens tilkommende Forening under en fælles Konge; men fastsatte derimod: at naar engang et nyt Kongevalg gjordes fornødent, skulde det Rige, „som først behøvede en Konge,“ tøve saa længe med sit Valg, indtil et Møde af Fuldmægtige fra begge Riger var holdt, og indtil det der var afgjort, om man fandt det nyttigst, at have fælles Konge, eller ikke. (2den Julius 1438). Man har ikke megen Grund til, (med Lagerbring) at kalde denne Overenskomst „en Fornyelse af Calmar-Unionen.“

Imedens Grik under alt dette sad ubirksom og ubevægelig i Visborg, imedens Adelen i Sverrige ikke var ret enig om, hvorledes den vilde bringe Rigets længe urolige, uviste, indvortes søndrede Tilstand til Ende — havde Carl Knudsen vel endnu altid Die og Sind henvendt paa Kongekronen; men Raadet tænkte sig overhovedet ikke noget mere i ham, end en Rigs-Forstander, der snart maatte afløses af en anden Konge, end Grik. Derom var Meningen nu neppe mere deelt, at

Grik af Pommern hverken kunde eller skulde længere styre
 Sverriges Rige; men man ønskede hans fredelige og frivillige
 Thronaffigelse. I Pintsen 1439 vare endeel af det svenske
 Raad samlede i Stockholm, og enedes her om, at man vilde
 tilbyde Grik at beholde Kronen og en aarlig Rente af Riget,
 naar han vilde leve paa Gotland, eller andensteds uden for
 Sverrige, og lade Hertug Christoffer styre Landet som Rigs-
 forstander; heller ei var man uvillig til at tage Hertugen til
 Konge, om Grik reent vilde nedlægge Kronen. Næsten over-
 rasende var Letheden, hvormed man allerede viste sig tilbøielig
 til at ombytte den udenlandske Konge, man vilde fordrive,
 med en anden reent fremmed tydsk Fyrste, som man ikke vidste
 andet om, end at de danske Magnater havde udseet ham til
 at bestige Griks Throne. Dog viste de Svenske endnu, skøndt
 hans Magtløshed var aabenbar, nogen Opmærksomhed for
 den svage Unionstonge, saalænge man ikke vidste, at han havde
 ophørt at være det i Danmark. En Dagtingning sluttedes
 om Sommeren 1439 imellem Carl Knudsen og Udsendte fra
 Grik af Pommern som Konge; der aftaltes en Vaabenhvile fra
 24de August indtil næste Mortensdag, og at imidlertid Rogle
 af Rigsraadet skulde affendes til Kongen for at indgaae Fred
 og Forlig. Da kom det afgjørende Budskab fra Danmark,
 hvor meget var foregaaet, som Grik ikke fik Nys om paa Bis-
 borg eller Stegeborg. Adelen, som deels frygtede den jydskke
 Almue, der i Bendshøvel havde reist en Opstand, deels vilde
 sikke sig fra Høstenernes Side, havde den 2den Jul. 1438
 egenmægtigen sluttet en Tractat med Hertug Adolf af Slesvig,
 hvorved de afstod Haderslev Amt og Werra til Hertugen, og
 lovede ham, af den tilkommende Konge, arvelig Forleh-
 ning med Sønder-Jylland.

Efterat have paa denne Maade fuldendt den Afstaaelse af Her-
 tugdommet, som Grik af Pommern 1435 saae sig tvungen til at

indvilge: havde i Octbr. 1438 en Deel af det danske Rigsraad samlet sig i Gørser, hvorfra den 28de Octbr. en Indbydelse til Hertug Christoffer af Valern udstedtes: at han vilde komme til Danmark for at modtage Rigets Styrelse; imedens man paa samme Tid (den 1ste Novbr.) stævne Kongen at møde for Rigsraadets Domstol, og forsvare sig, om han kunde. Hertugen tøvede imidlertid længe nok, uden at Kong Erik rørte sig. Forst i Junius 1439 holdt Christoffer sit Indtog i Eybet, høitideligt modtaget af den slesvigiske Hertug og det danske Rigsraad, som valgte ham til Rigsforstander, og den 24de Jul. udstedte et Klageskrift mod Erik af Pommern, hvori de opregne hans Forseelser, og tilsidst „paa menige Rigets Indbyggers Vegne“ — af hvilke de ingen Fuldmagt havde — opsigte ham Troskab; „og ville vi forsyne os med en anden Herre og Konge, hvor vi kunne“: slutter et Brev, hvorpaa Erik maatte have svaret med en Krigshær, i Stedet for med Forsvarsskrifter, hvori han ligesaa lidt skaaede den danske Adels, som Rigsraadet sparede Kongen for en haard og nærgaaende Tiltale i dets Opsigelsessbrev. Nu tøvede man heller ikke i Sverrige med at følge den danske Adels Exempel. Erik var, ikke længe efter den sluttede Baabensstilstand, vendt tilbage til Gotland. I Stedet for de svenske Rigsraader, som ved Mikelsmesse skulde have indfundet sig hos ham, sendte Raadet ham fra Södertelge dets Opsigelse, og bekræftede Carl Knudsen i hans Embede som Rigsforstander. Norge havde længst holdt paa Kongens Sag; ja endnu 1439 var der til hans Undsætning skeet et Indfald i Sverrige fra norsk Side. (Zahn, S. 182). Ikke før 1441 opgav man i Norge Kong Eriks Sag; lydelige Klager udgik ikke fra dette Rige, som fra de to Andre; man kiender heller ingen Opsigelse til Kongen fra det norske Raad.

20. Saa let faldt det, at stille Erik af Pommern ved Nordens tre Kroner. Han havde egentlig ophørt at herske, allerede længe, førend det danske og svenske Rigsraad gav ham Afsted.

Ikke et eneste Liv paa Valpladsen eller Retterstedet kostede dette Kongeskrifte — thi andet kan det ikke kaldes. Alting i de tre Riger blev som det var; ikke engang den saakaldte Union blev opløst; kun at i Danmark Aristokratiet, der nu havde en langt stærkere Kraft at lægge i Vægtsskaalen, end da Baldemar Atterdag døde, aabenlyst fremtraadte som Rigets egentlige Statsmagt — den, af hvem Kongevalget og Vilkaarene, under hvilke Kongen maatte modtage Krone og Hylдинг, allene vare afhængige; en Magt, der repræsenteredes ved et Rigsraad, som uden at vælges af den hele geistlige og adelige Stand, hvortil dets Medlemmer allene hørte, enten ved Kongens Udnævnelse eller ved eget Valg, blev fuldtalligt ²⁰), og som nu tiltog sig den uhorste og ulovlige Myndighed, paa egen Haand, uden Danelshof og Herredag, at affætte Landets hylbede Konge.

Dette Aristokratie var nu i sin Grundkraft adeligt og verdsligt. Om Kirkens Magt og Myndighed var der ikke mere den Tale i Danmark, som i det 13de Aarhundrede; i Virkeligheden dalede den langsomt, og heller ikke dens Rigdom var mere i Stigen, uagtet Kongerne nu i det Hele besyttede den høiere Geistlighed. I Rigsraadet maatte vel ogsaa Biskopper og Abbeder, foruden deres Værdighed og Forsæde, endnu bestandig have den Overvægt, som Tidens tarvelige Færdom og Dannelses, i Forening med den undertiden ved Reiser opnaaede større Verdenserfaring, gav deres Besiddere, ved Siden af en raa og uvidende Adels. De Geistlige kunde derfor ikke undværes ved nogen Dagtingning eller skriftlig Forhandling. Dog seer man Herrestanden begynde at hæve sig noget paa den aandelige Side; i det mindste finder man nu og da verdslige Adelsmænd nærmest Kongernes Personer, og flere saadanne, der yttre en politisk Indflydelse og Virksomhed, som ikke kan have været aldeles uden Underlag af Kundskab og Erfaring. Hos Clericiet, i Danmark i det mindste, sank derimod

kiendeligen Værdom og aandeligt Liv; om endog enkelte højere Prælater herfra gjorde Undtagelse. Men for længe siden var det forbi med Absalons, Anders Sunesens, Biskop Gunnars Tid; det 13de Aarhundredes hierarchiske Modstandskraft var søvet og brudt; Biskopperne sluttede sig snarere, som man i Sverrige ser under Erik af Pommern og Christoffer af Valern, til Kongerne. Med den danske Klostergeistlighed, der altid havde staaet temmelig lavt fra denne Side, gik det bestandig dybere nedad; og den svage latinske Munkelærdom var allerede bleven reent gold og ufrugtbar, da i det 15de Aarhundrede de første Spirer af national Litteratur, eller af et dansk Skriftsprog's Udvikling begynde at vise sig.

21. Neppe har nogen dansk Konge efterladt et flattere Eftermæle, end Erik af Pommern, og Grundtrækkene dertil vil man ei kunne udslette af hans Historie; dog maae vi ikke glemme, at denne først blev skreven af hans Fiender, og at overhovedet en svag Regent, naar det gaaer ham uheldigt, altid faaer af Samtid og Eftertid den haardeste Dom. Den umilde, men kraftige Despot, som virker noget Mægtigt og Stort i Tiden, ville hans Medlevende maaskee overøse med Forbandelser; men vi see, at selv efter Ludvig den Ellevtes Død har Historien, ved at fremdrage mangen Kendsgierning og Folge af hans Formaal og Handlinger, dækket endeel af hans onde Rygtes Pletter. — Erik af Pommern var en Konge, i hvis uheldige Regiering vi kun finde een fremtrædende og herskende Hoved-Idee, den, at frarive de hollstenske Grever Hertugdømmet Slesvig. At dette har været en tidlig rodfæstet personlig Tanke hos denne Konge — en Tanke, som han med Udholdenhed nærede, og til det Yderste ikke vilde give Slip paa, kunne vi, efter hans Histories Vidnesbyrd, ikke drage i Tvivl. Hvorvidt og hvorlænge, i det mindste et vist Parti af den danske Adels, eller enkelte Magnater, som havde Indflydelse

paa hans Reglering, have befæstet ham deri, lader sig ikke saa klart tilsyne i Begivenhederne, som den ved saa mange Uheld og Tab ubøiede Fasthed, hvormed Kongen i 20 Aar forfulgte sin Tanke. Var dette Villiesfasthed, eller blot Halsstarrighed? Baae en dybere Følelse og Erkiendelse af den gamle Uret, som det danske Rige havde lidt, til Grund for Griff af Pommerns haardnakkede Bestræbelser for at tvinge Holstenerne til at give Slip paa det danske Hertugdømme? — Historiens Kilder tillade os her paa begge Sider ikke meget meer end Gissninger; men det synes som de i det mindste give os Ret til at antage, at hvad Griff, trods alle Uheld, i saa mange Aar ikke vilde opgive, var snarere det danske Riges Ret og Udførelse; end personlig Vergierrigheds eller Herskeshygs Fordringer. Til disse Eidskabers vedholdende Ytring fattedes han Characters Styrke og Betydning. Til at søle sig, som tre Rigers Konge, frænklet ved Nægtelse af en mægtig Vasals Lehnsplicht, har han maaskee havt Stoltthed nok²¹). Heller ikke synes han eller hans Raadgivere at have manglet Forstand til at indsee, at Hanseslæderne som Handelsmagt altid maatte være en naturlig Fiende af den forenede nordiske Stat; og han gav kun efter for den haarde Nødvendighed, da han (1435) med udtømte Kræfter indgik Forlig med Holstenernes ivrige Forbundsvenner.

Imidlertid har man altid, fra dansk Side, især bebrejdet Griff af Pommern, at han ved flette Forholdsregler og slet Krigsførelse ikke var i Stand til at faae Sønderjylland tilbage under Kronen; imedens man i Sverrige gjorde Krigen om Slesvig, og de af Sverrige udpreskede Skatter, som Kongen anvendte paa et Foretagende, der kun var beregnet paa Danmarks Fordeel, til Griffs Hovedbrøde som Unionstonge. Det er ogsaa kun alt for vist, at Krigen med Holstenerne og Hanseslæderne, som med et heldigt Udfald vilde have givet Kongen et glimrende Navn i Historien, nu kostede ham det svenske

Rige; og at deres Følger, i Forening med den Slaphed og Sløvhed, som udmærker især hans sidste Regjeringsaar, gjorde den danske Adels fied af en Konge, der aldrig var, hvor han skulde være, og hvis idelige svage Vaksen der, hvor det gik galt at handle og rigtigt at bruge de Midler, som vare til hans Raadighed, blev ham mest fordærvelig. Det var vist ikke den Almue, der i Sverrige klagede over Skatternes uhorte Tryk, som stødte ham fra Thronen ved sin egen Villie og Kraft; men denne Almue forstod meer end een blandt dette Lands mægtige Adels-herrer at lede og benytte ganske anderledes end Kongen. Det var ogsaa Almuen, paa hvilken den hele, eller den største og tungeste Byrde af enhver Krigsrustning, ethvert usædvanligt Paalæg, maatte falde. Den svenske Adel kunde derfor let anvende Folkets herskende Uvillie mod en fremmed Regent, og mod et dansk Overherredømme, til at vælte hele Sadet hos Almuen over paa den Unionskonge, hvis Svaghed og Udygtighed den selv havde benyttet til at befæste og udvide sin Magt og Rigdom. Men da nu, ved Grifs Fald, Enhver maatte have ventet sig den Calmariske Union omstyrtet, og Veien til Thronen uden stor Hinder og Modstand aabnet for en dristig, mægtig og krigsdygtig Rigsforstander, som Carl Knudsen: da skeete ikke dette, men netop det modsatte.

22. Christoffer, som kaldtes Hertug af Valern, var Son af en lille Pfalzgreve i Overbaern, der deelte sit fædrene Arveland med fire Brødre. Paa mødrene Side stammede Christoffer i tredje Led fra en Datter af Baldemar Atterdag; og dette var hans Adkomst til at komme paa Valg til den danske Throne. Grif af Pommern havde meent, at hans Fætter kunde være ligesaa nær til Thronen som Søstersønnen; men Adels og Rigsraad i Danmark vare altid Bogislaw imod, ligesom Margrethe havde været det. Raadet vilde maafee hellere have en Konge, som var reent fremmed i Landet, end den, som Grif

havde udseet og under sine Dine opfostrer til sin Efterfølger; hvilket heller ei kunde være en tilkommende Konge meget anbefalende. Christoffer havde allerede vundet Adelen, da han 1434 var i Danmark. Omtrent 24 Aar gammel, fulgte han dens Indbydelse, og kom i Junius 1439 til Lybeck, hvor udsendte Medlemmer af Raadet modtog ham som Danmarks Rigsforstander. Grik's svage Parti her i Landet rørte sig neppe; de i Jylland begyndte Bevægelser synes for den Gang snart at være dæmpede. En eneste dansk Ridder, Axel Pedersen, af Thotternes ældgamle skaanske Slægt, blev Kongen tro til det Yderste, og vilde, uden at ændse hvad han selv tabte, ikke overgive Warberg Slot i Halland, førend ethvert Haab om Undsætning var forgievet (St. Hansdag 1441). Hvad hans Overgang betydede, viste de Vilkaar, han kunde opnaae for sig selv: to hele Herreder i Halland, foruden Warbergs Lehn, og Gods i Skaane til Erstatning for det ham fratagne, som Lehn paa Livstid og sex Aar efter hans Død for hans Sonner.

Den bairiske Pfalzgreve vilde ikke nøies med Udsigten til den danske Kongekrone. Allerede længe før sin Ankomst til Danmark (i Novbr. 1438) tilbød han det svenske Raad sin Tjeneste og Bistand, til Forsvar imod sin Morbroder; ikke uden at beraabe sig paa, hvorledes dennes uforsonlige Had til Christoffers Moder, og til ham selv, var den rette Grund til at Kongen, fordi Bogislaw blev forkastet, havde paaført Overrigge saamegen Ulempe, Trængsel og Overlast²²). En Tid varede det dog, inden man i Overrigge blev enig med sig selv; rettere, inden det afgjordes, paa hvilken Side Magt og Tilhæng veiede mest i den snart synkende, snart stigende Skaal. Det var om Carl Knudsen og hans Kongedømme, at det gik galt; og det var fra hans Side, at enhver fremmed Fyrste maatte vente sig den farligste Modstand. Erkebiskoppen i Upsala var derimod, ligesom hans Forgænger, imod, at Riget skulde tilfalde

en Konge uden Kongebyrd; han virkede, om endog ikke allerede aabent, for Christoffer. Carl Knudsen og hans Parti vilde ligesaa lidt vide af nogen fremmed Kongestamme at sige. Paa denne Maade maatte Sagen henstaae uafgjort, og man overlevede sig ikke paa nogen af Siderne. Udsendte fra det danske og svenske Raad mødte i Jönköping i October 1439; de sidste vilde dog endnu ikke gaae videre, end til en Bekræftelse af den i Calmar, men uden Tilstedeværelse af norske Sendebud til Mødet, 1438 sluttede Reces. Efter den skulde de tre Riger vel fremdeles blive i Forbund; men, kan man ikke enes om en fælles Konge, da vælge hvert Rige sin. Længere naaede man heller ikke paa dette Møde. I Januar 1440 holdt det svenske Rigsraad en egen Herredag i Arboga, og her gik man snarere tilbage, end fremad i Kongevalget. Beslutningen blev: man vilde aldrig i Sverrige tage nogensomhelst Udlænding til Konge. Valget selv skulde udsættes til October. I Danmark havde Rigsraadet for længe siden bestemt sig. Man havde ikke indkaldt Erik Søstersøn for at give Kronen til en Anden; og ingen tænkte mere paa de Calmarske Recesser, ikke engang paa den sidste, da begge Rigers Raad i Calmar den 9de Jul. 1438 fastsatte, og ved beseglede Breve høitideligt bekræftede Vilkaaret for de tre Rigers Forening: at intet særskilt Kongevalg skulde foregaae, inden man fra begge Sider var bleven enig om at afstaae fra et fælles Valg. Nu afveg det danske Rigsraad egenmægtig fra den for to Aar siden indgaaede Forening; ligesom det svenske Raad nylig havde gjort det i Arboga. Der handlede paa begge Sider, som om man ikke mere erkendte nogen skandinavisk Forbundsagt; de følgende Forhandlinger og Begivenheder i Sverrige viste ogsaa, at den i Glæningen var ophævet.

Christoffer af Baiern blev den 10de April 1440 hyllet i Viborg som de Danskes Konge; og en af hans første

Handlinger som Regent, ved Herredagen i Solding d. 30te April, var at overdrage Grev Adelf af Holsten hele Hertugdømmet Slesvig som arveligt Lehn. Han kunde ikke have gjort dette, dersom ikke Landets Mægtige i Rigsraadet, efter hvis Billie han besteg Thronen, havde billiget en Handling, hvis Drivesiedre maatte have andre Grunde, end de, som bragte Griff af Pommern saa vidt, at han for at holde paa Slesvig opoffrede de tre Kroner. Forsigtig nok var Christoffer ogsaa til at tage en Forfærdning: at det var med Rigsraadets Minde, han saaledes bortgav Hertugdømmet. — Men ligesom Uheld og Misgreb vare Kong Grifs stadige Eedsagere, saa lod det som Lykken vilde blive Christoffer tro. Hvad han selv neppe kunde vente sig, indtraf: Allet gik ikke til Ende, inden han, uden Kamp og Sværdslag, ogsaa modtog den svenske Krone; og den, som fremmede hans Valg, om endog blot ved ikke at hindre, eller modsætte sig det — den mægtigste Mand i hele Sverrige, der nu med næsten uforklarlig Feielseg ved tilside for Christoffer, og bandede ham Vel til den Throne, fra hvilken han saa længe og saa troligt havde arbejdet paa at nedstøde Griff af Pommern — var ingen uden Carl Knudsen selv.

I Julii Maaned modte ham i Salmar to danske Underhandlere, om hvis heldige Valg og hvis Duellighed Udsaldet ikke lader os i Tvivl: Erkebispens af Lund, Poul Earmann, og en ung Adelsmand, Claus Rønnow. Den svenske Rigsforstander syntes ganske at have stiftet Sind og Altraa. Man sagde ham (fortæller Sverriges ældste Historieforfatter) at Alt i Riget vilde dog fremdeles gaac efter hans Bink og Billie; Christoffer vilde nøies, naar han kun fik Kronen og Kongenavn. Carl Knudsen hørte derpaa, troede deraf hvad han vilde, fulgte hvad han tænkte, bifaldt, berømmede, anbefalede selv en saadan Fyrste til Konge, ²³⁾ hvis Roes de

danſke Udfendte ikke kunde finde høie og ſtærke Udtryk nok til at forkynde ²⁴). Selv vilde han, for al ſin Moie og Omkoſtning ved Rigets Styrelſe noies med hele Finland for ſin Livſtid, og med Nland, ſom Underpant for 40,000 Mark Sølv; alt det Forbigangne ſkulde være ſonet og udflettet; han var endog ſoielig nok til ſtriftlig at love, at han vilde hielpe til Freden og Forbundet imellem Rigerne, hvad enten Chriſtoffer blev valgt i Sverrige, eller ikke. Men enhver Vanſkeliighed og Hindring herfor var allerede bortryddet, i det Carl Knudſen traf ſig tilbage ſom Medbeiler til Kronen. I Arboga ſamledes Raadet efter Aftale ved Miſſelsdag; men hverken Borgere eller Bønder kaldtes til den Herredag, ſom nu atter, uden at ſpørge Folket, og tværtimod den for nogle Maaneder ſiden fattede Beſlutning, gav Sverrige en udenlandſt Konge, og fornyede den Union, der var bleven til et Slags politisk Vreſſag for det danſke Rigsraad, og for den Fyrſte, ſom det nu igjen vilde give, ikke blot Danmark, men alle tre nordiſke Riger.

Da Carl Knudſen ved Herredagen havde forlangt, hvad de danſke Underhandlere i Calmar havde budet eller tilſlaaet ham, og Rigsraadet havde bevilget, hvad han fordrøede, var Sagen afgjort; ligesom den formodentlig allerede forud var aftalt blandt de meſt giældende Herrer i Raadet. Alle Valgſtemmer faldt paa Chriſtoffer; men man vidſte ogsaa hvad man i Sverrige vilde forlange af den nye Unionskonge. En Haandfæſtning blev opſat, der ſkulde forelægges ham næſte Sommer, og ſom han da maatte antage, inden man ſted til Hylðingen. Den overgik Alt hvad man til den Tid i Danmark havde kiendt af Kongemagtens Indſkrænkning ved Ariſtokratiet. Rigsraadet blev ved den fra et raadgivende til et eneraadende Samfund, og Kongen fra Regent til Rigets villie- og magtloſe Repræſentant. Vi behøve knap at ſige, at Adelsmagten var den eneſte, ſom i denne Forſikkring fremtræder

med udtrykkelig erklærede Rettigheder; om Bønder og Borgere er ingen Tale. Ikke blot at Raadet skulle besætte alle de høie Rigsembeder; men Kronens Slotte og Lehn skulde bortgives udelukkende til svenske Mænd, ikke af Kongen, men ved tre dertil udvalgte Rigsraader. Anordninger om Sold og Myntvæsen skulde udgaae fra Rigsraadet; alle Afgifter til Kronen, som herefter kun maatte opkræves i Varer, skulde allene anvendes i Sverrige, og intet føres ud af Landet. Til disse og flere andre Forpligtelser kom ogsaa den, at Kongen skulde sørge for, at Gotland kom tilbage til Sverrige; og at hvis man ved alle tre Rigers Magt kunde vinde Lande fra Rusland, skulde disse lægges allene under Sverrige. — Her var saaledes i det mindste sørget for, saavidt en udsledt Haandfæstning kunde udrette det, at binde Hænderne paa Unionskongen i Sverrige, i ethvert betydende Forhold, hvori han kom i Berøring med Adelen; for Almuen var allene sørget ved Forpligtelsen, ikke at paalægge nogen Afgift i Penge. En saa alvorlig, saa udelukkende aristokratisk Forsikkring, der i øvrigt ikke indeholdt et Ord om Kongens Ophold i Landet, betænkte Christoffer sig ikke paa at underskrive (25. Apr. 1441). Hans paafølgende Regiering viste heller ingen fiendelige Spor til, at han tænkte paa at bryde den.

23. Paa denne Maade blev den bayerske Pfalzgreve Konge i Sverrige. Endnu stod det tredie Rige tilbage. I Norge, hvor man mindst kiendte og fornam til Erik af Pommern, synes han at have havt færre Modstandere og Fiender, end i Danmark. Længe herskede i hiint Land under Margrethe og hendes Efterfølger et Slags ligegyldig Stilhed og Ro, der kunde sees ud som Tilfredshed. Ikke altid har dog Roligheden i Norge været saa fuldkommen, som det lader til i Eriks Historie, fordi tilstrækkelige samtidige Kilder fattes. Enkelte sildigere Optrin, baade under denne Konge og hans Efterfølgere,

fige os i det mindste noget meer, end man kan slutte sig til. Den saakaldte Calmarske Union ændrede Folket knap i Norge, eller kiendte den ikke; man holdt sig der til det af de norske Stænder givne Lofte: at Kong Erik's sødrene Slægt skulde arve Thronen, dersom han ingen Afkom efterlod. Ved alle Bevægelser og Borgerkrige, der fandt Sted i Sverrige under denne Konge efter Margrethes Død, viste man sig ligegyldig i Norge; og kun en og anden Gang indfandt der sig norske Sendebud ved Rigsmoderne i Sverrige; saaledes i Jönköping 1436. Til Mødet i Calmar 1438 kom derimod Ingen af det norske Raad; dette vedblev at erkiende Erik af Pommern for Konge, og langt fra at opsigge ham Troskab, gjorde man endog fra Vahuslehn (i Marts 1439) et Indfald i Sverrige til hans Fordeel. Dette viste vel egentlig kun, at de Store i Landet, Biskopperne, Raadet og nogle faa, endnu betydende, og mægtige Adelsherre vedbleve at holde sig til den Konge, hvem de havde hyllet som Arving til den norske Throne 1388, uden at tænke videre paa nogen skandinavisk Union.

Almuen, som dog ogsaa i Norge jævnlig maatte føle tryk-
kende Følger af Lejdingspligt og Udskrivning til Erik af Pommerns
Krige, var ikke altid saa stille og fælgelig, som Biskopperne og
Ridderne, for hvilke Krigsbyrden altid faldt lettere. Heller
ikke manglede det der paa enkelte Hovedsmænd, Lehnsmænd
og Fogeder, hvis Næg faldt haardt og utaaleligt for Norges
Adelsbønder. Længe nok taaltess dog uden Klager Erik's ulov-
lige Udfærd, og hans uforsvarlige Forsømmelse af den natur-
ligste Kongepligt. Thi han skuede ikke allene selv Reisen til
det fjerne Biergland; men i mange Aar havde han heller ikke
villet indsatte nogen Rigsdrost i Norge — formodentlig ikke
uden Frygt for den Magt, en saadan Embedsmand kunde
tilvende sig i et Rige, der aldrig saae sin Konge. Søndens-
fielss i Norge reiste Almuen endelig en Opstand 1436; men

den naaede aldrig det Omfang eller den Betydning, som Partifielden og Opstanden i Sverrige, under Grik's Regiering. Den norske Adels tog næsten ingen Deel i disse indvortes Bevægelser, og der fremstod hverken en Carl Knudsen, eller en Engelbrekt i Norge. Dog var det ogsaa her en almindelig Hovedklage og Fordring: at man vilde have udenlandske Fogeder og Lehnsmænd affskaffede. Ved Mægling af nogle højere Geistlige og Adelsmænd af det norske Raad bragtes Forlig i Stand med Vonderne; men hos Grik gik det i Langdrag med at opfylde hvad der var lovet Almuen, og først 1439 udnævnte han endelig Sigurd Jonsen til Norges Drost, med Fuldmagt at styre Riget i Kongens Fraværelse, og betroede ham Rigsseglet, som Grik tilforn aldrig havde villet give fra sig. Siden see vi Normændene at holde med Grik af Pommern til det Yderste, og ei at forlade ham, forend han selv raadløs og kraftløs forlod Kongedømme, Lande og Riger, i Stedet for at tye til det Folk, der viste ham en Trost, hvortil han havde gjort sig mindst fortient af Normændene. — Det norske Rigsraad fandt det dog omsider nødvendigt at gjøre et offentligt Skridt for at erklære sig. Norske Sendebud vare tilstede med de Danske og Svenske ved et Møde i Rødeste, 1441 ved Kyndelmisfestid, hvor man imidlertid kun enedes om en Stilstand (9. Febr.) Nogle af det norske Raad meddeelte dette strax til Kongen (den 10de Febr.) og forestillede ham paa den bevægeligste Maade, hvor ilde det af ham reent forladte Rige var stedt, da baade Sverrige og Danmark havde opgivet ham, og Ingen vidste, om han kunde og vilde forsvare et Folk, som man vilde trænge og true til at gaae samme Vej²⁵). Ikke engang et Svar fra Grik kunde man opnaae.

Længere hen paa Aaret (10. Aug. 1441) samlede norske og svenske Fuldmægtige i Salmar, og her blev Stilstanden til et evigt Forbund imellem de to Riger, hvad enten man vilde enes om

den samme Konge, eller vælge særskilt i hvert Rige. Saaledes uddøde ved denne Forening, hvis Indhold var det samme, som i den, der særskilt sluttedes 1438 imellem Danmark og Sverrige, den sidste Tanke paa en lovligt gieldende Union imellem alle tre Riger. I øvrigt fandt Christoffer og hans Raad det klogeſt, for det første at overlade Norge til sig selv; men han tog dog ikke i Betænkning, efterat han i Septbr. 1441 var hyldeet og kronet i Sverrige, uden Hyldeing ogsaa at skrive sig Konge til Norge. Her blev han ikke hyldeet før i Junii Maaned 1442, og derpaa kronet i Opslo. I Danmark blev han det først 1443 (den 24de Decbr.); maaske hindret her ved Bondeopstand²⁶), ligesom han blev det, da han i Sommeren 1441 skulde fare til Hyldeing og Kroning i Sverrige. Betydeligere var vel den tidligere Opstand i Jylland, og har under Christoffers ellers fredelige Regiering en sørgelig Mærk-værdighed. For at forstaae den, maae vi standse og kaste et Blik tilbage i Tiden, og paa den danske Almues Vilkaar.

24. Da Christoffer af Valern kaldtes til Konge i Danmark, var vel Forholdet imellem Adel og Bønder i Landet allerede i et langt Tidsrum blevet til en trykkende Over-vægt og Overmagt af Herrestanden, fordi den i det 13de og 14de Aarhundrede havde bragt meget Krongods som Pant, meget gammelt Adelsgods eller Selveiergods ved Kjøb og Maa-gestifte, i sin Besiddelse. Men dette Forhold maae vi dog tænke os endee anderledes, end imellem Godseierne og Bønderne i det 17de og 18de Aarhundrede. Adelsens samlede Grundeiendom ved dens Hovedgaarde var i Midten af det femtende Aarhundrede endnu neppe betydeligt hos mange Familier; den søgte imidlertid at benytte enhver Leilighed til at erhverve adspredt Bøndegods og enkelte Gaarde af Krongodsset. Adelsmanden, Herremanden (som han fra det 15de og 16de Aarhundrede kaldtes), der eiede en Hovedgaard med Bønde,

Tienere eller Fæstebønder, havde ved sine Midler og Standsrettigheder, ved sin Vaabendygtighed og sit Overmod, Magt nok, naar han havde Villie, til at blive en voldsom eller tyrannisk Herre over de Bønder, som vare Borneede eller Leiere paa hans Fæstegaarde, særdeles over de nærmest Gaarden boende Ugetienere, som vare pligtige til Dagsværk; ja ogsaa til at blive en besværlig, om sig gribende Nabo i Landsbyer, hvor Adelsmanden havde Bønder og Jordlodder, blandede i Fællesskab med Kronens Jorder, med geistligt Gods og jordeiende Bønders Marker. En stadig, uophørlig Anstrengelse, ikke blot for at erhverve Landeiendom, men for at stille sig ved fiernere Strogods, og ved Mageskifte og Kjøb at samle sine Borneedes Gaarde saa nær som mueligt omkring Hovedgaarden: dette er det almindeligste, det stærkest fremtrædende Træk i Adelsens og i Landbrugets Historie i Danmark gennem det 15de og 16de Aarhundrede. Den viser os en uophørlig Bevægelighed og Omskiftning i Jordens Besiddelse, for saavidt den brugtes af Fæstere eller Borneede; (egentlig og oprindelig var en Borneed ikke andet, end hvad vi nu kalde en Fæstebønde). Thi man vil bemærke, at langtieldnere findes Salg eller Mageskifter af de større Godser og Hovedgaarde; dels naturligviis fordi de vare de færreste; dels fordi de som oftest arvedes eller stiftedes i Familien. Der behøvedes en Tid af meer end 300 Aar (naar vi ville regne fra 1350—1650) for at bringe saa at sige hele Danmarks Jordbund, for saavidt den ikke endnu var Krongods, eller tilhørte Kirker og offentlige Stiftelser, i Adelsens Eie.

Endskøndt altsaa Herrestanden endnu tidligere — man kan sige, fra det 13de Aarhundrede, eller omtrent fra Valdemar den Andens Tid — havde begyndt at udvikle sig i sine nye Former, og begyndt, med Enhed og Sammenhold i Paastand og Forbringelse paa høiere Gylldighed og Rettigheder, at skride stadigt

frem i politisk Magt og Myndighed i Staten: saa gik det dog ikke saa hurtigt for denne Stand, som man undertiden forestiller sig, med at fortrænge Levningerne af den frie Vondestand i Danmark, saa længe Capitler og Klostre endnu besad saa stor en Deel af Landet, og saa længe Kongerne selv vilde og kunde forsvare Kronens Vonder; eller med andre Ord, saalænge ikke den allerførste Deel af det samlede Krongods over hele Riget, de kongelige Slotte, Gaarde og Lehn, vare overgaaede i Adelsens Bærg og Brug ved Forlehnning af forskjellig Art. Thi vel var en saadan Besiddelse ikke uden en ofte, især i Krigstid, betydelig Byrde; men den gav Lehnsmændene næsten samme Anledning og Magt til at betynde Kronens Vonder, som sine egne Bornede. Klageraad fra Vondestanden over Tryk, Byrder og Forurettelser gik ogsaa i Almindelighed (som ligeledes i Sverrige kan sees) ligesaa meget, eller oftere ud paa, hvad Almuen maatte lide ved mægtige adelige Lehnsmænd, eller ved Kongernes Befalingsmænd og Fogeder: som Klager lod over den ringere Adels, de mindre mægtige og rige private Herremænd. Men brød engang den nedfuede, fattige, trælsende Almue de Vaand og Skranke, som holdt den i Aar: da staaede den i sin vilde, ophidsede Forbittrelse hverken den overmodige, tyranniske Foged, eller den fredelige Herremand paa hans fædrene Gaard. Som en fortærende Ild, foer et Vondeoprør frem over den Landsstrækning, hvor Almuen havde reist sig. De mindre faste og beskyttede Borge og Herregaarde stormedes eller gik op i Aar; Adelige, der vilde forsvare sig og sine Eiendomme enkeltviis, eller i mindre Rytterhøbe, led i Almindelighed Nederlag i Begyndelsen; men naar da Faren mærkedes, naar Kongen udbød Kæmpen og selv drog ud med Hæren; naar større Skarer af den vaabenøvede, tungt væbnede Adels til Hest med dens beredne Svende samlede sig, omringede Vonderhøben, eller i sluttede Rækker modtog og

udholdt dens vilde Anfald: da var gierne den første Træfning nok til at afgjøre Opstandens Skiebne; i hundredetal bedækkede de slagne Bønders Liig Valpladsen; de Flygtende søgte, hvor de kunde, et Stul for deres Forfølgere i Skove og Moser; og naar de siden, forsagte og modløse angav deres Hovedmænd og tiggede om Fred, da maatte stundom Selveiere, der havde deeltaget i Opstanden, kobe deres Fred med at miste deres Eiendomsret og Herlighed, eller blive Kronens Bønder; til andre Tider straffede Kongen ved at lade Almuen opføre nye Berge og Slotte for at ave den, eller ved Paalæg af en ny Landeskat; imedens Herremændene affandt sig med den oprørske Bøndede, dersom han igien modtog ham, ved forøget Dagsværk, eller paa anden Maade. — Dette var den sædvanlige Gang i de danske Bøndeoprør; og saaledes i dem, som flere Gange opblussede under Christoffer af Valern.

25. Men hvad der ved disse Optrin ikke kan undgaae den historiske Betragtning, er deels at de ikke altid ere oprundne hos Almuen eller Bønderne allene, eller udelukkende i denne Stand have havt Ophavsmænd og Tilskyndere; deels at de især og lettest syntes at komme til Udbrud i Nørre-Jylland, og navnlig i Vendsyssel; hvorfra baade det tidligste, som Historien omtaler, under Knud den Hellige udgik, og det sidste, under Christian III. De særegne Stedsforhold, hvori Aarsagen hertil maatte søges, kiende vi langt fra ikke tilstrækkeligt. At Vilddhed og Raahed i Sæder, Grumhed mod Skibbrudne, Stridbarhed ved Siden af Ulydighed og Troløshed mod Styrrere og Dyrighed, tillægges Vindelboerne allerede i gamle Kilder²⁷⁾, og at saadanne Egenskaber, tildeels ved Siden af stærkere Frihedsfølelse, kunne have været Følger af egne Stamsforhold: har maaskee været en medvirkende Grund, men neppe den eneste. En anden tør vel søges i den fjerne Beslægtethed af denne Landsdeel, og den vanskelige Afgang til

samme. Bendsysfel laae længst borte, og blev formodentlig ikke ret ofte besøgt af Kongerne i hine Tider, da deres uophørlige Reiser omkring i Landet kunde bringe dem Folket nærmere, end da de fra Midten af det 17de Aarhundrede indskrænkede deres Ophold til enkelte Slotte. I et saa afstædes liggende, ved Naturgrændser fra den øvrige Halvø isoleret Land kunde lettere hos Folket en mere selvraadig, mod ethvert Tryk af Magten uvillig Aand danne og vedligeholde sig; hos kongelige Fogeder og Lehnsmænd kunde Vilkaarlighed og Egennytte faae mere ubemærket Raaderum. At i Jylland, maaskee især i Bendsysfel, Adelsbønder eller fordelende Bønder længere vedligeholdt sig i et større Antal, end i de øvrige Landskaber: er en antagen, oftere yttret Mening. Den behøver dybere Undersøgelser for at vinde historisk Klarhed; og hvor langt fra er det, at denne kan siges tilstrækkeligt at belyse Dannelsen af en Herrestand i Danmark, eller dens tidligste Forhold til en ringere Klasse af Jordbrugere, til Bønder — hvilke vi dog see, fra Arilds Tid have bebygget og besiddet Landsbyernes Gaarde og dyrket deres Jorder, og der fremtræde, som Landets „menige Almue“ ved Siden af Adel eller Herrestand, saa tidligt som sikkre historiske Kilder hos os gaae tilbage.

Bondeoprøret i Jylland under Erik Menved i A. 1313, det betydeligste i denne Provinds siden Knud den Helliges Tid, viser sig alt i en anden Skikkelse, end som en blot Opstand af den fortrykte Almue mod Herremænd og Adel. Det var ligesom et Oprør mod den kongelige Magt, hvortil enkelte misfornøiede Adelsmænd havde ophidset Almuen i nogle Syssler, hvor den negtede Kongen „Skat, Landgilde og anden Lydighed.“ Andre Adelsmænd, som faldt i de første Møder mod Bøndehæren, maatte bøde herfor; men da Kongen kom med en stærk Krigsmagt, faldt Almuens Mod, og 25 Bønder, der udlagdes som Mængdens Anførere, straffedes med Galgen; nogle Adels-

mænd som Forrædere med Fredløshed; Almuen overhovedet med en ny Kornskat og med Hoveri til at opføre fem eller sex nye Slotte. — Ikke ganske liget dette, var henved 130 Aar senere Oprøret under Christoffer af Baiern. I sin første Begyndelse, maaskee ogsaa i sin videre Fremgang, var det uden Tvivl opvakt ved Bevægelser af enkelte Fornemme til Fordeel for den assatte Konge. Erik af Pommern foreholdt selv i sin Forsvarsskrivelse (1439) den danske Adels, at den handlede ilde med sine Undergivne, og „at derfor dens eget Mandskab eller Borne de havde opreist sig imod den, og slaget haardt for Kongen.“ Siden (1441) udbrod en ny og stærkere Opstand i Jylland, hvor Bønderne, efter Hvitfeldts Ord, „fortrykte dem imod deres egne Høsbønder og Herrer, og vilde hverken give dem eller Kronen Skat og Skyld.“ Men Kronikkens ærlige Forfatter følger heller ikke: at i Træfningen paa St. Jørgens Bierg ved Aagard i Hønherrød (3die Maj) blev Hr. Eske Brock, „for hans Haardhed mod Bønderne ihjelslagen af dem og hugget i Stykker,“ ligesom tolv andre fangne Adelsmænd bleve halsbøgne; og af Bønderkrigens følgende Optrin see vi tillige, at Almuen ikke var allene om Feiden. Det var tildeels ikke anderledes i Danmark, end i Sverrige. I begge Riger, skøndt i det sidstnævnte langt mere, havde enkelte mægtigere og rigere Adelslægter en afgjort Dørvægt, der ofte nok avlede Had, Fiendskab, Modstand og Feider fra den ringere, fattigere Adels Side.

Kong Christoffer drog selv med en stærk Udrustning imod Oprørerne, og slog dem tredie Pintsedag (d. 6. Jun.) i et stort Slag, hvor i det mindste 600 Bønder laae paa Balpladsen, og hvor en Ridder, Hr. Henrik Tagesøn, og tre andre Adelsmænd, som vare blandt Bønderhærens Anførere, bleve fangne af de Kongelige, og henrettede tilligemed flere Andre. Saa Dage efter (d. 11. Jun.) lod Kongen Breve udgaae til

Almuen, saavel som til sine og Adelsens Fogder og Ombudsmænd, med lige strengt Sprog, og lige alvorlig Straffetrudsel til begge. Det er ikke Bønderne allene, som Kongen forkyn-der, at han ikke længer vil taale deres Ulydighed og Overmod; men han har hørt deres Besværlinger og Klagemaal over Fog-der og Lehnsmænd; han befaler disse, „under sit højeste Bud,“ herefter at leve fredeligt indbyrdes, og „nøies med Lov, Ret og Skiel, som dem af Gode og Rette tilkommer.“ Sker det-til ikke soier Kongen til: „da skulle I alle vide, at Vi ville lade haardeligen rette over den Skyldige, som han fortjener; og findes nogen af Vore Fogeder eller Embedsmænd, som gøre nogen Mand, Fattig eller Rig, Vold eller Uret, særdeles med ulovligt Gæsteri eller Beskatning: da skal han ei være værd, længer at have Vort Slot eller Lehn i Værge, men være vis paa, at Vi ville sætte ham af sit Embede.“

Saadanne Udtryk i en Konges Forordning fra Midten af det 15de Aarhundrede, vidner i det mindste om en retfærdig Aand, en højere Villie til at fremme Folkets Vel, og mere Agtelse for Menigmands Rettigheder, end man venter sig eller pleier at møde i aabne Breve og kongelige Befalinger fra den Tid. Om denne Aand var Christoffers, eller hans nærmere Raadgivers — om den tydske Fyrsteson, opvoren blandt bayerske Adelsmænd og Livegne, opdraget ved Vaabenøvelser, Jagtlyst og Ridderspil, har kunnet vinde Følelse eller Erkiendelse af den danske Almues Trang og Stilling? — Til at give Svaret derpaa, var hans Regiering for kort; og i Kilderne til dens Historie, læse vi som sædvanligt, kun lidt i de enkelte Charakterer og Personligheder. — Men dette erfare vi: at hverken de blodige Optrin ved Eimfjordens Bredder 1441, eller Christoffers Kongebud, kunde sætte Maalet for de sørgelige Oprør, hvorved Bønderne overhovedet neppe vandt andet, end forøget Forbittrelse hos Adelen og et haardere Nag. Endnu

engang, efterat Christoffer allerede var kronet i Danmark, (1. Jan. 1443) maatte han først dæmpe en Bondeopstand i Siælland, siden nye Oprørsninger i Jylland ²⁸).

Først to Aar tidligere fandt Christoffer, som nu var lovligt hyllet og kronet Konge over alle tre Riger, No eller Leilighed til at tænke paa Giftermaal. I September 1445 blev den fiortenaarige Dorothea af Brandenburg, Markgreve Johan Alchymista's Datter, de tre Rigers Dronning; men Christoffer var ikke bestemt til at give Norden et Dynastie, og de bedre Udsigter til en vedvarende Forening, som Roligheden i Sverrige og Norge under hans Herredømme syntes at give, skulde snart igien udslukkes.

26. Christoffers Regiering i Sverrige betragte vi her nærmest kun, for saa vidt som han var Danmarks Konge. At han i sit Rige, hvor man med uventet Lethed og Følelighed valgte og hyltede ham, overhovedet ikke gjorde sig forhadet, ligger temmelig tydeligt for Dagen; og der skulde allerede meget til for en Unionskonge, at det ikke kom dertil i Sverrige; om han var bleven det ved en længere Regiering, lader sig ikke afgjøre. Han var deri sin Morbroder Erik af Pommern ulig, at han oftere og længere opholdt sig i Sverrige, hvor han ogsaa førte sin Dronning med sig i Begyndelsen af 1446, og forblev en stor Deel af dette Aar; at han ikke røbede Tilboelighed til at paatvinge dette Land danske eller tyske Fogeder og Lehnsmænd, og viste et mere godmodigt Sind til at vinde Folket, end hans Forgænger. Maatte han høre ilde fordi han i Begyndelsen helst vilde have fattige bayerske Riddere og Adelsmænd ved sit Hof, og rigeligt begavede dem: saa berømmes han dog, fordi han gav dem Alle Afsked, da der klagedes over dennes Forkærlighed for hans tyske Landsmænd. Kunde han, som fremmed Fyrste og Unionskonge, ikke vinde den svenske Almues Gudest, og undgik han ikke den

Mistanke, at han søgte Vælgthed og Midler til at samle Penge i sit Skatkammer, enten af Kronens Indkomster eller af andre usædvanlige Kilder (man beskylder ham for i Sverrige, at han bortgav de samme Lehn i en kort Mellemtid, undertiden i samme Aar, til Flere, for at vinde den fornyede Lehnstkiendelse og bringe Splid blandt Adelen:) saa er det dog klart, at ingen lydelig Klage over Vold eller Forurettelse høstes i Sverrige, de syv Aar, i hvilke Christoffer regjerede. Af de svenske Kronikens Udsagn tør vi frit og sikkert troe hvad godt de melde eller lade os formode om denne Unionskonge; men mere varfomt bør vi fæste Øid til det Onde, de tilskrive Christoffer. Naar endogsaa nyere svenske Historieforfattere tillægge den lystige, gierne skiemtende bayerske Fyrsteføn en „dyb Forstillelse og Sneidighed,” og en „forslagen Statskonst”²⁹): saa er dette mere en til eget Brug udkastet Visning, end en historisk begrundet og følgerigtig Charakter. Det spottende! Tilnavn Barfækongen, som Almuen gav ham, fordi Misvært og Hungersnød hjemførte Sverrige under hans Regjering, kunde han have deelt med mange udsødte Konger. Der var flere og andre Vebreidelser, som han ikke gik fri for, og overst blandt disse stod den, at Christoffer taalte sin Morbroders Sørø, som Erik fra Visby øvede paa svenske Handelsstæder, saavel som mod de østersøiske tyske Stæder, der seilede og handlede paa Sverrige; og at Kongen ikke med Magt fratog ham Gotland, skiondt det i hans Haandfæstning var lovet, at dette Land skulde bringes tilbage under Sverriges Krone.

Retmæssigheden af de Svenskes Fordring paa Sikkerhed for deres Skibsfart og Søhandel, som deres assatte Konge i ti Aar tilføiede megen Skade, kan ikke kaldes i Tvivl; endskiondt vist nok en stor Deel af Tabet middelbart rammede de tyske Stæder, i hvis Hænder ogsaa Sverriges Handel næsten udelukkende var. Christoffer saae ikke ugiernerne, hvad der

kunde ſvække de eſterſoiſke Hanſeſtæders Magt; og uagtet han, for at fremme ſin Thronbeſtigelſe havde ſat ſig i et fredeligt Forhold til Stæderne, findes der flere Tegn til, at han med Lybket havde fiendtlige Hensigter, hvis Udforelſe maatte kun hindredes ved hans Død. Et vanſkeligere Stridspunkt var og blev Gotlands Beſiddelſe, ikke allene under Chriſtoffers, men under alle følgende Unionstongers Regjering i Danmark. Hans høitidelige Loſte, at vinde Gotland tilbage under Eſerrige, kunde intet mindre end forpligte Grif af Pommern til at overgiſve Landet, ſom det eneſte, han havde tilbage af ſine tre Riger, og ſom han deſuden paastod, at have indløſt fra den tydſke Orden; og ethvert Forſlag, man baade før og efter Chriſtoffers Valg gjorde Kong Grif til Afſtaaelſe (endnu 1444 under Vilkaar af at beholde Den for ſin Livstid, tilligemed en aarlig Rente af 3000 Mark) havde han hidtil afſlaet. Han ſandt mere ſin Fordeel i at opbringe ſvenſke Handelsſkibe, og opſnappe rige Adelsmænd, hvoraf ſtundom en enkelt maatte loſe ſig med 5,000 Gylben³⁰); og hans egne Fredsforſlag, der gik ud paa Underſøgelſer af hans Forhold ſom Konge, ſandt ingen Indgang hos det ſvenſke Rigsraad. — Det var dog fiendeligt nok, at Chriſtoffer traf denne Sag i Langdrag; og endnu 1446, da han omſider udbød Leding i Eſerrige, og i Auguſt Maaned afſeilede med en Krigsflaade, og med et Folge af danſke, ſvenſke og norſke Riddere, fra Stokholm til Gotland, for enten ved Magt eller ved Underhandlinger at bringe Grif til at afſtaa Landet; var det neppe Chriſtoffers alvorlige Hensigt, at bringe Den under Eſerrige. Han afholdt ſig ganſke fra Fiendtligheder, og udreltede intet andet ved Underhandling med ſin Morbroder, end at denne indgiſt Vaabenſtillſtand paa et Aar. Hermed, og med Chriſtoffers Skiemt, da der klagedes over hans Lemſældighed: „Vor Morbroder maa dog ogſaa have ſit daglige Brød“! vilde det ſvenſke

Rigsraad vel ikke længe have ladet sig nøie, dersom ikke Christoffers Dage snart havde været talte.

Under denne Konges korte Regjering blev overhovedet Alt kun anlagt og begyndt; Intet fuldendt, intet Forhold bragt til Bestemthed eller Fasthed. Vaade i Danmark, og i Sverrige, havde Kongen virkelig, som det synes, ladet sig lede til Opmærksomhed paa Rigerne indvortes Tilstand og Retshold. I Sverrige fører endnu den almindelige Landslov, der ikke saameget blev givet eller forfattet, som sat i Kraft, Kong Christoffers Navn. Danmark gav han (1445) en almindelig Stadsret; flere enkelte danske Stæder fik af denne Konge nye Privilegier eller særskilt Stadsret. Vi tør vel ikke antage, at Christoffer eller hans Raad have tænkt paa at kunne omstyrte Hansestædernes Magt i Norden; men flere Tegn viste dog, at Kongen, som disse Stæder understøttede i at fortrænge Griff af Pommern, ikke desmindre vel indsaar, at deres Handelsmonopol i Østersøen nedtrykte Danmarks og Sverriges indre Statsvelstand. Allerede Griff af Pommern, hvis Giftermaal med den engelske Kongedatter Philippa, bragte ham i nærmere Forhold til denne Stat, havde atter aabnet Englænderne og Hollænderne en friere Skibsfart paa Norge og Østersøen. I Hansforbundet vare de østersøiske Stæder Lybek, Stralsund, Rostok og Wismar naturlige Fiender af enhver Magt, som vilde deeltage i den Søhandel paa Østersøen, hvortil de havde tilvendt sig Eneret, under Danmarks Alsmagt i det 14de Aarhundrede. Lybek, som den mægtigste og rigeste Stad i Spidsen for de øvrige, modsatte sig med den største Kraft og Alvor ethvert Forsøg paa at fortrænge dem fra Besiddelsen af Sildesfiskeriet under de skaanske Kyster, eller fra Guehandelen paa Bergen, hvor en hanseatisk Colonie havde sat sig fast som en selvraadig, næsten uafhængig Magt, der levede under egne Bedtægter og Indretninger, og ikke sielden fremkaldte voldsomme

og blodige Oprør i denne norske Handelsstad. Imellem Hollandere og Eybekkere kom det herover allerede under Erik af Pommern til aaben Fejde; og det lykkedes de sidste 1437 at borttage en heel hollandsk Handelsflaade, bestemt til Østersøen. Herved overmodige, afflog Eybekkerne de af den burgundiske Hertug Philip tilbudne Fredsvilkaar; og Nederlændernes Forbittrelse imod Hansestæderne bragte dem til saa alvorlige Rustninger til Søes, at de fra 1438 af bleve Herrer i Nordsøen, tilintetgjorde den hanseatiske Handelsfart paa dette Hav, og tilbød Erik af Pommern deres Hielp mod hans oprørske Fiender. Hans forsagte Raadløshed gjorde et saadant Tilbud endnu mindre nyttigt og virksomt, end det vel altid vilde have været; og Christoffer, som paa den Tid behøvede Hansestædernes Forbundshielp, ilede med at sende Krigsskibe til Drefund, for at lukke Østersøen for Nederlænderne. Han fremtraadte nu som Mægler imellem de to Handelsmagter, og bragte det til at de (i August 1441) indgik en Stillsand paa 10 Aar. Men efterat Christoffer havde sikket sig Besiddelsen af de tre Rigers Kroner koldnedes uensynligen hans gunstige Sindelag mod Hansestæderne; og dersom endog Anslaget til ved en Krigslist at bemægtige sig Eybek, hvorom denne Stads Kroniker fortælle, maaskee kun har været en Mistanke: saa viduer dog det Sagn, at Kongen paa sit Yderste angav for sine danske Rigsraader, at det var til et Grobringstog mod denne Stad, han havde bestemt sin samlede Stat, om at Tanten paa at fuldkaste den hanseatiske Magt, eller bryde Handelsaaget, som den havde paalagt de nordiske Lande, neppe har været ganske fremmed for denne Konge.

Han maatte vel desuden have Sager af Vigtighed at forhandle med de svenske Stænder, da han i Januar 1448 til Helligtrekongersdag (trettede Dagen, eller Julefestens Ende, d. 6te Januar) udfkrev en Rigsdag i Jönköping. Paa Reisen

derhen kom han ikke længere end til Helsingborg, hvor han endnu den 4de i samme Maaned udstedte sit sidste Kongebrev. Angrebet af et dødeligt Sygdomstilfælde, endte han sit Liv den 6te Januar i denne By saa pludseligt, at den ved saadanne Feiligheder sædvanlige Gissning om en Forgiftelse ikke udeblev; skøndt den her vist nok var ligesaa ugrundet, som uden Rimelighed. Christoffers Gstermale undgik ikke at forulempes af de svenske Kroniker, i bunden og ubunden Stil, skrevne til Carl Knudsens og andre Mægtiges Fordeel. Der hedder det: „at nogen Dyd vidstes ikke at sige om ham; og bedre er at tie, end at skrive Løgn.“ Hertil regner da Nimeren ikke det flette Skudsmaal, han giver en Konge, som man i Sverrige, af alle Unionskonger havde vanstelligst ved at laste. „Han var dem for liden, for fed, og for slug; hastig var han i Sind, letfærdig og skalkagtig; næsten alle Nætter over Midnat han drak;“ at bande og spille var hans Bane og Eyst. Nyere, mere retfærdige svenske Historiekrivere, som den ærlige Lagerbring, have allerede, uden at ville berømme en Konge, som havde det Uheld ikke at være indfødt, sagt hvad der behøves at siges om Rygter og Paasagn om Christoffer, som bære Hadets og Partiskhedens Præg; hvortil ikke mindre hører det, som er værre og langt mere utroligt: at det ved Rigsdagen i Jönköbings skulde gaae ud over den svenske Adels; nogle skulde henrettes, flere fængsles og hiemsøges med anden haard Straf. Dette er ikke meer, end den sædvanlig Maade, hvorpaa Samtidens svenske Kroniker skrive om Unionskongerne. De oversøre i Almindelighed Folkets nationale Stemning og ikke ugrundede Uvillie imod Rigeres Forening i deres hele Fremstilling. Det vilde være imod alle naturlige Betingelser, af dem at fordre reen Upartiskhed og Sandhed.

Christian den Første.

1. Ved Christoffers for Alle uventede Død vare Nordens tre Riger ikke allene uden Konge; men uden nær beslægtet Fyrstestamme, hvoraf en Efterfølger kunde vælges. Kong Albrechts meklenborgske Væb var for længe siden forskudt i Sverrige; i Danmark vilde man ligesaa lidt vende tilbage til de pommeriske Hertuger. Den ved Christoffers Valg fornyede Forening imellem Rigerne var kun bunden til Kongens Person, og var ingen Fornyelse af den saakaldte Calmar-Union, hvis vigtigste Grundlov, at een Konge skulde herske over alle tre Riger, vel ikke ganske var ophævet ved den calmariske Reces af 1438; men dog gjort afhængig af det Tilfælde: om man, ved en Konges Død, blev enig om at foretage fælles Valg paa hans Efterfølger, eller ikke. Selv dette Vilkaar var brudt — i Danmark ved Christoffers Valg efter Erik's Afsættelse; i Sverrige ved de Vilkaar, som vedtoges imellem dette Land og Norge paa Mødet i Calmar 1441. Christoffer blev vel siden valgt af de Svenske; men uden fornyet Vedtægt om en vedvarende Union under fælles Konge.

I Sverrige — hvor Herrerne allerede i Jönköping ventede paa Kongen — fulgte man heller ikke det danske Rigsraads Opfordring til et nyt Møde efter Christoffers Død, for at afgjøre Rigerens tilkommende Forhold til hinanden. Den af den afdøde Konge indsatte Rigsstyrelse i Sverrige udfærdigede en Herredag i Stockholm ved Sanct Hansdags Tid 1448, og her viste sig vel et svagt Unionsparti hos Geistligheden i Upsala, med Erkebiskopen Jens Bengtson Drenstierne i Spidsen; en Slægt, der altid havde været i Modstand til den forrige Rigsforstander. Men nu, efter Christoffers Død uden Arvinger, frygtede han den mindre end før. Carl Knudsen, der sad

i Finland, mere som en mægtig Fyrste, end som Kongens Lehnsmænd, havde taget Tiden i Agt, og var landet i Skiergaarden med stærke Udkomster til at blive den første i Kongevalget: et Følge af 800 vel bevæbnede Riddere og Svende; Rigdom og Indflydelse nok til at reise en tidobbelst Styrke; et Navn og en Personlighed, som ikke havde tabt sin gamle Ansæelse. Hans Medbejlere vare de to, i hans Fraværelse udnævnte Rigsforstandere, Erkebispens Farbrodre, og Dattersønner af den gamle nylig afdøde Drost, Christiern Nielsen (Wasa), Niels og Bengt Drenstierne. Men de formaaede kun lidt mod det mægtige Overhoved for Boudeslægten, hvis Svende og Krigsfolk havde Stockholm i deres Magt, og hvis stærke Stemme ved Valgmødet ikke forgleves mindede Forsamlingen om: at Danmark allerede eengang tilforn, ved Christoffers Valg, havde afskilt sig fra en Forening, der aldrig havde været Sverrige til Gavn. 62 Stemmer af 67 faldt paa Carl Knudsen, som allerede otte Dage efter Valget (d. 19de Juni) var hyldet og kronet som Sverriges Konge.

Der strides imellem danske og svenske Historiekrivere, om man i Danmark har oppebiet Udfaldet af Herredagen i Stockholm, inden man i dette Rige tænkte paa et nyt Kongevalg; eller om Carl Knudsen først valgtes af de Svenske, efterat de havde erfaret hvad der var foregaaet i Danmark; med andre Ord, i hvilket af Rigerne man først brød det allerede forhen overtraadte Forbundsvillkaar, at udskrive en fælles Valgdag. Notagtige og fuldstændige Tidsangivelser for de danske Valghandeler fattes os vel; men disse ligge dog temmelig tydeligt for Dagen i gamle Beretninger. Fra Danmark opfordredes baade det svenske og norske Rigsraad, strax efter Christoffers Død, til et fælles Møde. Svaret fra den svenske Riasskuffelse, der havde ventet paa Kongen i Jonkøbing lød:

at forend et almindeligt Møde kunde berammes, maatte en Herredag først udskrives i Stockholm; et Svar, der var undvigende, eller viſte, at man ikke vilde forhaste ſig med Valget, og heſt undgaae den forenede Herredag for alle tre Riger, ſaa længe det endnu var uafgiort, hvilke Medbeilere til Thronen der vilde optræde. Inden imidlertid det Stockholmske Valgmødes Udfald kendtes i Danmark, havde allerede to Partier dannet ſig i dette Land, for at beſætte den ledige Kongeſtol; og intet af diſſe har tænkt paa, at ville gjøre det danſke Kongevalg afhængigt af et ſælles Valgmøde for de to eller tre Riger. Det ene Parti, ſom dog ſtrar viſte ſig ſom det ſvagere, var tilbøieligt til, i Valget at foretrække en indfødt Ridder for en udenlandſk Fyrſte eller Prinds. Den unge Gunſtedronning, ſom man maaskee har givet nogen Deel i Rigsſtyrelſen efter Chriſtoffers Død, havde ikke Ulyſt til at bevare ſin høie Stilling, og erklærede ſig villig til at ægte den Konge, ſom Raadet valgte. Om hun derved ellers har havt noget perſonligt Henſyn: kan ikke afgjøres. Man kender kun Navnet paa den eneſte Ridder i Danmark, Knud Henriksen (Gyldenſtjerne), der ſkal have fæſlet ſine Tanker paa intet ringere, end Kongekronen; maaskee ikke ugierne ſcet af Dorothea. Men det viſte ſig ſnart, at Sagen vilde faae en heelt anden Bending.

2. Adelen i Danmark vilde ikke have nogen indfødt Eigemand til Herre. Hos Rigsraadet havde den Mening lettere fundet Indgang: at man heſt maatte vælge en Konge, ved hvem Danmark uden nogen ny Kamp kunde i det mindſte vinde Sønderjylland tilbage. Hertug Adolf i Sleſvig, en Sonnenſons Son af Grev Geert den Store (f. 1401), havde, ſiden han efterfulgte ſin Broder Henrik, der ſaldt 1427 under Flensborgs Beſeiring, endnu i 8 Aar kriget med Grif af Pommern, indtil han ved Freden 1435 omſider kom i uhindret Beſiddelse

af den største Deel af Hertugdømmet Slesvig. Ved Kong Christoffers Forlehning 1440 var Besiddelsen af hele Hertugdømmet, som arveligt Lehn af Danmarks Krone, bleven erkendt; men uden Frugt for Schaenburgernes Huus blev dog denne Erhvervelse, hvorom der nu tilsidst var kæmper 30 Aar; efterat meer end to hundrede Aars ideligt fornyede Fejder og Tvedragt havde redsæstet Had og Fiendskab imellem Danske og Polstener.

Hertug Adolf, den sidste paa Sværdsiden af den i Polsten regierende schauenburgske Greveslægt, var anden Gang gift; men efterlod ingen Arvinger. Formodentlig ventede han heller ingen 1448; eller han tænkte mere paa sit Arveland Polsten, end paa den tilbudte Kongekrone. Hans Livs fleste og bedste Aar vare henrundne under den paa begge Sider ødelæggende, uforsonlige Kamp med Grik af Pommern. Nu havde han siden 1435 levet i Fred som en i sine Arvelande meget afholdt og agtet Fyrste; han deelte maaskee sine Forfædres Eyst til at bevare disse Landes Uafhængighed, eller var ikke ærgerrig nok til at ville bytte sit trygge og fredelige Fyrstelig i Polsten med den danske Kongeværdighed, hvis Besidders Udsigt til mislige og møiesfulde Forhold til de andre nordiske Riger, og til den hverken fuldførte eller opløste Union, neppe kan have undgaact en klog Fyrste, som Hertug Adolf var. Udentvivl har han desuden vldst eller forudseet, at en Forening af den danske eller nordiske Kongekrone med Regjeringen over Slesvig og Polsten, vilde medføre endnu flere Hindringer og en anden Modstand at overvinde. Han havde i det mindste Selbovervindelse nok til at afflaae et glimrende Tilbud, som ikke mange Fyrster vilde have modstaaet. Endskøndt kun 47 Aar gammel, brugte han sin Alder som Grund til at frabede sig den danske Krone; men ikke uden at foreslaae Rigsraadet, i hans Sted at vælge hans ældste og kjæreste Søstersøn, Christian

Greve af Oldenburg og Delmenhorst, Søn af Greve Diderik den Lykkelige, i andet Ægteskab med Helvig af Holsten.

I denne to og tyveaarige Fyrste syntes flere af de heldigste Betingelser for en tilkommende Regent i et Rige, der fremfor Alt behøvede en ny og frisk Kongestamme, at forene sig. Han var af et smukt, anseeligt Udvortes, af naturligt Høide, havde Ungdommens Mod og Raskhed, Mildhed i Sindet, indtagende Venlighed i Adfærd, og var i sine tidlige Aar ridderligt opfostreret hos sin Morbroder; siden dannet ved Keiserhoffet, efter den Tids Brug og Fordringer, som tilkommende Fyrste. Foruden sine Arvelande, Oldenburg og Delmenhorst, hvor han 1440, i Forening med sin Broder Greve Gerhard, havde efterfulgt sin Fader, Greve Diderik i Regieringen, havde han Udset til et langt betydeligere Herredomme. Hertug Adolf havde udset Christian af Oldenburg, som sin nærmeste Arving, til sin Efterfølger; og havde fundet den holstenske Adels villig til at antage ham som deres tilkommende Herre. Adkomsten hertil maatte han dog, hvad Holsten angik, igien frasiage sig, saasnart Udsigten til den danske Throne blev ham sikker.

I Danmark fandt imidlertid Hertug Adolfs Forslag ikke udeelt Bisald; men den kloge Fyrste, der heller vilde see sin Indling paa Thronen, end selv bestige den, anvendte sin hele Indflydelse og Virksomhed for at fremme Greve Christians Valg. Det lykkedes ham, ved at begive sig til Kiøbenhavn, at bringe Biskoppen af Roskilde og flere af Landets Mægtige paa sin Side; i det han tillige forpligtede sig til at formaae Greven af Oldenburg til at udstede en Haandsæstning, der svarede til Rigsraadets Fordringer. Man havde desuden erfaret Carl Knudsens Valg i Sverrige; der var saaledes fra den Side saa meget mindre Anledning til at tøve med at følge det givne Exempel, som man vel maatte indsee, at længe beholdt

man neppe nogen fredelig Nabo i Kong Carl; og længe kunde Danmark ikke uden Fare være herreløst. Grev Christian opholdt sig i Haderslev; her søgte det danske Rigsraad ham, og forelagde ham en Haandsæstning, som han uden Betænkning antog den 1ste September. Den fastsatte allerførst, hvad der var Udelen vigtigst: at Danmark blev et frit Valgrige; og at Rigsraadet skulde beholde Rettigheden til, efter Christians Død at vælge hans Efterfølger. Døde han barnløs, da havde hans Arvinger intet Krav, hverken paa rorligt eller urorligt Gods; altsaa mindst paa det hele Rige. Ingen Udlænding maatte indkaldes i Riget, eller gives Slot og Land til Lehn, uden at Raadet ved de fleste Stemmer havde samtykket deri. Det samme skulde der til, om Kongen vilde begynde en Krig, give nogen Indfødt et Rigslehn, eller foretage nogen anden Regieringshandling af Vigtighed. Ingen Landskat maatte paalægges, intet Krongods eller Lehn sælges eller pantsættes (og det sidste kun i yderste Nød) uden Raadets Samtykke. Intet Brev af Kong Christoffer, paa Slotte og Lehn, der var givet Nogen for en tilkommende Tid, eller efter Andres Død, skulde have Gyldighed; men kun saadanne Forlehnninger, som ved denne Konges Død virkelig vare i Vedkommendes Besiddelse. Saaledes stemte vel Christians Haandsæstning — den første, som var givet i Danmark, efter Kong Oluf³¹⁾ — i Grundsætninger overeens baade med denne, og med Christoffer den Andens. Det danske Rigsraad havde heller ikke glemt at raadsperge de Forpligtelser, Christoffer af Batern maatte give det svenske, for sin Hylдинг i dette Rige; dog fik Christian af Oldenborg frie Hænder i at bortgive Kronens Lehn og besætte de høie Rigsembeder i Danmark, hvor det oligarchiske Aristokratie ikke havde vundet den Magtfylde, som i Sverrige, og hvor ingen Rigsforstander, saaledes som i dette Land, med et overmægtigt Parti, kunde

byde Kongemagten Epidfen, eller endog, som Carl Knudsen, sætte Kronen paa sit eget Hoved.

3. Vilde vi nu kaste et kort og hastigt Blik paa det danske Riges Stilling, da den unge Fyrste, som Landets Store lode sig formaae til at indkalde, for at dele Regjeringen med dem, besteg den Throne, hans Efterkommere i fire Aarhundreder skulde besidde: da lader det vel, som nogle fredelige Aar under Kong Christoffers Styrelse havde givet Danmark og Norden en større indvortes og udvortes Ro, end her i det mindste siden Margrethes Tid havde hersket. Ved nærmere Betragtning vilde vi dog finde, at Udsigterne til denne Tilstands Varighed ikke vare meget lovende. I de europæiske Statsforhold, naar vi see bort fra de kirkelige, laae Danmark vel endnu næsten udenfor al anden nærmere Forbindelse og umiddelbar Deeltagelse, end den, som kunde udspringe fra Skibsfarten paa Østersøen giennem Øresund, eller som kunde berøre de nordtydske Lande og Fyrstendommer, til hvilke et saadant Forhold allerede var givet fra ældre Tider. Men ogsaa til disse Lande forplantede sig Virkningen af de fiernere Uveirstorme, som i det femtende Aarhundrede rystede og oprørte en stor Deel af den sydeuropæiske Verden. Vi kunne ikke undgaae at dvæle et Øieblik ved udenlandske Forhold i Europa, som vel ikke gientog sig, men heller ikke vare ganske uden Sideskykker i Danmark. Vi behøve at kiende til det 15de Aarhundredes Forfatning og Lidsvilkkaar i Tydskland — det Rige, hvormed Danmark oftere tilforn havde været i nær politisk Berøring, og snart atter skulde komme og blive deri.

I det tydske Rige havde, omtrent med dette Aarhundrede, under skrækkelige Optrin og voldsomme Rystelser af alle endnu bestaaende Statsforhold fra Middelalderen, denne Verdensperiodes Oplosning taget sin Begyndelse. De store Bevægelser gik, i deres inderste og mægtigste Virkning, ud fra den alle-

rede stærkt folte Trang til den christne Kirkes og dens Geistligheds Opreisning fra et dybt Fald. En længe frygteligt vorende moralsk Fordærvelse hos det høiere Clerecie, den sorgelige Strid om Paveværdigheden, og en virkelig Syndflod af Vaster og Misbrug, der fra Catholicismens Middelpunkt strømmede ud over Riger og Menigheder, truede Kirken med Undergang, og Nationerne med den sorgelige Skiebne, at berøves en Kraft og Støtte, som i et Martusinde, under alle Livets Savn og Trængsler, under enhver af Middelalderens grændseløse Forvirringer og Omvæltninger, havde været for alle Stænder, fra Fyrsten til den lidvægne Træl, en opholdende Livsfilde, en Trost og Lindring under Savnet af borgerlig Frihed og fuldkommere Statsindretning. Næsten alt det Gode, Skønne og Store, som hist og her lader sig tilsyne, midt under denne lange Verdensalders svagere Aandslys, fattigere Dannelselse og mange Forvildelser af Forstand og Tænkning, var fremspiret i Straalerne af den religiøse Troes Vegeistring og under Ridderaadens Beskyttelse. Men alt dette havde længe været aftagende i de Lande, hvor det tilforn blomstrede; og truedes nu med at gaae tilgrunde i den aandelige og kirkelige Fordærvelses Hvirvelstrøm.

I Kirkens hierarchiske Centrum vilde man søge Bod og Lægebed mod det Onde glennem det store Concilium i Constances (1414), hvor hele Europas geistlige, paa en Maade ogsaa Nationerne og de verdslige Magter vare repræsenterede; men medens man der vel gjorde Ende paa den catholske Kirkes største Skændsel, den personlige Strid imellem Pave og Modpave, og ydmygede Stridens Ophavsmænd: søgte man forgieves ved kirkelig Despotisme at nedkue og udslætte den først i England, og derefter i Böhmen vaagnede høiere Aand og renere Kære. Wiclef, Englands første Religionsforbedrer, havde alt fra 1360 kæft, alvorligt og sindigt bekæmpet Pave-

magtens Despotie og Kirkens Fordærvelse. Fra Prags Universitet udgik hans modige Efterfølger Johan Hus; og skiondt man i Constantz, efter trolos Fængsling og skammelig Mis-handling, domte ham til Rætterbaalet (1415), kunde man ikke brænde den Sandhedsaaud, han havde vaft blandt Folket, og som hans Martyrdod lod skinne i et stærkere Lys. Ligesaa lidt var man i Stand til at dæmpe den begyndte Opstand mod Kirkens Genhed, som blev en sorgelig Folge af Hierarchiets Forsøg paa, ved tyrannisk Magt at tvinge den menneskelige Aand til at forsfage sin Frihed i at dyrke Gud i Sandhedens Lys.

Fra Bøhmen udgik den første Religionskrig, hvori det tydske Rige tog Deel; skiondt Tydskland selv endnu ikke optog den Bære, som Hus havde prædiket for sine bøhmiske Landsmænd i deres eget Sprog. Husiterkrigen, i sin Oprindelse religiøs, blandedes snart med nationale og politiske Elementer. De bøhmiske Stænder, i Samfund med en stor Deel af Adelen, protesterede mod den løvløse og trolose Udsfærd, man i Constantz havde brugt, for at bringe Hus paa Baalet; og den bøhmiske Martyrs Tilhængere, der kaldte sig efter hans Navn, vorede i Antal og Magt ved enhver Modstand og Forfølgelse, hvormed de truedes, eller som man anvendte imod dem. Bøhmernes Konge, den gamle Tyran Wenzel, der havde baaret Keiserkronen, men Aar 1400 blev affat, var ligesaa udygtig, som raag og grusom; han havde ogsaa i Bøhmen for det meste maattet lade Adelen og Folket raade sig selv, og var mindst i Stand til at dæmpe den snart i fuld Lue opblussende Revolution, der ikke blot vendte sig mod det catholske Clercie, men imod det i Landet indtrængte tydske Partie.

Det voldsomme Optrin i Aaret 1418, da den husitiske Almue paa Raadhuset i Prag styrkede 12 tydske adelige Raadsherrer ud af Vinduerne, en Begivenhed, som Keiser Wenzel

tog sin Død over, blev Efsenet til Hussiterkrigen, der efterhaanden tog den for Borgerkrige af saadan Art sædvanlige Vending og Udgang. Adelen maatte snart trække sig tilbage, og Opstanden blev til en Borgerkrig imellem den vilde, lovløse, af Fanatismen blindt ledede Mængde, og adelige Grundciere, Geistlighed, velhavende eller rige Borgere og Handelsmænd. En tapper Kriger, Johan Žiska, blev Almuens Helt, som i Skarer flokkedes under hans Banner. Deres Hovedbaaben, Røllen eller Pleielen, undertiden af Jern, og deres Maade at forskandse sig paa ved Vognborge, forbundne ved Lænker: gienfinde vi i det 14de og 15de Aarhundredes Bondeoprør, ogsaa i vort eget Land. Store Krigsbedrifter, blodige Slag, uhyre Rædsler og Grusomheder paa begge Sider, afløste hverandre i de 18 Aar, Hussiterkrigen varede. Da Landets Kræfter vare udtømte og Indbyggernes Tal formindsket til det Halve; da den til Fanatisme udartede religiøse Begeistring var bleven et Middel for Folkelederes og Partihordingers Herskelyst og Uergierighed; da Hussiternes Navn var bleven til en Skælf baade i Bøhmen selv og i Nabolandene, hvor deres Bander fore frem som Røvere, Mordbrændere og de værste Umennessker: da døde Opstandens vilde Raseri omsider hen i sig selv. Et Concillium i Basel (1433), hvor Hussiternes og Catholikernes fornemste Talere disputerede i 50 Dage, bragte omsider et Slags Forlig tilveje, som man siden bedre forstod at benytte til Fordeel for de Mægtige, end for Folket. Bøhmen havde i 17 Aar ingen Konge havt; nu fandt Adelen sig i, at den gamle Keiser Sigismund, Ungarernes Konge, ved sin floge Cantsler, Caspar Schlicks Underhandling, 1435, endnu ogsaa kunde sætte den bøhmiske Krone paa sit Hoved, og ved sin Død 1437 efterlade den og Keiserkronen til sin Svigersøn Albrecht af Østerrige, som dog allerede to Aar efter blev bortrevet ved en pludselig Død.

Sigismund, af Huset Luxemburg, Wenzels Broder, og Konge i Ungarn, havde regieret som Keiser eller romersk Konge siden 1410. Med et smukt, anseeligt Udvortes og ualmindelig Lærdom og Sprogkyndighed for en Fyrste paa den Tid, (han tillægges Færdighed i at tale sex Tungemaal) forenede han Agtelse for Lærdom og Videnskaber, Gæmtilthed, og flere anbefalende Egenskaber; han var ikke uden Snildhed og Beredskabskab, men uden gennemtrængende Forstand og udholdende Kraft, vellystig, som sin Broder Wenzel, ødsel, forsængelig og fuld af store Tanker om sin Værdighed og Statskonst. Saaledes hørte Sigismund, som Keiser og Konge over tre Riger, til de Fyrster, der synes at foretage uendelig meget, men aldrig udrette noget stort, og ere meget nidkære over deres Høihed, uden at mærke til, naar Magten ikke følger den. For hans Throne havde Grik af Pommern indkaldt sine Fjender, de hollandske Grever med deres Forbundne; og Sigismunds Dom, som tilforn er berettet, faldt ganske ud til Kongens Fordeel; men Hollænderne og Lybeks spottede kun over en Dom, som Ingen havde Magt til at bringe til Udførelse. Elgesaa lidt var den svage Keiser i Stand til at styre det tydske Riges indvortes Bevægelser og Uordener, eller at lægge nogen Grund til et kraftigere Statsforhold i dette Rige, hvis Tilstand var som det stormbevægede Hav, hvor een storølge hæver sig frem over den anden og opsluger den; hvor den ene af de mægtige Fyrster efter den anden kun tragtede efter Herredømmet og Keisermagten for sig og sit Huus, uden at agte paa Rigets Larm; og hvor ethvert enkelt Fyrstehuus stræbte at udvide sit Stammeland paa Befolningen af et andet Huus, eller ved dets Undergang. Saaledes havde allerede det tydske Rige kun en svag, opløst Statsæenhed, hvor Rigsfyrster, Biskopper, Domcapitler, og Riddere, Stæder, Borgere, Bønder, hver paa sin Vis og til sin Tid, vilde være selvstændige og

uafhængige; og hvor en Række af langvarige og blodige Fejder og Borgerkrige, først imellem forbundne Stæder i Schwaben og Franken og Landenes Fyrster og Riddere, siden imellem Bønderne og Adelen, udgjøre en betydende Deel af Rigets Historie i det 14de og 15de Aarhundrede.

Under saadanne Vilkkaar havde Hanse-Forbundet, ved Handelsklogskab og rigtig Brug af forenede Kræfter og Midler, ved Borgerfind og en for Middelalderen passende fri Forfatning, forfremmet Stædernes Velmagt og forøget deres Rigdom, længe undgaaet indvortes Uroligheder og Fejder, og opnaaet en næsten fuldstændig politisk Frihed og Uafhængighed; særdeles for de østersøiske Stæders Forbund, der efterhaanden affondrede sig meer og mere fra de øvrige. Men i Begyndelsen af det femtende Aarhundrede saae man nu ogsaa her en mere selvraadig demokratisk Aand, der i mange af Tydsklands frie Rigestæder havde udviklet sig i Haandværksstanden, at reise sig til Opstand imod Kjøbmandsaristokratiet, som havde dannet et Slags Adel i Borgerkabets rige og mægtige patriciske Slægter, og efterhaanden tilvendt sig den hele Regieringsmagt i Stæderne. I Brunsvig (1370), i Lybeck (1380, 1384 og 1408), i Hamborg (1410), i Stade (1420), og senere i mange flere tydske Stæder, udbredte sig smaa Revolutioner i Menighederne. Haandværkslaug opreiste sig mod Øvrigheden; ikke sjelden lykkedes det dem at forjage de patriciske Raadsherrer, og at kunne indsætte en ny Regiering af et aarligt udvalgt og omstiftende Raad; med andet mere, som hører til det plebeiske Stadsdemokratie. Men overalt blev dette dog kun forbigaaende Uveir, hvis Tordenstøvet snart igjen spredtes ved den rige og mægtige Kjøbmandstands forenede Kræfter og klogere Forhold. Af mest Betydning og Farlighed for fælles Forfatning og Forbundets Sikkerhed, var vel Opstanden i Lybeck 1408. Her vandt Haandværkspartiet

en fuldstændig Seier, fik Magten i sine Hænder, og beholdt den i nogle Aar. Den Hielp, det fordrevne Senat søgte hos Sigismund, blev uden Virkning; og denne Keiser, som altid havde Pengetrang, folgte tilsidst endog for 25,000 Gylden det nye Haandværksraad i Lybet sin Veskjyttelse og Vekræftelsen af dets Lovlighed. Grik af Pommern viste sig her, som sædvanligt, svag og raadvild i sin Politif. I Stedet for at benytte Striden til Danmarks Fordeel, tog han Riibmandsraadets Parti, og ved Fiendtligheder mod de lybetske Borgere, der søgte Sildeskipet i Skaane, hjalp han til at tvinge det oprørske Parti til mere Fiolighed. Et Forlig imellem de Lybetske Patricier og Plebeiere kom i Stand 1416. Overhovedet for de nordiske Hansfestæder vandt sin Kraft tilbage; men Friendtligheden for den modtagne Hielp blev ikke gammel. Grik af Pommern maatte snart, i Krigene med Holsten, finde sin farligste Fiende i Lybets Magt; og Danmark maatte fremdeles, ligesom hidtil, dyrt undgielde baade Fred og Feide med dette Forbund af Friistæder — en Handelsmagt, hvis Næg endnu længe vedblev at hvile tungt over Norden.

Under alle sige og lignende politiske Bevægelser og Rystelser føltes og mærkedes det kun alt for meget, hvor forgieves det var, i det tydske Rige at ville søge nogen Genhedsmagt, eller et ikke allene lydende, men herskende Overhoved. Det horte med til Tydsfflands Ulykker i det af grændseløs Forvirring, Lovløshed, Anarchie og Borgerkrig opfyldte femteude Aarhundrede, at næsten det hele lange Tidrum udfyldtes af to udhygtige eller kraftløse Keiseres Regjeringer, af hvilke den første vilde paatage sig og udrette meer end han havde Evner til; den anden kunde af lutter Sindighed og Betænksomhed, rettere af Dorstshed, Eadhed og Langsomhed, intet saae udrettet. Frederik den Tredie af det østerrigske eller habsburgske Huus blev 1440 valgt til Albrecht den Andens Efterfølger, og sad

paa Keiserthronen over 53 Aar, eller til sin Død 1493 (i August) i sit 78de Aar. Han maatte nøies med, at Samtidige og Efterlevende have roest, hvad der kunde berømmes hos ham, Maadehold, Rydskhed, Sagtmodighed, Sindighed, Andægtighed og Kærlighed til Videnskaber. Sierrighed, Magelighed, Uvirksemhed og Eigeghdsighed vare blandt hans Hovedfeit som Regent; og da han overlod Riget til sig selv, under et halvt Aarhundredes af udvortes Fiender næsten uforstyrrede Fred, udvikledes eller befæstedes under denne svage, daadløse Keiser den nyere tydske Forfatning og Statsindretning, med dens hele tunge, indviklede, langsomme og kraftløse Organisme, som i fire hundrede Aar moissomt vedligeholdte sig, indtil en Erobrers Sværdslag opløste den. — Under Frederik den Tredies Keiserregiering styrede Christian den Første det danske Rige, og under denne Keiser begyndte dets fastere Statsforbindelse med Tydskland, hvis Oprindelse, Følger og Virkninger den følgende Beretning kommer til at berøre.

4. Hvorledes Danmarks Forhold var til det øvrige Norden, hvorledes Kong Christians maatte være til Sverrige og dette Rigets valgte Konge, er deels allerede tydeligt nok af det, som er fortalt om Carl Knudsens Valg; deels opklares det ved Begivenhederne under den unge Konges første Regieringsaar. Raadet i Danmark havde allerførst fundet det nødvendigt, efter Christoffers Død, at sikke sig selv og Riget ved at give det en Konge og en Kongestamme. Umiddelbart og øiebliklig var der ikke tænkt paa den svenske Krone, eller Unionsforholdet. Den Gotland, endnu i Griff af Pommerns Magt, blev det første Tvistsens Gble imellem de to Riger og deres Fyrster, der snart traadte i en ny Kamp om Overmagten i Norden. Havde Sverrige ikke engang under Unionskongen Christoffer kunnet bringe det til at opnaae Danmarks Medvirkning til Grifs Fordrivelse: hvorledes var denne nu at

vente? — Den, sagdes der med fuld Sandhed, havde fra Nilses Tid været svensk; ved enhver Leilighed havde Sverriges Rigsraad fordret den tilbage af de danske Magthavere, siden Margrethes Død. Men hverken Erik af Pommern, eller hans Raad, viste nogen Lust under hans Regiering til at give Valdemar Alfterdags Krigsbytte tilbage. Det maatte være paa Unionsforholdene, at Sverrige nu grundede sin Udførelse til Gotland, som man i Danmark betragtede som et halvt erobret, halvt af den fordrøvede Konge afstaaet Land. Men nu, da Rigerne's Forening ikke mere var til, kunde Carl Knudsen med lige Grund have fordret Indlemmelsen af de danske Lande paa hiin Side af Sundet, som Kong Valdemar eensgang afstod til Magnus Erikssen, men siden benyttede Leiligheden til igien at fravriste ham. Carl Knudsen indsaar ret godt, at den eneste Maade, hvorpaa Den nu kunde vindes tilbage, var at fordrive den affatte Unionskonge fra den Besiddelse, han i 12 Aar havde forsvaret.

Erik af Pommern reddede Visborg — som de Svenske siger, ved List og ved at bryde et om Overgivelsen sluttet Forlig; men Carl Knudsen maatte have været mindre erfaren, og mere ærlig, end han selv var, dersom han virkelig skulde have stølet paa nogen Forsikring af en Konge, som han meer end enhver Anden havde hjulpet til at støde fra Sverriges Throne, for selv at bestige den. Desuden mangler Beviset for, at den sluttede Forening om Visborgs Overgivelse har faaet Kongens Bekræftelse. Da Faren blev siensynlig, og Erik forgieves havde henvendt sig til Stormesten for den tydske Orden i Preussen, fra hvilken Erik selv tilforn havde indløst Den, havde han kaldt Kong Christian til Hjælp. Endelig i Foraaret 1449, da en dansk Flaade havde lagt sig udenfor Visby, forlod Erik Landet (formodentlig efter Aftale med de Danske) og tyede til sine Arvelande i Pommern. Den unge

Konge af Danmark gjorde da om Sommeren sit første Krigstog til Gotland, for at fordrive den svenske Krigsmagt, der havde Landet med Visby, den for længe siden fra sin Handelsmagt og Rigdom dalede Hanseslad, i sin Magt, og vedblev at holde Slottet belejret. Borgerne, hvis Søhandel og Velstand Erik af Pommern ved sit Fribytteri uden Tvivl gav det sidste Stød, havde gierne givet Carl Knudsen deres Hjælp, og negtede paa Grund heraf, at overgive sig til de Danske. Christians Hærfører, en gammel Ven af Kong Erik, Oluf Arelsen (Thott) lod, efter forgæves prøvet Underhandling med Borgerfædet, Staden tage ved Storm. Efter dens Indtagelse maatte den svenske Befalingsmand, Magnus Gren, som Carl Knudsen havde overdraget Landets Grobring, overgive det til den danske Magt; men ved en saadan Forening, som endnu altid gjorde den endelige Besiddelse til Gienstand for Afgjørelsen ved et Møde i Halmstad af begge Rigers Fuldmægtige, der berammedes til næste Aars Mai Maaned. Cyffen viste her Kong Christian sit første, mere lovende Smil; og Gotland blev siden under Danmarks Herredømme i fulde 200 Aar.

5. Et langt større Foretagende, end at bringe denne Ø tilbage under den svenske Krone, var imidlertid blevet Maalet for Carl Knudsens Politik, allerede kort efter hans Valg. Man var i Sverrige bekendt nok med Folkets Stemning og med de Mægtiges forskellige Stillinger i Norge, til at denne Konge, efterat han havde naaet sit Maal i Sverrige, kunde faae i Sinde at beile til den anden af de to Kroner, som allerede Magnus Erikssen havde forenet. I Norge havde man dog endnu altid holdt mere paa Kongestammens Arveret, saalænge en Arving var til, end paa Stændernes uindskrænkede Valgret. Hverken Eriks eller Christoffers Valg og Hjælp havde derfor mødt betydelig Bauskelighed, eller egentlig Modstand; da begge

fremstillede som de nærmeste i Arvesølgen efter den gamle norske Kongeslægt. Efter Christoffers Død, og under hans Efterfølgers noget forhalede Valg i Danmark, dannede der sig imidlertid meer end eet Parti og een Synsmaade i Norge. I det Hele var vel den mest gieldende og udbredte denne: at Riget kunde trænge til en Enkonge, som det til sin Skade i langt over hundrede Aar havde maattet undvære; thi ogsaa Magnus Griffen, som fra 1333, da han red sin Rigs-gata i Sverrige, kaldte sig „Sverriges, Norges og Skaanes Konge,” var vel det første og det tredje; mindst det andet. Men hvor var en saadan Konge for Norge at finde, naar Udkomsten ved Stammerettighed skulde komme i fortrinlig Betragtning, og hvorledes skulde Valg og Pylbing afgjøres i et Land, hvor overhovedet hverken Almuen havde bevaret Genhedens Magt og Samvirkning, eller Aristokratiet, saaledes som i Sverrige og Danmark, havde Fasthed, Styrke, Rigdom og Overlegenhed nok til at afgjøre Kongevalget paa egen Haand? — Stærkt var uden Tvivl heller ikke i sig selv det Parti, der hævdede sin Stemme for Valget af den endnu af Kong Erik udnævnte norske Drost Sigurd Jonsson; men det vilde vel have været i Antal og Styrke, dersom Sigurd selv havde havt Dristighed og Mod til at stræbe efter Kronen. Det var saaledes egentlig kun det danske og svenske Parti, imellem hvilket det skulde afgjøres, hvad enten Danmarks Konge Christian af Oldenborg, eller Riddersmanden Carl Knudsen Bonde, skulde blive Norges Konge paa samme Vis, som han var bleven Sverriges. At sige, hvilket Parti der var det stærkeste, eller hvad Mængden af det norske Folk virkelig attraaede, sætter Historien os ikke i Stand til. Den lærer os imidlertid, hvorledes det lykkedes Kong Carl, ved sine Breve og Sendebud at vinde Tilhæng i flere af Norges Fylker eller Landskaber; og at der i øvrigt i Norge

paa den Tid kun har været saa verdslige Herrer, hvis Magt og hvis afgjørende Indflydelse Almuens fulgte.

Blandt de Enkelte, hvis Stemme og Myndighed endnu veiede betydeligt i Norge, vare derimod to Biskopper: Trondhiems Erkebiskop, Aslac Bolt, og Biskop Jonas eller Jens i Oslo. Den sidste, Dansk af Fødsel, hørte saameget mindre til det svenske Parti, som han nærede personligt Uvenskab til Aslac Bolt. Erkebiskoppen viste sig, efter Christoffers Død og Carl Knudsens Valg i Sverrige, ganske stemt for Norges Forening med dette Rige; og Almuens nordensfelds, som dog yttrede afgjort Tilhørselighed for Valget af en egen Konge, bragtes af Trondhiems Geistlighed og dens Overhoved uden Vanskelighed over til den Mening, hellere at slutte sig til Sverrige, som Grændseforholdene desuden nærmede dem til, end til Danmark. I et Brev, som man (længere hen paa Efteraaret, strax efter Carl Knudsens Kroning) fra Trondhiem lod udgaac i Folkets Navn til Kong Christian, hedder det: at saadan var den hele nordensfeldts Almues Mening, og derpaa havde de givet deres Erkebiskop Fuldmagt, da han skulde fare til Kongevalg i Oslo: „at de hverken vilde have nogen tydsk eller dansk Konge i Norge; men helst Drossen Sigurd Jonsson, saafremt dette kunde skee. Ved det sig ikke gjøre, da vilde de før tage deres gamle Herre, Kong Erik, end nogen Fremmed, forudsat at han strax vilde komme, og blive i Riget; var endelig han ikke at formaae her til, da vilde de, for begge Rigers Velstaaenheds Skyld, ikke faare nogen anden, end Kong Carl af Sverrige.“ Disse særegne Vilkaar, og en Deel af dette Brevs øvrige Indhold og Udtryk, synes at lægge for Dagen, at har noget af de udstedte Hyltingsbreve for Carl Knudsen virkelig yttret Almues Meninger, da har det været dette.

Underledes forekommer det os vel, som Stemningen i det

sydlige Norge viste sig; men en vigtig Grund hertil var ogsaa den, at Folket her havde Ledere af en anden Mening, end Nelsac Volt. Blandt dem fremtræde, som mest betydelige, Biskop Jens af Oslo, og Befalingsmanden paa Aggerhuus, Dr. Hartwig Krummedige, en holstenst Ridder, men længe bosat, gift og rig paa Jordegods i Norge. Han var kommen til Landet i Slutningen af Kong Eriks Tid ³²), og havde først havt Bisters Lehn, hvor Almuen yndede ham saa meget, at de 1443 begjærede ham tilbage af Kong Christoffer. Begge disse danskfjendende Herrer havde Raadet allerede i Fastetiden 1449 fra Oslo skicket som Sendebud til Kiøbenhavn; men deres Fuldmagt lød, som det hedder, kun paa, at de allene skulde tilbyde Danmark Fred og Enighed med det norske Rige. Hos Kong Christian var imidlertid den Tanke allerede modnet, at han havde en Udkomst og Udsigt til den norske Krone, som maatte forsegtes; og han erfarede nu saameget om Sagerne's Stilling, at han fandt Grund nok til at lade sine egne Sendebud, Eggert Frille og Pape Møllers Thott, følge med de norske til det Rigsmoder, som var berammet til Mai Maaned i Oslo. For at give sine Grunde saameget stærkere Vægt, lød Kongen en Flaade, med 2,000 danske Krigsskibe ombord, ledsage de Udsendte til Norge. Dette uventede og kraftige Skridt bidrog vel det meste til at omstøde Alt hvad Nelsac Volt og hans Tilhængere havde udrettet, baade nordensfjelds og søndensfjelds, for Carl Knudsen; og Erkebiskoppen selv maatte, som det siden blev sagt, nødtvungen erklære sig for Christians Valg ³³), og ledsage Hartwig Krummedige og de øvrige til Valgmodet. Vel indfandt den danske Konge sig ikke til den berammede Tid i Marstrand, hvor Hylsingen skulde gaaet for sig den 15de Junius; men den 2den Jul. udsedte Christian, som imidlertid havde foretaget sit Gotlandstog, sin norske Haandsættning, og Dagen derpaa forkyndtes hans

Valg for det norske Folk af Rigsraadet, der især beraabte sig paa hans Aldkomst til Thronen, som nærmeste Arving efter Margrethe og Kong Erik. Her blev saaledes hverken Tale om Valg paa noget Folketing, eller om Hylдинг; men kun om Kroningen i Trondhiem, hvor det lovedes at den valgte Konge, Christian af Oldenburg, vilde møde den følgende Sommer.

Den svenske Konge havde imidlertid heller ikke været uvirksom; Rigerne tidligere Forening, og det seneste 1441 imellem Norge og Sverrige sluttede Forbund om Enighed og fælles Understøttelse, gjorde han gjeldende; hans Sendebud, understøttede af Rigets ypperste Prælat og Enkelte af dets mægtige Herrer, (blandt dem ogsaa den mod Christian meget ivrige Ridder, Erik Sæmundsen, Hovedsmand paa Tønsberg³⁴), havde fundet gunstig Modtagelse ved Folketingene. Paa samme Tid, som Hartwig Krummedige og Biskoppen af Oslo vare stiftede ned til Danmark, havde Erkebageen i Trondhiem Svend Griffen, formodentlig udsendt af Adlac Vost, allerede den 26de Febr., i Vahuus, med 6 Adelsmænd af Norges Rigsraad holdt et Møde; og disse havde der forenet sig om at hylde Carl Knudsen og af al deres Gyne befordre hans Valg. Herpaa fulgte flere særskilte Valg- eller Hyldingsmøder, det første paa Frosteting, hvor to svenske Riddere, Hermann og Johan Moltke, først fik den samlede Almue til at vælge Carl Knudsen (d. 17de Jun.) Længere ud paa Efteraaret drog han selv fra Vermeland ind i Norge med 500 Mand til Vest, og i Hammer, det gamle Biskopsæde i Hedemarken, hvor Folket fra de nærmeste Landstæder var stævnet til Ting, foretog et formeligt Valg, hvori Biskop Ganner af Hammer med flere andre Prælater, Riddere og Svende deltog, hvor Carl Knudsen blev faaret til Norges Konge, og et Hyldingsbrev udstedt (d. 21. Novbr.) Eigesaa samtykkede Almuen paa Romerige, sammenkaldt ved Allinghof af Hr.

Grif Sæmundsen, i dette Valg (d. 1. Novbr.) og i deres Brev „affagde og udfvore“ de Kong Christian af Danmark.

Saaledes, meente Carl Knudsen, manglede ham nu intet uden Kronen, og denne modtog han i Trondhiem den 20de Novbr. af Erkebiskop Abslacs Haand. Ingen kunde vel negte, at Carl Knudsen bar den som Norges Konge, valgt og hylbet af en stor Deel af Landets Indbyggere; endskiøndt den samme Prælat, som nu kronede den svenske Konge, allerede for et halvt Aar siden havde besejlet et Hyldingsbrev til den danske, og havde ladet sig, tilligemed Drosten Sigurd Jonsen, udnævne til Rigsforstander af Kong Christian.

Men til Oslo havde Carl Knudsen endnu ikke dristet sig til at komme. Her havde Hartwig Krummedige Slottet Aggershuus i sin Magt, og danske Krigsfolk til at forsvare det. Den svenske Konge prøvede i dette Aar hverken paa at angribe Slottet, eller paa at kalde den norske Almue til Baa-ben for hans Kongeret. Overhovedet røber sig en besynderlig Slaphed og Lunkenhed i den hele Udsærd, som Normændene i det dobbelte Kongevalg lagde for Dagen. Man har vanskeligt ved at sige, hvilket Parti, det svenske eller danske, der havde afgjort Overvægt i Meningen, enten hos Landets Fornemme, eller hos Almuen. Af de første deeltog, som man ser af Brevene, ikke mange i de offentlige Handlinger paa begge Sider³⁵). Sondenfiends, eller rettere i Oslo, synes man heller ikke meget at have ændset Almuens Mening og Samtykke; man kan vel ogsaa have været noget usikker om dens Ytring ved et her sammentaldt Hyldingsmøde, og derfor have udskrevet dette paa et saa usædvanligt Sted, som i Marsstrand. Men var Kong Christians første Valg egentlig kun en Handling, som det norske Rigsraad, eller en Deel deraf, afgjorde paa egen Haand: saa vare de gjentagne offentlige Handlinger og særskilte Hylninger, hvorpaa Carl Knudsens

Valg beroede, ligesaa lidt overensstemmende med Forskrifterne for Kongevalget, som Norges gjeldende Love indeholdt; og det er en ligegyldig Sag, der oftere har været omtvistet, hvem af de to Medbejlere til den norske Krone, der kunde beraabe sig paa det tidligste Valg.

Imidlertid havde Norge ved Begyndelsen af Aaret, 1450 to Konger; hvorledes skulde det afgjøres, hvilken af dem der var den rette og lovlige? — Carl Knudsen havde i det mindste dette forud for Christian den Første, at han var kronet; men han stolede selv ikke paa denne høitidelige Befræstelse, saalænge Aggershuus var i de Danskes Magt, og ilede endnu før det forrige Aars Slutning, den fjerde Dag i Julen, med en i Hast samlet, formodentlig utilstrækkelig Krigsmagt til Norge, drog op mod Oslo, og beleirede Hartwig Krummedige paa Slottet. Hermed blev det dog ikke til Alvor. Der sporedes ikke megen Krigslyst paa nogen af Siderne; og i en indgaaet Stilstand enedes man om, at oppebie Udfaldet af det Rigsmode i Halmstad, som var betinget ved Gotlands Overgivelse, og skulde aabnes Valborgs Dag (d. 1. Mai) 1450. Her aabnede det tilfulde og endnu tydeligere, end ved de foregaaende Begivenheder, til hvor vid en Grændse baade det danske og svenske Rigsraad troede at kunne strække deres Raadighed; og hvorledes Carl Knudsens rette Stilling under det norske Kongevalg har været. Ham selv tilhørte Tanken, at ville under sin Styrelse forene de to Riger; i Norge fandt han i Forslutningen let Indgang, og fandt Tilboelighed, i det mindste ingen Modstand hos Almuen. I Overrige yttrede sig derimod hverken ivrig Villie eller kraftig Gierning for at understøtte Kongens Foretagender med væbnet Magt, eller paa anden Maade. Aristokratiet robede nu saa klart som mueligt, at det vel havde ladet sig formaae til at tage den forrige Rigsforstander til Konge; men at det endog saa hellere saae Norge forenet med

Danmark, end det vilde see hans Magt og Uafhængighed befestet ved en dobbelt Krone. Et mere uventet Udfald end det, Rigsdagen i Halmstad fik, kunde man neppe have tænkt sig.

Her sammentraadte fra hvert af de to Riger fire geistlige og otte verdslige Rigsraader; men heller ikke ved denne Leilighed agtedes Norge for lige betydende med de to andre Riger. Man tilfaldte ikke et eneste Medlem af det norske Raad; og forudsatte tilkiende, at Norge i sin Tid vilde gaae ind paa de her vedtagne Vilkaar. I Stedet for blot at afgjøre Strids spørgsmaalet om Gotlands Besiddelse, foretog man sig ved dette Møde intet mindre, end at fastsætte en Fornyelse af den Calmariske Union. Denne skulde saaledes indtræde efter en af de regierende Kongers Død, at man da paa ny, ved et lignende Møde af 24 Rigsraader fra de to Riger, skulde afgjøre om den Overlevende skulde regiere over begge, eller en Rigsforstander vælges til at styre det Rige, der havde mistet sin Konge, indtil Kongen i det andet Rige ligeledes afgik ved Døden. Da først skulde paa samme Maade et lige Antal Valgmænd fra begge Riger træde sammen, og faare en dansk eller svensk Kongesøn, om saadanne findes, til Konge for begge Riger. Disse skulde da efter den Tid saaledes staae i evigt Forbund, at ethvert skulde styres for sig selv af indfødte Mænd og efter egne Love, Vedtægter og Rettigheder; begge holde sammen til Forsvar mod hver angribende Fiende; men intet af dem kunne begynde nogen Krig, uden Samtykke af det andet, naar Krigshielp af dette begieredes. Hvert af Rigerne skulde have sit eget Skatkammer og sin egen indfødte Skatmester; og aldrig noget af Rigets Indtægt fores ud af Landet, uden Rigsraadets Samtykke i høj Nødetid.

6. Dette var Hovedindholdet af den mærkværdige Halmstadiske Dagtingning af 1450, der havde alt Udseende af en fuldstændig Unionsact; men hvor ogsaa det svenske Aristokratie,

som for neppe to Aar siden havde hævet en Rigsforstander paa Thronen, nu allerede gjorde det første Skridt til at nedstøde ham dersfra. Man kan i det mindste sige: at med mere afgjort Ugunst mod deres egen Konge, med mere Føielighed mod Danmark og mod Christians Fordeel, kunde det svenske Raad ikke handle. Danmarks Konge var nu i sit 25de Aar, havde ægtet den unge Enkedronning, og havde al Udsigt til at overleve Carl Knudsen, som var 41 Aar gammel. Christian kunde i saa Fald vel ogsaa være temmelig forvisset om, at Kongevalget efter hans Død, naar han efterlod Sønner, vilde blive i hans Stamme. Om Gotland, det Halmstadste Mødes egentlige eller oprindelige Formaal, blev intet afgjort; men denne Sag, ved en særskilt Forening, opsat til Afgjørelse ved et nyt Møde, i det tilkommende Aar.

Men endnu langt mere overraskende var Beslutningen, som de danske og svenske Herrer tog om Norge, uden at den blev indlemmet blandt den egentlige Dagtingsnings Artikler. Een af disse lød saaledes: at naar een gang Rigerne kom under een Konge, og Norges Riges Raad og Indbyggere da tækket at være i det samme Forbund: da skulde de nyde enhver Rettighed og Frihed, som nu var vedtaget, lige med de andre Riger. I naturlig Følge heraf, og da Tilstanden i Sverrige og Danmark skulde blive uforandret saa længe begge Konger levede, maatte det nu afgjøres, hvo af dem der rettelig var Konge i Norge; og Dommen faldt eenstemmig for Kong Christian. Vi behøve ei længe at undersøge Grundene til et saadant Udfald. Den sande Aarsag til en Velvilje for den danske Konge, der ikke kunde gaa videre, turde ikke være nogen anden end den allerede angivne. Det svenske Aristokratie, som ved dette Møde handlede med fuld Gnevoldsmagt, uden al Fuldmagt af deres Konge, og uden mindste Hensyn til hans Deeltagelse i Forhandlingen, sluttede sig her paa det

allernærmeste til det danske Rigsraad, og afgjorde i Halmstad baade Sverriges tilkommende Regjerings- og Statsforhold, i Forbundet med de to andre Riger, og Carl Knudsens Stilling som Konge. Vetingelserne holdtes indtil videre hemmelige; i et Brev, som besegledes af alle tolv nærværende Rigsraader, vilde man endog tilbyde Kong Christian den svenske Krone, hvis Carl Knudsen paa den Herredag, som man udfrev til Arboga, skulde vægre sig ved at indgaae de ham foreskrevne Vilkaar: Norges Afstaaelse, og Frasigelse af Kongens Rettighed til at bortgive eller fratage nogen Besidder et Kronlehn, uden Rigsraadets Samtykke ³⁶). I en særskilt Skrivelse til Kong Carl raadede eller anbefalede Herrerne ham, frivilligen at afstaae Norges Rige, og overgive det til Christian inden tilstundende Olsmesse, den 29de Jul. Carl Knudsen mødte i Arboga (Jun. 1450), og hørte først med Uvillie og Vægring de Vilkaar, som meddeeldes ham; men da 41 tilstedeværende Adels herrer vare enige i, skriftlig at raade ham til Følelighed, ved at afstaae den norske Krone: maatte han i et saadant Raad see en Befaling, som han adlød, i det han forpligtede sig til, ikke at hindre de Norske i at hylde Kong Christian, naar de vilde det. (Egerbr. IV. 456.) Man tilstedte Carl Knudsen at føre Titel og Vaaben som Norges Konge; men Christian kunde uden Hinder (thi ingensteds viste der sig nu i Norge den ringeste Modstand hos Adels eller Almues) drage til sin Kroning i Trondhiem. Han kom ikke uden tilstrækkelig Magt. Med en stærk Flaade, som det ikke manglede Danmark paa Gvne til at udruste ³⁷), og med et stort og prægtigt Følge af geistlige og verdsligt Herrer seilede han i Julii Maaned til Norge. I Trondhiem foresandt han ikke mere sin forrige, ivrigste Modstander, Erkebiskop Absalon, som Døden imidlertid havde bortfaldt. Han modtog Kronen paa Norges fornemste Helgendag, St. Olufs Dødsdag den 29de Jul., formodentlig af sin Gaustier, den skattholste

Bisshop Marcellus' Hænder, hvem en Deel af de Trondhiemske Capitelsherrer efter Kongens Dødske havde givet deres Valgstemmer som Erkebisshop ³⁸); hvorved siden en langvarig Strid med den pavelige Curie rejste sig. Det Hæls, der hidtil havde været med Christian fra den første Dag, da den danske Krone blev bunden ham, fulgte ham ogsaa paa dette Kroningstog. Fra Trondhiem, gik han med Flaaden til Bergen, blev Sommeren over i Norge, og kom først om Efteraaret tilbage til Danmark. Fra Bergen havde han fortsat sin Hiemreise til Lands, og undgik derved i det mindste en svær Storm, der overfaldt hans Flaade i Nordsoen. Ved Hiemkomsten til Kiøbenhavn, sytten Dage efterat Skibene havde naaet Havnen ³⁹), mødte Eyfken ham atter. Dorothea af Brandenburg, som den 28de Octbr. 1449 var bleven Christians og de Danskes Dronning, kunde ikke deeltage i den norske Kroning. Hun var bleven tilbage i Kiøbenhavn, hvor hun medens hendes Ægteherre var i Norge fødte sin første Søn, som i Daaben, efter de Norges Dødske, fik Navnet Olaf; men døde allerede Næst efter.

Imidlertid var Glæden stor; efter meer end hundrede Aar havde man igjen seet en Kongesøn fødes i Danmark; og Christian saae maaskee allerede i Haabet i ham en Arving til de tre Kroner. Den norske var nu bleven ham betrygget ved alle den Tid statsretlige Forsikringer. Rigsraadet havde udstedt en Bekræftelse paa hans Hylдинг i Marstrand, og erklæret Carl Knudsens Kroning for ugyldig. Fredag før St. Clementsdag hylledes Christian paa Hylketinget i Hedemarken, og ved affendte Fuldmægtige i Oslo, af den selvsamme Almue fra Guldbrandsdalen, Hedemarken og Østerdalen, som man for to Aar siden havde ladet hylde Carl Knudsen. Saaledes har derfor vel en nyere dansk Historiker med Rette sagt: „at intet aldeles frivilligt Valg havde kaldt nogen af de to Medbeilere

til Norges Throne; og at den Seirende mindre havde sin Arveret, end det ham hengivne aristokratiske (og hierarchiske) Parties Overvægt, at takke for Kronen⁴⁰); men med lige god Grund maa her tilføies: at i Norge, hvor man dog hverken kiendte til Stavnssbaand, Bornedskab eller Trælbonder, hvor Landet ikke var besaaet med Herregaarde, men Selveien-dom og Odelbondernes Stand ufrænkter havde vedligeholdt sig, var dog Aristokratiet, især under Enighed med Clericiet, ikke mindre raadende end i Danmark; og Almuens Deeltagelse paa Folketingene i Valg og Hylдинг var ikke meget andet, end et politisk Skuespil, der opførtes efterat Hovedsagen var afgjort. Dette forfremtes dog heller ikke i Norge, ved nogen Leilighed, hvor det kunde have Virkning; og endnu 1453 udgik der et Brev fra nogle Fylker nordensfielbs, hvorved de erklærede Ugyldigheden af Carl Knudsens Valg.

Under Christians Ophold i Bergen sluttedes ogsaa den endelige (under Navn af „den Bergenske Reces“ bekiendte) Forbundspagt imellem det danske og norske Rige; det var for disses Vedkommende en Gientagelse og Bekræftelse af den Halmstadtske Dagtingning, og fastsatte: at en evindelig og ubrødelig Forbindelse skulde knyttes imellem begge Riger; begge herefter være og forblive under een Herre og Konge i broderlig Forening; det ene Rige ikke være over det andet, men begge med lige Høihed under een Konge; det ene ingen Krig eller Opreisning begynde, uden det andet Riges Raads Villie og Samtykke; efter den fælles Konges Død skulde der med Valget forholdsdes, som i Halmstad var vedtaget; og efterlod Kong Christian ægtefødte Sønner, da falde Valget af begge Rigers Raad eendragtligt paa den, som fandtes bedst skiftet til at styre Landene.

7. Ikke let vil man, selv blandt de usædvanlige og mislige Forhold imellem Stater og Riger, som vi i vor

omvæltende Tidsalder have været Vidne til, finde et mere besynderligt end det, som nu fandt Sted imellem Nordens to Stater efter den Halmstadskke Forening. Begge Magters Rigsraad havde med mærkværdig Enighed atter knyttet et fredeligt Forbund, som Sverriges Konge af Tvang havde underkastet sig. Det danske og svenske Aristokratie havde optaget den samme Tanke, der først var undfanget i Margrethes Sjæl, og som Mange allene have villet tilskrive den store Dronnings ærgjerrige Herskelyst. — Men hvordan var Udsigten til den Fremtid, hvori Foreningen skulde fuldbyrdes og vedvare? Hvorledes kunde den i Halmstad sluttede Fredspagt ventes overholdt i alle de Aar, der kunde forløbe inden denne Tid oprandt, medens Nordens to Konger stode lige over for hinanden, ikke som fredelige, i Pagtens Vilkaar ligeligt deelagtige Forbundsvenner, men som Medbejlere, med Kulde, Mistro, Ugunst, eller med Bitterhed, krænkethed og ydmyget Herskelyst i Sindet? — Christian den Første havde nylig vundet Norge, og i Halmstad, som det syntes, et afgjort gunstigt Sindelag for en tilkommende Forening af Rigerne hos det svenske Rigsraad; desto mere maatte Nag og Fiendskab styrkes hos Kong Carl, der i flere af sit Riges Mægtige saae sine hemmelige Rivindsmænd, og, hvor han kunde, behandlede dem som saadanne. Havde man imidlertid paa begge Sider villet og kunnet lade gjenfældige Krav og Fordringer staae i Vero, lade enhver usikker og krænkende Paastand hvile, og Tingene jævne sig selv: da havde der maaskee ikke let været bedre Udsigt til Varigheden af et fredeligt Naboskab imellem begge Riger. Men begge Kongers personligt fiendtlige Stilling stod i Veien for enhver fredelig Nærmelse af Landenes Aristokratie. Nu var atter et Møde imellem Kongerne og begges Raad berammet; for især og endelig at afgjøre den gamle langvarige, Strid om Gotland; og her viste det sig paa ny, hvad man

meer end engang havde seet, at næsten intet var farligere for Freden imellem Rigerne, end netop disse uophørlige Møder, hvor ideligt udsatte Fordringer og uafgjorte Fredsvilkaar skulde bringes til Afgjørelse.

Ved Blekinges Grændser mødtes 1451 ved St. Hansdags Tid Nordens Konger; men ikke som Venner og Fredsønstere. Begge med et stærkt og prægtigt Følge, og med tilstrækkelig væbnet Magt ⁴¹⁾, holdt sig i Afstand fra hinanden, Christian i Solvitsborg, Carl Knudsen i Salmar; medens svenske og danske Herrer, først samlede i Ronneby, siden i Nvaskær i Bleking, skulde afgjøre hvad der endnu tvistedes om imellem begge Riger. Gotlands Besiddelse blev her vel en Hovedpost; men det var ikke nok med, at Kong Christian holdt paa det, siden Valdemars og Margrethes Tid, under meget foranderlige Stillingen, forsvarede Herredomme over dette Land; han fordrøede endnu mere, og deriblandt at Carl skulde aflægge Titelen af Norges Konge. Denne vægrede sig ved at gaae ind derpaa; og hverken han, eller hans Raad, der af gode Grunde nu ikke var saa fæleligt, som nylig i Salustad, kunde enes med de Danske om Indløsningen af, Landskaberne Nerike og Vermeland, hvis Lehn vare tilfagte Dronning Dorothea som hendes Enkegods i Sverrige, om hun overlevede Kong Christoffer. Der som denne Fordring kunde have Skin af at være overspændt, eller ikke at røbe noget særdeles fæleligt Sind fra dansk Side: saa havde dog Kong Christian i dette Tilfælde en fuldstændig Ret paa sin, eller sin Dronnings Side. Det var lige efter Kongebalken i Sverriges giældende Lovbog, at naar en Enkedronning vilde indgaae nyt Ægteskab, skulde den hende tillagte Enkedeel af Riget udløses, efter Kongens og Raadets fælles Skøn og Samtykke. Man har vel heller ikke fra svensk Side saameget negtet Fordringen, som man fra begge Sider ikke kunde eller vilde enes om at bestemme Afløsningen.

Endnu mindre var at vente, at Christian vilde give efter med Hensyn til Gotland, der saalænge havde været i de Danskes Magt, og hvortil Udkomsten, ved saa mange forskellige og omskiftende Villkaar, som Landet havde været underkastet siden Baldemar Atterdag erobrede det, i det mindste var bleven meget uvis. For Sverrige talte, at denne Ø, fra Arilds Tid et af Gotharigets Landsskaber, aldrig nogentid formelig var afstaaet fra den svenske Krone; for Danmark, at Gotland i henved 90 Aar, fra Baldemar Atterdags Erobring 1361, ikke mere havde været under svensk Herredømme; at Kong Baldemar blev i uhindret Besiddelse af dette Land, ligesaafuldt som af Skaane; at den frie, uafhængige Stad Visby allerede 1376 for evig havde underkastet sig Danmarks Krone, Borgerstabet hylde Kongen som deres Urveherre, og derpaa udstedt skriftlig Forsikkring; at Kong Albrecht, hvis Son, Hertug Johan, en Tid havde indtaget en Deel af Landet, havde afstaaet sin Rettighed til Gotland for 9,000 engelske Nobler, som den tydske Orden i Preussen forstrakte ham. Ordensmesteren havde da sat sig i Besiddelse af Visby for at gjøre Ende paa de berhyggede Vitaliebrødres Soroveri, men vilde dog kun beholde Landet som Underpant for den til Albrecht udbetalte Pengesum. Endelig havde denne Konge igjen 1405 frasagt sig al Ret til Gotland, til Fordeel for Erik af Pommern, som da regierede over alle tre Riger; Dronning Margrethe skaffede Pengene tilveie, udbetalte de 9,000 Nobler, og den tydske Ordensmester overgav Landet til de Danske 1408. Hvilket af Rigerne Den herefter skulde tilhøre, blev dog dermed ikke afgjort. Uimodsigeligen var Sverrige ikke i Besiddelse af Gotland da Foreningen sluttedes imellem de tre Riger, og der nævnedes i denne intet om Landets Overgivelse; det svenske Rigsraad forsømte imidlertid ikke, ved ethvert senere Møde, der holdtes imellem Rigerne, at fornye den Paastand:

at Danmark skulde give Landet tilbage. Fra dansk Side vedblev man fremdeles at vægre sig herved, og saaledes blev Sagens Afgiørelse udsendt i meer end et halvt Aarhundrede. I det nye Udkast til en Unionspagt af 1436 nævnes Gotland virkelig som et svensk Landskab; men dette Udkast kom aldrig til Udførelse. Omfider satte Erik af Pommern sig i Besiddelse af Den, efterat de Svenske havde affat ham; og den Rettighed til Gotland, han paastod ligesaa lidt nogensinde at have opgivet, som den svenske Throne, ansaae han sig for berettiget til at afstaae til Danmark. Christian den Første kunde ogsaa ligesaa lidt give Gotland tilbage, som han kunde foretage sig nogen anden statsretlig Handling af lignende Art, uden det danske Rigsraads Samtykke. Dette førte saaledes endelig til den sidste Underhandling om denne Sag imellem begge Riger; hvilke nu, hvert ved sin Regent, vare mere fjerne fra hinanden, end da man tilforn, under en fælles Konge, havde dagtinget om Gotland og andet Mellemværende.

Nu var Tonen anderledes, end den Tid. Carl Knudsen havde holdt enhver af de svenske Herrer, der i Palsnab havde været ham og hans Fordeel imod, borte fra Mødet i Alvastær; og giennem de Underhandlere, som her havde Fuldmagt at dagtinge med de Danske, førte han selv Ordet. Paa ingen af Siderne vilde man gøre de første Skridt til at give efter. Det maatte ogsaa have været en forunderlig og uventet Handicapaade, om Kong Christian, der ved Forræderi saa let var kommen til at eie Gotland, allene for Snak og Mundsvær skulde bortgive en saadan Besiddelse: siger allerede den svenske *Udskrift*, og tilstaaer, at til Fordringen paa Dorotheas Morgengave havde han endogsaa en større Rettighed. Carl Knudsen fandt tilsidst paa at appellere til Paven som Bølgistemand; men dette Skridt, som man fra dansk Side ikke vilde ændse, blev uden al Følge, saavel som det pavelige Brev

(1452) der forsikrede Kong Carl om at Sagen skulde staae ham aaben.

Der behøvedes ingen dyb Statsklogskab for at forudsæe, at Dagtingningen i Alvastær ikke vilde føre til Oprettelse af noget varigt Fredsforhold; at den skulde være Indgang til saa snare, saa alvorlige Fredsbrud, som de, der paafulgte, har maaskee fra begge Sider været lige uventet. Kong Carl forlod Calmar paa en kort Tid, og begav sig ind i Smaaland; i hvilket Diemed, er ikke ret klart; men neppe naaede Tidenden herom til den danske Hofleir, før ogsaa Christian, der maaskee ventede sig et fiendtligt Overfald, brød op og indskibede sig hastigt med sit Følge. Carl Knudsen vendte tilbage, og tovede, som der siges, hele otte Uger endnu i Calmar; neppe dog allene for at vente paa Fornhelsen af en Underhandling, som han for maaatte kunne see og erfare, at de Danske havde afbrudt. Da han omsider ogsaa forlod dette Opholdssted, holdt han sig nogen Tid endnu i No; skøndt han, som følgende Begivenheder gjøre tydeligt, har forberedt sig paa Krig, og bragt Rigsraadet til at billige den.

Besyderligt maa det forekomme, at han netop paa denne Tid søgte at nærme sig den gamle Kong Erik, og efter saa mange Mars Forløb vilde mægle Fred imellem den forbrevede Fyrste og det svenske Rige, ved det Forslag at ægte en Prindsesse af det pommerske Huus, og ved en loffende Udsigt til Thronfølgen i Sverrige for Kong Eriks Slægt. I Danmark var det tydeligt nok, at man lavede sig til Krig; en Rødingsstat blev udstreuet efter Rigsraadets Bevilling (i Novbr. 1451) ⁴²) og det blev kun alt for aabenbart, at Christian — vist nok ikke uden at gjøre Regning paa et Adelsparti i Sverrige — allerede har havt den tredie nordiske Krone i Sigte; ligesom at han ikke havde Klogskab nok til at oppebie Fremtidens Udvikling, men allerede tænkte paa, ved

Forbund og fremmed Krigshielp, at udføre de frigerste For-
sætter, som dog endnu ikke var fuldt modnede til Udbrud.
Han var imidlertid uforsigtig nok, (hvad allerede Hvitfeldt
dadler) til at forlade Riget i et meget ubetimeligt Dieblis, og,
under Skin af en Andagtsreise til den bekiendte Helligdom i
Wilsnak ved Havelberg, der at mødes til Underhandlinger med
Markgreven af Brandenburg, med Hertug Adolf af Holsten
og flere Fyrster, om at opnaae Understøttelse til Udførelsen af
Planerne mod Sverrige. Man ser ikke ret, om Christian op-
naaede noget hos Andre, end sin Morbroder. Men det viser os,
hvormeget Hertug Adolf maa have bifaldt, om ikke ledet sin
Søstersøns Politik, at han paa egen Befestning, og ikke uden
at sætte sig i Siend, da de holstenske Stænder intet vilde give,
tog tydske Adelsmænd i Tieneste, og sendte Christian 700 Krigs-
folk til Hielp det følgende Aar.

S. Imidlertid begyndtes allerede (1451) Fiendtlig-
heder fra dansk Side. Den svenske Adelsmand Mag-
nus Gren — der siden det fælsklagne Tog imod Erik af
Pommern paa Gotland, som man havde lagt ham til
Last, havde Kong Karls Fiendskab, og neppe havde gjort
sig meget fortient til hans Yndest, — var nu gaaet over i Chri-
stians Tieneste, og begyndte paa at gjøre Plyndringstog fra
Gotland over til de svenske Kyster, imedens de Norske om-
trent paa samme Tid gjorde Indfald i Wærmeland; og Hø-
vedsmanden paa Gotland, Oluf Arelsen (Thot) efterfulgte
Magnus Gren ved at hærje Kysterne af Luna Lehn. Da
brød den længe nærede Forbittrelse hos Carl Knudsen ud i
fuld Luc. I Christians Fraværelse hastede han til et alvor-
ligt Angreb paa de danske Lande, med en hos den ellers ikke
særdeles frigerste Konge usædvanlig Kraft og Anstrengelse.
Beretningen om hans Tog til Skaane i Østeraaret 1452,
hvorved han giennem Marhundreder gjorde sit Navn forhadet

og ilde berygtet, viser os, om endog romantisk udsmykket, den Blanding af Stoltthed, Eyst til Prunk og udbortes Herlighed, som var et af Carl Knudsens Charactertræk. Der fortælles om en Hær, større end man nogensinde havde seet i Sverrige, som han i Smaaland samlede til dette Angreb. Naar vi endog saa bortserne al fabelagtig Overdrivelse (i den svenske Rimmkrønike), bliver Carl Knudsens Tog til Skaane dog af Mærkværdighed i den nordiske Krigshistorie, da det allerede i en stor Maalestok fremviser, hvorledes Krigen den Tid førtes i disse Riger; hvor slet og ubrugbar Landenes egen Udrustning og Krigsstyrke var bleven; og hvor utilstrækkelig den var, uden Bistand af de leiede Skarer, som man aldrig kunde undvære, naar noget af Betydning skulde udrettes. Den af Carl Knudsen udbudne Leding bestod i en Mand af hver ottende Bonde og Landbo, der skulde udrustes med Pantser, Skjold, Jernhat eller Hielm, og Spyd. Et lignende Udbud strecte til Adel, Borgere og Biergmænd; og saaledes samledes ved Markaryd, nær den skaanske Grændse, en Hær, hvis Tal man neppe selv ret har kiendt, da det ringeste, der angives, eller 40,000 Mand, ikke synes meget mere troligt, end det høieste, eller dobbelt saa mange. I Stedet for den vilde Herden, hvori som oftest de til Krig udbudne Skarer af Almueu drog frem, havde Carl Knudsen her første Gang villet vise sin Kyndighed i at ordne en Krigshær, og havde, saa godt det vilde gaae, stiftet denne efter Faner og inddeelte Skarer, Regimenter og Rytterhobe, med et Hovedbanner, hvori den hellige Jomfru med Christusbarnet i Straaleglænde viste sig, og 23 mindre Bannere hvori de tre Kroner vare malede; et Vidne om, at Carl Knudsen til de to, han forhen havde baaret, ikke havde Ulyst til den tredje. Selv drog han i Spidsen for to hundrede Hofmænd eller Drabanter til Hest; og to hundrede Riddere med deres Evende sluttede Toget, hvori man desuden

skal have talt henved tre tusende tungt væbnede Ryttere. Endnu mere mærkværdig er Beretningen, at der med denne Hær i Norden første Gang fulgte tyve Rærbøsser, eller Felikanoner, med Krud og Steen, i Stedet for Kugler, som fortos efter paa Slæder; da Vinteren var streng, Seer og Moser tilslagte, og Føret det mest gunstige for en fremdragende Hær.

Hvo vilde efter hiin Beskrivelse ikke tænke sig, at Kong Carl i Skaane kunde vente at møde den hele danske Krigsstyrke i Marken, og at det ene fæste Slot efter det andet maatte falde, eller overgive sig for Virkningen af de frygtelige Bøssers Ild? — I dets Sted fandt Carl Knudsen hele Landet aabent for sig; thi endnu laae Jælbreen ikke over Sundet, og Udsætning fra Sjælland kom enten slet ikke, eller ikke hurtig nok. Kong Carl kunde uden Hinder tage sit første Qvarter i Herredsvads Kloster, kunde der lade sin Hær samle sig, og efter nogle Dage rykke videre mod Helsingborg, Landskrone og Lund. Men intet Slot faldt; ingen dansk Hovedmand vilde efterkomme Carls Opfordring til Overgivelse og Hylдинг; Landsbyer og Stæder gik op i Røg, hvor de sidste ikke befriede sig ved Brandstat og Hylдинг, saaledes som Landskrone. I Lund gjorde Carl Knudsen den samme Fordring til Erkebiskop Tuve eller Tyge. Denne Prælat levede i Uvenskab med den mægtige Ridder i Skaane, Iver Arelsen. Dog søgte Hr. Iver strax Erkebiskoppen, ved den første Tidende om Carl Knudsens Indfald. Knap kunde han blive indladt; da det endelig lykkedes, opfordrede han Biskoppen til at sætte indbyrdes Tvist tilside; og forene sig med ham om at modstaae den fælles Fiende. Han raadede til at modtage Kongens Indbydelse til personlig Sammenkomst, og at benytte denne til at opnaae nogle Dages Stillstand, for at Hr. Iver kunde anvende denne Tid til at samle Folk. Et enkelt Træk, som dette, bør ikke forbigaaes; det kan vel vidne om, at ridderligt Sind og

fædrelandst Vland ikke heller ganske var uddød hos Danmarks Adel. Men den samme Ridder faldt siden i langvarigt, uforsonligt Uvenskab med Kong Christian, gik over paa hans Fienders Side, og ægtede Carl Knudsens Datter. Han var en Thott, den ældste, rigeste, mest anseete Slægt i Skaane, og farlig at komme i Feide med.

Erkebispem, fortælles der, begav sig da ud af sin Borg til den forlangte Samtale; men hverken Kong Karls Trudsel eller naadige Bøfter havde nogen Virkning paa den tappre geistlige Herre. Kongen, var hans Svar, kunde ikke gjøre ham til meer, end han var; og mindre kunde han aldrig blive, end hvad han havde været, da han i Skolen som Pøsepilt tiggede sit Brød ved hver Mands Dør. Dermed gik han tilbage til sin Borg, den gamle faste Lundegaard, og forsvarede sig der med sine Svende saa kiæft, at de Svenskes Storm blev afslaaet med betydeligt Tab; og Kong Carl fik ligesaa lidt Lundegaarden i sin Magt, som Helsingborgs faste Slot, eller Kiærnen. Lund maatte da ogsaa dele Skiebne med denne By. Skaanes ærværdige Hovedstad blev heelt lagt i Aske, paa Domkirken og saa af de største Steenhuse nær. For at tage Hævn over Erkebispem, afbrændtes Erkestiftets Gaarde rundt om i Landet. Et lignende Besøg, som det Lund fik, var tiltænkt Malmö; men nu havde endelig danske Krigssjolk med en stor Hob af Almuen samlet sig ved Dalby. Kong Carl forekom deres Angreb, slog den danske Hær paa Flugt, og gjorde et Par tusinde Vonder til Fanger; andre løskøbte sig ved Bøfter om Skat, og ved Gidseler, som sendtes til Stockholm. Imod Malmö prøvede Carl Knudsen intet Angreb med sin store Hær, som allerede i Dalby, hvor Kongen ikke kunde tåle mere end een Nat, begyndte at lide Hunger og Tørst. Han drog nu længere Øster paa mod den gamle Stad Br, i hvis Nærhed siden Christiansstad reiste sig. Her tog

Kong Carl et Natteleie; og da han forlod Byen, offredes ogsaa denne, med alle omliggende Herregaarde og Landsbyer, til Luerne.

Saaledes fulgte Mordbrand og Plyndring den svenske Konges Spor paa Veien til Veflings Grændse, hvor han tog sit Qvarter i Vefstovs Kloster; men lod de velbekendte Goinge-Herreder ubesøgte, og noiedes med en Brandskat paa tusende Mark, som Almuen bød. En udsendt Afdeling af Krigsfolket lagde Solvitsborg i Aske, og hærjede en Deel af Vefling; men vovede sig ikke langt ind i Landet. Kongen lod sine rygende Trophæer efter sig; og hastede tilbage fra det udplyndrede Land giennem Værend's Herred i Smaaland. — Dette var hans Vedrifter, og Frugterne af det vældigste Krigstog af en svensk Konge, man i Middelalderen ved at berette om. Kortere er det fortalt i Vadstena Klosters Dagbog: „I Skaane brændte han mange Stæder og flere Byer; Landet blev øde; Folkene ihjelslagne; Kirkerne opbrudte; Almuens Guds og Fiendens Giendom plyndret; derpaa drog Kongen tilbage.“ Skaane maatte i meer end eet Aarhundrede føle de ødelæggende Folger af Carl Knudsens hævnende Tog; Stæderne, som han lod gaae op i Luer, reiste sig aldrig mere i deres forrige Glæde eller Velstand. Hvad han udrettede var, at gjøre det vanskeligere for den danske Konge, at udføre det Angrebstog imod lige ulykkelige svenske Lande, hvormed Skaanes Ødelæggelse skulde giengjældes.

9. Noget udførligere er Carl Knudsens skaanske Tog fortalt, fordi det oplyser Tiden, og den Maade, hvorpaa Fyrster og Hærførere i Norden, saa godt som i Sydsland, uden menneskelig Bølelse og Skaansel førte deres Krig, saa ofte de funde, mod en værgeløs Almue og fredelige Borgere, hellere end mod Fiendens væbnede Magt og befæstede Borge. Ikke en eneste af disse funde Carl Knudsen tvinge med sin

umaadelige Hær; og hvad enhver let fatter, at ogsaa denne har lidt meget under Toget, derom fortælles intet. — Hastigere skulde vi gienneville Forsættelsen i flere Aar af den for Rigerne bedrøvelige Krig imellem de to Medbeilere, som begge mindst tænkte paa at skaane det Land, de begge vilde herske over. Dette var vel langt mindre nogen Folge af personlig Grumhed eller Haardhed, end det var Folgen af en i Krigs- og Statskunst, som i Sæder og Levemaade, haard, raa og for den Enkeltes, den Børgerskes Ret ufølsom Tidsaand.

Christian tænkte nu først paa at tage Östergötland i Överrige for hvad Carl Knudsen havde ladet Skaane prøve; og da Halland var mindre medtaget, og Udgangen hjerfra lettest til Västergötland, en mere frugtbar og kernrig Provinds, brød den danske Krigshær, forstærket med tydske Leietropper, i Mai Maaned fra Halland ind i den tilgrændsende Deel af Överrige, hvor to faste Slotte, Elfsborg og Rinnaholm belejredes, og maatte overgive sig; ligesom den aabne Stad Vedese ved Geta-Elv blev indtaget og befæstet af de Danske. Disse Fordele, rimeligviis især en Folge af, at Christian den Første havde fremmede krigsvante Soldater og krigskyndige Anførere i sin Sold, tilskrev Carl Knudsen allene nogle af sine Hovedsmænds Forræderi. Endnu var dog de Danskes Fremgang ikke afgjort; og det var først længere hen, paa Toget ind i Västergötland, at man sporer nogen Tilbøielighed hos Adelen i dette Landskab til Frastald. Christian var i Begyndelsen heldig. Slottene Ekholm, Årelvald og Rumlaborg ved Vettern, maatte efterhaanden overgive sig. Fra Vedese drog Kongen i Julii Maaned uhindret mod Bispestaden Skara; i Wernhem sluttede han en Forening med Landskabets Adel om Underkastelse, hvis ingen Undsætning kom inden første August. Da den udeblev, fordi Carl Knudsen maatte forsvare sig mod et Sotog til Stockholms Skærgaard fra Gotland, under Anførsel af

Lehnsmændene paa denne Ø, Oluf Arkeljen, og af den svenske Magnus Gren, blev Kong Christian i Begyndelsen af August hyldet af Vestgotherne i Jonkiöping.

Men nu, da det skulde afgjøres om det danske Indfald i Sverrige kunde føre enten til Landets Erobring, eller til Frasald fra Carl Knudsen og en villig Underkastelse: nu forlod Krigslykken den danske Konge og Hær. Toget mod Östergötland, fra Jonkiöping, giknem Biergveien paa høire Side af Vetteren, op imod Vadstena, hvor Carl Knudsen samlede sin Styrke, for at møde den danske Hær, mislykkedes. En af dennes Anførere for en Fortrop var rykket for tidlig frem; Angrebet paa den svenske Magt, der forsvarede en fast Stilling i Huulveiene ved Omberg, blev slaaet tilbage med betydeligt Tab; og inden Kong Christian med sin Hovedstyrke kunde foretage noget for at oprette dette, udbrød Sygdom i hans Hær, og udbrudte Uroligheder i Norge kaldte ham tilbage til Danmark. Uhindret blev Hiemtoget, og skøndt det vist ikke er gaaet af uden de sædvanlige Følger for den værgeløse Almue, var dog Christians Udsærd i Västergötland mere menneskelig, end Carl Knudsens i Skaane. Han var ikke kommen med den forud fattede Hensigt, at hærje og øde Landet med en umaadelig Hær, som knap i tiorten Dage kunde føde sig; der nævnes heller ikke om Stæders, Borges eller Byers Brand; men det hele store og kostbare Krigstog var forgievet. De faste Slotte, som de Danske havde bemægtiget sig, bleve efterhaanden igienvundne af Carl Knudsen. Hans Herredømme var paa ny betrygget; og da han var bleven sikker paa sin Magt, glemte han ikke enkelte af de Store, om hvis hemmelige Forstaaelse med Kong Christian han blev overbevist ved opfangede Breve, og paa andre Maader. Deriblandt var ikke allene (et Exempel paa Søndring i Familierne igiennem det svenske og danske Parti) den berygtede Fru Virgite Thott, Oluf Arkelsons Datter, gift med

den svenske Adelsmand Chrengisel Nielsson (hun dømtes til Baalet, men blev benaadet med evigt Klosterfængsel i Galtmar, hvorfra hun siden slap ud); men endog Erkebiskoppen Jens Bengtsson, Bonde-Slægten's gamle Fiende, og Bispen i Strengnäs. Begge fratog Carl deres Lehn, og de maatte afstafte deres Evende. Men Erkebiskoppen glemte ikke den Stade, han her ved led, og det gamle Slægthad groede dybere og dybere hos den stolte, krænkede Prælat. Carl Knudsen forstod ligesaa lidt, at vinde, som at undertrykke sine indvortes Fiender.

Det var maaskee ligesaa meget af Grunde, der laae i den danske Krigshærs Tilstand og Stilling i Sverrige, som det var af andre politiske Aarsager, der reiste sig fra Bevæggelser i Norge, at Kong Christian i August 1452 opgav Toget i Vestergotland, og selv vendte tilbage til Halmstad. Dog blev Sagen alvorlig nok i Norge, og Carl Knudsen forsømte her ikke at benytte sin Fordeel og det Parti, han endnu altid havde i dette Rige. Han havde endog været i Stand ved en Hob Krigsfolk, der ved et hurtigt Tog over Fjeldene overraskede Trondhjem, at bemægtige sig denne Stad, og var af en samlet Bondeflokk paa ny bleven hyllet. Men den kongelige Hovedsmand i Bergen, Oluf Nielsen, forjog snart igien de Svenske; og Carl Knudsen fik aldrig mere nogen varig Fremgang i Norge. De her reiste indvortes Uordener og Uroligheder havde desuden en dobbelt Kilde, og den har Bigtighed nok til at vi maae dvæle ved Fremstillingen af Forhold, der hindrede og standsede Christians svenske Foretagender; og hvis Beskaffenhed i flere Henseender kaster Lys paa Tilstanden i Norge under de første Unionskonger. Vedvarende Stridigheder imellem en Befalingsmand i Bergen og de hanske Riismænd i denne Stad, var een Aarsag til Glæring og Uro; den anden var de alvorlige Stridigheder, som vaskes ved Valgene til den ledige Erkebiskopsstol i Trondhjem.

10. Bergen havde længe været et Hovedsæde for den hanseatiske Handel i Norden. Egesom endnu, var denne By i hine Tider Oplagssted og Middelpunktet for Fiskerierne ved de norske Kyster og i Nordlandene. Bybøtterne og flere Hansesæder havde der deres faste Kontorer og Betiente — et Slags Handelscolonie, med gamle Rettigheder fra de norske Kongers Tid, hvorved Landets Indfødte ofte nok maatte føle sig trykkede, og hvis selvtagne Udvidelse, og anden Selvraadighed og Overmod, ikke sjelden fremkaldte Uenighed, undertiden endog blodig Strid, imellem Byens Borgere og de tyske Kjøbmænd. I den kongelige Slotsherre paa Bergenhuus, Oluf Nielsen til Tølgø ⁴³), en indfødt norsk Adelsmand, havde Bergens tyske Handelsrepublik en gammel Fiende, der ikke allene greb enhver Leilighed til at indskrænke de hanseatiske Kjøbmænd, men endog betyngede dem, undertiden ogsaa sine egne Landsmænd, med ulovlige Paalæg, og tillod sig fiendtlig Vold og Overlast mod hanseatiske Skibe og Søfarende. Allerede under Christoffer af Baiern gif han heri saa vidt, at Raadet i Byen ved Kongens Nærværelse i denne Stad 1447 førte alvorlige Klager over ham; han blev kaldet ned til Kiøbenhavn for at forsvare sig, hvor da ogsaa Udsendte fra Byen mødte; men Oluf Nielsen blev frifunden, og før derfor ikke mere lempelig efter den Tid med Hansesæderne i Bergen, end før.

Man tør vel ikke bedømme denne ilde berygtede norske Lehnsmænd allene efter de Klager, som hans tyske Fiender førte over hans Adfærd, og hvoraf noget kan have været overdrevent (endogsaa hans Frue beskylledes for at hun gif til Søes for at anfalde og plyndre tyske Kjøbmandsskibe); og det bør i det mindste anføres, hvad der i en ældre Kilde fra Norge selv er sagt om ham: at han ikke vilde taale at de tyske Kjøbmænd tillod sig noget imod og over deres Friheder; „men vilde, at de enfoldeligen skulde blive ved disse.“ De vare

vist ogsaa meer end store nok. Værre var det for Oluf Niels-
 søn, at han, som en af Christian den Førstes mest betydende
 og af Kongen betroede Mænd i Norge, gav Anledning til
 gjentagne og saa alvorlige Klager over vilkaarlig og ulovlig
 Udfærd imod Almuen i Bergens Lehn, at Kongen omstøder i
 denne og andre Anledninger selv med sit Raad 1453 maatte
 begive sig til Norge, hvor han blev til følgende Aar, og gav
 skarpe Anordninger og Forbud mod Geistliges og Verdsliges
 uberettigede Skattepaalæg og andre Krænkelser af Folkets Ret.
 Endnu stærkere taler det imod Oluf Nielsøn, at han ikke
 dristede sig til at fremtræde for Kongen og Raadet i Bergen,
 men indskibede og bortførte sit Gods, og selv forlod Byen for
 at tage sit Ophold i et Kloster. Christian den Første gjorde
 imidlertid Alt hvad han kunde, saavel for at tilfredsstille Hæn-
 selsæderne, med hvem han i det mindste ikke skøttede om at
 komme i aaben Feide; som for at betrygge den norske Almue
 mod de Mægtiges Undertrykkelse. Det fattes, som vi have
 seet, ikke paa Spor til denne under Unionstiden. Det ind-
 fødte norske Aristokratie manglede ikke enkelte Magnater, lig
 Oluf Nielsøn, og andre i noget sildigere Tid, der i Dristighed,
 Selvraadighed og Rovlyst eller Vindesyge kunde staae ved Si-
 den af de svenske. Men al historisk Sandsynlighed er imod,
 at nogensinde under Unionstiden, eller i det 14de og 15de
 Aarhundrede, den norske Adelsmagt, hvis gamle Kiærne og
 Styrke for største Deel ved indbyrdes Kamp havde fortæret
 sig selv i de norske Borgerkrige, har kunnet naae den Hoide
 og det Omfang, som i Sverrige, eller i Danmark; ligesom der
 er Grund til at antage, at de Besværinger og Opreisninger
 imod Mægtiges Vold og Undertrykkelse, som jævnlig forekomme
 i Norge, dog mere have været Undtagelser, indskrænkede til
 visse Steder og Tidspunkter, eller fremkaldte ved særskilte
 Omstændigheder og Personligheder, end de have været det

almindelige Forhold imellem Adel og Almue i Norge. Den sidste, hvis Efterkommere, i det mindste i alle Fjeldbygder, have bevaret den gamle Odelsfriheds hele Mandighed, Stoltthed, Dærvhøhed og Mod, kunne vi ikke for fire hundrede Aar siden, saa nær den Tid, da Norge endnu havde sin egen Kongestamme, tænke os som undertrykte Trælle af en allerede meget svækket og synkende Adelsstand. Tværtimod viser det sig, at den bedre Deel af Norges Bondestand, om endog mindre frigerik, mindre føyant og mægtig paa Havet, end i ældre Tider, altid var mere utaalig mod voldsom og aabenbar Fortrykkelse af de Høiere, end den efterhaanden blev mere slev og mindre følsom mod det skjulte, langsomt virkende Tryk af vilkaarlig og egenraadig Embedsmyndighed i et Land, hvor den fraværende Konges Magt efterhaanden blev meer og mere ubirksom.

Allerede 1453 havde Christian den Første ved gientagne kongelige Breve og Forsikkringer ⁴⁴⁾ bekræftet saavel Høiherredømmets almindelige Privilegier, som de Bergenske tydske Handelscontoreris ældre Rettigheder. Efterat Oluf Nielson havde forladt Bergen, gjorde Kongen den nu danske Rigsraad Magnus Gren til sin Rentemester og Lehnsmænd i Bergen; men Oluf Nielson vidste, under et Forhold, der var mistænkeligt og, som det synes, næsten fiendtligt til Kongen, at holde sin Magt vedlige, og at trodse baade sin Overherre og Høiherredømmets, som han vedblev at staa, hvor han kunde, ved Sørøveri og Plyndring. Vi maae dog ikke glemme, at de Beretninger om den mærkelige Mands tidligere Afsærd i Bergen og om hans senere Forhold, der sætte ham i det værste Lys, umiddelbart udgaar fra hans Fiender, eller fra de Lybske Kroniker. Af Kongen havde han imidlertid paa een eller anden Maade opnaaet en fornøjet Bekræftelse paa sit Bergenske Lehn, og vilde 1455 med Magt sætte sig i Besiddelse deraf; ligesom Høiherredømmets i Bergen, da de erfarede at deres gamle Fiende vilde

indtrænge sig der, hvor han mest kunde stade dem, rejste sig til formelig Opstand imod den norske Øvrighed. Oluf Nielson havde ikke ventet sig saa alvorlige Følger; i Bergens Kongsgaard, som ikke var stærk nok, kunde han ikke forsvare sig, og tyede da med sin Broder og øvrige Slægt, og med sine væbnede Folk, ind i Munkelivs Kloster, hvor Biskoppen og nogle Capitelsherrer ogsaa søgte et Tilflugtssted under Oprøret. Da greb ikke mindre end et Par tusinde tyske Kiøbmandsvende, Tjenestefarler, Arbeidsfolk og andre Personer, under Anførsel af deres Ældermænd og Handels herrer, til Vaaben, beleirede Klosteret, og stormede det den følgende Dag. Biskop Thorleif med hans Capellan og flere Geistlige, Oluf Nielsons Broder og øvrige Slægt, og i det Hele 60 Personer, bleve ihjelslagne; Oluf selv havde søgt et Skul i Klosterkirkens Taarn. For at drive ham ud, lagde man Ild omkring dette; Røgen tvang ham til at overgive sig, og han dælte Skiebne med de øvrige. Ilden antændte Kirken, og den, tilligemed hele Klosteret, gik op i Luer.

En uhyørt Voldsøgierning, ledsaget af saa opværende Omstændigheder, vakte almindelig Afsky, og forfærkede selv Oprøbsmændene, da de efter det første Raseri kom til Besindelse. Om endog Tidens Skik kunde medføre, at Mordet paa de mange Verdslige, som her fandt deres Død, allene blev en Sag for deres Eftermaalsmænd og dets Hævn eller Forsoning: saa var dog Biskoppens og de øvrige Geistliges Drab en Forbrydelse af den værste Art; og den Alget og Kongen af fremmede Undersaatter tilføiede Krænkelser maatte kræve en ikke mindre eftertryffeligt Hævn. Men hele Sagens lemfældige Udgang, ligesom dens senere langvarige Følger, have en høj Grad af historisk Mærkværdighed, i det de give os fra meer end een Side et klart Indblik i Tidens Skikkelse, i Christian den Førstes Regjering, i de politiske Forhold under den;

tildeels endog i Kongens personlige Charakter. Vi maae saaledes, for kunne sætte Tilstanden i Norge, Christians Stilling til Bybefolkningen, disses ustraffede Overmod, og den Føielighed og Bæmskedsighed, som de mødte hos den dybt krænkede Konge, i et rigtigt Lys, for nogle Dieblis gaae tilbage i Tiden.

II. Det er kun alt for tydeligt af Historien, uagtet en og anden Ufuldstændighed i Kildernes Beretning, at Opstanden i Bergen 1455 egentlig var et Udbrud af det yderste Overmaal af den frække Selvraadighed, den ydmygende, pengestolte Foragt for Stadens Værdighed, Værd, Lov og Vedtægt, og den oprørende, voldsomme, al menneskelig og borgerlig Ret krænkende Udsæd, som Bergen i lang Tid havde lidt af det hanseatiske Handelslaug; men fornemmelig efter Freden 1435 imellem Erik af Pommern og de østerrøiske Stæder. Dette udelukker ikke, at denne Opstand blev fremkaldt ved at Oluf Nielsen til sin egen Fordeel, som Fribytter og Kjøbmands-laugets private Fiende, uden Tvivl har benyttet de Norstes, og især de Bergenske Værders Had til deres overmodige Udsædere og Handelskræfter. Da Norge i Middelalderen blomstrede i sin største Kraft og herligste Velstand, under Hakon den Gamles og Magnus Lagabæters Styrelse i det 13de Aarhundrede — netop paa samme Tid, da det danske Rige efter Valdemar den Andens Død gik et dybere og dybere synkende Forfald i Møde — da var allerede Bergen i meer end et Aarhundrede Landets første og rigeste Handelsstad, hvis Bæmskedsighed og ypperlige Havn havde gjort den til Stabelstad for al fremmed Kjøbmandsfærd, og trukket den hele indenrigske Handel fra Nordlandenes Kyster til denne Stad, med sit altid rigt forsynede Marked. Skotter og Englændere vare af udenlandsk Folkesæd de, som tidligst fandt Handelsveien til Bergen. Oluf Kyrrer, under hvis velgjørende, fredelige Regjering Bergen grundlagdes (omtr. 1070) havde allerede tilstaaet

disse Nationer Handelsfriheder, og indrømmet Byggeplads for deres Kiøbmandsboder i sin nye Stad. Ved lignende Friheder, som Kongen tilstod Grønland, Høllandsøerne og Færøerne, ligesom de paa den Tid uafhængige Iøslændere, trak Handelen fra disse Lande sig ligeledes til Bergen; og Forrettighed til den nordlandske Handel, som Oluf Rørrø skienkede denne Stad, lagde yderligere Grund til dens hurtige Opkomst og stigende Blomstring. Omtrent to hundrede Aar efter dens Anlæg (1276) fik den, ved Kongen Magnus, Bekræftelse paa sine By- og Bødtægter; og denne „Bergens gamle Bylov“ giver os et overraskende og klart Billede saavel af Norges Cultur, vidt fremskredne indvortes Statsindretning og vel ordnede borgerlige Forhold i Stæderne, som i Særdeleshed af Bergens Betydning, Anseelse, Handelsflor og Velstand; hvilket Alt vi her blot kunne antyde, uden nogen Fremstilling af ældre og for os fiernere Forhold.

Men paa den Tid fremtræder ogsaa Bergens Borger-
skab endnu som en selvstændig, i sin By myndig, i sin Havn og over sin Kiøbmandshandel raadende Menighed. Til Stadens og Rigets store Tab og Skade i paafølgende Tider havde det tydske Handelsforbund, siden bekiendt under Navnet „die Hanse“, og blandt dets Stæder særdeles Lybøl, allerede i det 13de Aarhundrede, faaet Die paa Bergen som en af Nordens vigtigste Handelspladser. Tilladelsen, som de erhvervede til at søge Havnen og drive Handel med egne Skibe, udvidedes efterhaanden til at maatte ligge over om Vinteren, at have egne Boder, og andre Friheder, der omsider gik over til at ele faste Boliger og Værelser. Heraf opstod efterhaanden et tydsk Ovarter ved Bergens Brygge, og et talrigt, under egne Bødtægter og egen Styrelse levende tydsk Kiøbmands- og Haandværkslaug, der ved Erfaring, Enighed og Rigdom trak den hele Bergenske Handel til sig, sugede Marv og Kraft af Staden

og Riget, og bidrog i uberegnelig Grad til Norges Forsæld og synkende Velmagt i det 14de og 15de Aarhundrede. Allerede 1312 vare Hanseaterne saa mægtige, at i en blodig Strid, der opstod i Bergen imellem tyske og engelske Handlende og Skibsfolk, fik Tyskerne Overhaand. Englænderne, med hvilke Hakon den Gamle allerede 1217 havde sluttet det tidligste Handelsforbund, som England indgik med nogen Nation, og som i henved 250 Aar havde drevet Handel i Bergen og der havt bosatte Kiøbmænd, maatte i Følge hiin Strid reent rømme Staden, hvor Hanseaterne nu meer og mere fik Overhaand; indtil de lidt efter lidt kunde smede det sammelige Nag, som en stor Deel af Norges Indbyggere saa længe maatte bære, og fuldende den norske Indenrigshandels længe forberedede Undergang.

Kong Hakon den Gamle selv sluttede endnu 1250 en Handelsforening med Lybek, der endog saa allerede noget tidligere havde faaet Handelsrettigheder i Norge. Hans Søn Magnus Lagabæter fornyede i Aaret 1278 sin Faders Forening, og gav „Kiøbmændene af det tyske Folketærd“ fri Handel paa Bergen med betydelige Privilegier; dog kun i Sommertiden, og med udtrykkelig Betingelse, at de ikke maatte fare paa Nordlandene, eller paa nogen anden norsk Havn, end Bergen. Denne Indskrænkning overtraadtes snart; Klagerne fra Byens Borgere søgte Kongen vel at afhjælpe; men nu kom Krigen med Danmark, som da for en Tid var i Forbund med Lybek og flere Hansestæder. Disse sendte deres bevæbnede Skibe paa Revertog mod de norske Strande og Kyster; og her var ingen Somagt mere, som alvorligt kunde tugte dem. Den sædvanlige Tilførsel af Korn og Ol udeblev; der følte Mød og Brødmangel i Landet, og Kong Magnus maatte tilsidst slutte Forlig med Stæderne i Galtmar 1285, hvorved deres Handelsrettigheder baade bleve fornyede og udvidede. Med hvert Aar

Skridt for at straffe de Tydskes frække Voldsdaad i Bergen, og giøre Ende paa det hanseatiske Uvæsen. Han deelte ikke Grif af Pommerns Sindelag med Hansestæderne, og trængte selv idelig til Rybækkerne i de jævnlige Pengelaan, han behøvede⁴⁶⁾; hans Planer mod Sverrige nødte ham desuden til at vedligeholde det fredelige Forhold med Stæderne, og Uroligheder i Norge, fra meer end een Side, gave Kongen og hans Raadgivere nok at tænke paa. En stor Eunkenhed og Eiegyldighed røbede sig i den danske Regjerings Skridt med Bergens Voldsmænd, hvis hele Tugtelse bestod i, at de, og som det synes af egen Drift, paa ny opbyggede det afbrændte Kloster og godtgjorde den øvrige Skade. Kongen forbeholdt sig vel sin Tiltale til det hanseatiske Handelslaug i Bergen; og først elleve Aar efter (1468) opgav han den for sig og sine Efterkommere ved et formeligt Forlig. Men Sagen blev uden andre Følger end en pavelig Vandsættelse, der i Bergen ikke havde megen Kraft; og denne Stads fordærvelige og vanærende Forhold til dens fremmede Voldsmænd og Udsugere blev uforandret.

Mer ærefuld for Oluf Nielsens Enke og efterlevende Slægt var den alvorlige Villie, de viste til at tage hvad Hævn de kunde opnaae for deres Faders og deres Slægtninges Mord, saalænge der ikke, efter Tidens Skik, ved Mandebod var tilveiebragt en fuldstændig Udsøning. Man saa dog, at under Christian den Førstes hele Regjering kunde Oluf Nielsens Familie intet alvorligt foretage, fordi Kongen var ligegyldig i Sagen, eller ikke vilde taale Fiendskaber imod Stæderne. Men Sønnens og Frændernes Selvhævn udeblev ikke, selv efter 26 Aars Forløb. I Norge havde ogsaa Kongens Udsæd vaakt Misnoie og til den Grad været misbilliget, at det norske Raad, endogsaa efter hans Død, førte Klage derover; og hans Søn og Efterfølger maatte i sin Haandfæstning love, at der skulde skee tilberlig

Vod for de Tydskes ulidelige og ugudelige Gjerninger i Bergen.* Men da Stæderne ikke fandt for godt at indlade sig i Underhandlinger om Forlig med Familien, der siden var bleven besat i Danmark, forkyndte den dræbte Lehnsmands Søn, Arel Oluffen til Gunderslevholm, dem aabenbar Feide, borttog med Kong Hanses Minde, deres Skibe i Østersøen, og tvang virkelig de stolte Eybekkere til at mægle et Forlig, (d. 31. Dec. 1490) hvorefter Riobmændene i Bergen maatte betale 7,000 Mark i Drabsbøder, ligesom de allerede 1486 havde maattet betale 8,000 Mark til Biskop Thorlafs Frænder. Det hører vel ikke herhid, men maa nævnes for at vise, hvor forskiellig Kong Hans var i Sindelag og Stemning mod Hansstæderne fra sin Fader, at Arel Oluffen og hans Slægt, uvisst af hvilken Grund, men uhindret af Kongen, kunde bryde det høitideligt indgaaede Forlig, i det han 1493 paa ny undsagde Eybek og alle øvrige Hansstæder, vedblev at opbringe deres Skibe, og endnu 1498 forpligtede sig til at give Kongen Trediedelen af Alt hvad han kunde fratage de Tydske for hans Faders Død. En Slægtsfeide imellem en norsk Adelsmand og det mægtige Eybek kunde saaledes uddrages i meer end tyve Aar; ja endnu 1513 overdrog Niels Brahe, en skaansk Adelsmand og Datter søn af Oluf Nielson, Christian II. en lovlig Fordring, efter Brev og Bevils, paa de tydske Riobmænds Oldermænd i Bergen.

12. Vi vende tilbage til Kong Christian i Norge, hvor hans gjentagne Besøg i tre Aar efter hinanden, 1453, 54 og 55, gjordes nødvendige. Saalænge Carl Knudsen ikke havde opgivet Tanken paa den norske Krone, kunde enhver Misforholdelse, Bevægelse og Partistrid i Landet gjøre Christians Herredømme usikkert. Mest opmærksom maatte Kongen være paa den høiere Geistlighed, da meer end een Biskop (saaledes ogsaa Biskop Gunner af Hammer) var, eller havde været blandt

tiltog den hanseatiske Handel paa Bergen i Værdighed, og i lige Forhold svandt de norske Indbyggerees Næring og Velstand. Stædernes Rigdom gjorde det umueligt for Bergens Borgere, at maale sig med dem i Pengemidler til Handelsdrift; Norges egne Handelsmænd bleve tilsidst kun de Tydskes gjeldbundne Tjenere eller Udsælgere; enhver Klage, enhver Uenighed med de norske Konger endtes med et nyt Forlig, en ny Fredsslutning, der befæstede og udvidede Hansestædernes Handelsmagt i Norge, i Stedet for at sætte Grændser for dens fordærvelige Indflydelse.

Vel fik Norge i det 14de Aarhundrede i Hagen den Femte en energisk Konge, der var statsklog nok til at indsee, hvortil Hansestædernes Handelsmonopol og derved fremkaldte Udsuelse af Landet vilde bringe Norge, og som derfor under sin Regjering (1299—1319) ved alvorlige og kraftige Anordninger gik ud paa, ikke allene at indskrænke, men at tilintetgjøre Tybbernes Handel paa Bergen; men disse vare paa deres Side kloge nok til at give efter, og at oppebie hvad Tiden vilde bringe; og deres Tid kom under den svensk-norske Konge Magnus Smek, der behøvede Hansestædernes Hielp i Krigen mod Baldemar Atterdag. Saaledes fornyedes ved gjentagne Foræntninger Stædernes Privilegier; og enhver Fornyelse medførte sædvanlig en Udvidelse. Tybberne havde ved Handelsforstud, Pengelaan og Pantelehn, en stor Deel af Bergens Riismænd og andre af Norges Indbyggere i deres Magt, og i dem et nødtvungent, afhængigt Parti i Landet. Indtraadte der en Afbrydelse af det fredelige Forhold imellem den norske Regjering og Hansforbundet, da forvandlede disse deres Handelskibe til Krigsfartøier, som plyndrede de norske Kyster, naar man vilde lukke Havnene for dem og fordrive dem fra Bergen. Saaledes i Krigen imellem Margrethe og Kong Albrecht, da Hansestæderne holdt med denne Konge, og under Griif af Pommerns Krige med Hollænderne og Stæderne, hids Roverkibe

to Gange i det 15de Aarhundredes første Halvdeel overfaldt, udplyndrede og tildeels afbrændte Bergen. Nu kom endelig Freden af 1435, som Erik af Pommern, meget imod sin Villie, maatte indgaae. Fra dette Tidspunkt naaede Hanseaternes Handelsmagt i Norden, og deres overmodige Selvraadighed og oprørende Voldsgierninger i Bergen, den høieste Spidse; imedens Norges indre Kraft og Velstand sank dybere Aar for Aar. Med saa Ord har Suhm skildret denne Periodes Tilstand: Norge selv havde nu næsten aldeles ingen Handel tilbage; det havde tabt den islandske og grønlandske Handel; dets Indbyggere vare hjemme i eget Land gjeldbundne Tjenere af Hansfestæderne.* Disse havde Norges hele Udførsel i deres Magt; deres Skibe forsynede ikke allene Landet med Korn, men tilførte det i Bergen, som var og længe blev Norges betydeligste Stad, et vel forsynet Oplag af alle de Fornødenheder og Luxusvarer, som i dette Land vare affættelige⁴⁵). En Grund mere til Hanseaternes Vold og Retskrænkelse i Bergen, og til den flammelige Usædelighed, som her udbredte sig fra de Tydskes Contorer, var det strenge Forbud mod Giftermaal, hvori alle deres Betiente, saalænge de levede i Bergen, maatte finde sig. Klager fra Byens Borgere over Forsørelse, Voldtægt og Vortførelser af deres Hustruer og Døttre, foruden anden Løbsagtighed, hørte til Dagens Orden.

Opstanden 1455, Biskoppens, Lehnsmændens, andre Adelsmænds, Domherrers og Munkes Drab, drev endelig disse fremmede Voldsmænds Udaad i Bergen til sin yderste Spidse, forøgede den ulmende Glæring i dette Rige, og nærede det svenske Parties fornyede Bestræbelser, som nødte Christian den Første til atter i dette Aar at reise til Norge, og ved et længere personligt Ophold i Bergen, at modarbejde den voxende Utilfredshed og forsvare sit Herredømme. Det var dog langt fra, at Kongen enten kunde eller vilde gribe til kraftige og afgjørende

hans øvrige Modstandere. En Vaabenstilstand, som var bleven indgaaet i Vadstena i Januar 1453, og siden forlænget til Pindsetid 1455, udrettede kun lidet, og blev snart brudt fra de Svenskes Side, ved jævnlige Indfald over Grændsen i det søndenfieldste Norge. Under disse Omstændigheder var det ubeleiligt for Christian, at en alvorlig Strid med den pavelige Stol om Erkebiskoppens Valg i Trondhiem, i flere Aar stille Kongen ved den vigtige Støtte, han kunde vente sig i en hængiven Prælat paa Norges Erkesæde. — Det hører til de særegne Træk i denne Konges Regjering, at saa lidt han viste alvorlig Villie og selvstændig Kraft til at modsætte sig Eybekkerne og de hanseatiske Ridsmænds trodsende Overmod, saa vedholdende og længe ubøielig var han i sin Uvillighed til at give efter for Pavemagtens Fordringer.

De nordiske Rigers Historie lægger ved flere Leiligheder for Dagen, at disse Landes fjerne Belliggenhed vel gjorde Kongerne mindre tilbøielige til ubetinget Eydighed i Kirkesager mod Rom's hierarchiske Magt; men at den samme Aarsag ogsaa gjorde den høiere Clerus mere uafhængig af Kirkens Overhoved, og mindre tilbøielig til at søie sig og give efter for den verdslige Statsmagt. I Danmark og i Sverrige vilde Erkebiskopperne i Lund og Upsala længe forsvare deres Myndighed som geistlige Fyrster; i begge Riger lykkedes det sielden Kongerne, ved Magt at tvinge disse Prælater til at opgive deres hierarchiske Uafhængighed; deres Fiendskab var som oftest farligt for Regenterne, og disse havde i det Hele mest Fordeel af, naar de kunde forene deres egen Interesse med Biskoppernes, og have dem paa sin Side. Ege indtil Reformationen vare Stifternes og Domcapitlernes Overhoveder virkelig, hvad man i Danmark kaldte dem, Herrebisper; den tredobbelte Indflydelse, som deres geistlige Værdighed, deres Standsrettighed til Sæde i Rigsraadet, og Raadigheden over Bispestolene og Capitlernes

rige Jordegodser, gav dem, gjorde det saameget vigtigere for Kongerne, at sikke sig og beholde deres Deeltagelse i Biskopsvalgene, om denne end ikke altid var den eneste afgjørende. — I Norge var der i det 12te og 13de Aarhundrede opkommet egne Forhold imellem Hierarchiet og Kongemagten, som her ikke er Sted til at udvikle. Den trondhiemske Erkebiskop havde imidlertid ved dem vundet en afgjort og høj politisk Betydning, der gav ham den første Stemme ved Kongevalg, Rettighed til paa en Maade at stadfæste Valget og Folkets Hylдинг ved Kroningen i Trondhjem, og overhovedet den højeste Værdighed og Magtsfylde blandt alle Rigets Store. Norges Forbindelse med Danmark og Sverrige svækkede ikke, men snarere forhøiede den trondhiemske Prælats Vigtighed og Indflydelse i et Rige, hvor Regenten sjelden var nærværende. Det var ogsaa for en stor Deel ved sit statsflege, særlige Forhold mod Kirken og Herrebisperne, at Dronning Margrethe regjerede roligt og uforstyrret i alle tre Riger.

Saaledes indseer man let, at Biskoppernes, og særdeles den mest betydende, Erkebiskoppens Valg, maatte for Kongerne være en af de mest magtpaaliggende Kirkesager. I Norge, som i Danmark, var det, under langvarig Strid imellem Kongerne og Clericiet, efterat Biskopperne med deres fuldstændigt indrettede Capitler havde udviklet den hierarchiske Genhed i Kirken, vel lykkedes Kongerne, nogenlunde at gøre den Ret gjældende, at et saadant Valg, om det end ikke udgik fra Forslag af Kongen, dog ei kunde være gyldigt uden hans Samtykke i Capitlets Valg⁴⁷). I Trondhjem havde imidlertid Capitlet, efter en 1277 indgaaet Forening med den pavelige Stol, udtrykkelig opnaaet den vigtige Rettighed: at Biskopsvalget uden al Indflydelse af kongelig Myndighed, skulde foretages allene ved Capitelsherrerne; men at det skulde forkyndes for Kongen paa samme Tid, eller inden man ved Budskab søgte og

opnaaede den pavelige Bekræftelse. Kongerne, og navnlig Christian den Første, vilde dog ikke indrømme, at noget Bispevalg var gyldigt eller kunde bekræftes af Paven, førend det kongelige Samtykke var erhvervet. Da nu Trondhiems Erkebiskop Nlslac Bolt døde 1450, og med ham Carl Knudsens Parti mistede en Hovedstøtte, maatte det nye Biskopsvalg være af høj Vigtighed for Christian, der vel tildeels var valgt og hyldet, men endnu ikke kronet i Norge. Men netop nu blev dette Valg en Gienstand for den mest indviklede Strid, og Kongen lod det komme an paa, hvad han vovede, ved i flere Aar i denne Sag at modsætte sig baade Capitlet og Paven. Det første havde, inden Christian i Sommeren 1450 kom til Norge, valgt en af dets egne Medlemmer, Mester Oluf Trondsen, til Erkebiskop; men uden at henvende sig til den fraværende, endnu ikke kronede Konge om hans Samtykke. Kongen negtede at erkiende den valgte Erkebiskop, der ventelig, ligesom hans Formand, har været af det svenske Parti, men tillige havde en stor Deel af Folket paa sin Side. Syv fra begge Sider valgte geistlige Voldgiftsmænd afgav (d. 7de Aug.) den Kiendelse: at Valget, paa Grund af hien Forsømmelse, ikke var skeet efter Kirkeloven og saaledes ugyldigt. En Deel af Capitlet antog denne, efter alle lovlige Former afgivne Kiendelse, og postulerede, eller ved en Valg-Erklæring, overensstemmende med Kongens Ønske, forlangte den til Biskop i Skalholt udnævnte Tydsker Marcellus til Erkebiskop.

Denne dannede og vel oplærte, i og uden for Norden anseete geistlige Herre, der af Paven var udnævnt til hans Legat i Skandinavien, havde som Kong Christians Santsler vundet hans Gudest og Fortrolighed, og var en i Raadet og i Regieringsager meget brugelig Mand. Da Kongen derfor ogsaa tog ham med sig tilbage til Danmark, maa det vel snarest have været ham magtpaaliggende, at faae Marcellus valgt, for

derved i den kritiske Tid at bortførte en Anden, der var ham ubehagelig, eller var ugunstig stemt for en dansk Konge. Nu stræbte Kongen vel, efter sin hjemkomst, isvrigt at opnaae Paven's Confirmation af Marcellus's Valg; men Nicolaus V., der i Jun. 1451 havde assendt en anden Legat, Florentineren Bartholomæus de Rimburtini, til Norden, afflog Kongens Begiering, og udnævnte 1452, en aldrende tydsk Dominicaner, Henrik Kalteisen, Generalinquisitor i Tydskland, og en ivrig Forsegter af den pavelige Myndighed ved det Baselske Concillium, til Erkebiskop i Trondhiem. Paven handlede her ved ganske imod det norske Riges Kirkelove og mod Kongens Rettighed. Christian den Første undlod heller ikke at gjøre Indsigelse imod den i Rom beskikkede Erkebiskop; men da denue indfandt sig med Paven's Bulle i Danmark, for herfra at begive sig til Trondhiem, var det saa langt fra, at Kongen lagde nogen Hindrer i Veien for Kalteisens Opreise til Norge; at han endogsaa tilstedte ham, efterat have hørt det uvedkommende danske Rigsraads Mening, at tiltræde det ham allene af Paven tildeelte Erkesæde; og dette meldte Kongen Trondhiems Capitel i et Brev, (af 28. Aug. 1452) hvori han selv bebrejder Marcellus en svigagtig Afsærd i Kirkens og Statens Anliggender. En Kongens tidligere og senere Yttringer og Handlemåde saa modsigende Stemning viser, at Marcellus ogsaa ved Christians eget Hof har havt Fiender som for nogen Tid, skiondt ikke længe, have berøvet ham Kongens Tillid og Indest.

Men da den Landet paatvungne overste Geistlige ved Puntsetid det følgende Aar (1453) begav sig fra Bergen til Trondhiem, mødte han baade hos Rigsraadet, Aristokratiet og Folket en saa afgjort og alvorlig Modstand, at han neppe undgik personlig Fernærmelse, og snart fandt det raadeligt, at nedlægge sin høie Værdighed. Kong Christian, der om Sommeren og i Efteraaret 1453 igien var i Norge, foretog for det

• første selv intet afgjørende Skridt; men desto eftertryffelligere vare de Forestillinger imod Kalteisen, som det norske Rigsraad, i Overeensstemmelse med Kongen, lod afgaae til Rom med Budskab ved en Kannik i Trondhiem i Selskab med Kongens egen Capellan (Mogens Krafse). Paven vilde imidlertid ikke modtage Kalteisens Resignation; Marcellus blev i Danmark ved at kalde sig „postuleret“ (af Capittlet forlangt) Erkebisp i Trondhiem; Oluf Trondson, der, som indfødt norsk Geistlig, havde en stor Deel af Nationen paa sin Side, ansaaes endnu af denne som lovligt valgt, og vilde ligesaa lidt nedlægge sin Titel. Saaledes havde Norge paa een gang tre Erkebisper og dog ingen. Christian maatte atter 1454 begive sig op til dette Rige; men denne Gang uden Marcellus, som han imidlertid i meget vigtige Grender, flere Kirkesager vedkommende, havde sendt til Rom ⁴⁸); og deriblandt var ogsaa, at søge Pavens Bekræftelse paa de tre nordiske Rigers Forening under een Konge; ligesom Tilladelsen til i nogle Aar, i Pavens Sted, at hæve den under Navn af Peterspenge betiendte Skat i Norge. Marcellus haabede nu ogsaa at udvirke Ophævelsen af Kongens Ønske, Confirmationen paa hans Valg i Trondhiem; men dette i det mindste slog ganske feil. Denne Prælat havde Fiender i Rom, der arbejdede imod ham; Paven vilde desuden ikke tilbagekalde det engang gjorte Skridt, og vedblev at vægre sig ved at modtage Kalteisens Resignation. Marcellus maatte, efter et Ophold i Rom, vende tilbage med uforrettet Sag; et nyt Uheld, der mødte ham paa Reisen, stod uden Tvivl i Forbindelse med hans Fienders Intriger, og er et Bidrag til at vise den barbariske Lovløshed, som i det 15de Aarhundrede herskede i Tydskland, og hvori de frie Stæder ikke gav Fyrster og Vorgriddere noget efter. I Coln, paa den Tid en af de rigeste og anseeligste Stæder i Tydskland og i Hansforbundet, blev Marcellus i sit Herberge overfaldet

af endel af Stadens Borgere, mishandlet, lagt i Bænker, udplyndret, hans Giemmer om Natten opbrudt, hvor man røvede, ikke alene hans Ornat, hans Penge og Kostbarheder; men endog Brevene, som han medførte til Christian I. fra Paven, Cardinaler og Fyrster i Italien. Hverken Marcellus selv, der siden, da han slap ud af Fængslet, søgte Tilflugt hos Hertugen af Jülich, eller Kong Christian, der i lang Tid førte Besværgelser og Underhandlinger med Fyrster og Biskopper i Tydskland, og med Paven i Rom, i Anledning af denne Voldsgjerning, hvori de Collnske Borgere ikke gavede de tydske Riidsmænd i Bergen meget efter, kunde udrette noget. Paven var ikke fri for Kongens Mistanke om, at en Anledning til de Collnske Borgers Udaad, i det mindste til Marcellus's Anholdelse, var udgaaet fra Rom. Der blev ogsaa Kongens Klager ligesaa frugtesløse, som hans Forestillinger til Hertug Carl af Burgundien, til den Collnske Erkebisp og til Stadens Geistlige og Borgerstab; ja, disse besvarede endog Kongens Breve med Spot og Forhaanelse. Saaledes var det med Tilstand og Folket paa den Tid i det tydske Rige, hvor kun den paa Sikkerheden bag Stædernes og Ridderborgenes Mure og Taarne trodsende Voldsmagt og Selvrædighed, gjaldt noget.

13. Christian den Førstes efterfølgende Handlemaade i denne langvarige, indviklede og ikke nok opklarede Strid, havde vel ikke det ønskede Udfald, og viste, hvor lidt nogen verdslig Magt den Tid, saa lidt som nu, var i Stand til at udrette noget, uden de kraftigste Midler, mod Kirkens Overhoved, eller hvor lidt noget Hof, paa Underhandlingens Vej, i Fasthed og Fålnhed kunde maale sig med den romerske Curie. Derimod viser denne Sag os, i sin videre Fremgang, Kongens personlige Charakter i et bedre Lys og fra en mere fordeelagtig Side, end den tidligere Vaksen i hans Sindelag og Handlemaade. Da han

først var bleven fast overbevist om, at Marcellus var brodesfri og hans Fienders Beskyldninger falske, vedblev han til det Yderste med Standhaftighed at forsvare sin Krones Ret og Marcellus' Valg; og gav først efter, da mange Aar vare forløbne under blærve og alvorlige Forestillinger fra Kongen til den pavelige Stol, hvori der endog forekommer Yttringer, som ere saa langt fra blind og ydmyg Lydighed mod den catholske Kirkes Overhoved, at de snarere paa den Tid vidnede om en overraskende Dristighed og Selvstændighed ⁴⁹). Imidlertid vare alle de Midler, Kongen anvendte i en Tid af henved ni Aar forgieves. Marcellus havde mægtige og haardnakkede Fiender i Rom, der ved at gjøre ham ilde berygtet og indvælde ubevislige Beskyldninger paa ham, endskiøndt han fristendtes af den geistlige Ret i Danmark, for hvilken Paven 1457 lod ham indstævne, altid vidste at hindre Kongen fra at sætte sin Sag igiennem i Cardinalcollegiet. Gientagne Missioner, som Kongen for en stor Deel blot for Marcellus's Skyld lod afgaae til Rom, vare frugtesløse. Christian den Første maatte endogsaa taale, at i Stedet for den nye Biskop i Bergen, en dansk adelig Canonicus fra Roeskilde, Joachim Grubbe, som Capittlet paa lovlig Maade havde valgt, og hvis Valg Kongen havde bifaldt, sendte Paven af egen Magt en Italiener, Pou Justiniani, til Bergen som Biskop. Her i det mindste kunde man vel have ventet sig, at Christian, især da han nu, som kronet Konge i Sverrige, var i en langt friere og mægtigere Stilling, havde vlist mere Fasthed, og mindre Føielighed; men man saae ham atter hellere give efter for Pavens og den Justinianiske Families Forlangende, end for det norske Folks og det Bergenske Capitals Ønsker. Man saae ham, endnu et Par Aar derefter, atter at gientage sit Forlangende om Marcellus, og det ved et nyt Budskab til Paven, hvortil han benyttede den Bergenske Biskop, i den Formodning, ved

hans Mellemhandling at finde større Føielighed i Rom; men Alt var lige forgievet, og det endog da Pius II., en personlig Ven af Marcellus, 1458 havde besteg den pavelige Stol. Christian den Første kunde aldrig opnaae at see Marcellus paa Trondhiems Erkesæde; og maatte uies med at heller ikke dennes ene Medbeiler, Henrik Ralteisen, understøttet af Paven's hele Myndighed, kunde bringe Capitlet i Trondhiem til at modtage ham som Erkebiskop imod Kongens Villie.

Den hele lange Strid har ganske Udseende af en diplomatisk Underhandling, hvori man paa begge Sider holder fast ved sin første Paastand, og prøver, hvo der tidligst vil trættes i sin Udholdenhed. Paa begge Sider er der en Blanding af Uboielighed og af gienfærdig Opmærksomhed og Artighed i Fremgangsmaade og Udtryk, der kunde forundre os ved det danske Hof; hvis ikke de latinske Breve fra Kongen til Paverne og nogle verdslige Fyrster overhovedet vidnede om en anden, finere og mere sleben Tone, end hvad der paa den Tid udgik fra Kongernes danske Cancellie. Christian den Første satte i øvrigt ved andre Leiligheder Alvor og Fasthed imod ubesejrede pavelige Præteusioner. Han afflog reent at modtage to Biskopper, som Paven havde udnævnt paa Vsel og i Solum paa Island. Endelig havde han ogsaa i Striden om Trondhiem den Trost, at Paven dog fandt det raadeligt at gjøre Ende paa det kirkelige Anarchie i Norge, og derfor maatte finde sig i at give den først valgte, af Folket altid ønskede og forlangte Erkebiskop Olaf Trondsen sin Bekræftelse. (1458.)

14. Ved noiere at betragte og overveie denne Række af Tildragelser, der give et vigtigt Bidrag til at fremstille Forholdet imellem Paverne og Nordens Konge i Midten af det 15de Aarhundrede — neppe 80 Aar forend det var ganske forbi med den pavelige Magt og Indflydelse i disse Riger — bliver det vel temmelig klart, at de kirkelige Forhold i Norge,

som i Danmark, ikke stode paa en fuldkommen sikker Fod; ligesom at Christian I., der havde flere Fremmede, endog Italienere ved sit Hof, i sine Underhandlinger med Paverne, ved flere Leiligheder har taget Hensyn til den svenske Krone og de tre nordiske Rigers Forening, for hvilken han, naar andre Midler ikke kunde hjælpe, vilde søge en Støtte i Pavens Bekræftelse, ligesom Erik af Pommern havde søgt det i den tydske Keisers. I øvrigt, skiondt Striden om det Trondhiemske Bispevalg vel fremkaldte mange ubehagelige Følger for Kongen, ved den langvarige Mangel paa et Overhoved for Geistligheden i dette Stift og for den norske Kirke, finder man dog ingen tydelige Spor til nogen alvorlig Misforholdelse med Kongens Fremgangsmaade, eller overhovedet med hans Regjering i Norge. Saameget mindre havde han at frygte af Carl Knudsen, hvis Magt endog i Sverrige begyndte i disse Aar at dale. Det er allerede omtalt, hvorledes Carl Knudsen ikke blot maatte forsvare sit Kongedømme imod Christian I., der vilde gjøre den Salmariske Union gieldende, og paa den grundede sin Adkomst til den svenske Krone; men ogsaa imod et Adelsparti i Sverrige selv, der uden Tvivl har været mere talrigt, end man efter enkelte Hovedmænd og Familier, som nævnes, kunde slutte. Det laae i hans Stilling, som den, der fra Adelsens Egemand havde gjort sig til dens Herre, at han enten maatte have Klogskab til at styre den, eller Kraft og Magt til at underkue den. Men i begge Dele satte han det fornødne Maal, eller den giennemførte Anvendelse. Det var ikke heller gode Tider i et Land, eller trygge for en Konge, naar der endog fandtes mægtige Familier, hvori Herren var af Kong Karls og Fruen af Kong Christians Parti, som Tilfældet var med Grengisfel Nielsen og hans Hustru Britta Tott. Det var i Anledning af Christians Indfald i Vestergotland, at denne Frue beskyldtes for Landsforræderi; hendes Husbonde maatte gaae

i Forløste, og forpligte sig til at føre hende til Stockholm, hvor hendes Sag skulde undersøges og paadømmes. Hun blev funden skyldig, og dømt til Baalet, men benaadet med Klosterfængsel i Salmar for hendes Livstid. Men hvad hjalp det Kong Carl, at han gjorde een Adelsfrue uskadelig for sig? — Upsals Erkebiskop og Biskop Sigge af Strengnæs, som han lod stævne for den samme Ret, der domte Britta Thott, negtede at møde; deres Vrede var større; deres Fiendskab langt farligere, end denne Frues; men Rigets Raad og begge Domcapitler lovede for Biskopperne, at de herefter altid skulde vise Trofskab og Lydighed mod Kongen, og Carl maatte skaane dem; ligemeget om af Udelmodighed og Forsonlighed, som hans Venner tillægge ham, eller af en ikke ugrundet Frygt for at reise en endnu farligere Skare af indvortes Fiender og af det geistlige Parti mod sig.

Saaledes var allerede hans Stilling. Han besad ikke Kraft nok til at benytte og styrke sit eget Parti; ikke Fasthed, maaskee heller ikke Haardhed nok, for at betrygge sin Throne, ved at bruge Magten mod sine Uvenner, naar den var givet i hans Hænder. Faren af disse Fienders Modstand var saameget større, da deres Hovedmand som Rigets øverste Prælat, og flere Biskopper, som holdte sig til Jens Bengtson, havde baade geistlig og verdslig Magt at opbyde mod Kongen. Men det lod som Carl Knudsen, i Stedet for at nærme sig det svenske Hierarchie, med Alvor vilde trodse og tvinge det. Han befalede en Undersøgelse af alt geistligt Gods i Riget, for at bringe for Dagen, hvilke Eiendomme, af Kronens eller Indbyggernes, der ved ulovlige Gaver eller utilbørlige Testamenter vare komne i Capitlernes og Kirkeres Besiddelse. Et Skridt som dette, maatte sætte hele Geistligheden i Bevægelse. Den protesterede og indkom med Forestillinger hos Kongen, som han besvarede med Trudsel og Haardhed. Carl Knudsen

funde aldrig udføre den Inddragning af geistligt Gods, han saaledes bebudede; og det utidige Skridt tjente kun til endnu mere at opføre de indvortes Fiender, som Klogskab mest fordrede at skaane. Med Aristokratiet gik det ham fra den Side heller ikke meget bedre. Paa hans Side stode vel flere mægtige Slægter, tildeels saadanne, som Svogerstab forbandt med Kongen. Blandt disse var længere hen i Tiden ogsaa den mægtige Iver Arelsen Thott i Skaane, som fra Kong Christians Parti gik over til Carl Knudsens. Men overhovedet var Standen ham ikke meget gunstig, hvortil ogsaa bidrog, at han gik stærkt løs paa, deels at købe adeligt Gods for sig selv, deels at indløse saadant Gods under Kronen; et Middel, som i sin Tid havde været blandt Dronning Margrethes politiske Bestræbelser for at sætte Grændser for Adelsens vorende Rigdom og Magt. De svenske Adelslægter, hvoriblandt fandtes enkelte (og deriblandt Kongens egen) med hvilke den danske Adels Besiddelser og Rigdomme knap kunde maale sig, saae altid ugerne Krongodsernes Forøgelse. Det var en Veie, baade til at gøre Kongen og Bondestanden mere uafhængig. Carl Knudsen var desuden Elsker, baade af at samle Skatte, og at lægge dem til Skue i Pragt og Kostbarheder. Da han gjorde sin trofaste og tappre Slægtning, Marsken Thord Bonde Bryllup, bevertedes Gæsterne paa 1400 Solvfade og andre Kar. Tallet kunde synes overdrevet, men var det maaskee ikke. Et Par hundrede Aar senere (1640) kunde en dansk Adelsmand (Lauritz Ulfeldt) ved sit Bryllup opstille et Antal af 55 vægtige stienkede Solvkander og Pokaler, foruden andet Solvtøj (af 5—6000 Punds Vægt) og flere kostbare Brudegaver. — Carl Knudsen havde sine Fiender i Sverrige, saa godt som Christoffer af Baiern. Hos begge Konger glemte man ikke at søge en Grund til Anklage i deres fylgte Skatammer; især da Kong Carl var Elsker nok af Prunk og Glæde, til at vise Ossehelhed og Rigdom ved Fester og

andre Leiligheder, endog medens Almuen ogsaa under ham i tre Aar (1455—57) ved Misvært led uhort Hungerød. En anden Sag var det hundrede Aar senere med Gustav Vasa. At han dyngede Guds og Guld sammen i større Maal, vidste han bedre at lære baade Adels og Almue at finde sig i. Meget havde ogsaa paa den Tid de store svenske Slægters Partiforhold forandret sig. Christian den Anden fandt sin Overmand og sin Hovedfiende i en Adelsmand af den Slægt, som var en trofast Støtte for hans Farsader og for Griff af Pommern: Vasa-Witten. Denne Familie havde, tilligemed Slægterne Trolle, Vanner og flere, fra Margrethes Tid af holdt fast ved det danske, eller Unionspartiet i Sverrige. Til de ivrigste Tilhængere af dette hørte ogsaa, som vi oftere have seet, Orenstjernernes gamle, navnkundige, som det synes smaalandske Slægt, hvis firkte Sted, (med Navnene Bengt, Niels, Jens og Griff) naae op til første Halvdeel af det 13de Aarhundrede ⁵⁰).

Nu var den af Carl Knudsen altid med Grund mistænkte (Erkebiskop) Niels Bengtson den mægtigste og anseeligste af hele Familien. I nogen Tid efter den Straf, som overgik ham i Anledning af det danske Indfald 1452, sad han stille. Imidlertid havde Christian den Første uafslædig sit politiske Maal for Øie; han vedblev, uagtet den sluttede Stilstand, at betragte Carl Knudsen som en personlig Modstander, hvis Ret til Sverriges Throne han ikke vilde erkiende. Han søgte i Underhandlinger med Paven at sætte den romerske Curie i Bevægelse til sin Fordeel; og forsømte intet Middel til at styrke sig ved Forbindelser og Forbund med andre Magter (saaledes længere hen med Skotland, England og Frankrige). Saa besynderligt omstiftende, med sig selv uoverensstemmende viste ogsaa det danske Rigsraad sig, at det nu syntes ganske at opgive den selvstændige Stilling, det tilforn havde

indtaget ved Siden af og i Forening med det svenske, og derimod at være fæleligt og villigt til mangen Opoffring, naar det gjaldt at fremme Christians Politik og Krigsplaner. Saaledes opnaaede Kongen 1455, at Raadet atter bevilgede en Landehjælp og et almindeligt Udbud af hver tredivte Mand over hele Riget, baade af Stæderne og Landalmuen; en Udskrivning, der i øvrigt kunde afvikles med Penge, og synes endog at have vedvaret i flere Aar⁵¹). Denne Krigshjælp satte Kongen i Stand til i August 1455 at indtage Vland, hvor Carl Knudsens Svigersøn, Erik Gyldestjerne, den 11te October maatte overgive Borgholm. Selv var Kongen ogsaa med paa dette Tog; men det blev ved Vlands Erobring; forgieves beleirede han Galsmar, og maatte i November lade sin Hær stilles ad. Men Christian kunde undvære at indtage Byen paa denne Maade. Vlands Tab blev Forbud for det større, som snart forestod Carl Knudsen.

15. I Julen gjorde Kong Carl et prægtigt Bryllup for sin ved Snigmord bortryddede Frændes, den mandige Thord Bondes Søster, som ægtede Niels Sture. Denne Rigets Marsk havde været ham en trofast, tapper, uundværlig Mand i Riget og ved Krigshæren. Med ham, sagde man ogsaa, forlod al Lykke Carl Knudsen. Til denne Tid var hans gamle Uven, Erkebiskoppen indbudet, tilligemed flere store Herrer af det danske Parti; under tre Dages Bryllupsglæder syntes Fiendskabet at være glemt, og der herskede udvortes Tillid og Fortrolighed imedens man paa begge Sider dulgte sit rette Sindelag. Det fortælles af Nogle, at Erkebiskoppen modsatte sig et Par af sine Frænders Anslag mod Kongens Liv, som de under Gildet vilde udføre, og at Carl Knudsen, uagtet han vel, efterat Festen var forbi, bebrejdede Biskoppen hans tidligere fiendske Handlinger, dog skiltes fra ham i Fred og Venkab. Andre berette derimod, at Erkebiskoppen vilde benytte den

gode Stemning efter Billedet til at fremkomme med Anmodning til Kongen om at erstatte ham Tab og Skade, som han havde lidt ved Krigen og efter Kongens Befaling; men at Carl Knudsen afviste ham med vrede Ord, og henstod Sagen til Raadets Afgjørelse; hvorpaa, da Kiendelsen blev til Erkebispens Fordeel, Kongen atter skiltes i Uvenskab fra sin Modstander. Nok, at man seer, Følgen af denne Sammentkomst blev ingen anden end den, at Erkebispens gamle Had til Kongen blussede op med ny Styrke, og han greb den første Leilighed til at vove et afgjørende Skridt. Hans Beslutning var fattet; og heldige Forhold, som tildeels ikke ligge for Dagen, maa have modnet hans Forsæt: nu eller aldrig at styrte sin Uven fra Thronen.

Carl Knudsen rustede mod Vinteren til et Tog for at tage Vland tilbage; og kiendte saa lidt til Jens Bengsens Sindelag, at han overdrog ham at udsende Hærbud til Adel og Almue i Upsland og Dalarne. Dette gjorde Erkebispens; men ikke for at tjene Kongen. Til den samlede Mængde talte han kun om Carl Knudsens flette og voldsomme Styrelse, om hans Indgreb i Kirkens Ret og andre ulovlige Handlinger; og hvor megen eller hvor liden Grund han kan have havt — dette saae man, at det stod kun svagt med Kong Karls Folkelyndest. Erkebispens Ord fandt strax villig Indgang; og nu gif han lige ind i sin Domkirke, nedlagde paa Altret sin Bispedragt, tog Harnisk og Sværd, og svor for St. Grits Helgenfriin, at han ikke vilde aflægge dem, før Lov og Ret igien gialdt i Landet. Allerede den 25de Januar lod han paa Kirkedøren offentlig opslaae et Feidebrev mod Kongen, satte sig i Epistelen for sin Krigsmagt, og drog mod Westervå, hvor Dalkarlene sluttede sig til Biskopshæren. Carl Knudsen var imidlertid i Østergötland for at samle Krigsfolk til Vlandstøget; og da han her overraskedes ved den uventede Tidende om

Erkebispens Opstand, rykkede han ham i Møde med 1700 Ryttere. I Egnen ved Strengnæs, som Kongen naaede uden at hans udsendte Fortrop mærkede til nogen Fiende, havde han taget Matteleir med sin Rytterhob; men Jens Bengtson var rykket ud om Natten; i Dagningen (d. 10de Febr.) overfaldt han med sin Bondestof i Leiren den kongelige vel øvede Rytterhær, som overrasket, og i Forvirring, gjorde en udsel Modstand, blev adspлтt, slagen paa Flugt og tildeels fangen. Med Rod, og saaret af et Pileskud, undslap Kong Carl paa en Bondehest, og naaede om Aftenen til Stockholms Port, som man knap vilde aabne for ham. Her havde han det stærke Slot at lide paa, meer end paa Borgernes Trost, som han ved gienstagne Eder lod dem bekræfte, imod at han beseglede de Privilegier, som de fordrede. Men otte Dage derefter slog Erkebispens sin Leir paa Malmerne, og omringede Staden. Ved gienstagne ydmyge Tilbud og Forsikkringer, søgte Carl Knudsen at komme til Samtale og Underhandling med sin Uen; men forgievs. Han kunde ikke opnaae andet Svar, end at han maatte vente, til Magnus Ören og andre Sendebud ankom fra Kong Christian. Et Udfald af Slottet viste ham, hvor lidt han kunde stole paa Stockholms Borgerskab, der flygtede ind i Staden saasnart det blev til Alvor. Da først mærkede Carl Knudsen, hvorledes hans Stilling i Överrige var; og nu vidste han selv intet andet Raad, end Flugten, saa længe Soen endnu var ham aaben. Han indstibede saa meget han kunde af sine Skatte, skulte det øvrige i et Kloster, gav Borgerne skriftlige Formaninger om at blive stadige i deres Trost imod en saa mandig og standhaftig Konge; og, i Stedet for at søge sin Tilflugt i Galtmar, eller i Finland, hvor han havde Slottene i sin Magt og Folket paa sin Side, sandt han det raadeligere, (d. 24de Febr.) at gaae under Seil til Polen. Carl Knudsen havde bedre Lykke til Soes, end Grif af Pommern. Paa

trede Dag naaede han allerede Danſig, hvor denne Friſtads Raad og Borgere ligesom ſiden den polſke Konge, modtog ham med ſtor Vædsbeviisning, og mange Veflagelſer over hans Modgang. Han var allerede under Kong Chriſtoffer Eversiges rigeste Adelsherre, havde vel forſynet ſig hjemme, og levede ſyv Aar meget anſet i den Handelsſtad, hvor han fortærede ſine ſvenſke Midler, laante baade den polſke Konge og den preuſſiſke Orden af ſit Guld, og lod ſig give Pant i Slotte og Borge.

Neppe var Carl Knudſen borte, før Stockholms Borgere aabnede Stadenſ Porte for Erkebiskoppen; Slottet, et af de ſtærkeſte i Norden, ſom under Kong Albrecht i 7 Aar ikke kunde indtages, overgav Kong Carls Befalingsmænd (Oluf Drake og Arndt Bengtſon Ulf) nogle Uger derefter, og lønneſes ſamme Dag med gode Forlehninger. Saaledes var nu Jens Bengtſon ſaa godt ſom ene raadende Herre i Sverrige. Hurtig i Beſlutning, ligesom virkſom og raſt i Handlinger, tøvede han heller ikke med de øvrige Skridt, for at bringe Provindſerne til Afſald, ſendte Erik Arelſen Thott til Finland, for at bemægtige ſig dette Lands Slotte, hvilket ikke gik af uden nogen Modſtand; ſelv reifte Erkebiskoppen omkring i de nærmeste ſvenſke Landſkaber, hvor han ikke mødte den mindſte alvorlige Hindring. Allerede tidligt havde han havt ſine Bud i Danmark, og herfra ilede Magnus Gren, Eure Turſon, Biſkop Bengt af Skara, og de øvrige landflygtige ſvenſke Herrer af det Drenſtiernſke Parti, tilbage til Stockholm, hvor Erkebiskoppen derpaa lod det ſvenſke Rigsraad ſammenfalde og foretog det at vælge Chriſtian den Førſte til Konge; under Vetingelſer, der ikke ſkulde levne ham meget meer end Kongetitelen, og betrygge Ariſtokratiet den meſt uhindrede Nydelse af dets Magt. Han ſkulde, tværtimod hvad man tilførn havde fordret af Unionſongerne, love, aldrig at ville opholde ſig i Sverrige, men nøies med at modtage,

hvad man sendte ham som Overskud af Kronens Indtægt, og med at have to af Rigets Slotte til sin Raadighed; alle øvrige Skulde han allene kunne besætte med svenske Slotsherrer⁵²). Rimeligvis er dette kun skeet paa Skæmt, for at skuffe Enkelte i Raadet, der vare den danske Konge imod; og Erkebiskoppen har forud vidst, at saadanne Vilkaar ikke vilde finde Indgang. I Stedet for at gaae ind derpaa, udstedte Kong Christian allerede fra Kiøbenhavn sit aabne Brev til Sverriges Indbyggere, hvori han lover, naar de vilde tage ham til Konge, at holde dem ved alle deres gamle Rettigheder, Friheder, Vedtægter og Landslove; at stadfæste alle foregaaende Forbindelser og Foreninger, som imellem Rigerne vare indgaaede; at tilbagegive Elfsborg og Vland med Borgholm Slot til Sverrige, og forbeholde dette Rige hvad Ret det kunde have til Gotland.

Ufortøvet havde Erkebiskoppen, ved sine Benner i Danmark, underrettet Kong Christian om Sagerens Stilling. Kongen lod hurtigt en stærk og vel rustet Flaade løbe ud, gik selv ombord, og viste sig allerede ved Pinitid i Stockholms Skæer, imedens Raadet endnu var samlet for at tage Beslutning om et nyt Kongevalg. Hvorledes dette vilde falde ud, var nu let at forudsee; hvilke Fordringer man gjorde, og hvad Christian den Første vilde tilstaae, lærer det Brev, han udstedte (d. 22de Jun.) efter Valget og den offentlige Hylдинг, som foregik den 17de Junius. Deri gløntager han Forsikringen, at vilde holde alle tidligere Foreninger imellem Rigerne, undtagen den Palmestadske af 1450, som i Kraft af dette Brev skulde tilintetgøres; og tilføjer derimod, til de allerede givne, den Forpligtelse, aldrig at vilde pantsætte eller bortgive noget af Kronens Gods, men heller aldrig at tilkøbe eller tilpante sig eller Kronen noget Adelsgoods; saa lidt som at betyngte nogen Stand i Riget med nye Paalæg. — Dette var saaledes Christians svenske

Haandfæstning; herpaa fulgte den 29de hans Kroning i Upsala Domkirke; og hvad der var ligesaa vigtigt og væsentligt: Bekræftelse og Udvidelse af de Gæstliges Privilegier, og store Forlehninger til alle mægtige Adels herrer af Kongens Parti. Endelig udstedte Kongen, i Forening med det svenske Raad den 16de Julius, en særskilt Bekræftelse paa den gamle Forbindelse (alle the godhe gamle bebindelse) imellem Rigerne, ligesom den Uvillie og Krig i Kong Karls Tid aldrig havde været.

16. Christian den Første har nu Sverriges, tillige med de to andre nordiske Kroner, uden at dog Rigerne Forening havde faaet nogen fastere Grundvold, eller nogen mere bestemt Udviſling, end de tidligere Unionspagter fra 1397 til 1450. Det var ikke engang nævnt eller fastsat, hvilken af disse der nærmest og egentlig skulde ansees som Foreningens Grundlov; det eneste Vilkaar, som i den Henseende bestemt udtaltes, var Ophævelsen af den allene ved begge Rigers Raad indgaaede Halmstadſke Forening. — Naar vi læse svenske Historier, lige til de nyeste: da stemme omtrent alle overeens i at betragte disse Begivenheder som en Krænkelse af det svenske Folks og den engang valgte Konges Ret, og som Folge af et forræderisk og oprørsk Parti, ledet af Upsals Erkebiskop. Det er imidlertid let at see, at hverken det ene, eller det andet af de to Partier, som atter med Styrke reiste sig i Sverrige efter Christoffer af Valernes Død, havde nogen egentlig Livskraft eller varende Rod uden for de to Stænder, Clericiet og Adelen. Den sidste var det især, som styrkede Griff af Pommern; men de, som hævdede Carl Knudsen, vare dog kun en saadan Deel af Adelen, hvis Overvægt ikke let kunde blive afgjort imod et stærkt og talrigt Modparti, dersom Hovedmanden selv ikke besad den frigriske og politiske Dygtighed, Ingen har dristet sig til at tillægge Carl Knudsen i en saadan Grad, at han deri sted

meget høit over Grif af Pommern, som han havde gjort det meste til at fordrive, og med hvem han omtrent maatte dele Skiebne. Det lyder mistænkeligt, naar den Adelsmand, som ledede Opstanden mod Grif, og selv satte sig paa den fordrevne Konges Stol, med stærke Ord taler om den oprørste Erkebiskops Svig og Forræderi; og Carl Knudsens hele Forsvarsskrift, som han lod udgaae fra Dantzig, og hvori han tilbyder sig at staae til Rette for udkaarede Boldgiftsmænd fra begge Sider, er et fuldkomment Stødestykke til Grif af Pommerns diære og bedre affattede Forsvar, som han lod udgaae fra Visby til Stænderne i Danmark og Sverrige. Der handlede ikke anderledes imod Carl Knudsen, end som han selv og hans Parti havde vlist Veien; og Christian den Første kunde af sine Forgængeres Skiebne have lært, at der vilde mere, end Pergament og Segl til at befæste den „kiærlige Vebindelse“ imellem de to Riger, der især bestod i enkelte mægtige svenske og danske Adelslægters private Forbindelser, og hvilede paa denne Stands Fordeel overhovedet; saalænge Unionskongen i Danmark vilde lade Raadet og Ridderstabet i Sverrige beholde al den Frihed til at forsvare og udvide deres Rettigheder, som de efterhaanden havde vundet Adkomst til. Ved de første Skridt af Carl Knudsen til at ville beklippe Adelsens og Kirkens fra Kronen indvundne Eiendom, begyndte ogsaa hans, ikke meget faste Stilling at skrige til Fald. — Mere kunde den unge Kong Christian byde sine Adels herrer i Danmark; han lod (1454) alle Kronens Lehn, der havde været saa længe pantsatte, at Pant haverne meer end rigeligt havde faaet deres Kaan giengieldt, fordre tilbage; og en geistlig Ret domte dem virkelig fersaldne til Kronen. (Hvitfeldt. II. 858). Af al Danmarks Adels var der ingen, uden de stolte og mægtige Arelsonner i Skaane, som reiste sig til alvorlig og fiendtlig Modstand.

Christian den Første optog en Politik, der allerede havde

fæstet Rod hos Danmarks Fyrster. Hvor lidt kunde man vente sig, at en ung, modig, i det mindste personlig fiæk og tapper Fyrste, vilde eller kunde opgive den Adkomst til Sverrige, som Unionspartiet i begge Riger ikke har blet længe med at forestille Kongen som en Arv, han havde modtaget med den danske Krone? — Selv den forstandige holstenske Greve, Hertug Adolf i Slesvig, der ikke engang vilde være Danmarks Konge, gjorde dog Alt hvad han formaaede for at hjælpe sin Søstersøn til det tredje Kongerige. — Nu, da Uveiret mod Carl Knudsen brød løs, var ogsaa Forholdet mere gunstigt for Kong Christian, end det nogentid før havde været. Dronningen havde atter skienket ham en Søn og Riget en Arving, efter den forstefødtes tidlige Død. For første Gang var et Unionsdynasti grundet, og Christian forsømte ikke den beleilige Tid til at sikre den Udsigt for en tilkommende nordisk Kongestamme, der var oprunden for og ved ham. Kongen synes at være bleven i Sverrige, Vinteren over; han holdt i Januar efter gammel svensk Skik det sædvanlige Rigsstog (Erikskata) glennem Landet, og Stemningen var ham saa gunstig, at han i Eskara, hvor det norske Rigsraad mødte ham, kunde bevirke, at man efter de Norskes Exempel valgte og hylkede den neppe tre Aar gamle Prinds Hans til Thronfølger, og siden bekræftede denne Handling ved Breve, som alle fire Stænder udsedte. Aldrig sad nogen foregaaende Unionskonge mere betrygget paa den svenske Throne, end Christian den Første 1458. Med Carl Knudsen syntes det at være ude for bestandig. Han blev støvnet, med Leide for sig selv og sit Folgeskab, at møde ved Vintertid, for det svenske Rigsraad i Stockholm, for at forsvare sig mod alle de Klagemaal, der reistes over ham, og at modtage sin Dom. Hans Komme vilde have været ubeleilig baade for Christian den Første og mange Andre; men neppe har Nogen ventet ham; han udeblev, og domtes til at have

alt sit Gods i Sverrige, baade Arvegods og Kjøbegods, forbrudt.

Imidlertid var Carl Knudsen langt fra at ville opgive sin Paastand paa den svenske Krone; og den Krig, han selv ikke kunde føre, søgte han at opvække mod Kong Christian, ved at ville bringe andre Fyrster, Kongen af Polen, Hertug Philip af Burgundien og den engelske Konge Henrik VI. paa sin Side; heller ikke fattedes han Penge til endog at laane det rige Danczig, der, ligesom Kongen af Polen, var i Krigstilstand med Danmark, en betydelig Pengesum. — Disse Fælder reiste sig fra tidligere politiske Forhold og Forbindelser imellem Danmark og den tydske Orden i Preussen, med hvilken allerede Christoffer af Baiern 1447 havde sluttet et Forbund, der fornemmelig gik ud paa, med fælles Kræfter at modstaae den russiske Storfyrste i Novogrod; men i øvrigt blev uden Følger. Som Konge i Sverrige havde Christian den Første Grund til at sørge for Finlands Forsvar imod Russernes og vilde asiatiske Folkfærdes Angreb, hvorfor dette Land fra ældre Tider af slundom var udsat. Den tydske Orden i Preussen og Litland som ligeledes i Russerne og Litthauerne havde Naboer, med hvilke Ordensmesterne længe og jævnlige havde kriget, havde nu tillige i den polske Konge faaet en farlig Medbøller til Besiddelsen af Preussen, eller en betydelig Deel af dette Land. Allerede i længere Tid havde den preussiske Ordens Herredomme over Landet været vaklende, truet baade af Splid og Tvedragt i Ordenen selv, og af indvortes Giering, grundet Misforhold og Partier i Landet, der omsider førte til hemmelige og aabenbare Forbund imellem flere af de vigtigste Stæder, Danczig, Culm, Thorn o. a. der gik ud paa at gøre sig uafhængige af Ordensmesteren, og hvortil et efterhaanden voksende Parti af Landets Adels sluttede sig. Den 1450 valgte Ordensmester, Ludvig v. Erlichhausen, havde hverken Mænd, Kraft

eller Duellighed til at modstaae og bekæmpe de ydre og indre fiendtlige Magter; og det allerede længe udartede og synkende Ordenssamfund gik under hans Styrelse (indtil 1467) sin Opøsning imøde. En aabenbar Opstand imod Ordenen medførte Stædernes Frasald, og indvortes Krig i Landet (1454). Disse Omstændigheder benyttede den polske Konge Kasimir IV.; et mægtigt Parti, der nu hellere vilde underkaste sig Polen, end staae under den preussiske Orden, indkaldte ham i Landet; de betydeligste Stæder og en stor Deel af Adelen hylkede ham (1454 i Mai). Det kom til alvorlig Krig, hvis Optrin snart lagde Ordenens Svaghed for Dagen, og nødte allerede tre Aar efter (1457) Mesteren til at opgive sit og Ordenens Hovedsæde, den saalænge berømte, prægtige og faste Marienborg. I sin Nød havde Ordensmesteren, for det meste forgieves, søgt Hielp udenlands, i Böhmen, Brandenburg, endelig ogsaa i Danmark. Her fandt han, efter endeel Underhandlinger, Kong Christian villig til, imod en betydelig Pengesum, at forsikre Ordensridderne sin Vistand imod Polen og de frasaldne Stæder. Et Forbund blev sluttet i Kiøbenhavn (1455) med den litlandiske Hærmesters Sendebud; hvorefter Kongen lovede at understøtte Ordenen med en anseelig Krigshielp, imod en paa fem Aar betinget Sum. Christian ventede sig herved i det mindste at komme i Besiddelse af Staden Reval, og derved iglen at faae fast Fod i det af Valdemar Atterdag til den tydske Orden aftraadte Ghesland. Men det hele faldt paa begge Sider ud til lidet meer end Foster. Ordensmesteren, hvis Sager toge en meer og mere uheldig Vending, kunde ikke opfylde de indgaaede Forpligtelser⁵³); og Christian I. indskrænkede sin Hielp til at opfordre Hertug Phillip af Burgundien til Fiendtligheder mod de oprørske preussiske Stæder, og til at forkynde Kongen af Polen og Staden Dansig Krig. At Christian allerede 1455 antog Titel af Hertug til Ghesland var meget for

tidligt. Reval fik han aldrig i sin Magt; Dansigerne modtog 1457 Carl Knudsen med aabne Arme, og agtede ikke paa Christian den Førstes truende Fordring, at Staden skulde negte ham Tilflugt. Titelen afslagde Kongen snart igjen, og Krigen indskrænkede sig til Fribyttertog i Østersøen, hvori en af Kong Christians fribbare Brødre, Grev Mauritz af Oldenburg, tog ivrig Deel, og hvori man gjensidigen røvede og gjorde hinanden hvad Skade man kunde; indtil man paa begge Sider blev fied af Striden, og efter de sædvanlige Dagtingninger, og meer end een sluttet og brudt Vaabensstilstand, omsider endte den ved en Fredsslutning 1466.

17. En langt større Begivenhed, hvis Virkninger naaede glennem fire hundrede Aars Historie, hvis stiebnerige Følger i dette Dieblif bevæge det danske Riges hele Statsbygning, og randt næsten umiddelbart efterat Christian den Første, som det syntes, under de heldigste Bårer og uden Sværdslag havde seiret over sin Medbeiler til den svenske Krone, fornyet Margrethes Bærf, og stiftet et skandinavisk Dynastie. Det næstfølgende Aar var endnu ikke til Ende, da Geert den Stores mandlige Stamme, og det schauenburgske Grevehuus i Holstæen, udsluktes med Hertug Adolf. En Tid lang svagelig, havde han endnu sidste Gang i Sommeren 1459, virket for sin Søstersøn, der havde Adolf at takke for, at han kunde stige fra tysk Greve til Konge over det hele Norden; og hvem han ogsaa, efterat have opgivet Haab om Alfom, attraaede at kunne efterlade sine Arvelande. Hertug Adolf optraadte endnu den Gang, tilligemed Stæderne Lybek, Stralsund og Wismar, som Fredsmægler imellem Christian og Dansigerne. Den 4de Decbr. 1459 døde han paa Gottorp Slot i sit 68de Aar. Han havde for ti Aar siden, maaskee mindre af egen Drift, end efter Adelenes Fordring, bifaldt Christians Forsikkring til Stænderne, hvorved Adskillelsen imellem Kongeriget og de Lande, Hertugen

styrede, for bestandig skulde befæstes. Der kan neppe være Tvivl om, at han har ønsket at kunne efterlade sin Søstersen disse Lande; men hverken ved Ord eller Brev har han for sin Død yttret noget om en Efterfølger.

I Holsteen regierede Udoelph som tydsk Greve; Hertugdømmet Slesvig havde han 1440 af Kong Christoffer modtaget som arveligt Lehn, ved en senere Bekræftelse i 1443; og Christian den Første havde endnu 1455, efter sin Mors broders Begiering, atter bekræftet denne Forlehnning. Det slesvigske Lehn maatte i Kraft heraf, skiondt imod danske Lehnssædvane, ved Hertugens Død uden nogen Tvivl gaae over til hans mandlige Afkom; om ogsaa til den qvindelige, i Fald han havde efterladt Døttre, var mere uvist. Efter sædvanlig tydsk Lehnsvet, som man dog i Danmark hverken fulgte eller erkjendte, vilde Døttrene og al qvindelig Slægt være udelukket; men ogsaa efter denne Rets Grundfæstninger maatte Slesvig betragtes som et til Lehnsherren, til det danske Rige, hienfaldet Lehn. Den danske Lehnsskik, som hverken i sin oprindelige Natur, eller i sin Udøvelse havde kiendt til arvelige Lehn, kunde ikke afgjøre Sagen. (En eneste Undtagelse under Erik Menved, som 1307 gav sin Broder Christoffer Syddalland og Samso som arveligt Lehn paa Mandsiden, kan ikke komme i Betragtning). Saaledes gaves der vel ingen klar og aldeles utvivlsom Udkomst for Hertug Udoelphs nærmeste Arvinger, hans Søstersønner, til at arve det slesvigske Lehn. Men det nu indtrufne Tilfælde var ligesaa lidt berørt i Lehnsbrevene fra 1326 og 1440, som der udtrykkelig var nævnet noget om Forlehnningens Indskrænkning til Mandslinien. Efter dansk Vedtægt maatte Qvindelehn uden Tvivl kunne taales, da man i dette Rige ikke kiendte nogen salisk Lov. Allerede Svend Estrithsen arvede Kronen som Knud den Stores Søstersøn, og nylig havde Margrethe regieret over hele Norden som Valdemar Atterdags

Datter. Man forestillede sig ogsaa i Hertug Adolfs Tid denne Arvefølge, med Hensyn paa Slesvig, som naturlig og rimelig; og da den ældste af Adolfs Søstersønner, Grev Christian, fik al Udsigt til at bestige den danske Throne, havde det Parti, der stred imod en Forening med Danmark, fordret og erholdt hans Forsikring: at han i dette Tilfælde aldrig vilde gjøre noget Skridt, hvorved Hertugdømmet Slesvig saaledes skulde forenes med Kongeriget eller tilknyttedes dette, at begge regieredes af een Herre.

Man vilde ikke have dette anseet for en ny, ubegrundet Paastand. Det var saaledes ved denne Leilighed, at Adelen i Slesvig og Holsten havde beraabt sig paa, forelagt og fortolket for Christian af Oldenborg det latinske Brev, som Hertug Valdemar af Sønderjylland — eller egentlig Grev Geert den Store i hans Navn — skulde have udstedt 1326, og som indeholdt hsin Betingelse, hvilken Christian 1448 maatte fornye og indgaae. Det er denne utallige Gange paaberaabte saakaldte Constitutio Waldemariana, hvis Gyldighed i sig selv, saaledes som den skal være udstedt af en umyndig Modfonge, under sin Formynders Evang, ei kunde være andet, end i høi Grad mislig og tvivlsom; og som tillige har den besynderlige Eftæbne, at et saa vigtigt Brev, som denne Constitution, ei allene siden 1448 ikke vides at have været til, hverken i Original eller i Afskrift; men at et saadant Vilkaar som det, man da forelagde Grev Christian af Oldenborg, hverken findes i Lehnsbrevet over Hertugdømmet Slesvig, som Geert lod sig give af sin Myndling Hertug Valdemar, da denne af et Parti i Danmark var hyldest som Konge; eller med et eneste Ord omtales i det Document, hvorved det danske Rigsraad bekræfter Forlehningen til Grev Geert⁵⁴). En anden Mislighed ved Sagen var den rette Forklaring af det af Sammenhængen udrevne Sted af den latinske Constitution; hvilket man allerede 1449 fandt nødvendigt at fortolke for Christian, og hvorom man endnu til vore Dage undertiden er

uvis *). Det kan, eftersom man vil forstaae Udtrykket dominus, forklares enten om Arvesøgen i Hertugdømmet, om Lehnshøjheden, eller overhovedet om Herredømmet og Regjeringen over Hertugdømmet. I alle tre Tilfælde fastsætter det, at Slesvig ikke skulde blive en blot Provinds af Danmark; men Vilkaaret indeholder endnu mere. Det betinger, at den samme Herre, der var Danmarks Konge, ikke kunde være Slesvigs Hertug; men dette 1448 af Christian høitideligt bekræftede Køfte, ophævede Slesvigs Ridderskab selv 1460 ved at antage ham til Hertug. Ved denne Statshandling kom i øvrigt hverken den Valdemarske Constitutions Gyldighed eller Ugyldighed, som forbindende for det danske Rige, ja ikke engang Documentets Tilværelse, til Dmtale. Christian den Første indgik kun for sin Person, et Vilkaar, man forelagde ham som indeholdt i Documentet. Hans afslagne Køfte maatte for saavidt være gyldigt for ham, som Brevet selv overhovedet havde nogen Gyldighed. Havde han ved Adolfs Død nogen Arveret til hans Lande, kunde han dog ikke tage denne Arv i Besiddelse, uden at bryde sin for ti Aar siden givne Forpligtelse. En anden Sag var, at han som Danmarks Konge kunde ophæve et af det danske Rigsraad ubekræftet Køfte, og i Forening med Raadet inddrage det hjemfaldne Slesvigsk Lehn. Men et saadant Skridt kom ikke til Udførelse. Den mægtige Unionskonges politiske Hensigter gik endnu videre, end til atter at forene Sønderjylland med den øvrige jydsk Halvø; og herved bestemte han for en stor Deel Retningen i den danske Stats Politik for en meget lang Fremtid, hvis Skiebne han ligesaa lidt forudsaae, som han anede: at allerede ved hans egne Sønner skulde Valdemar den Andens fordærvelige Statsdeling atter gientage sig og adsplitte de Statsdele, hvis samlede Erhvervelse han saa let opnaaede og dyrt købte.

*) Ordene ere disse: „Item Ducatus Sunde-
regno & corone Dacie non unietur nec annectetur, ita quod unus sit Dominus utriusque.“
(Om Documentet af 1460, og dets Beskaffenhed, s. i øvrigt Anm. 51.)

18. Adolf den Femte havde, foruden Hertugdømmet, efterladt sit Arveland, Grevskabet Holsten, som et tydsk Rigslehn; og Christian den Førstes Eyst til at udvide sit Herredømme, i Forening med længe bestaaende politiske Forhold, der allerede maatte give Adskillelsen af begge Lande mangen Vanskelighed og Mislighed til Folge, drev ham til at tragte efter en Besiddelse, hvortil hans Adkomster, som den afdøde Greves Søstersøn og nærmeste Arving dog altid vare svagere og mere uviste. I Tydskland gjaldt overhovedet ingen qvindelig Lehnfølge; skiondt dette kun var en Vedtægtsret, som mangengang enkelte Fyrster og Fyrstehuse, naar den stred imod deres Fordeel, ikke havde villet erkiende ⁵⁵). Christians udtryffelige Fravigelse i A. 1448 og hans ved den Leilighed indgaaede Forpligtelse, ikke at ville bringe Kongeriget Danmark og Hertugdømmerne under een Herre, gjaldt ikke mindre Holsten, end Sønderjylland; og endnu gaves der en tydsk Greve af Schauenburg, beslaegtet med det holstenske Huus, fra Grev Gerhard den 1ste, som døde 1281. I Folge den da foregaaende Delling imellem den grevelig pinnebergske og rendsborgske Linie, besad ikke allene Grev Otto af Schauenburg den pinnebergske Deel af Holsten; men til hans Fordeel talte desuden en særskilt og gienfærdig Arvepagt, sluttet 1390 imellem hans Forfædre og de daværende holstenske Grever. Heller ikke undlod han, efter Adolfs Død, at gjøre sin Fordring paa det øvrige Holsten gjældende; og han vandt blandt den holstenske Adels et Parti, der hellere vilde undergive sig en egen Fyrste, og adskille Holsten fra Forbindelsen med Sønderjylland, end hylde den danske Konge. Blandt disse nævnes Familien Pogwisch som en af de mest betydende; ligesom den mægtige og vidt udbredte Rantzauiske Slægt var af det danske Parti. Christian havde vel deelt sine Brødres Paastand, paa arvelig Ret ogsaa til Grevskabet Holsten, efter Adolfs Død; men til Elebvig gjorde han særskilt sin dobbelte Adkomst, som Arving

og som Lehnsherre gieldende. (Ditmar II. 221); og dette var en Grund af betydelig Vægt hos en stor Deel af den holstenske Adels, der allerede længe havde faaet Indpas i Sønderjylland, og blandet sig med den slesvigske Adels. Grev Otto af Schauenburgs Paastand, hvis otte levende Sønner gav Udsigt til en ny Sønderlemmelse af Landet, værre end nogen foregaaende, maatte være en vægtig Grund mere; og det viste sig snart, at det schauenburgske Parti blandt den holstenske Adels var det svagere, da man i Forening med Adelen i Slesvig samledes i Neumünster d. 20de Januar 1460 til en fælles Landdag⁵⁶). Her mødte vel ogsaa Greven af Schauenburg, med to af sine Sønner, og fremlagde sin Fordring paa Arvesølgen i Holsten efter Grev Adolf; men man undgik Afgjørelsen ved det sædvanlige Middel: Udsættelse til et nyt Møde, hvortil man indbød Fuldmægtige fra Nabo-staden Lübek, og fra Hamborg, allerede paa den Tid Holstens vigtigste Stad, skjøndt ogsaa allerede kun i Navnet afhængig af de holstenske Grever.

Paa dette Møde i Rendsborg d. 11te Februar indfandt sig baade disse Stæders og Kong Christians Sendebud, hans Broder Grev Gerhard, og den danske Marsk Claus Rønnow; Greven af Schauenburg sendte sin ældste Søn; men Sagen syntes forud saa godt som afgjort. Holstenerne tog ingen af disse med til deres Forhandlinger med Kongens Fuldmægtige; Greven af Schauenburg henviste de omsider til et tredje Møde, som de vilde holde med Kongen selv den første Søndag i Fasten; endelig vilde man tiorten Dage efter Paaske afgjøre Sagen paa en Landdag i Lybek, hvor begge Parter skulde fremsætte og forklare deres Rettigheder, og .hvo der da havde den bedste Ret, skulde beholde Landet (Ditmar.) Dette sidste Tilfald glemte Holstenerne. De begave sig til Mødet med Kong Christian i Ribe, paa den berammede Dag (3. Febr.); men

her var ligesaa lidt Tale om nogen Schauenburger, som om Constitutio Waldemariana. Vaade denne apokryphiske Forsikkring og Christians Bekræftelse af Artiklen om den evige Afsondring af Slesvig og Holsten fra Danmark, hvis Konge aldrig skulde kunne blive Herre over begge Lande, bleve nu factist tilintetgjorte af den slesvig-holstenske Adels selv, der tiltog sig en udelukkende Rettighed, som aldrig havde tilhørt den: uden Hensyn til Lehnforholdene, og uden Deeltagelse af Landenes Borgere og Almue, at vælge dem en Fyrste. Christian den Første afstod i dette Tilfælde fra enhver Paastand paa Arveret; Holstenerne underkændte de schauenburgske Grevers Adkomst, efter den tilforn imellem de holstenske Landsherrer sluttede Arvepagt, og fuldkændte, uden nogen Ret, deres eget Lands Forsamling ved at indføre en ny, grundet paa Valgregiering. Kongen derimod fandt sig i at lade sig af Geistlighed og Adels i Sønderjylland og Holsten vælges til Hertug og Greve, og købte sin Hylдинг ved en paafølgende Haandfæstning (6 Marts 1460), der gjorde hans Valg til blot personligt, med den begrænsede Arveret for hans Afkom, at Thronfølgeren maatte vælges iblandt hans Sønner, eller i Mangel paa saadanne, blandt hans øvrige Slægt; en Haandfæstning, der fuldendte Afsondringen imellem Danmark og Hertugdømmet Slesvig, og bragte det i en Forbindelse med Holsten, grundet paa Foreningen imellem begge Landes Stænder til fælles Fyrstvalg; uden imidlertid at kunne ophæve Hertugdømmets Lehnforhold til Danmark. Endelig paa lagde for øvrigt denne Haandfæstning Christian den Første som Hertug og Greve omtrent de samme Forpligtelser og Indskrænkninger, han ved sin danske Haandfæstning havde indgaaet; foruden andre og flere, der havde særskilt Hensyn til Slesvigs og Holstens egen Stilling og Forfatning; hvorelblandt ogsaa den Betingelse, at disse Lande skulde evig blive samlede og udeelte. Paalæg maatte Kongen ikke fordre af Landet uden

Prælaterne og Adelen Samtykke; og ingen Biskops-Afgift naar han eller hans Slægt opholdt sig i Landet. Et noget sildigere Tillæg (d. 5. April) til denne Haandfæstning forøgede endnu de Landene meddeelte Rettigheder med nye, hvoriblandt ogsaa disse, at intet geistligt eller verdsligt Lehn af Kongen maatte gives Andre, end Landenes Indbyggere; at Kongen udnævner en indfødt Drost, Marsk og andre høie Hof-Embedsmænd, indfødt i Landene; at han ingen Krig maatte begynde uden Raadets og Menighedens Samtykke; og at en aarlig Landeret og Herredag skulde holdes, ved Bornhøj ved og paa Urnehoved-Ling. Til Kongens Fordeel var iffund en Artikkel i Tillægget, med Hensyn til Thronfølgen, at om han kun efterlod een Søn, der var Konge i Danmark, skulde denne altid være nærmest til at vælges i Slesvig og Holsten⁵⁷⁾; dog kun saafremt han forpligtede sig til at bekræfte alle Landenes og Indbyggernes Privilegier. — Man skulde ikke let tænke sig at Holstens Forening med Danmark, under saadanne Betingelser, kunde være Alle tilpas. Maaskee var Adelen tilfredsstillet, i det mindste naar den ikke tænkte paa, at Privilegier ere lettere at erhverve, end i Tidernes Skifter at bevare. Den fandt sig, eller maatte finde sig i, at med den nye Herre ogsaa en større, Stændernes eller Adelen Virken indskrænkende Myndighed, i Elighed med Forsatningen i Danmark og Everrige, tillagdes Landsherrens Raad; og allerede Christiaus Valg og Hylning i Ribe udgik, ikke fra hele Adelsstanden, men fra de her i et indskrænket Antal samlede Prælater og Herrer, der udnævnte sig selv til begge Landes Repræsentanter.

At Hansfestæderne og Rybet ikke vare fornøiede med Holstens nye Herre, var ikke meer end naturligt; og Stemningen fra den Side kunde ikke stærkere udtales, end i en samtidig eller ikke meget sildigere Kronike. „Saaledes," hedder det der,

bleve Holstenerne Danske, forsmaaede deres Arveherre, og gave sig med god Villie, uden Sværdslag, under den danske Konge, hvortilmod deres Forfædre i mangen et Aar havde været en Dyst med Vaabenmagt, og dertil, med stor Omkostning og meget Krigsfolk, faaet Hielp af Stæderne; og mangen Herre, Fyrste og høibaaren Mand var i forrige Tider falden i Strid, fordi de ikke vilde underkaste sig Danmark; men nu havde de glemt alt dette; nu gave de sig frivillig i Vornedskab, fordi Kongen og hans Raad købte dem (Aldelen) med Guld og Saver og mange Løster om Slotte og Lehn, som Slotsherrerne skulde beholde for deres Livstid.

Er det Umagen værd, at høre en samtidig Stemme om hvorledes man i Eybet domte om den slesvig-holsteniske Aeldes selvtagne Ret til at vælge en Landsfyrste, som allerede var Hertugdømmets lovlige Herre, og kunde blevet det i Grevskabet Holsten ved særskilt Overeenskomst med Schauenburgerne og dette Lands Stænder: saa er det ikke mindre værd at betragte, hvorledes til den seneste Tid den Overbeviisning ligesom paanøder sig en upartist Burdering af Christian den Førstes Politik: at han, i at erhverve Regleringen over Holsten, vel udnyttede sit allerede colossale Herredømmes Grændser; men ikke forstærkede og befæstede dets allerede for en Deel usikre, af meget forskiellige Bestanddele sammenbyggede Grundvold. Greven af Oldenborg, der først, for at blive Konge i Danmark, endog frasagde sig Slesvig, førtes snart paa Politiskens og Erobringens Vane til at ville hæve sig til skandinaviske Unionskonger. Lykken fulgte ham ogsaa her; og neppe var han hyldet i Sverrige, før uden al Banskælighed de Lande tilfaldt ham, hvorom saa mange danske Konger havde kæmpet med Folkets og Landets bedste Kræfter. Hvad Valdemar II. tabte i Slaget ved Bornhøved, vandt Christian den Første i Ribe ved en Haandsæstning; men hvorledes? Tilfældigheder

figer en nyere dansk Historikskriver, „havde for Dieblit forenet Svenske, Normænd og Danske med Slesvigs og Holstens Indbyggere under eet Scepter; Tilfældigheder kunde atter adskille dem, og gjorde det virkelig.“ Christian den Første har vel ikke blot villet tilfredsstille en personlig Begierlighed efter Riger og Lande at herske over. Han vilde sikre Danmark for en tilkommende Fornælse af Erik af Pommerens Krige om Sønderjylland, og som Herre i Holsten lære Bybæfterne og Hansestæderne, at dæmpe deres Overmod. Men han svækkede sin Magt i eet Land og Rige, imedens han vandt et nyt, og meente der at styrke den. Neppe har Nogen i det Hele rigtigere bedømt Christians Stilling som Regent over saa forskielligt organiserede Riger, end Jahn, der i denne Konges Haandsfæstninger, tilforn i Danmark og de andre nordiske Riger, nu i Slesvig og Holsten, seer et nyt Beviis paa hans Tidsalvers Stræben efter affondret Selvstændighed, ligesom paa Regenternes materielle Anstuelser. „Stænderne higede kun efter Selvstændighed; Fyrsterne efter Herredømme; om Middelne til at opnaae Maalet og saa kunde betrygge det — derom spurgte man ikke; man søledes, ubefymret om Følgerne, med et diebliffeligt Resultat. Heraf udsprang den skæbnelige Unionstractat, der aldrig blev til andet, end Udkast; heraf Christoffer af Baierns Haandsfæstninger og den hele Mængde af Tractater, Grændsemøder, Revolutioner og Afsettelse af Konger; og nu de Forpligtelser, Christian den Første indgik, og de Privilegier, han rundeligt meddeelte. Derfor kunde hverken Margrethes eller hans Bygning opnaae nogen Varighed. Denne Colos, der strakte sig fra Nishavet til Elben, rystedes ved det mindste Stød, fordi Bygningen manglede den Eenhed i sit Væsen og i sine Former, som udelukkende er en Betingelse for Staternes Tilværelse.“ — En saa udelukkende Grundfætning kunne vi dog ikke underskrive, da den modsiges baade af foregaaende Tiders og vor egen Tidsalvers

Historie. Alle Stater ere opstaaede og udvorede ved Forbindelser af meget ueensartede Dele. Men der gives nationale Genheder, hvilkke man der, hvor de forbindes i en fælles Statsæenhed, ikke uden Fare, eller forgieves, vil prøve paa med Magt at sammenmelte i fremmede Former, som de ikke kunne eller ville modtage. Vi ville snart see, hvorledes de Stod, som rystede den skandinaviske Unionsbygning under Christian den Første, og atter adspalttede den — om de endog ikke forekomme os betydelige i deres første Virkning — havde den samme Grund i nationale Modfætninger, der ikke lode sig ophæve ved det ene Vilkaar, at een og samme Konge var valgt og hyllet i de tre Riger; men vi ville tillige see, at et enkelt Misgreb af denne Konge blev til en betydelig Statsfeil, der havde de alvorligste Følger for ham.

Christian den Første kunde ikke sikke sig Besiddelsen af sine nye Lande, allene ved at føie sig efter den slesvig-holstenske Adels, der gjorde det danske Hertugdømme og det tydske Grevskab til Valgfyrstendommer. Sine Brødre maatte han ved Penge bringe til at opgive deres Paastand paa Deel i Arveretten til Slesvig og Holsten; de Schauenburgske Grever lode sig deres bedre Arveret til Holsten afkiøbe paa lignende Maade, ved en Sum af 43,000 rhinske Gylden. De holstenske Adels herrer, der egenmægtigen havde raadet over Landet, der uden nogen højere Kiendelse havde fraskrevet Greven af Schauenburg hans Arveret til et Lehn af det tydske Rige, og tilskrevet sig selv en ny Valgret, burde vel ogsaa have bidraget til at udrede den tarvelige Godtgjørelse, hvormed denne Greve lod sig affinde. Men Christian maatte paatage sig ikke blot denne Byrde, og Udløsningen af hans egne Brødre, men ogsaa Betalingen af Hertug Adolfs Gæld, der vistnok heller ikke var ham uvedkommende. Det var endnu ikke nok hermed; en Deel af den holstenske Adels Valgstemmer havde han ligesvem kjøbt, deels ved Løfte om Forlehninger; deels ved Forstrøninger paa

Summer af forskjellig Størrelse, fem, sex tusinde Gyllden, eller mere. (Vethmars Chron. II. S. 516). Alle disse paa den Tid betydelige Pengesummer havde saa mange Rigers Behersker næsten ingen andre Udveie til at udrede, end at laane Penge hvor han kunde faae dem; og allerede følgende Aar (1461) maatte han vende sig til de slesvig-holstenske Stænder, og fordrø en Landsskat af 5 lybske Mark af hver Plov, for at kunne i rette Tid tilfredsstille Greven af Schauenburg. Her fandt han, som venteligt var, ingen stor Villighed; man henviste ham, hedder det, til Carl Ruudsens glemte Skat hos Sortebrodrerne i Stockholm, hvilken Kongen havde tilegnet sig; men tilstod ham omsider een Mark af Ploven, i Stedet for fem. Det blev ikke derved; man sees, at omtrent hvert andet Aar (1466 den tredje Gang) har Kongen ladet sig bevilge overordentlig Landhielp i Slesvig og Holsten, hvor man overhovedet under Christians Regjering, ikke holdt sig alt for strengt til de stærke Gaardsfæstninger, Kongen havde udstedt. Adelen paa sin Side, i det mindste de rigeste Familier, holdt sig skadesløs i de Pengelaan, hvortil Kongen uophørlig trængte; da disse Laan bragte det ene Slot, Amt, Herred eller Krongods efter det andet, saa længe der var noget at pantsætte, ja selv alle betydelige Kiøbstæder, over i de adelige Skuldherrers og Pantsherrers Besiddelse. Til slige Pantsættelser finder man færre Spor i Danmark under Christian I.; de danske Krongoder ere formodentlig forbeholdte til Kongens Hofholdning. Under saadanne Omstændigheder bliver det mindre overraskende, end ellers, at det slesvig-holstenske Landraad, fem Aar efterat det havde skabt sig selv, sølte sig saa fast i sin tiltagne Mynighed, at det kunde slutte en særskilt Unionspagt med det danske Rigsraad, der næsten var en Gientagelse af Foreningen imellem det danske og svenske Rigsraad af 10. Jul. 1438. Efter denne Pagt skulde, efter Kongens Død, Valgfriheden

atter fra begge Sider indtræde; og det skulde paa et Møde i Kolding afgjøres, ikke af Stænderne, men af 12 Adelsmænd fra hver Side, naar Kongen efterlod flere Sønner, om man blandt disse vilde vælge en fælles Fyrste, eller særskilt for Danmark, og for Hertugdømmet Slesvig med Holsten. Til Sverrige og Norge skulde det da overlades, at tiltræde en saadan Forening, om de vilde.

19. Kong Christian formaaede ikke at modsætte sig denne Istæring af et betydeligt Fremstridt i den oligarchiske Magt, som Aristokratiets Kjerne, Rigsraadet i Danmark, allerede længe havde tilbendt sig; og hvori det slesvig-holstenske Raad, fra Kongens Valg 1460, traadte i dets Fodspor. Endnu inden man saaledes yderligere vilde indskrænke den arvelige Thronfølge, havde større Begivenheder rystet Kong Christians nylig, som det synes, saa vel befæstede svenske Throne. — Hvad Adelen i Holsten havde bevilget, forsløg ikke i et altid tomt Skatkammer. Greven af Schauenburgs Fordringer maatte tilfredsstilles, og bleve det altid i rette Tid. I Danmark blev ligeledes en almindelig Landkat bevilget, hvortil, efter den brugelige Maade, fire Bønder lagdes i Skattelægd og maatte tilsammen udrede fem Mark; i Sverrige bevilgede Rigsraadet en Mark af hver Gaard over hele Riget; ikke engang Kirkers og Geistlighedens Gods blev fritaget. Kongen var i den Anledning selv kommen til Stockholm. (1461). Her bragte han Dominicaerne til at røbe den Skat, Carl Knudsen havde glemmt hos dem, og tog den, tilligemed Kong Karls og hans Dronnings Guld kroner til sig; men dette Bytte, hvis hele Værdi dog ikke løb høiere end til 7,000 Mark i myntede Penge, og noget over 1,000 lødige Mark Sølv for Kronerne, foruden 222 Sølvfæde ⁵⁸⁾ var langt fra at kunne dække Kongens Pengetrang, som heller ikke reiste sig allene fra den holstenske Gield, men ogsaa fra Rustninger i Finland imod Russerne. Christian

greb da til et andet Middel, som heller ikke meget behagede i Sverrige.

En pavelig Legat, Marinus, var sendt til dette Land, for ved Afslædshandel at samle Penge til det Korsstog mod Tyrkerne, hvortil Paverne, især efter Constantinopels Erobring, 1453, med stor Iver søgte at sætte Europas, ved det græske Keiserdommets Undergang alt for lunke og ligegyldige Fyrster i Bevægelse, endog i det fjerne Norden; uden at det dog kom til meer end Røster, Afstaler og Forslag. Korsstogens Tid var for længe siden udrunden. Det var imidlertid ved denne Leilighed, at Danmark, og det forenede Nordens Konge, egentlig for første Gang kaldtes til Deeltagelse i en Sag, der vedrørte den hele europæiske Statsinteresse. Christian den Første synes ikke ugerne at have benyttet denne Leilighed til, ved de herom og om nærmere kirkelige Anliggender, som vi alt have omtalt, med den romerske Curie førte Underhandlinger, at vække Forestillinger om sine Rigers Kræfter og politiske Betydning, der tildeels gik langt ud over det Virkelige. — Saa længe de fiendtlige Forhold til Sverrige og Carl Knudsen stod i Veien, kunde Kongen meget vel benytte disse til Grund, hvorfor det var ham umueligt at gaae ind paa Pavens Opfordring til, fra Norden at sende en Korshær mod Tyrkerne. Han bevidnede dog ved flere Leiligheder, hvor villig han var til at underkøtte Pavens berømmelige Nidkærhed; men lod ham tillige engang (1456) forstaae: at den christne Kirke i Norge havde mere at frygte for den Erkebisp, (Hans Kalteisen) som Calixtus III. endelig vilde paanøde den, end af Tyrkerne. Det er vistnok ikke saameget Kongen selv, som hans latinske Sætsler, Biskop Marcellus, (uden Tvivl Forfatter til en stor Deel af de latinske Breve af Christian den Første, der ere bevarede) man maa tillægge de besynderlige Skildringer af Finlands og Skandinavien's barbariske Naboer, og Overdrivelsen

af den Hær paa to hundrede tusinde Mand, som Kongen, naar han var bleven valgt i Sverrige, erklærede sig villig til at lade drage ud imod Christenhedens fælleds Fiende: men det viser sig dog lige tydeligt, at der i disse Underhandlinger om et Korstog mod Tyrkerne fra Norden har været mindre alvorligt og beregnet Forsæt, end en vis Stræben eller Eyst til at vinde Anseelse og en vægtigere Stilling i Europa, end de nordiske Riger hidtil havde besiddet. Sin uhyre Hær var et Sidestykke til de „40,000 (?) Kirkesogne,“ hvilke den pavelige Legat, Paul Justiniani, paa et geistligt Møde, som Paven Pius II. havde forsamlet i Rom (Octbr. 1458), neppe dog blot efter eget Indsæt, tillagde Kong Christians tre Riger; og den eventyrlige Plan, Kongen 1457 forelagde Calixtus III., at lade sin uhyre Krigsmagt glennem Rusland og Polen drage mod Constantinopel, svarede til det Dørlige. Man seer i alt Fald, at det har været Kongen om at gjøre, at bruge dette Anliggende som et af Midlerne til at bringe Paven til Følelighed i Stridighederne om det norske Erkebiskopsvalg, og at hans Gantsler ikke lide har forstaaet at gjøre sin Herres politiske Interesse og Vægt gjældende.

Men i Stedet for at gjøre noget Skridt videre, end paa Papiret, til et tyrkisk Korstog, fandt Kongen Anledning til at bruge det som Indtægtskilde. Marinus havde, fra 1461, da han først kom til Sverrige, indsamlet en ikke ubetydelig Sum for Afslad, som han i det fattige Land tildeels maatte modtage i Barer. Allerede havde han affendt 5,000 Mark i Pengeværd, og 60 Mark lødigt Sølv til Lybek, og stod i Begreb med at sende en større Sum, da Kongen, som paa den Tid var i Sverrige, lagde Beslag paa Legatens øvrige Afsladsstat, der beløb sig til over 6,000 Marks Værd. Christian led da falde de Ord: at havde han fordret saa mange Penge i Stat, som de Svenske havde givet Legaten for Afslad, da havde de for gjort Opstand, end betalt dem. Marinus vilde i

Begyndelsen tage Sagen alvorligt og true med Bandsættelse; men da Kongen viste sig ligegyldig ved hans Trudsel, blev han følelig, og lovede at dele med Kongen, hvad han herefter kunde samle i Sverrige og Norge, naar han fik Tilladelse til at fortsætte sin Handel. Det paa begge Sider ikke meget anstændige Forlig skaffede Kongen et yderligere Bidrag fra Sverrige til Hielp i hans Pengetrang, for hvilket han dog maaſkee ikke maatte høre ſaa ilde, ſom for den bortførte, af Carl Knudsen samlede Skat, hvis Borttagelse høiligen forbittede de ſvenſke Herrer imod Munkene, fordi diſſe havde fortiet for Raadet, hvad de robede for Kongen. At Chriſtian den Førſte, efter den af ham ſelv givne Erklæring, har anvendt en Deel af diſſe Midler og af de i Sverrige hævede Afgifter, paa Finlandſ Forſvar: kan være rimeligt; da han under ſin korte Regiering i Sverrige, ſom det ſynes, meer end eengang med Baabenmagt har maattet drive Ruſerne tilbage, og ſelv i den Anledning maatte begive ſig til Finland, hvor man dog negtede ham den Krigſtyr, han forlangte. (Dethmar. II. S. 263). At Chriſtian længere hen (1465), da Legaten Marinus, der overalt havde vliſt en egennyttig, lav og ſkammelig Pengegierighed, i Lybek lagde Beſlag paa en Deel af de Skatte, han 1463 førte med ſig af Landet — „ſom en Tyv og Røver mod Paven og Kongen“, var den ſidſtes Ord — kan ſaameget mindre undre os. Chriſtian den Førſte kunde ſin hele Regiering igiennem aldrig giøre ſig fri for Pungenod, og for den Feil, at være en ſlet Huuſholder, ſom endog ellers berømmende Samtidiges Dom tillægger ham. Almuen i Sverrige hævnede ſig ved Tilnavnet: „den bundloſe Taſke.“ Hans Uvener — ſiger hos de Svænſke den ærlige Olaus Petri — ſagde, han var en Rigets Øder; endſkiøndt han ellers var en from og ſagtmodig Mand.“ I Helſten gav et forbittret Parti blandt Adelen ham ikke noget bedre Lov; ved Siden heraf er det

derimod afgjort, at hverken i Danmark eller Norge, enten hos Adels eller Almue, findes Spor til alvorlig Misnøje med Kongens Regjering ⁵⁹).

20. Christian havde 1463 besluttet at gjøre et nyt Tog i Finland mod Russerne, og var paa Veien kommen til Helsingborg, da han her modtog Underrettelser eller Rygter om fornyede Bevægelser af Carl Knudsens Parti, i Forbindelse med Rustninger, som denne foretog i Danzig. Kongen fortsatte sin Reise, ankom til Stockholm ved Midfastetid, og udstred en Rigsdag til Vadstena, hvor han atter fordrede en Landskat til det finlandske Tog, som Rigsraadet bevilgede, og hvor Erkebiskoppen fremtraadte som Anklager mod adskillige fornemme Adels herrer, der beskyldtes for Deeltagelse i Carl Knudsens Anslag. Kongen greb til en haard Udsærd mod disse, hvoriblandt Nogle af de Fornemste (deriblandt Grengisfel Nielsøn og Ture Bielke) mistede deres Lehn; om Andre sagdes det endog, at de maatte udholde Pinebænken, uden at noget klart Eys om en Sammensværgelse kunde opnaaes. Det Hele gik mere ud fra Erkebispens Mistanke og Tilstiftelse, end fra Kongen. Neppe var Christian kommen til Finland, (han var den 14de Jul. i Åbo) før alvorlige Optrin i Sverrige bebudede noget værre, end hvad han hidtil havde erfaret eller formodet. Den Haardhed, hvormed han, tilskyndet af Erkebiskoppen, var gaaet tilværks imod nogle mistænkte Adelsmænd, havde forblittret Endeel i denne Stand; den nye Skat havde gjort det lettere at ophidsse Almuen, der reiste sig til Opstand i Upland og Dalarne, og drog mod Stockholm, hvor Christian havde betroet Erkebiskoppen Slottet og en Rigsforstanders Myndighed; men Jens Bengtson, imod Sædvane forsagt og vaklende, vilde nu først underhandle; ja lod sig endog ved Vondernes Trudsel snart skræmme til at give dem skriftligt Løfte om hele Skattens Eftergivelse. Saasnart Kongen fik Efterretning om det Foregaaende, hastede

han tilbage til Stockholm (hvor han var den 10de August) og her faldt nu hans Miskjand og Brede først og haardest paa Erkebiskoppen. Kongen befalede sine Embedsmænd at inddrive Skatten; Jens Bengtsøns fraraadende Advarsel vilde han ikke høre; og der faldt haarde Ord imellem Kong Christian og Erkebiskoppen — længe hans bedste og stærkeste Støtte i Sverrige. Med uforklarlig Lethed lod han sig af dennes Uvenner indtage mod en Mand, paa hvem, af Alle Sverriges Mægtige, den Mistanke mindst kunde falde, at han, Bonde-Slægten gamle Fiende, skulde virke til den fordrevne Carl Knudsens Fordeel. Saasnart det mærkedes, at Erkebiskoppens Magt begyndte at slappes, reiste hans Advindsmænd i Raadet, og selv blandt Stockholms Borgerkab, sig mod ham til aabnbare og hemmelige Angreb. Da Kong Christian gik saa vidt, at han fordrede Stockholms Slotslov tilbage af Jens Bengtsøn, undslap de kun alt for sande Ord den dybt krænkede Herrebisp: „at skulde han være af med Slottet, da vilde Kongen inden Mortensdag være af med Sverriges Rige.“ Da var det, som Christians milde Sind reent forlod ham i Fortørnelsen, tilligemed Klogskab og Besindighed. Han kaldte Kanniker fra Upsala, Strengnæs og Vesterås sammen, som geistlige Voldgiftsmænd, der skulde affige den Kiendelse: om Kongen havde Ret til at fængsle en Prælat, naar denne som Lehnsmænd svog sin Trofskab. Da disse bade sig fritagne for at dømme i en Sag, hvor de ikke meente at have Dommerkald, bragte Kongen sine Klagemaal for det svenske Raad, og dette, i Forening med Stockholms tilkaldte Borgermester, betænkte sig ikke paa at affige en tre Gange gientaget eenstemmig Kiendelse, hvori selv Biskopperne i Linköping, Vesterås og Åbo deltog: at Kongen var berettiget til at fratage Erkebiskopen Stockholm, og holde ham i Forvaring indtil videre; ja endog føre ham med sig ud af Riget ⁶⁰). Endnu i det tredje af disse Breve

fremføres den Klage og Betyldning: at Almuens Opstand imod Kongen og Riget for en stor Deel skyldtes Erkebispens udsendte Skrivelser *). Vi see vel, at her endog Kong Christian undgaaet ethvert Skridt, der kunde tilregnes ham som ulovligt, og gjort Rigsraadet ansvarligt for sin Handlemaade: saa kunne vi dog ikke tvivle om, at det her været Jens Bengtsons Fiender, som her vandt Seier over den mægtige Mand. Intet kunde være dem mere velkomment, end at fjerne en saadan Modstander af Riget; og med hans Fald tabte Kong Christian Sverriges Krone. Snart lærte han, hvor betydelig en Statsfeil han havde begaaet, og vilde oprette den; det var for sildigt og blev forgievet.

Den samme Almue i Upland, der nylig reiste sig mod Erkebiskoppen, løb nu sammen for at storme Stockholm til hans Befrielse, som et Offer for Folket. Kongen slog Venderne i en blodig Strid udenfor Staden paa Brunksbjerg, hvor Almuen en heel Dag udholdt en fortvivlet Kamp, og over tusinde Vonder faldt. Den svenske Rigsmarsschalke Bielle, en af Jens Bengtsons Fiender, anførte de kongelige Krigsfolk, og vandt sig Tilnavn af Almuens Slagter. Vonderne maatte tilsidst bede om Fred, sværge Kongen Troskab og overgive deres Anførere, hvoraf ni bleve halskuggede og stlede. Alt for let troede Christian sig nu betrygget; uforsigtig nok til, efter Unionskongernes Skik, at ansee deres Nærværelse i Sverrige for overflødig, selv under de farligste Tidsvillkaar, forlod Kongen ikke blot Stockholm i November, men førte den fængslede Erkebiskop med sig til Danmark. Det var ikke den Fiende, som han havde at frygte i et Land, der nu atter var givet til

*) „Efter thij thenna vpresning, som almoghen nw giort haffdhe modh oss och Rikit, wor kommen ein stoor Dell aff hanom och hans handschreff oc breff, som han vdschreffwet haffdhe.“ (Fregdagen næst før St. Luc. Evang. 3: 14de Octbr. 1463.)

Pris for Adelspartiernes indvortes Kamp om Overmagten; og hvor desuden den pavelige Trudsel om Bandsættelse og Interdict, hvis Erkebiskpen ikke blev fri, heller ikke var uden Virkning. Jens Bengtsons Søstersøn, Ketil Carlsson Wasa, Biskop i Linköping, havde forgievet tilbudet at gaae i Torsgen med 24 Riddere for sin Morbroder, hvis Fængsling han dog selv havde været med at samtykke. Nu fulgte han vel Kongen lige til de danske Grændser; men drog herfra tilbage for at reise Oprørsbaneret i Sverrige, sendte Christian et Fejdebrev, udstedte offentlige Udbud til Opstand, og fulgte sin Morbroders Exempel, lige indtil den offentlige Handling, hvormed Erkebiskoppen havde undsagt Carl Knudsen. For Alteret i Linköpings Domkirke førte Ketil Carlsson sig i Harnisk, og svor, ikke at nedlægge sit Sværd, førend Sverrige var befriet. Slægterne Wasa og Orenstierna, hidtil Unionstongens trofaste Tilhængere, sluttede sig nu til Biskop Ketil. Alle nordlige Landskaber hyldede ham som Rigsforstander; Landets vigtigste og stærkeste Slotte gik, med deres Hovedsmænd, over til det oprørske Parti. Kun Stockholms Slot forsvarede Kongens Krigsfolk.

Christian den Første, personlig klæk og tapper, var aldrig modfalden i Uheld, eller forfagt, naar det galdt om, selv i Spidsen for en Hær at gaae sine Fiender i Møde. I Slutningen af Februar 1464 førte han en Hær paa 6,000 Mand fra Bleking giennem Smaaland og Östergötland op mod Stockholm, hvor han ankom henved d. 25de Marts. Oprørerne, som belejrede Slottet, splittedes ad, da de hørte at Kongen var i Nærheden, og uden Modstand blev han atter Herre over Staden. Men Toget videre Nord paa, for at bringe Upland, Westmanland og Dalarna til Lydighed, blev høist uheldigt. Medens en Deel af den danske Hær indtog Stæke og flere af Erkebiskpens faste Slotte, og en anden Deel belejrede Westeraas,

havde Biskop Ketil samlet en Vonderhær fra Westmanland og Dalarne, hvormed han rykkede imod Kongen, og besatte en trang og fast Stilling ved Hærafer i Hellestoven i Westmanland paa Grændsen mod Dalarne. Fra den vilde Christian fortrænge Vonderne, men led et betydeligt Nederlag, hvor Kongen selv var i Livsfare, blev skudt igennem sin Hat, og raabte paa at faae en Hielm i Stedet for Hatten. Set saadant Uheld var i Almindelighed afgjørende i Unionskrigene. Den danske Hær maatte vige tilbage til Vesterås, Beleiringen ophævedes, og Kongen, med Levningerne af en betydelig Krigsstyrke, saa godt han kunde trække sig tilbage til Stockholm. Men heller ikke her fandt han sig stærk nok, og seilede om Sommeren ⁶¹), med en Flaade paa 24 Skibe, til Danmark, i den Hensigt at komme stærkere tilbage. Til Befalingsmænd paa Slottet satte han den svenske Marsk Ture Bielke og den danske Claus Rønnow; og med disse lod han en betydelig Deel danske Adelsmænd blive tilbage, der siden, da Slottet af Mangel paa Undsætning og Levnetsmidler maatte overgive sig, sattes ud af Stand til at fegte mod det svenske Oprørsparti, og dets paa ny indkaldte Hovedmand Carl Knudsen.

Thi nu gientog Leberne af dette Parti, der indbyrdes avindsyge ikke kunde enes om at tildele Nogen blandt dem selv Overmagten, Christian den Førstes ubodelige Statsfeil. Erkebiskpen, til hvis Forsvar de forkyndte at have grebet til Vaaben mod Sverriges lovlige Konge, frænkede de ved atter at ville bringe hans gamle, forhadte Fiende til Magt og Myndighed. Vonderne raabte paa, at de vilde have en Konge: „Sverrige var et Kongerige, og intet Hovdingdomme eller Præstegæld.“ Selv Drenstiernerne, der ikke undte en Herre af Basa-Slægten, Biskop Ketil, som Rigsforstander at staae i Spidsen for Styrelsen, gavede deres Minde til, at man paa ny indkaldte den fordrevne Carl Knudsen, der gierne fulgte det loffende Bud, satte

fine sidste Midler i Skibe, Vaaben og hvervede Folk, og kom den 9de August for Stockholms Porte, som Borgerstabet otte Dage efter aabnede for ham, og svor ham Troskab paa Torsvet. Carl lovede Fred, og Forsoning med Erkebiskoppen og enhver Anden, som havde fornærmet ham, og modtog efter syv Mars Vandflygtighed atter den Krone, hvis Glands han ikke kunde modstaae, skiondt han fattedes Kraft til at bære den. Neppe vare 6 Maanedes forløbne, før han, knælende for Høialteret i Slotskirken, igien maatte nedlægge den, og sværge, at han affagde sig Sverriges Throne for bestandig. Ogsaa dette var endnu Jens Bengtsøns Værk.

Stockholms Slot maatte den 23de August overgive sig paa Villkaar, at det skulde rommes, hvis Undsætning ikke kom før en Maaned var forløben. (Sadorph. p. 226). Men inden endnu denne Termin var forbi, udbrod allerede Forbittrelse og Uenighed imellem Drenstjernernes og Carl Knudsens Parti. Biskoppen af Vinköping, der vilde have Erkebiskoppen fri, hvorom Carl af gode Grunde intet havde betinget ved Slottets Overgivelse, indlod sig i Underhandling med den kloge danske Rigsraad, Claus Rønnow, der med Snildhed benyttede Omstændighederne til at love Jens Bengtsøns Befrielse, imod at Slottet ikke skulde overgives til Carl Knudsen; men indtil videre blive i Ture Vielses Forsvar. — Rønnow ilede nu til Kiøbenhavn og udvirkede hos Kongen, hvad han havde lovet. Christian den Første kunde dog endnu ikke glemme sit Nag til Jens Bengtsøn, og vandt neppe hans sande Hengivenhed ved den Naade, han skientede ham, i det Erkebiskoppen tillige maatte finde sig i den Ydmygelse, i det danske Rigsraads Overværelse, at tilstaae sin Brode imod Kongen (14de Septbr.) Forsoringen blev imidlertid sluttet, og udvidet til Biskop Ketil Wasa og alle dennes Tilhængere.

Erkebiskoppen reiste i October Maaned, med Kong

Christians uindskrænkede Tillid og Fuldmagt, til Sverrige, og var ikke saasnart kommen til Upsala, før han opbød sin hele geistlige og verdslige Magt for at vække Borgerkrigen mod den nylig af Modpartiet atter hylkede Konge. Hele Sverrige deelte sig da paa begge Sider. De nordlige Landskaber, især Upland, Dalarne og Nordlandene, holdt endnu, som tilforn, med Carl Knudsen. I Gotarige havde Kong Christian sine fleste Tilhængere; men paa ingen af Siderne viste Almuen nu nogen stærk Iver for at rejse sig til Opstand. Endog Dalkarlene bevægede Carl Knudsen lettere og snarere til at indgive et dem forelagt Klagekrift over Kong Christian, med de haardeste Trusler imod Rigsraadet, hvis det vægrede sig ved at opsigte ham Riget, end til at gribe til Vaaben. Paa begge Sider maatte man derfor samle og forstærke sine øvede Krigsfolk; og i December brød Krigen virkelig ud imellem Kong Carl og Erkebispfen. I Januar stod denne allerede med sin Hær for Stockholm; Carl Knudsen gjorde hvad han kunde for at forsvare sig; men opgav snart alt Haab, og tilbød at dagtinge med Jens Bengtson. Denne fordrede hans Afstivelse af Kronen, og bød ham derfor Åbo, med nogle Lehn i Finland. Allerede var man i Færd med at skrive Forliget, da der kom Tidende, at endelig havde Dalkfolket reist sig og rykkede mod Stockholm. Nu vaagnede Modet igien hos Carl Knudsen; han negtede hvad han nylig havde indgaaet, og gjorde Udfald af Stockholm, for at forene sig med Bønderne. Men Jens Bengtson forekom ham, gik ham i Møde paa Isen, og drev ham, efter et blodigt Slag tilbage i Staden. Ikke bedre gik det Bønderne, der, flere Gange slaede af Erkebiskoppen, omfider splittedes ad og for største Deel droge hjem. Nu maatte den dybt ydmygede Konge være glad ved at faae de finlandste Lehn uden Åbo. „Det var,” siger en gammel Krønikeskriver, „ikke stort bedre med Carl, end at han maatte tigge om Naade af

Erkebispem. Da han kom til Finland, vilde Biskoppen i Åbo ikke overgive Nasaborg Slot, som var et af de Lehn, der vare tilstaaede Carl. Hele Sommeren maatte han leve som Indsiddet i et Graabroderkloster; og han, som endog havde været Nordens rigeste Adelsherre, og havde baaret to Kroner, var nu saa fattig, at han maatte lade sig kræve af Stockholms Øvrighed for en Gæld paa 50 Mark, uden at kunne betale den.

21. Sverrige var saaledes atter uden regierende Konge; Christian var borte, uden Krigsmagt i Landet, uden Besiddelse af faste Stæder og Slotte; uden Vetryggelse for nogen af sine Rettigheder. I Stedet for at man kunde ventet sig, at han var illet til Stockholm med en tilstrækkelig Udrustning i Foraaret 1465, da Carl Knudsen atter var fordrevet, og Landet var herreløst, forblev han i Danmark, enten fordi han manglede de fornødne Penge til at ruste sig (som vel er rimeligt) eller han ikke troede Erkebispem, som tilligemed Rigsforstanderen Biskop Ketil Vasa, havde Magten i Riget. En ødelæggende Pest i Stockholm, der indtraf 1465, bortrev ogsaa denne Biskop; Jens Bengtson traadte i hans Sted som Rigsforstander; men hvilket var hans rette Sindelag mod Kongen? hvilke vare hans Planer for Sverriges Fremtid? — Derom tier Historien; og maaskee ingen kiendte dem tilfulde. At den stolte, daadskræftige, ærgerrige, af Christian krænkede og ydmygede Herrebisp ikke let har tilgivet ham sin Fængsling og øvrige Behandling, kan være troligt; men Jens Bengtsons sande Stilling til Kongen og i Sverrige selv, efter hans Afreise fra Kiøbenhavn, er aldrig bleven fuldkommen klar. Der har gaaet et gammelt Sagn om, at hans Parti, og Flere af de mægtigste Slægter, som ei kunde enes om at give Kongemagten i nogen indfødt Herres Hænder, og heller ikke om at modtage den fremmede Konge, vilde dele Riget; en Tanke, hvis Umuelighed i Udførelsen synes indlysende. Saameget see vi dog, at Erkebiskoppen, langt fra

at indbyde Christian til at indtage den ledige Throne, lod hele Maret 1465 gaae hen, uden at gjøre noget Skridt til at sikke Besiddelsen for den efter et gunstigere Dieblif tøvende Konge, som i Gottorp den 8de Novbr. havde udsendt et Brev, hvori han uden Undtagelse tilgav og udslattede Alles Brode, der havde deeltaget i Opstanden imod ham. Men dette, og Ufsendingen af sex danske og norske Herrer, geistlige og verdslige, til et efter Erkebiskoppens Indbydelse i Jonklobing berammet Møde (i Begyndelsen af 1466) havde ingen anden Folge, end den sædvanlige: Udsættelse af den afgjørende Begyndelse til et nyt Møde til Efteraaret i Nyklobing, og den forslidte og tomme Bekræftelse af „den kærelige Forbindelse imellem de tre Riger.“ Christian den Første, en Tid lang hindret ved vanskelige og urolige Forhold i Holsten og til sin Broder Grev Gerhard, begyndte vel i Foraaret 1466 at lave sig til en Reise til Sverrige. Men her havde Tingene imidlertid antaget en anden Skikkelse. Jens Bengtson fik andet at tænke paa, end enemægtig at befale eller at raade for Kronen; hans Magt fik et Stød, hvorefter den aldrig meer hævede sig til sin forrige Høide. For sildigt vendte han sig nu atter for Alvor til Kong Christian, og reiste endog til Kiøbenhavn, for at kalde ham til Hielp. For sildigt for Begge kom denne Hielp til Sverrige. Efter flere Mærk blodigt fornyede Borgerkrig, og en ligesaa længe fortsat Erobringskrig fra Kongens Side, gik Sverriges Krone omsider reent tabt for ham; ikke engang Carl Knudsens Død (1470) kunde nu hjælpe ham til det forspildte Rige. Alle disse Begivenheder kunne vi blot hastigt oplyse; at fortælle hver enkelt, vilde medføre for stor Vidtløftighed, og tilhører den svenske Historie.

Niels Boson, en fattig uplandsk Adelsmand af Slægten „Matt og Dag,” men som havde taget Navnet Sture efter sin Moders Slægt, optraadte efter Biskop Kettil Vasas Død, i

Forening med den siden berømte Steen Sture (den ældre), mod Erkebiskoppen og det Orenstiernske Parti. Imod dette reiste sig ogsaa snart de danske, men til Sverrige overgaaede, eller i Hiertet ikke mere danskfædte Adels herrer, Erik og Ivar Arelson, af Thotternes skaanske Slægt, Sønner af Erik af Pommerens trofaste Mand, den tappre Arel Pederson. Erik Arelson havde ægtet en Søster til Kong Carl Knudsen; men gifte sig senere over til Erkebiskoppen. Ivar Arelson, som Christian den Første en Tid lang viste stor Tillid, og til hvem han efter Broderen, den bekendte Oluf Arelsons Død, betroede det vigtige Gotlands Lehn, kom siden i Uvenskab med Kongen, da denne inddrog hans Slægts Pantelehn i Danmark; giftede sig i Septbr. 1466 med en Datter af Carl Knudsen, og undersagde Christian den Første i et aabent Feidebrev 1467. Kongen havde endnu i Septbr. 1466 givet ham sin Fuldmagt til Mødet i Nykøbing; men her fremtraadte han med Fordringer paa sin Hustrues mødrene Gods og sin Svigerfaders Arve-gods for han blev Konge, hvilket Rigsraadet ogsaa tilkiendte ham, og henviste Besidderne, som krævede Skadeserstatning, til Christian I. Dette blev en ny Kilde til Fjendskabet imellem Erik Thott og Kongen, der tog denne Krig meget alvorligt. De to svenske Riddere, Lure Vielke og Magnus Gren, maatte drage ned for at indtage Solvitsborg i Bleking, som Erik havde til Lehn, (10. Septbr. 1467); men et heelt Aar (1467—68) belejrede Kongens Folk forgievs Erik Arelsens fæste Slot og Fædrenegaard, Lillo-Huus i Skaane, som Ridderen reengang selv kom til Undsætning fra Sverrige, og som først paa meget gunstige Villkaar overgav sig i Foraaret 1468⁶²). Dette er et enkelt Billede paa, hvorledes Krigen her og i flere Lande førtes, og hvorledes tidt nok Kræfter maatte ødsles og Penge spildes, snart ved enkelte Tog, der ikke førte til andet end til Plyndring og Brandstatning af værgeløse Indbyggere; snart ved

at ligge mange Uger og Maaneder for enkelte stærke, og ved Vælggenhed faste Vorge, som man ikke vilde eller kunde lade blive i Fjendens Magt; og hvor de Beleirede næsten altid, inden det svære Skyt kom i Brug, havde Fordelen paa deres Side.

Erk Arkelsen bragte det imidlertid i Sverrige saa vidt, at han, halvt ved Magt, halvt ved List, tvang Erkebiskoppen til at overgive Stockholms Slot, og nedlægge sin Værdighed som Rigsforstander, hvilken nu Erk Arkelsen tiltog sig. Men et tredje Parti, Sturerne, reiste sig midt imellem de to Mægtige, af hvilke Jens Bengtson, skiondt fortrængt fra Stockholm og Rigsstyrelsen, endnu var den Mægtigste. I Erk Carlsson Vasa (thi denne Slægt holdt endnu bestandig fast ved Dreussliernerne og det danske Parti) havde Erkebiskoppen nu sin bedste Støtte, der snart slagen, snart seirende, med ubøieligt Mod mødte og forfulgte Sturerne med deres Parti, hvor de viste sig, og til det yderste forsvarede den Partisag, han segtede for. I hele øvre Sverrige fortsattes saaledes en Tid lang den indvortes Krig imellem de tre Factioner, uden at nogen af dem kunde faae Overhaand. Erkebiskop Jens havde været i Danmark for at underhandle med Kongen, og denne sendte omsider i Sommeren 1467 Marsken Claus Rønnow med en Flaade til Stockholm, som man forgievs beleirede. Staden blev undsat og de Danske fordrevne af Erk Arkelsen; Flaaden maatte med Tab trække sig tilbage; Erk Thott, nu i Forening med Niels Sture, og med sin Broder Ivar Arkelsen, der havde samlet en Bondehær i Dalarne, rykkede mod Erkebiskopen. Da mistvivlede denne om længere at kunne modstaae; han forlod atter Landet, for at gaa til Danmark; men naaede ikke længere end til Vland, hvor han døde i Decbr. 1467. De to Mægtige enedes nu om at gribe til det Skridt, endnu engang at kalde Carl Knudsen tilbage. Endskiondt han endnu havde afslaaet en lignende Opfordring, modtog han

den nu. Den 12te Novbr. 1467 var han atter i Stockholm, blev tredie Gang hyllet og hilset som Konge, og tænkte nu paa at vinde sin farligste Fiende. Erkebisppe var ikke kommen længere end til Vland; Carl Knudsen sendte hans egen Broder Christen Bengtson, for at tilbyde ham Fred og Forsoning; men i Decbr. 1467, fem Uger efter at Carl var landsstegnet i Stockholm, døde Jens Bengtson paa Borgholm Slot: „Det var ligesom han ikke vilde overleve sin forhadte Medbejlers Seier“ ⁶³).

Nu syntes den indre Partistrid for en Tid at være stillet, og begge Riger iglen at ville nærme sig hinanden. En Stilsstand blev indgaaet, og et Møde af danske, svenske og norske Rigsraader aabnedes d. 29. Juli i Palmstad. Vilkaarene, som her sluttedes, vare ikke ufordeelagtige for Christian; Iver Arelson skulde overgive Gotland, som endnu var i hans Magt, og møde i Palmstad for at forebringe sine Klagemaal; Dronning Dorothea skulde hendes Morgengave, Värmeland og Drebroy, overgives. Men Afgjørelsen af Hovedsagen, om Christian den Første eller Carl Knudsen skulde være Sverriges Konge, blev efter Sædvane udsat til et nyt Møde i Palmstad om et Aar, hvor 12 Rigsraader fra hvert af Rigerne skulde samles, og, efter aflagt Sed, ikke stilles ad inden de havde dømt, om Christian den Første eller Carl Knudsen, med Rette skulde være Sverriges Konge. Christian indgik disse Vilkaar; Carl Knudsen negtede det, rustede sig til Krig, og belejrede Arelvolds Slot i Vestergetland, som endnu var i de Danskes Magt. Christian den Første saae nu, at ifkun Sværdet atter kunde afgjøre Striden imellem ham og Carl Knudsen, og vilde for Alvor gribe til Vaaben. Men inden han denne Gang vendte sig til Rigsraadet i Danmark for at faae en Krigsführer bevilget, lod han offentlig paa alle danske Landsting forelægge de Geistlige, Adelen og Almuen de Spørgsmaal: om der var klaget over,

at Kongen nogentid havde negtet at gjøre Hvermand Ret? Om navnlig den Ivar Arelson, eller Nogen, der holdt med ham (thi enkelte danske Adelige, deriblandt endog Eggert Frille, længe en af Kongens mest betroede Mænd, havde hemmelig gjort fælles Sag med Ivar Thott) havde klaget over, at Retten var negtet dem, inden denne Ridder undsagde Kongen? Om Christian nogensinde havde krænkede Kirkes eller nogen Mands Frihed og Rettighed i Landet, gjort Vold mod nogen Ridder eller hans Gods, eller om Nogen kunde klage over, at Kongen havde ophidsset Almue mod Adelen? — Man seer vel, det var Herrestanden i Danmark, som han mindst vilde have til Uvenner. Svarene faldt ogsaa ved alle Landsting ud til Kongens Fordeel. Aristokratiet vilde, saa saa lidt som Kongen, opgive hvad det nu vilde have betragtet som en Rettighed til Sverrige, der forholdtes Unionskongen; og Rigsraadet, der saa ofte tilforn paa egen Haand havde dagtinget og sluttet Foreninger med det svenske Raad, gik nu ganske ind paa Kongens Paastand, og lod sig (i Kallundborg d. 5. Novbr. 1468) finde villigt til at tilstaae ham en betydelig Krigshielp, hvorved heller ikke Adelen gik fri. Man bevilgede bl. a. Kongen (hvilket allerede eensgang tilforn, 1453, var skeet) at inddrage alle danske Lehn, der af hans Forgængere, eller af ham selv, vare bortgivne af Gunst, eller paa ubestemt Tid, og overhovedet alle Lehn hørende til Kronens Slotte, der ei vare givne i Pant, ligesom at indkræve alle Byskatter i Danmark for et heelt Aar; videre bevilgedes, til at udholde (uppaa holde) den Krig og Orlog, som uretsfærdigen var paaført ham af hans svorne Raad og Mænd: en Trediedeel af Indkomsten af alle Pantelehn i rede Penge, Smør, Honning, og hvad der ydes i Korn og andre Varer, at sælges til Torvepris i næste Kiøbstad ⁶⁴). Denne hele Bevilgning viser os atter, hvad der bekræftes under

Christians hele Regjering, at Pengenød, fremfaldt især ved de idelige Krigsbrustninger, var en af dens svage Sider, og at Herrestanden i Danmark maatte finde sig i meget af det, som den svenske Adels ikke vilde taale, og som den forstod at bringe Almueen til med Magt at modsætte sig.

Hverken denne Udrustning, eller Kongens Indfald fra Halland i Västergötland i Januar 1469 førte til andet, end at han engang slog sin adelige Fiende, Ivar Arlsson paa Flugt, undsatte Slottet Arlsvad, som Bønderne dog siden (d. 30 Jun.), da den danske Hær var gaaet tilbage, stormede og lagde i Aske; skiondt svenske Krigsfolk oftere og længe nok forgieves havde belejret det. — Ege unyttigt var Kongens Forsøg paa, ved Lybekernes Mægling at komme til Ening med Carl Knudsen. Til et Møde i Lybek om Høsten 1469, hvor Christian selv indfandt sig, kom vel ogsaa Sendebud fra Sverrige; men disse tilbød kun, at Carl vilde forpligte sig til at betale en aarlig Pengesum til Danmark; om Rigets Afslaaelse, som Christian allerførst fordrede, vilde han intet høre. Endnu engang reiste Basa-Partiet sig imod Sturerne, og mod den Konge, som disse Adels herrer forsvarede. Det lykkedes den uforfærdede, af intet Uheld boiede Erik Carlsson atter at samle en betydelig Krigsstyrke i Västmanland og Upland; han slog Carl Knudsen først ved Arboga, siden i et Hovedslag ved Knutby i Upland; men benyttede ikke sin Seier til et Angreb paa Stockholm. Sten Sture var, efter det sidste Nederlag flygtet til Dalarne, hvor han nu, med sin Fætter Niels, opbød Almueen, der altid holdt paa Carl Knudsen. Erik Basa vilde her opsøge og ganske tilintetgiøre sin Fiende; men glemte, at Dalskarlene i deres eget Land vare mere frygtelige, end naar de drog ned til de lavere Egne. Paa trange Veie imellem Fjælde og Skove blev Erik Carlsson oversaldet af Bøndehæren, og hans hele Krigsmagt næsten tilintetgiort. Selv reddede han

sig, men kunde intet mere udrette, skøndt han endnu ikke reent forsvinder af Historien, da han begav sig til Danmark, hvor Kongen i April 1470 sendte ham, tilligemed Erik Drenstierne, Eure Bielske og Ivar Gren, den bekjendte Magnus Grens Søn, med en Flaade til de svenske Kyster. Den udrettede ligesaa lidt, som Christian til Lands, ved nye Indfald i Småland og Västergötland. En større Begivenhed syntes at aabne ham heldigere Udsigter, end den Overrige ødelæggende og Danmarks Kræfter fortærende Partifrig, Christian saa længe som muligt søgte at nære. Carl Knudsen endte pludseligt sit omtumlede Liv den 13de Mai 1470, efterat han mere af Herskelyst, end Fædrelandskærlighed, mere ærgerrig og forsængelig, end storsindet og aandskraftig, havde tilsat sin og sin Slægts umaadelige Rigdom paa at vinde Kongenavnet; og efterat han ved Gaver til at vinde Folket, meer end ved Gvne til at regiere og forsvare det, i 22 Aar havde været i Stand til at opoffre sig selv og Landets Fred og Velstand for at fortrænge en fremmed Kongestamme, uden at det lykkedes ham at give Overrige en indfødt.

22. Carl Knudsens Død forandrede vel Forholdene i Overrige, men forbedrede ikke Christian den Førstes Stilling til dette Rige. Han havde nu en Mand imod sig, der var Carl Knudsen overlegen i Krigsdygtighed, og overhovedet i personlige Egenskaber. Steen Sture vilde ikke være Konge i Overrige; derfor blev han saameget farligere som Rigsforstander, hvortil han egentlig gjorde sig selv efter Carl Knudsens Død. Kongen havde selv ønsket det, og derfor indsat ham til Formynders for en Slegfredsøn som dog hverken Rigsraadet eller Arvingerne vilde erkiende, skøndt Carl i sine sidste Dage havde ladet sig vie til Moderen. Vasa-Partiet vedblev at forsvare Kong Christians Ret, samlede deres Tilhæng i Upland og flere nordlige Provindser, og greb atter til Vaaben; men Steen Sture var dem overlegen, meer endnu ved egen

Kraft og Duelighed som Kriger og Anfører, end ved Dalbøndernes Magt, hvilken han altid kunde byde over; da især denne Almue altid var villig til at reise sig for den Sag, han forsvarede. Det var ikke saa let at sige, hvorfor han segede, som mod hvem han brugte den Almue, der gierne fulgte en mandig, tapper, aandskræftig Anfører. Hr. Steen, og den største Deel af det svenske Folk, vilde ligesaa lidt nu som tilforn styres af den danske Konge; dette havde Christian længe været, og som saadan betragtedes han i Sverrige; hos Folket overhovedet var den Galmarske Union, selv i Grindringen, saa godt som uddød i dette Land; men at man havde lidt meget og længe ved de indvortes Feider, ved Partiernes Kamp og ved den danske Konges Krigstog — dette vidste man kun alt for vel; og blev daglig mindet derom.

Endnu kom det dog til fredelige Underhandlinger; og paa et Møde i Arboga den 1ste Mai 1471 skulde atter afgjøres imellem begge Parter, hvad der i sig selv længe forud var afgjort. Vasa-Partiet, der fremfor alt ikke vilde have Sture til Herre, var vel i hvert Tilfælde det svagere; men Hr. Steen fandt det dog ikke af Velen, at sætte mere Liv og Mod i sin Almue ved en Væst tydsk Ol, som han lod uddele i Arboga. En gammel, ærlig svensk Krønikeskriver, som man ikke kan beskylde for Mangel paa fædrelandsk Sind (Olaus Petri) fortæller, hvad Gustav den Første aldrig kunde tilgive ham: „at Vønderne gave deres Røst til den, som gav Ollet.“ Nok, at Steen Sture her virkelig blev valgt til Rigsforstander; og ham var det danske Parti endnu mindre i Stand til at fortrænge, end Carl Knudsen.

Christian den Første, der i personlig Tapperhed ikke gav nogen svensk eller dansk Ridder efter, vilde endnu engang lade Sværdet stille Trætten. Han søgte vel ikke Krigen, hvor den kunde undgaaes, men han skyede den heller ikke; Tanken, at han

skulde opgive Nordens tredje Krone, var ham i det længste utaalelig; og man kan i det mindste ikke sige, at Aristokratiet i Danmark visste, at det heri vilde være ham imod. Han saae imidlertid ikke, hvormeget hans Parti var svækket, og hvor stærk den Magt var, han havde at bekæmpe, i det han vilde erobre et Rige, hvoraf han kunde indtage store Strækninger og hele Landstæder uden at ele det, saalænge det havde Vierge, uvejsomme Støve, farlige Huulveje, stærke Borge, og Dalbønder med en kraftfuld Anfører. Han vilde endnu engang opbyde alle de Kræfter, som han, med næsten udtømte Pengemidler, kunde saae til sin Raadighed. I Danmark, Norge, og selv i Holsten, blev Landehjælp og Krigsstyr udstreuet, og endelig laae i Foraaret 1471 en Flaade paa 70 Skibe, med en Hær paa 5,000 Mand — en Udrustning til Søes, som aldrig under hele Unionstiden Sverrige var i Stand til at bringe tilveie — færdig til at afgaae fra Kiøbenhavn. Først tilbød Kongen dog endnu engang fredelig Afgiørelse, skøndt han ikke kunde være uvidende om, at alle Fredsmøder i Sverrige kun vare Tidsspilde og Udsættelser, og Dagtingninger imellem begge Landes Rigsraad ikke havde andre Folger, end et nyt Pergamentsbrev med hængende Segl, som man kunde gemme i Rigsgets Brevkiste med de øvrige. — Steen Sture vidste det bedre; han vilde spare Kongen den Umage at sende danske Herrer og hanseatiske Fredmæglere til Sverrige, og lod derfor ved de sidste tilbyde Christian, at ville underhandle med ham, naar han uden alt væbnet Følge vilde indfinde sig i Stockholm. Kongen maatte vide, hvad et saadant Tilbud havde at sige. Det maatte enten besvares med et Krigstog, eller Sverrige opgives.

Det første var allerede besluttet. Kongen gik under Seil mod Guden af Junii Maaned, var den 28de Jun. i Galtmar, og kastede Anker den 10de Julius uden for Stockholm. Man

forføjte ikke det sædvanlige Middel for at vinde Tid: at tilbyde Fred eller Stillestand, og Underhandlinger; og Christian, som dog alt havde prøvet nok heraf, lod sig henholde med Forslag næsten to Maaned, hvilke Sten Sture anvendte til at reise omkring i Landet, for at opmuntre Almuen til at modstaa Kongen og negte ham Lydighed; ligesom han siden i samme Tiemed samlede Adels og Borgere i Vadstena. Kongen oppebød, med ridderlig Ordholdenhed, den 1ste Septbr. uden at begynde nogen Fiendskabskæde. Først da Ingen af det svenske Raad efter Stillestandens Vilkaar mødte paa denne Dag, og man ikke engang svarede paa hans Opfordring, lod han den største Deel af sin Hær udske, og drog først med en Afdeling op mod Upsala, hvor han stævnedes Bønderne til Ting, fremførte sine Klager mod Sture, og lod fremlægge Rigsraadets Breve, hvori det havde samtykket i Erkebiskoppens Fængsling, der var en af de første Aarsager til Opstanden, og siden altid blev anført blandt de mest betydende Klageposter imod Kongen. Dette havde vel til Følge, at nogle uplandske Herreder hylkede ham, og endelig Bønder fulgte ham til Stockholm; men gavnede i øvrigt til intet, og gav atter Sture over en Maaned til at forøge sine Rustninger. Det var en mere alvorlig Prøve, der forestod, og hvorved Kampen snart kom til sin sidste Afgjørelse.

Kongen havde udske og samlet sin hele Styrke Nord for Staden paa Brunkebjerg; der, hvor nu store Bygninger og anseelige Gader omgive et Torv paa Norrmalmen, leirede han sig, og opførte et Værn af Skandsekurve, fyldte med Sand og Stene. Sten Sture havde givet sig Tid, og forstærket sin Magt ved Krigsfolk og Bønder, som tilførtes ham ikke allene fra Dalarne og Nerike, men selv fra en Deel af Upland og Gotariget. 1,300 væbnede Mænd udsendes til ham fra Stockholm. Hans Opfordring til Kongen at indske sig, og

derpaa underhandle, naar Sture havde ladet Krigsfolket skilles ad og gaae hjem, afflog Christian med bestemte Ord. „Tidt nok,“ svarede han, „have Vi hørt, at Knegtene ville fordrive deres Herrer; nu ville Vi dog først røre Vore Hænder, før det skal skee med os.“ Overmagten var afgjort paa Steen Stures Side, og han benyttede den rigtigt til Angreb paa Kongens Stilling, som vel ved Stedet var heldig, og noget befæstet; men hvor han kunde omringes, havde den ommurede Stad og det stærke Slot i Ryggen, og kun sin Flaade til Undsætning, om Slaget tabtes. Tidligt om Morgen den 10de Octbr., rykkede Hr. Steen ud med sin Hær fra Järva, en halv Mil fra den danske Leir; selv førte han dens ene Afdeling; hans Fætter Niels Sture den anden. Kloften 11 om Formiddagen stod Hr. Steen ved Brunkeberg, og rykkede op til Angreb; men to Gange blev han slaaet tilbage. Under det andet Anfald kom 2,000 væbnede Borgere fra Stockholm ham til Hielp, under Anførsel af Knud Posse. Christian førte nu en Deel af den danske Hær, mod Stockholmerne, var selv med i den hefteste Strid, og da han stødte paa den svenske Anfører, angreb han Knud Posse i Evkamp, og saarede ham saa haardt, at han maatte bringes fra Valpladsen. Imidlertid lykkedes det de Svenske at sætte Træ-Værnet paa Brunkeberg i Brand; og Steen Sture, to Gange slagen, anfaldt tredie Gang, det af de Danske svagt besatte St. Claras Kloster paa Nordmalmen. Kongen traf sig fra den af Luer omspændt Valplads, og styrkede med al sin Magt over Sture, som tredie Gang maatte vige, og hvis Nederlag havde været uundgaaeligt, hvis ikke Niels Sture i dette Øieblik fra den østlige Side var trængt op paa Brunkeberg, og faldet Kongen i Ryggen. Hr. Steen trængte endnu engang frem; den danske Hær blev omringet, og kom efter en blodig og fortvivlet Strid i Uorden, især da Kongen, først saaret ved en Pils, der foer giennem begge

Rinder og borttog flere af hans Tænder, anden Gang ved et Skud giennem Venet, med Rod blev reddet og bragt bort fra Balpladsen. De Danske ſøgte nu at trække ſig ud af Striden. En Deel af Hæren vilde flye over en Bro, der var ſlagen over Brænneshund; men Broen brast, og 600 Mand ſkulle her være druknede. En Deel af den omringede danſke Hær ſtod endnu midt paa Brunkelberg omſtrung Rigsbanneret — Nogle ſige, det var den berømte gamle Danebrog. Denne vilde Ingen, Riddere eller Evende, lade falde i Fiendens Hænder. Saalænge Nogen endnu kunde ſlaae, ſtod Banneret opreist blandt den beſtandigt tyndere Flok; da det faldt, laae 500 Slagne omſtrung det.

23. Dette var det berømte Brunkelbergſke Slag, hvormed Chriſtian den Førſte aldeles tabte det ſvenſke Rige. Af hans Hær vare to Tusinde druknede og faldne, og deriblandt mange af Kongens beſte Mænd; 600 bleve fangne, hvoriblandt den tappre danſke Rigsmarſk Claus Ronnow, med femten andre Riddere. Med den reddede Deel af ſine Krigſfolk ſeilede Chriſtian tilbage til Danmark. Sten Stures Sejr var fuldstændig, Drenſkiernes og Baſa-Slægtenſ Kræfter vare udtømte; Nogle af Hovedmændene for Modpartiet vare faldne, Andre vare i hans Hænder. Selv Erik Carlſon Baſa forled Danmark, og hylkede Rigsforſtanden; de fire ſvenſke Slotte, Chriſtian endnu havde i ſin Magt, Elſeborg, Galmær, Borgholm og Stegeholm, maatte paa den ſædvanlige Maade efterhaanden overgive ſig ved Udhungring. Hr. Sten var nu, paa Ravnens nær, Sverriges Konge, og i 25 Aar kunde ingen Medbeiler gjøre ham Magten ſtridig. Hvorledes han brugte den og det Held, der næſten altid og overalt fulgte ham, den Dygtighed, det kloge Raadehold og de fortrinlige Gøner, hvorved han udmærkede ſig blandt Sverriges magtlyſne Store: tilhører den ſvenſke Hiſtorie at berette. — I Danmark, hvortil vi nu vende tilbage, var det dog langt fra til

Ende med den Sag, hvorum der saa længe var handlet, fre-
 vet og kæmpet. Vi møde tværtimod paa ny det samme Sær-
 syn, som dog ophører at være det, naar vi flende og nøiere
 granske Grundforholdene imellem de to Riger i den saakaldte
 Unions Tid, eller paa dens daværende Tidspunkt. Der laae
 ikke blot i Christian den Førstes lovlige Valg og Hylдинг,
 men i saa mange tidligere Pagter og Statshandling, en
 usliridig Aldkomst og Rettighed, der maatte følge, ikke saameget
 Kongens Person, som hans Herredomme og Værdighed. Saa-
 længe en saadan Rettighed ikke var ligesaa klart og endeligt
 ophævet ved en afgjørende Frastigelse og Overeenskomst, som
 den ved foregaaende Pagter var stiftet: kunde ikke let en
 Konge over Danmark og Norge enten glemme, eller bortgive
 denne Rettighed. Den var en naturlig Deel af den monar-
 kiske Politikk i Danmark, og Historien viser os, hvorledes tre
 oldenborgske Konger, af den mest ulige Charakter og Person-
 lighed, efter hinanden maatte optage det samme politiske Formaål:
 at bringe det modstræbende Sverrige ind under Unionsforholdet.
 I en anden Stilling til dette Forhold var Aristokratiet; det
 havde sit Unionsparti i begge Riger; men dette Parti var i
 Sverrige en gammel politisk Faction, en affondret Deel af
 Herrestanden, enkelte stolte og mægtige Slægter, som, efterat
 Kongestammen var udslukt, holdt sammen i den naturlige Mod-
 stræben for at hindre en anden Slægt, rigere, heldigere eller
 mere folketæke, fra at vinde Udgang til Kongethronen. I dette
 Land havde Adelsmagten meer af sin ældre nordiske Charakter
 tilbage; den var mere samlet i færre, enkelte store Slægter,
 rigere ved Grundeieendom og et større Antal afhængige Under-
 givne, besvoglede Familier eller fattige Adelige, end dette vel
 overhovedet var Tilfældet med det danske Aristokratie.⁶⁵⁾ Dette
 har vel ogsaa i det 15de Aarhundrede deelt sig i et mere kon-
 geligt, og et mere adelsindet Parti; men der var i det sidste

hverken den giærende, lidenskabelige Kraft, som hos Sverriges store Slægter i Kampen om Rigsstyrelse og Kongedømme; eller den stærke Drift og naturlige Grund til at stræbe efter den nordiske Statsforenings Besegling ved en fælles kongelig Hersker. Det danske Rigsraad kunde ikke altid modsætte sig Kongens Fordringer, at Adelsmagten skulde bidrage og medvirke til at hævede hans paastraaede Rettigheder; en Deel af dets Medlemmer vilde ogsaa neppe ugiærne have seet, om det var lykkedes ham, at vinde Sverrige tilbage, da her deels altid blev nogen Udsigt for den danske Adels til at finde Udgang til Fordeel; og deels ikke saa danske og svenske Slægter vare indbyrdes nøle forenede. Aristokratiet i Danmark gjorde heller ikke ubetydelige Opoffringer for Kongens Sag, eller for hans, ved det svenske Unionsparti om ikke vakte, dog idelig bestrækkede Bestræbelser for, paa Krigens alvorlige og kostbare Vel at vinde den svenske Krone tilbage; men det kiendte ogsaa Grændsen for sin Villighed til saadanne Opoffrelser. Christians, ved Brunkebjergsslaget afgjorte, sidste Krigstog til Stockholm havde yderligere fastsat denne Grænse. Kongens Forsøg paa endnu engang at bevæge Adelen til nye Anstrengelser, var forgjeves.

Det danske Rigsraad indtog tværtimod sin gamle Stilling i Forholdet til det svenske Raad, og umiddelbar efter et saa alvorligt Krigsoptrin som det, hvori Christian var nær ved at dele Stiebne med Riærnen af sin Krigsmagt, indtraadte et fredeligt, næsten venligt Forhold imellem begge Rigers aristokratiske Repræsentanter. Det var ligesom Krigen var fort, og Slaget holdt, allene imellem Kongen og Sten Sture. De sædvanlige Dagtingsninger begyndte paa ny, og man vendte tilbage til den hos det nationale Parti blandt den svenske Adels gjældende Synsmaade: at Unionen kun skulde bestaae i et for bestandigt sluttet Fredsforbund imellem Rigerne, uden Kongefællesskab. Det svenske Rigsraad sendte den fangne

Marß Claus Ronnow, tilbage til Danmark med Tilbud, hvis egentlige Indhold kun gik ud paa Fred imellem Landene, Opgørelse af svenske Adelsmænds personlige Brode eller Skyldfrihed, deres Forhold til Kongen og Riget, og nye Underhandlinger om en Forbindelse imellem Rigerne, hvis Grundvold og Vilkaar man, ligesom hidtil, lod staae hen i Fremtidens Uvisshed (6. Jan. 1472). Herpaa fulgte (2. Jul. 1472) virkelig et Møde, hvor som sædvanlig intet blev afgjort; Alt skulde indtil videre blive som det var, og en fuldkommen fredelig Vaabensstilstand finde Sted, indtil et nyt Møde i Calmar, berammet til næste Aar (10. Jul. 1473). Det udeblev heller ikke; man forstod i Sverrige mesterligt den Kunst, at gjøre Dagtingninger, som fra eet Aar til et andet altid udsatte Hovedsagen, for at danske og svenske Riddere kunde have Leilighed til at forlyste sig i Sommertiden ved en Sammenkomst. En saadan var ogsaa aftalt til St. Hansdag 1474, og der var bestemt, at Kong Christian og Hr. Steen begge skulde indfinde og opholde sig saa nær som mueligt ved Mødestedet, Calmar. Steen Sture kom der virkelig; men Kongen udeblev, og var langt borte paa den aftalte Tid.

24. Den 8de Januar 1474 var Christian, i Selskab med Hertug Johan af Cauenburg, mange Riddere og et Folge af 200 Heste, afreist fra Segeberg, paa et Pilgrimstog til Rom. Ved dette vilde han afkøbe sig et helligt Koste, han engang i en stor Livsfare (maaſkee under Brunkebjergslaget) havde gjort, til Tak for sin Redning at besøge det hellige Land. Saaledes sagdes det offentlig overalt i Europa; og saadan var uden Tvivl ogsaa den første Anledning til hans Romerejse. Men tillige forenede han med den gudelige Hensigt verdslige, og med Besøget hos Paven, politiske Underhandlinger i Tydskland; skøndt disse altid bleve hemmelige, og formodentlig ikke i alt deres Omfang have ført til nogen endelig Afslutning. Det er

kun enkelte, mindre betydende Begivenheder, hvorom det kunde synes, at de gav et Ekin af Bestyrkelse til Rygter og Formodninger om Christians vidtløstige Planer og hemmelige Forbund med mange udenlandske Fyrster, Kongerne i Polen og Skotland, Hertugerne af Burgund, af Pommern, Mecklenborg og flere tyske Fyrster, dels om at ydmyge Hansesæderne, dels om at give Kongen Bistand til med Magt at tvinge og erobre det oprørske Sverrige. Hvad der altid blev saa dunkelt, saa indhyllet i Uvisshed, at digtede Rygter, opfundne Anslag og løse Gissninger umueligen kunne stilles fra Muelighed eller rimelig Formodning: kan neppe tilhøre Historien; i det mindste ikke give den noget sikkert Udbytte. Vi ville ogsaa i dette Tilfælde helst holde os til de afgjort sikre Begivenheder.

Imedens Christian den Første i en Række Aar, meer eller mindre uheldigt, ved Vaabenmagt eller ved Underhandlinger søgte at komme i Besiddelse af Sverrige som Landets lovlige valgte og hylkede Konge: viser Historien os i de to andre nordiske Riger et Slags Modsætning af fredelig Stilhed og Ro, uden nogen mærkelig Yttring af vilkaarlig Magt eller Strengthed fra Kongens Side, saa lidt som af lydelig Utilfredshed, enten hos Aristokratiet, eller hos Folket. I Hertugdømmerne, eller særdeles i Holsten, finde vi derimod en Uklarhed og Spænding i Forholdet mellem Kongen og Adelen, som vel ikke fuldstændig lader sig oplyse; men som medførte oftere tilbagevendende Begivenheder og Handlinger, hvori Kongen undertiden fremtræder med mere Kraft og streng Villie, end Historien sædvanlig viser ham; i enkelte Tilfælde snarere som den, der alvorligt vilde forsvare Almuens mennekelige Rettigheder og Friheder, end som en Fyrste, der med Gunst og Føielighed vilde lempe sig efter den mægtige holstenske Adel, som havde antaget ham til Landets Herre. — Vi ville, saavidt det er mueligt, med nogenlunde Sikkerhed at forene Rildernes ad-

spredte, og undertiden usammenhængende og modsigende Efterretninger, samle de sidstnævnte, for Christian den Førstes Historie vigtige Begivenheder i en nogenlunde fuldstændig Skildring, inden vi gaae over til at fremstille det Forhold til Sverrige under Christians sidste Aar, der indtraadte efter det uheldige Slag paa Brunkebjerg 1473.

Det er ikke let at sige, hvorfor den Penge nød, der trykkede denne Konge under hans hele Regiering, ikke saa tydeligt fremtræder i offentlige Forhold i Danmark eller Norge, som i Hertugdømmerne. Det synes, som Kongen hist pantsatte mindre af Krongodset, end i Hertugdømmerne; imedens han dog jævnlig brugte deels Byffatten, deels Indtægten af Lehnene, til at give sine Skyldherrer i Lybel og i Høllsten Anvisning paa deres Renter ⁶⁵). Paa en vis Maade hører dog herhen, at Christian, hvis eneste Datter Margrethe 1468 var bleven trolovet med Kong Jakob III. af Skotland, af Pengemangel ikke var i Stand til at betale den lovede Medgift af 60,000 Rhinske Gylden. Danmark og de danske Konger havde maaltter finde sig i, at en Medgift af 30,000 Gylden, der var tilfagt Dronning Dorothea af Brandenburg, ikke blev betalt til Kong Christoffer; at den endnu 1462, sytten Aar efter Dronningens første Giftermaal, var ubetalt, og at den sandsynligen altid er bleven det ⁶⁶). Underledes var det med Skotland. Dette Rige havde i det 13de Aarhundrede, under den norske Konge Magnus Bagabæter forpligtet sig til, for Afstaaelse af de herbrudiske Der, eller Syderverne, og Den Man, der fra ældre Tider laae under den norske Krone, at betale en aarlig Skat af hundrede Mark Sterling, eller to hundrede engelske Nobler. (1266). Opfyldelsen af denne Lehnsplicht varede ikke meget længe, da Skotterne først havde faaet Verne i deres Magt. Grik af Pommern havde paa ny gjort den gieldende; og Christian den Første, der ikke gierne med sin Villie bortgav

nogen Kongerettighed, fulgte heri sin Forgængers Exempel, og fordrede den for 26 Aar ubetalte Skat. Skotterne sendte om Sommeren 1468 et anseeligt Gesandtskab, hvoriblandt to Biskopper og den skotske Rigscontsler, til Kiøbenhavn. Her blev Giftermaalet foreslaaet fra Skotlands Side ⁶⁷), og en Ægtepagt sluttet (8. Septbr.), hvori med de norske Rigsraaders Samtykke, hvilke i den Anledning vare nedkaldte, ikke allene det hele tilbagestaaende Beløb af Skatten — som udgjorde den betydelige Sum af 5,200 engelske Nobler — blev eftergivet ⁶⁸); men for den udløvede Medgift af 60,000 Gylben, efter Afdrag af 10,000 Gylben, der strax skulde udbetales, pantsattes Orkenoerne og Shetlandsøerne til Skotland. Hverken Afdraget, eller Hovedsummen blev dog nogentid betalt, uagtet der oftere førtes Klager herover fra det norske Rigsraad. Dette burde imidlertid have betænkt sig, inden det bevilgede Pantsættelsen. Det var let at forudsæe, at var denne først steet, vilde det gaae med Orkenoerne, som med Hebriderne. Norge selv havde i senere Tider hverken kunnet forsvare sit Overherredomme over disse fjernt liggende Øer, eller inddrive Betalingen af den bestilgede aarlige Skat. Vilde man have Kongebatteren gift i Skotland, og tilstaae saa høi en Medgift, da var det ikke at vente, at Christian vilde betænke sig meget paa at give Slip paa disse Øer; men hvorledes havde man i Norge allerede tabt al Diærvhed og Kraft til at forsvare sine Rettigheder, paa den Tid, da Modstand endnu kunde have haft nogen Virkning? Det gik ikke Kong Christian saa let i Hjelten, eller med hans egen Brødre. Allerede tidligere havde han maattet blande sig i disses Strid om den oldenborgske Arv. Den ældre af Brødrene, Grev Moritz, havde fra sin Ungdom været bestemt til den geistlige Stand, og ved sin Morbroders, Hertug Adolfs Omsorg, faaet en lærd Opdragelse i Rostock, Erfurt og Paris, hvor han blev Baccalaureus i den canoniske Ret. Kong

Christian udvirkede 1450, at han fik to Canonicater i Coln og i Bremen; og i Følge heraf tog den yngre Broder, Grev Geert, til hvem Kongen 1454 „af særdeles Nærlighed og Gunst“ affød sin Andeel af Landene Oldenburg og Delmenhorst, begge Grevskaber i Besiddelse; dog kun som et Lehn, det skulde staae ham og hans Arvinger aabent, at fordre tilbage. Men Moritz fik noget efter Lyst til ogsaa at regiere, traadte ud af den geistlige Stand, ægtede en Grevedatter fra Poya, og gjorde nu Paaastand, ikke blot paa sin Trediedeel, men paa det Halve af begge Lande. Han anfaldt, med Hielp af sin Svigersfader og af Bremen, 1456 sin Broder Gerhard med væbnet Haand; og denne maatte søge Hielp hos Kong Christian, der, i Forening med Hertug Adolf, mæglede imellem Brødrene. Ved en Dagtingning i Aaret 1458 blev det bestemt, at Kongen nu affød sin Trediedeel af Oldenburg og Delmenhorst til begge sine Brødre, og at disse skulde dele Grevskaberne „broderligen og venligen“ med hverandre. Denne fredelige Deling blev derimod til en ny Broderkrig. Moritz, der var utilfreds med den Deel af Landet, Gerhard vilde afgive, angreb og belejrede Delmenhorst 1463; men blev slaaet i et vældigt Slag paa Worstelsheide, af Grev Geert og Hertug Vilhelm af Brunsvig, der var kommen Gerhard til Hielp. Imidlertid tabte Moritz der ved ikke Modet; han fornyede oftere sine Angreb, indtil der omsider ved flere Fyrsters Mægling blev sluttet et Forlig imellem Brødrene, hvorefter Moritz skulde tage Delmenhorst, Gerhard Oldenburg til sit Sæde, og begge Lande, skiondt hvert under sin Herre, skulde blive i en evig Forening og aldrig gaae ud af Familiens Besiddelse. Det tør være uvist, hvorlænge denne Fred havde varet, dersom ikke Moritz var død af Pest allerede 1464. Grev Geert satte sig nu, som Formynder for sin Broders tre efterladte Børn (skiondt Moritz havde givet dem under en Andens Formynderskab) i Besiddelse af Delmenhorst, og da

Børnene døde, tog han Arvehylding i Landet, og blev Stifter af den sildigere Grevestamme, der regierede over Oldenborg og Delmenhorst indtil 1667.

Da Geert, som ikke uden Grund fik Tilnavnet den stridbare, saaledes ikke mere havde Anledning til Uenighed med den ene Broder, søgte han Striden med den anden. Det fattedes ham heller ikke her paa et Skin af Ret; men han viste sig i sin Udsærd mod Christian I., der i det mindste saa ofte og saa længe, som det vel var mueligt, yttrede sit milde og broderlige Sindelag mod Geert, ikke allene stridig og overmodig, men mere som Fiende, end som en Frænde og Broder. Kongen havde maaskee ikke altid kunnet tilfredsstille, baade sin Broder og Greven af Schauenburg, til de bestemte Terminer. Dog findes det, at ikke blot den sidste noiagtigen er bleven betalt; men ogsaa Grev Geerts Fordring for Arverettens Afstaaelse var i Novbr. Maaned 1465 bleven afdraget, paa en Fierdedeel af Summen nær, uagtet Krigsforholdene i Sverrige maatte gjøre dette endnu vanskeliggere for Kongen. Derimod seer man, at Christian I. imidlertid maa have stiftet ny Gæld til sin Broder, som endnu i Maret 1465 paatog sig at betale forskellige Summer til et Veløb af henved 10,000 Mark for Kongen ⁶⁹). Om Gælden desuden var større, og af hvad Art Geerts Fordringer i øvrigt vare, vil ikke let lade sig oplyse; men med eet fik Greven i Sinde at prøve paa, om han kunde gjøre sig selv betalt i Hertugdømmerne. Han var klog nok til at vælge en Tid, da Kongen var fraværende i Sverrige, viste sig om Foraaret 1465 med væbnet Magt i Holsten, og fordrede af Adelen, hvoraf endeel vare gaaede i Borgen for Kongens Gæld, at den skulde sørge for at tilfredsstille hans Krav. Hertil mødte han overhovedet ingen Villighed; men det manglede ikke paa endeel Adelsmænd, der toge Grevens Parti, enten fordi de selv havde Penge tilgode hos Kongen, eller fordi de overhovedet ikke vare

Kongen gunstige ⁷⁰). Kongen maatte skynde sig over til Holsten (hvor han kom efter Paaske) ⁷¹) for med det Gode eller Onde at bringe Broderen til Fornuft. Christian I. udskrev et Møde i Kiel, hvor, efter hans Dnsse, Sendebud fra Stæderne Lybek, Hamborg og Lyneborg tillige indfandt sig. Det kom her til et Forlig og Afstale om nye Betalingsterminer for Grev Geerts Tilgodehavende. Noget blev ogsaa afdraget paa Gielden. I øvrigt see vi ogsaa, at Kongen i Maanederne September til December, i hvilken Tid han var i Hertugdømmene (for det meste paa Segeberg og Gottorp) ⁷²) har laant ikke ubetydelige Summer i Hamborg og Holsten (hvor han bl. a. i Octbr. pantsatte Slottet Kiel med Alt tilsliggende til Hans Rantzow, Schacks Søn ⁷³). Paa denne Maade kom Christian I. bestandig dybere i Gield hos Kiøbmænd og Adelsmænd; og det gik hermed saa vidt, at omfider næsten alle Kiøbstæder i Slesvig og Holsten, eller Kongens Skat og Rettigheder af disse, de fleste og vigtigste Slotte, og det meste Krongods, endog saa hele Den Femern og de kongelige Districter i Frisland, vare som brugeligt Pant overgaaede i Adelsens Besiddelse. Hvilke Følger dette maatte have, saavel for Kongen, hvis Indkomster med hvert Aar forringedes, som for Almuen, der maatte føle Trykket af de adelige Pantherter, er let begribeligt. Misfornøielse med Christians Regiering udbredte sig blandt alle Stænder i Holsten; og for endnu at forøge det Ubehagelige i Kongens Forhold, reiste Grev Geert atter 1466 nye Uroligheder i Holsten, hvor han, under Enkehertuginde Margrethes Fraværelse, med Røverhaand oversaldt hendes Foged, bemægtigede sig Slottet Rendsborg og en Deel af hendes Godser, og truede med at gjøre Holsten til Skueplads for Optrin af den Art, som man over det hele øvrige Tydskland var saa vant til 'giennem det hele femtende Aarhundrede; og som Grev Geert selv i hans

uophørlige Feider med Friſerne, Bremerne og andre Naboer, var bleven fortrolig med.

25. Kong Chriſtians Udfærd under diſſe Begivenheder i Holſten, ligesom hans Forhold i de følgende Aar imod ſin Broder, maatte for en Deel forekomme os uforklarlige, derſom vi ikke paa den ene Side kiendte den ſtore Forvirring i Kongens Pengesager; paa den anden Side hans milde og godmodige Sindelag, og den naturlige Overbærelſe med en eneſte Broder, ſom han maatte være tilbøielig til. Vi maae ſnarere næſten overraſkes ved den Kraft og Riæthed, han omſider, efterat man fra flere Sider tilſtrækkeligt havde prøvet hans Taalmodighed, lagde for Dagen, ſaavel mod Grev Geert, ſom i at viſe den holſtenſke Adels, der ſaa længe havde været i Stand til at maale ſig med de danſke Konger, langt inden for de Grændſer, ſom den troede at have ſikket ſig ved Kongens Valg og Haandfæſtning. Modſat denne Chriſtians Handlemaade, og mere liig et Slags godmodig Svaghed for en nær Slægtning, der aldrig havde villet ſig ſaa ſtor Tillid værdig, var det Skridt, Kongen gjorde 1466, for, ſom han meente, endelig at tilfredſtille Grev Geert, og tillige at bringe bedre Orden i de forvirrede Forhold i Sleſvig og Holſten. Paa hvilken Fod diſſe Landes Forfatning ſtod, eller hvilken Kraft man paa denne Konges Tid kunde tillægge Conſtitutioner og Grundlove, er ikke let at ſige, naar vi bl. a. ſee det danſke Rigsraad, i Forening med Hertugdømmet Sleſvigs og Landene Holſtens og Stormarns Raad, egenmægtigt at ſlutte den nye Forening (20. Mai 1466) om Regentvalget efter Kongens Død. (S. 166.) Chriſtian bekræſtede imidlertid denne Forening, uden Pænſyn til, om den ſtemte overeens med de tidligere Statshandlinger, da han ſelv blev valgt 1460, eller ikke. Egeſaa lidt her, ſom i Kongerigerne finde vi Spor til nogen alvorlig Modſætning fra Kongens Side, naar Rigsraadet havde taget en Beſlutning. Men endnu

i samme Aar gav derimod Christian et uventet Bevilg paa, at han paa sin Side ikke heller vilde tage det strengt med tidligere givne Forpligtelser.

Den 17de Decbr. 1466 indsatte Kongen sin Broder til Forstander eller Statholder over begge Hertugdømmer, hvor han, i Kongens Fraværelse, skulde have Fuldmagt til at styre Landene, befale over Embedsmænd, Fogeder, Staldere og Soldere, indsætte og affætte dem med fuld Myndighed. Prælater, Ridderstab, Adelsmænd, Stæder og menige Almue skulde adlyde ham, ligesom Kongen selv; og Grev Geert desuden have Fuldmagt til at indløse saa mange af de pantsatte Slotte og Godser i Hertugdømmerne, som han var i Stand til, og beholde dem, indtil Kongen eller hans Arvinger, efter et Aars Opsigelse, atter vilde løse dem fra Greven.

Uden Hensyn til Grevens Person, der ikke kunde være Herrerne i Holsten behagelig, stred hans nye Embede ligesom mod den af Kongen tilstaaede Rettighed, at en indfødt Drost og Marsk, i Forening med Raadet, skulde forestaae Hertugdømmerne i Kongens Fraværelse. Grev Geert udstred næste Aar en Landdag, gjorde sin Myndighed gjældende, og fordrede adskillige af de pantsatte Slotte tilbage, som han forkyndte at ville indløse. Kunde man her have ventet sig andet, end almindelig Uvillie, Modstand, vel endog Voldsomheder? — Men kun enkelte Adelige protesterede; Nogle søiede sig; den almindelige Misfornøielse fattedes Genhed og Sammenhold; Klager til Kongen frugtede en Tid lang intet. Christian kom ikke til Holsten før i det følgende Aar (i Høsten 1468) og imidlertid havde Grev Geert ført „et selsomt Regimente,” og bragt ikke ubetydelige Pengesummer tilveie. Et Middel, hvoraf han hertil betiente sig, som en i mange Eventyr forsøgt tydt Ridder, der ogsaa forstod at omgaaes Bønder og Almuesfolk,

kan ikke bedre berettes, end efter den gamle Lybekske Krønike, der udførligt fortæller det ⁷⁴).

Greven red omkring i Landsbyen fra et Sogn til et andet, og lod Bønderne samles i Kroen. Her gav han dem saameget *øl*, de vilde drikke, og naar dette havde virket, sagde han til dem: „Kære Venner! I ere i forrige Tider blevne lidt nok og haardt beskattede; det gjør mig hiertelig ondt; thi Skatten har ikke nyttet Landet stort, og det er Adelsmændenes Skyld, der sidde paa Slottene, og have indkrævet Skatten og beholdt den største Deel deraf for sig selv, og sat det paa Plagerrente hos dem, der have forkræft min Broder Kong Christian Penge; men hans Gæld bliver altid lige stor, og Landet lige meget skyldigt. Derfor maa I betale den ene Skat efter den anden, og lige meget hjælper det. Vilde I følge mit Raad, saa skulde der nok blive en Ende derpaa. Jeg vilde, at I skulde skyldsette eder selv, hver efter sin Egne; og naar vi da havde faaet en god Sum Penge samlet, saa vilde jeg indløse alle Slottene fra de adelige Herrer, og tage dem til mig selv. Da havde de ingen Magt mere til at sætte Eder i Skat, eller gjøre Eder anden Overlast. I kunne da herefter sidde i eders gode Fred og Frihed.“ De hollstenske Bønder, der ikke vare vant til at høre saadan Tale af adelige Herrer, end lige af en Fyrste og Statholder, gik troskyldige ind paa Grevens Forslag. Een satte sig selv i ti Marks Skat, en Anden i 8 eller 6 Mark, og saa fremdeles. Pengene indsamlede Bønderne, og bragte dem til Greven; han prøvede derpaa det samme Middel hos Geistligheden, som i Begyndelsen ikke vilde laane Øre; men Grev Geert forstod ogsaa her at overtale, og det var desuden Clericiets Bønder, som skulde gjøre Sammenfud, ligesom Kronens og Adelsens. Paa denne Maade bragte Grev Geert virkelig en stor Deel Penge tilveie, hvoraf nogle maaskee tilfaldt hans Broder; for andre indløste han

det ene Slot efter det andet, i det Hele til de Adeliges store Misforneielse. Nogle af dem havde vel intet imod at komme til deres udestaaende Penge, efterat de i adskillige Aar havde truffet gode Renter af Pantegodsset. Men tillige var der ikke saa Adelsmænd i Holsten og Slesvig, hvis Stemmer eller hvis Samtykke til Valget efter Hertug Adolfs Død Christian reent ud havde kjøbt. Røde Penge havde Kongen ikke; han laante hellere af dem, hvis Stemmer han selv kjøbte; saaledes gik ogsaa disse Summer over i Pantebrevene; men herom var Grev Geert ikke uvidende. „Liggkjøbet,“ (den wiinkop) som han kaldte det, negtede han ved saadanne Leiligheder at betale, naar han vilde indløse et pantsat Slot; han vilde ikke give meer end den Sum, der virkelig var udlånt af Pantnaverens; heller ikke udløse Nogen, der var gaaet i Vorgen for Kongen. Kun Stæder, Slotte og Krongods vilde han indfri. Saaledes fik han efterhaanden Kiel, Flensborg, Haderslev, Sønderborg tilbage; ligesom han allerede havde faaet Gottorp, Segeberg, Panerau og flere Slotte.

For Kongen var en saadan Statholder ikke uden Fordeel; det kom an paa, hvad Enden vilde blive. Raabet over Grev Geerts Voldsomheder blev imidlertid tilsidst saa stærkt, at Christian (i Septbr. 1468) maatte begive sig til Hertugdømmerne, hvor han ved gode Ord og Løfter om Betaling søgte at jævne hvad han kunde. Broderen lod han blive, og var maaskee selv ikke ganske uden Frygt for ham; thi hvad kunde han ikke vente sig af den, der var dristig nok til at binde an med den hele holstenske Adels? — Denne sandt det endog nødvendigt at tænke paa overordentlige Midler til at modstaae eller skille sig af med en, Styrer, hvis hidtil ukjendte energiske Villkaarlighed oprørte Adelen lige saa meget, som den maatte vække grundet Frygt for, at Grev Geert, og maaskee ikke ganske mod Kongens Villie, havde endnu farligere Næmed. 1469 i Mai

Maaned samlede 140 holstenske Adelsmænd udenfor Kiel, og indgik her et Forbund til fælles Forsvar af yderste Kræfter imod Enhver, som vilde krænke deres Rettigheder, eller angribe denne deres Forbindelse. Et af alle Deeltagere (hvoriblandt allene 24 Rangauer) beseglet Brev blev udstedt ⁷⁵); man gik endnu videre, og vendte sig ikke allene til Lybek, som strax tiltraadte det holstenske Adelsforbund; men endog til Ditmarskerne, som i deres selvannede Fristat, længe hverken havde villet erkiende Holstens Grever, eller nogen anden Fyrste for deres Overherre, og blodigt havde afviist flere Forsøg paa at angribe deres af Naturen og af en stolt, fiækt og hærdet Folkstamme forsvarede Land. Dette lille uafhængige Folk af Marstbønder var ikke uvilligt til at slutte sig til den holstenske Adels særskilte Forbund ⁷⁶); de betragtede den som mindre farlig for deres Uafhængighed, jo mere den assøndrede sig fra Fyrsten, der allerede paa flere Maader havde villet gjøre sin Rettighed til Ditmarsken gjældende. Imidlertid fandt Adelen i Holsten det fornødent at modvirke den Mening, der let kunde opstaae, at den vilde skille sig fra Stæderne i Hertugdømmet Slesvig, eller overhovedet fra Landet og Kongen. Man finder, at de (1469, u. D.) udstedte en udtrykkelig Erklæring til Øvrigheden i Slesvig (Staatsbürg. Mag. IX. 458), og formodentlig til flere Stæder: at deres Forbund hverken gik ud paa, at skille Landene Slesvig og Holsten fra Kongen af Danmark, deres rette Herre, eller at „drive Grev Gerhard ud af Landet.“ Man havde vel gierne gjort det, om man havde haft Magten dertil; men til en aabenbar Opstand kunde det ikke komme. Hvad holdt vel den længe, og naar Breve og Forpligtelser paa begge Sider skulde gælde, ikke uden Grund mod Greven forbittrede Adels i Stranker, selv medens Kongen var langt borte i Sverrige, og her maatte anvende sin Krigsmagt og spille sine Kræfter i en langvarig og unyttig Kamp? — Var det Frygt for den

Indskydelse, Gerhard havde erhvervet sig hos Bønderne? Eller havde man maaskee tillige en hemmelig Frygt for, at Kongen, dersom det lykkedes ham at vinde Sverrige, kunde faae i Sinde at overgive Hertugdømmene som Lehn til sin Broder?

Imidlertid blev man i Danmark ikke længe uvidende om, hvad der 1469 var foregaaet i Holsten. Grev Geert selv fandt det raadeligt at reise til Danmark, ikke saameget for at forsvare sig selv, som for at besvære sig over Adelsens Modstand. Han traf ikke sin Broder; men Dronning Dorothea, som Christian altid i sin Fraværelse indsatte til Regentinde, eller i det mindste tillagde en betydelig Deel i Regjeringen ⁷⁷), begav sig om Sommeren, ledsaget af danske Rigsraader, til Kiel, hvor hun udfærdigede en Landdag. Men hverken her, paa Segeberg, eller noget andet befæstet Slot, som Greven havde i sin Magt, vilde Adelen møde. Dronningen maatte da udfærdige en Forsamling paa aaben Mark ved Segeberg, (d 22de Jul.) hvor Adelen fik god Veilighed til at forebringe alle deres Besværinger mod Greven, der selv ikke var tilstede. Man havde vidst paa en eller anden Maade at forsikre sig hans Person, og havde ladet ham blive tilbage under Forvaring ⁷⁸) paa Slottet. Her klagedes da ikke blot over, at Gerhard paa adskillige Maader, ved Svig og falske Løfter, havde faaet Slotte og Pantegodser i sin Magt, uden at betale Skulden, hvorfor de vare pantsatte, og haanligen afvisst Vedkommende, naar de frævede deres Tilgodehavende; men han havde vægret sig ved at betale Kongens Gæld, hvorfor Adelsmænd vare gaaede i Vogen, skøndt han rundt om i Landet havde oppebaaret Penge hertil; han havde derved forarmet mangen Ridder; og skilt ham ved Guds og Arvemidler; ja han havde forbudt Adelsens Bønder (Husluden) at betale Landgilde, eller gøre Hoveri til Slottene. Et saadant Tyranni vilde de ikke taale, eller længere beholde Greven i Landet. De af Dronningen

tillkaldte Sendebud fra Raadet i Lybek og Hamborg understøttede Adelsens Klagemaal; men den udrettede dog intet videre, end at Dorothea benyttede det sædvanlige Middel: at vinde Tid ved at opskyde Sagen. Hun kunde paa egen Haand ikke afgjøre saa vigtige Sager, og opfordrede Holfstenerne til at bringe deres Besværinger for Kongen selv i Kiøbenhavn. Dette skete ved tre Adelsmænd, Benedict Ahlesfeldt, Ditlev Buckwald og Henning Powis, i Septbr. Maaned 1469, efterat Christian var kommen tilbage fra Sverrige. Kongen viste sig forsigtig og eftergivende, selv mod Ditmarskerne, som han lovede Fred og Vennskab. (Volten II. 31—33). Den endelige Afgjørelse blev udsat til et Møde i Lybek, hvor Kongen, som der ogsaa skulde underhandle med Sendebud fra det svenske Raad, virkelig indfandt sig ved Mikelsdag, tilligemed Grev Geert, og en Deel Herrer af sit danske Rigsraad. Under otte Dages Underhandlinger, hvorved intet udrettedes med de Svenske, blev Kongen derimod vel forliget med Lybekkerne, til hvilke han for deres Pengesfordringer pantsatte hele Staden og Slottet Kiel for 26,085 Mark, hvorfra de tillige maatte udløse Panteherren Hans Ranzau, som Kongen endnu skyldte 6,000 Mark. Her blev ingen Tale om, at dette sked lige imod Kongens Forsikkring i Privilegierne: aldrig at pantsætte Krongods til Udlændinge. Man skulde neppe holde det for mueligt, at Kongen endog lod Borgermesterne hente fra Kiel, for i sin Nærværelse at aflægge Hylbingsed til Raadet i Lybek, hvilket derpaa ved egne Sendebud modtog Hylbing af Borgerstabet i Kiel⁷⁹); og snart ved nye Soldanordninger og paa andre Maader viste, at det for Alvor vilde være Herre over Staden. Denne forte imidlertid saa eftertrykkelige Besværinger hos Christian den Første, at Kongen snart blev nødsaget til igjen at indløse Staden fra Lybekkerne. Svorfra han fik Midlerne hertil, finder man ikke angivet; og det vilde være forgievet og unyttigt, at

forfølge enhver særskilt Forhandling og Contract om Penge-
laan eller Pantfætning, hvorved Kongen maatte hjælpe sig
igien under en uordentlig og ødelagt Finantstillstand, hvor-
om vi dog ei kunne faae nogen klar Forestilling. Med det
holstenske Ridderskab blev intet endeligen afgjort; men ved en
foreløbig Overeenskomst (8. Octbr. 1469) fastsattes, at Sa-
gen igjen skulde optages om et Aar, til hvilken Tid Kongen
lovede at komme igjen til Holsten (Jahn. S. 321). Af højere
politisk Vigtighed var det Venkabs- og Forsvars-Forbund, som
den 10de Octbr. 1469⁸⁰) sluttedes imellem Kongen, Stæ-
derne Lybek og Hamborg og Landene Slesvig og Holsten,
hvorved man paa alle Sider indgik den nøieste Forening om
gjensidig Understøttelse, Bestiirmelse og Undsætning i Krigstil-
fælde, paa tre Aar. Christian sikrede sig herved for Følgerne
af enhver een sidig Forbindelse imellem Adelen og de mægtige
Stæder, af hvilke Hamborg, i Grunden uafhængig ligesom
Lydbeck, i Navnet havde hyllet Kongen, mere som Beskytter,
end som Landsherre. Stænderne i Holsten og Slesvig for-
pligtede sig nu paa ny til at yde Kongen enhver ham tilkom-
mende Rettighed, og Forsvar mod enhver Krænkeise af samme.
En Folge af denne Forening var formodentlig det sam-
tidige Forlig, som, ved Lybeks og Hamborgs Mægling, kom i
Stand imellem Christian den Første og sytten holstenske Adels-
lige iblandt dem, der som Kongens Forlovere havde paataget
sig en Deel af hans Gield. Beløbet af denne blev af Vold-
giftsmænd nedsat til 56,500 Mark, og til Sikkerhed for dens
Betaling efter Aars Frist indrømmede Kongen Lybekkerne og
Hamborgerne Slottet og Staden Flensborg.

26. Saaledes stode Sagerne i Holsten i Begyndelsen af
1470, som det syntes, paa en tryggere Fod for Kongen, end i
de foregaaende Aar. Om hans Broder havde der i det sluttede
Forbund med Lybek og Hamborg slet ikke været Tale. Brevet

havde han ikke beseglet; hvormegen Myndighed Kongen havde ladet ham beholde, er ingensteds optegnet; men at han nu ikke længer viste ham den Tillid, som tilforn, eller troede at have mere at frygte af ham, er tydeligt nok. — Imidlertid nu Kongen i de første Maanedes af 1470, isvrigt svælsesat med svenske Sager, var i Siælland, og ved Guden af Mai modtog Tidende om Carl Knudsens Død, fik han omtrent paa samme Tid uventede Efterretninger fra Holsten. Her havde Grev Gerhard ikke allene tiltaget sig sin forrige Myndighed; men vilde paa en Maade opfatte sig til regierende Herre, krævede Hylдинг af Stænderne, og paafødd opdigtede eller urigtigt fortolkede Breve, hvorved Kongen ganske skulde have overdraget ham Landene, indtil hans Fordringer vare tilfredsstillende. Nordfriserne, de holstenske Marskbønder, og en Deel af den øvrige Almue i Holsten og Slesvig, fandt Greven strax villig til at aflægge en saakaldet „*Pan tehylding*“ til deres Hovedmand eller Statholder; Adelen vilde derimod ikke vide noget af den nye Fyrste at sige. Den holdt en Samling i Kiel, den 2den Mai, hvor der læstes Breve fra Kongen, som forbød Enhver at adlyde Grev Geert. Det var aabenbart, at denne fortolkede Kongens Breve, der kun overgav ham Landene til Styrelse, men ikke som Pantesherre, til sin egen Fordeel. Dronning Dorothea maatte atter skynde sig til Holsten, hvor hun fandt hele Landet i en saadan Bevægelse, at hun kunde see, det var Grev Geerts Mening, „selv at blive i Landet, og at drive Kongen ud;“ og hun maatte altsaa opfordre denne til at komme det snarest mueligt, „om han ellers vilde beholde Holsten“⁸¹). Christian tovede heller ikke længe. Ved St. Hans Dags Tid var han i Holsten, lod sin Broder indkalde for sig paa Segeberg, og krævede Regnskab af ham i Adelsens Overværelse for hans Dyforsel; hvad han meente med at lade sig hylde i Landet, og med at lukke Slottene for Dronningen, som endog havde maattet

tage Matteløse i Landsbyer hos Bønderne? — Greven var her dristig nok til at svare: han havde efter Fødselen samme Ret til Landet, som Kongen; nu vilde han beholde det for sig og sine Sønner, saalænge til man havde glængjeldt ham Alt hvad han havde kostet paa at indløse Slottene, og tilfredsstillet ham i anden Maade. Medens Sagen stod i Veraad, undveg Greven om Natten, red til Rendsborg og andre Slotte, som han havde i sin Magt, og tog Fed af sine Hovedsmænd, at de vilde negte Kongen Indgang. Christian greb da endelig til alvorlig Strengthed, bød Adelen at væbne sig, udbød Borgere og Bønder, søgte Hjelp hos Lybek og Hamborg, ja selv hos Hertug Henrik af Mecklenborg, og lavede sig til at ville tage Slottet Rendsborg med Magt; imedens han lod udgaa Breve til Stæderne i Holsten, hvori han forkyndte, at Grev Gerhard ikke mere var hans Statholder (Houetman)⁸²). Da Greven nu mærkede, at det blev til Alvor, kom han til Rendsborg, „stolende paa sin Broders Fromhed,“ bød sig til at overgive Slottet, og at antage Lybeks og Hamborgs Mægling. Dog gjorde han Vanskeligheder nok, og der dagtingedes længe, inden et Møde blev aftalt i Hamborg, hvor begge Parter vilde underkaste sig en Voldgiftsfiendelse, som skulde ende den langvarige Trætte.

Kong Christian begav sig, efter Rendsborgs Overgivelse, til Segeberg, hvorhen Gerhard fulgte ham frivillig, og uden at tage Feide⁸³), i letfindig og overmodig Tillid til, at han saa tidt havde kunnet føre sin Broder bag Lyset, og løbe af med hans gode Hjerte. „Men der er et gammelt Ordsprog — siger den plattyske Kronikeforfatter — „Jugen Ræv er saa listig, han kan jo dog blive fangen. Saa gik det med Grev Geert; han løb selv i Garnet, og var fangen, inden han vidste af det.“ Han havde forregnet sig, da han ogsaa denne Gang stolede paa sin Broders længe misbrugte Godmodighed og

Eftergivenhed, hvilken han saa tidt havde prøvet, at den endog var bleven til et Mundheld hos Greven. *) Saa snart Kongen havde ham paa Slottet, lod han sit samlede Raad, af danske og hollandske Biskopper og Adelsmænd træde i Underhandling med sin Broder, [*in eyneme anderen zale*] og fordre Regnskab for de af Landet oppebaarne Penge, og hvortil de vare anvendte; samt at Grev Geert strax skulde overgive Kongen hans Lande, Slotte og Stæder i saa god Tro og Love, som han havde modtaget dem. „Kost, Tæring, Mæle og Umage“ vilde Kongen erstatte ham, og betale hvad han efter Regnskab blev ham skyldig; og vilde Kongen her ei lade det komme an paa 10,000 Mark eller mere, udenfor Regnskabet [*bouen alle rekenschap*]. Raadet vilde nødig tage imod dette Hverv; og kunde længe ikke komme til Endelighed dermed. Fire Gange gik de saaledes ind til Greven, og gjorde ham fjerde Gang de mest bevægelige Forestillinger om den broderlige Trofæ og Kiærlighed, han var Kongen skyldig, med hvem han havde ligget under eet Moderhierte **) og besvor ham, at han for Guds og Jomfru Mariæ Skyld vilde føie sig efter Kongens Fordring, og overgive Landene, for at undgaae disses Fordærvelse og blodige Optrin. Femte Gang endelig kom Kongen selv med, gjentog den samme Fordring, og „formanede Greven først med mange sagtnodige og kiærlige Ord,“ hvormed Kongen dog intet udrettede. Grev Geert vilde endnu snoe sig derafra paa sin vanlige Maade; ***) men da kogte Blodet op i Harme hos Kong Christian; han greb, som der fortælles, selv sin Broder fat ved Halsen, raabte: „Giv Dig strax til Fange!“ og lod ham

*) „*Wowol Grave Ghert lange tydt ein sunderlich sprickwort plach to süren van sines Broders fromicheit.*“ Reimer Koch. (i. *Kalds staatsbürgerl. Magaz.* VII. S. 119.)

**) „*Antosehnde dat se yo vnder eneme moderliken herten gelegen hadden.*“ (Dipl. af 16. Jul. 1470, udslett af Kongens Raad, med udførlig Beretning om hele Forhandlingen.)

***) „*Begunde to vzwswantzen na siner olden wise.*“ (Reimer Koch.)

satte i en fast Steenslue paa Slettet, hvor han forordnede otte holstenske Adelsge til at tage Værd paa hans Person. Ikke desmindre gav Kongen den Forsikkring, at han uagtet Grevens Bagring, godvillig at overgive Landene, selv vilde lade ham stee Ret, og betale Alt hvad han efter rigtigt Regnskab blev ham skyldig. Dette skeete omtrent den 16de Juli 1470. Det hedder sig, at Greven sad et Par Uger i Fængsel, inden han vilde beqvemme sig til Forlig; men uden Tvivl har hans Indspærring varet længere ⁸⁴). Hans Orseidebrev er først dateret St. Mathæi Ap. Dag d. 21. Septbr. — For at slippe løs maatte han strax opgive Gottorp, Flensborg, Sønderborg og hvilke andre Slotte, han endnu havde i sin Magt; han maatte frasiage sig ethvert Krav paa Slesvig og Holsten, love sit Regnskab aflagt til den 8de Septbr., og at tilbagegive alle Gældsbreve af Kongen, som han endnu havde i sine Hænder, imod at faae sit Tilgodehavende udbetalt. Videre maatte han, under en Pengebød af et tusinde Mark Guld, forpligte sig til, aldrig at tage nogen Hævn for sin Fængsling; at være Kongen til Bistand imod hans Fiender; i sine Arvelande at holde fri og sikker Alfarvei for fredelige Rejsfærende, m. m. Alle disse Forpligtelser vare hos Grev Geert ikke overflødige; hans Broder maa dog endnu ikke have kendt ham, dersom Kongen virkelig troede, at han vilde holde dem.

Allerede med Slottenes Overgivelse gif det ikke overalt saa let. Hovedsmændene, der havde maattet sværge Greven, vidste i nogen Tid ikke ret, hvem de vilde troe. August og September gif hen, inden Christian havde Slesvig, Gottorp, Flensborg og Sønderborg i sin Magt. Som det synes, blev Greven ligesaa længe holdt i Fængsel; omsider, d. 21de Septbr. udstedte Gerhard et almindeligt Døttrebrev for Betalingen af Alt hvad han endnu havde tilgode hos Kongen; og samme Dag en Erklæring for sig og sine Sønner, Gerhard og Adolf,

at de vare forligte med Kongen, og havde intet meer at fordrø. Men endnu var det ikke forbi med Virkningen af Grevens Etatholderkab i Pølsen, skøndt han selv maatte drage hjem til Oldenburg. Kongen fandt det nødvendigt, overalt paa ny at lade sig hylde. Ingen i Slesvig eller Pølsen modsatte sig, uden de stridbare Eiderfriser, og Bønderne i Krumpe- og Wilster-Marsk. Her, som det synes, havde Grevens fagre Ord, hans ophidsende Taler mod Ridderkab, Adels, Fegeder og Panthavere, virket mest. Da Bønderne indkaldtes til Tjebo for at aflægge Hyltingseden, negtede de reent ud at sværge anden Trofalsed, end den, de havde aflagt til Grev Geert; han var nu deres Herre, og for ham vilde de vove Liv og Blod. Christian viste og her sin sædvanlige Mildhed, gav Bønderne gode Ord, og bød dem gaae hjem i Fred og betænke sig. Hovedmændene for Oprøret fandt det siden raadeligst, at undvige af Landet; og da Bønderne, som vel havde seet, at Kongen kun havde faa Krigsfolk hos sig i Tjebo, mærkede, at der kom Hjælp fra Stæderne; da 400 Lybekke Skytter rykkede mod Marsken, og tusende Mand Fodfolk kom til Ekib fra Hamborg, og begyndte at røve og brænde ved Elbbredden, ilede Bønderne med at underkaste sig. De maatte ved Ed forpligte sig til, aldrig at optage de flygtede, fredløse Hovedmænd for Opstanden, eller Nogen af Kongens Fiender i Landet. Christian straffede, ved at paalægge Bønderne Krigsskat, og ved at ophæve deres særegne Retsforfatning, hvorefter enhver Menighed i disse Marsklande havde sit eget Virketing og andre gieldende Retsvedtægter, end det øvrige Pølsen⁸⁵). Nogle Bønder, og enkelte Adelige, som han ved denne Leilighed havde ladet sætte i Taarnet, gav han nu fri, og viste sig atter venlig mod enhver." Dog gik det den forsynede Almue her, som det pleier at gaae; den havde givet sine Lørepeng; men dette var glemt saa hastigt, som Bønderne vare betalte.

Derimod kunde de ikke glemme Grev Geert, som pleiede at give dem gode Ord, og at gaae med dem til Krees; men Adels herrerne, som foragtede dem, og pressede Penge af dem, kunde aldrig vinde Afhold hos Marskbønderne.

Greven sølte i sit vilde og ubændige Sind en dyb Sørme over at det daarlige Anslag, at ville opkaste sig til Herre over en Deel af sin Broders Lande, var mislykket, saasnart Kongen havde indseet, at Mildhed maatte vige for Strengthed, og at der maatte gøres Alvor af at betale Broderen, hvad denne, i det mindste efter Gieldsbreve, lovligen kunde fordrø. I sin ukloge Forbittrelse, vilde han nu i sine oldenburgske Lande trodse, ikke allene Kongen og Hansestæderne, men den afmægtige Keiser Frederiks Forordninger mod Fyrsternes, Prælaternes, Riddernes, de frie Stæders, de enkelte Ridders Indbyrdes Fejder, og det hele vilde Røverbæsen og Selvræddighedens Voldsherredømme, som i det femtende Aarhundrede forstyrrede alle Statsforhold i det tyske Rige. Grev Geert lod røve og plyndre paa Veiene i sit Land, og lagde sig i Ufred med sine Naboer i Ostfrisland og i Stiftet Bremen; byggede Slot og Skanser, for at spærre Weserflodens Munding; indbød Fribyttere og Sørovere til her at søge en Frihavn, hvorfra de kunde plyndre paa de danske, norske og holstenske Kyster, og overfalde Lybeks og Hamborgs Handelsflåde i Søen. I Holsten havde han endnu et Parti, og hemmelige Forbindelser. Da nu Tidender om Christian den Førstes Uheld i Sverrige om Efteraaret 1471 udbredte sig i Nordtyskland, vaagnede atter i Holsten den nylig dæmpede Misnøie og Urolighed, formodentlig næret ved den oldenburgske Greves Tilskyndelser. Imidlertid rørte han sig ikke, før man om Foraaret 1472 indbød ham til at komme tilbage; og saasnart han viste sig med sine Skibe i Gideren, slog en Deel af Nordfriserne i Stapelholm og paa Den Nordstrand sig til hans Banner; den nye Kiøbstad Husum, der 1470

havde faaet sine første Privilegier, hylkede Gerhard; i Kremppe og Wilsen-Marst begyndte Bønderne at bevæge sig; dog vare Mange ogsaa imod Greven, og hans Tog var saameget mere blindt forvovent, som han nu ikke havde et eneste Slot inde. Alt en eller anden enkelt Adelsmand (Claus Rixtorp, f. Ex., der havde Godser paa Als og i Sundewitt) slog sig til Greven og Bønderne, hjalp Geert ikke meget; over Eideren vovede han sig heller ikke; og i Begyndelsen af September kom Kong Christian selv til Holsten ⁸⁶). I Stedet for her at opbyde Adelen, hvis Vistand under alle disse Bevægelser og Fejder med sin Broder Kongen sielden synes at have søgt eller modtaget, henvendte han sig atter, i Følge de sluttede Forbund, om Hjælp til Lybek, Hamborg og Mecklenborg. Med henimod 2,000 Mand, hvoriblandt 500 Bueskytter og ligesaa mange Ryttere, drog Kongen selv mod de oprørske Friser. En eneste Træfning i Nærheden af Husum (i September Maaned) endte den hele Fejde. Oprørernes sammenløbne Hob splittedes; Hovedmændene flygtede, og en af dem blev siden ihjelslaaet af Dilmarsterne. Geert selv var allerede ved Nattetid rømt over Eideren med et Følge af sex Personer *); ukiendt sneg han sig giennem Holsten til Lauenborg, og herfra til Lüneborg, hvor hans ældste Son mødte ham med Heste.

Dette var den uridderlige Udgang, det tog i Holsten med den eventyrlige oldenborgske Greve, som en forblundet Almue paa ny vilde betroe sig til; og denne Gang vare Følgerne mere alvorlige. Af de fangne Oprørere bleve nogle henrettede; de bortrømte, deriblandt endogsaa enkelte Adelige, dømedes fredløse; deres Gods blev inddraget. Dette var lige efter Landets Love; og man var i Danmark kun alt for meget vant dertil under tidligere Regjeringer; helst i det forvirrede 14de Aarhundrede,

⁸⁶) „Aerst Grave Gehrt wolde idt nicht auffören, und makede sich Süßsöwende darvan in der Nacht.“ (Meiner Keds Krøn.)

da en Konge, der maatte reise sin Throne af Gruset, og saue Landet sammen i Smaastykker, hverken kunde fare lempeligt med Adel eller Bønder. — Kong Christian, som i sin første Hede, havde lovet Hamborgerne, der havde Handelsnid imod den fremdvorende Flette Husum, at der ikke skulde blive Steen paa Steen i Byen, var dog langt fra at have Hierte til at opfylde et saadant Løfte. Penge kunde Kongen derimod altid bruge; Husum maatte betale 30,000 Mark i Straf, foruden anden Skade; og da formodentlig en Deel af Iudbyggerne havde været blandt Oprørerne, eller ikke kunde udrede deres Deel af Brandskatten, fandtes der hele Rader af Huse i Byen, som bleve Kongens Eiendom, og siden kom i Adelsmænds og Andres Hænder, hvem Kongen skienkede, solgte eller pantsatte dem til ⁸⁷).

27. Saaledes endtes Begivenheder, som baade i sig selv og i deres nærmeste Følger kaste et mærkeligt, hidtil ikke altid erkendt eller noksom fremhævet Lys, saavel over Christians Regjering, som over hans Charakter. Den sidste fremtræder med sine fordeelagtige Sider, Mildhed, Venlighed, broderlig Hengivenhed, Doerbærelse og lange udholdende godtroende Tillid, i Forening med en opblussende Raskhed og øiebliklig stærkere Mandskraft, naar Langmodigheds yderste Maal var udtømt, og Bredden gav Villien en højere indvortes Styrke. Dertil kom den usorfærdede Rækhed, og det personlige krigeriske Mod, som laae i denne ridderlige Fyrstes Natur, som han ved enhver Leilighed lagde for Dagen i de svenske Felttog, og som drev ham til, heller ikke her, skiondt ved en mere sørgelig, end glimrende Anledning, selv at gaae i Spidsen af den Hær, hvormed han maatte dæmpe en forledet og vildført Almues Opstand. Men ved Siden af disse personlig udmærkende, for en stor Deel fordeelagtige Egenskaber, fremtræder tillige, her i det Mindre, som i det Større under Begivenhederne i

Sverrige, det samme Characterbillede af Nordens første Oldenborgske Konge. Uagtet Kong Christian uden Tvivl var en langt mere selvvirkende Regent, og mere umiddelbart deeltog i mange af de betydeligste Handlinger og vigtigere Foretagender under hans Styrelse, end man undertiden tænker sig det, fordi Kilderne til hans Historie ere for fattige, i Forhold til dens Vigtighed, og Kongens personlige Betydning: manglede han dog baade det hurtige, skarpe og giennemtrængende Blik, den energiske Villieskraft, og det Talent til, baade selv og ved Andre, at gribe de mægtige Handlingers rette, historiske Dieblit, som ere Egenskaber, den store og statskegle Første, eller den ved Regentens Side styrende Statsmand, ei kunne undvære.

I de hollandske Begivenheder røber sig derimod tillige paa flere Maader den besynderlige Forvirring og Uorden i Pengesager, som trykkede Christian den Første under hans hele Regiering, og gav Anledning til, at han ved mange Leiligheder, ubekymret om Følgerne, benyttede ethvert Middel til at udrede sig af den Trang og Forlegenhed, hvort et tomt Skatkammer alt for ofte satte ham. Hertil medvirkede maaskee for en Deel en, som det synes hos denne Konge naturlig Svømodighed, Gæmildhed og Egegyldighed i stadig Omsorg for Statshuusholdningen; men Hovedaarsagen laae uden Tvivl i de alt for hyppige Krigsrustninger til Søes og til Lands, som Christians gientagne Forsøg paa, ved Vaabenmagt at vinde og at forsvare den svenske Krone, gjorde nødvendige. Til alle Tider har Krigen, og al overordentlig Rustning og krigerisk Anstregelse i en Stat, fordret usædvanlige Hielpeskilder for Skatkammeret. I Danmark maatte Christian den Første i saadanne Tilfælde nøies med at udskrive den Landhielp, eller Krigsskat af Almuen og Stæderne, som han heller ikke for sielden tyede til. Adel og Geistlighed gif vel heller ikke fri ved saadan

Leilighed; men han vidste, at begge vilde og maatte faaans. Hans Gavnildhed mod Kirker og Klostre var vist ikke at lig-
 nes med Drenning Margrethes; dertil havde Christian for
 mange andre Aflob for sine Pengemidler, hvori han oftest kom
 til fort. Dog var Forholdet imellem den geistlige Stand og
 Kongen altid venligt. Heller ikke synes noget betydende Spor
 til Misnoie at have vist sig hos den danske Adels under denne
 Konges Styrelse. Allerede havde den — især enkelte fornemme,
 rige eller anseete Slægter, — faaet Hævd paa, ved Forlehnin-
 gen af Kronens Slotte og Godser, at trække en rigelig og
 temmelig sikker Deel af disses Indkomster til sig. Hvad der
 blev tilovers for Kronen, gik med til Kongens sædvanlige Hof
 og Huusholdning; maaskee noget meer, end ellers, under Chris-
 tian I., der yndede en for Nordens Monark sømmelig Hofpragt,
 som overhovedet, især i den store Mængde tærende Hoffolk, Be-
 stiente og Følge, hørte til Tidens almindelige Stik. I de
 danske Kongers eget Skatkammer flød desuden fra Arilds Tid,
 Dresunds Stromtold, for det meste i rede Guldmynt; stundom
 i Salt, og andre Varer, som behøvedes til Hoffets Huushold.
 Af disse Kilder blev vel i ældre Tider ordentligviis intet anvendt
 til Sø- eller Landrustninger. Hvad hertil fattedes, naar Land-
 hjælp og Byskatten var medgaaet, maatte tilveiebringes ved
 Laan og Pantesætninger. Det viser sig i øvrigt tydeligt nok i
 Kilderne til Landenes indvortes Historie, at Kongen fandt
 lettest Udgang til Pengelaan, deels i Lybek og Hamborg, deels
 hos Adelen i Pommern, hvor Formuen uden Tvivl var større,
 end i Danmark. Man finder desuden idelig, og næsten hvert Aar,
 Spor til, at Christian den Første, med liden Omsorg for Frem-
 tidens Trang og Fornødenhed, forud optog Indtægterne af
 Kronens Lehn, af Stædernes Afgifter, Told og Sagefald.
 Dette skeete, deels ved de sædvanlige Pengelaan og Pantefor-
 skrivninger til Landets Adels; deels ved Gieldsbreve til Enkelte

af Lybeks og Hamborgs rige Borgere, eller til Raad og Overighed i disse Fristæder. Det blev heller ikke ved Byer og Slotte i Holsten og Slesvig, hvoraf de fleste vare pantsatte, da Grev Geert i Slutningen af 1466 blev Statholder; men selv i Danmark, navnlig i Jylland, maatte snart Indtægten af Lehnene og Sold af Stæderne, snart Landhielpen, vandre til Lybek, enten som Rente, eller i Afdrag paa en og anden Steldspost ⁸⁸). Heller ikke Dronning Dorothea gif fri eller undslog sig for at hielp Kongen ved Baan og Anviisninger paa sine Lehn og Indtægter, naar andre Udveje ikke fandtes ⁸⁹).

Vi have seet, (S. 193) at imedens der var aftalt et nyt Calmar Møde om de svenske Sager (til St. Hansdag 1474), umiddelbart efter de urolige Begivenheder i Holsten, der foregik om Efteraaret 1473, har Christian I. taget den Beslutning, hvis egentlige nærmeste Anledning ingen Kronike beretter, og hvis Udførelse maatte medtage Kongens Skatkammer meer end et Felttog. Christian den Førstes Romerreise, hvorved han, som det sagdes, vilde løse sig fra det giorte Løfte, at drage til den hellige Grav, har uden al Tvivl desuden havt meer end eet Statsstemed — om end ikke alle de hemmelige Formaal, vi tilforn have omtalt som udsprede Rygter. I det Hele har denne Reise en Charakter, der i mange Dele svarede til Kongens ridderlige Sind.

Kong Christian var Elsker af udvortes Glans og fyrstelig Pragt, ligesom han var det af nærmere Forbindelser med udenrigske Fyrster og Herrer. I begge Egenskaber kan man blandt andet søge Oprindelsen til at han har tænkt paa, efter flere andre europæiske Fyrsters Monster, at stifte et Slags Ordensbroderskab, hvis Indretning vel ikke ganske noie kiendes, og hvorom man derfor ikke veed, om det har havt egne Vedtægter, eller bestaaet i meer, end et vist Slags Guldklæde, til at bære om Halsen, som Kongen selv brugte, og skienkede bort som Hæderstegn og Vidnesbyrd om sin Algtelse.

og Yndest, til udenlandske Riddere og Fyrster ⁹⁰⁾ (s. Er til Markgreven af Mantua, i et Brev fra Gottorp, af 1. Dec 1462); men "hvormed han ogsaa pleiede at pryde sine Riddere og adellige Herrer" (*militēs ac nobiles & generosos nostros*), skiondt han synes heller ikke at have udelukke Fremmede af Borgerstand. At denne Række har været forbundet med et Slags Ordens-tegn (Maria med Kristusbarnet i en Straaleglans) og maa-skee tildeels været sammensat af Elefanter, hvorved Christian den Førstes Broderskab eller Vreskække gav Anledning til den over to hundrede Aar sildigere fornyede Elefant-Orden: har endeel Sandsynlighed. Hans Søn, Kong Hans, gav en saadan Række til fremmede Herrer's Sendebud, og ligeledes Christian den Anden (1518). Kong Hans selv er afbildet med denne Række paa sin Gravsteen; af sildigere Konger har Frederik den Anden den selv, og bortskienkede sædvanligt dannede Guldkæder, hvori Elefanten hang.

Den fyrstelige Pilegrimsfærd, som Christian den Første foretog paa en Tid, da de svenske Sager kunde gøre hans Nærværelse i sine Riger meget nødvendig, og hans personlige Udeblivelse fra Modet 1474 var meget velkommen for Steen Sture, blev ogsaa i sig selv mere til et prægtigt Riddertog, der først efter en Maanedes Forløb (d. 8de Febr.) naaede Rothenburg ved Sauber. Her, hvor Kongen, venligt og med Herlighed modtaget af Keiser Frederik og Erkehertug Maximilian, tilbragte otte Dage, opnaaede han det, som uden Tvivl var et Hovedformaal for hans Besøg hos Keiseren: Forlehnningen med hele Holsten, Ditmarsken iberegnet, under Navn af Hertugdømme. — Toget gik herfra til Erkehertug Sigismund i Innsbruck, (24de Febr.) og siden giennem det Venezianske til Brescia (11. Marts), hvor Republikken lod Kongen modtage med stor Pragt, og til Hertug Galeazzo Sforza i Mailand (13. Marts). Her var Kongens Pengesorraad udtømt, og et betydeligt Laan

(hedder det i en gammel lybekk Kronike) eller, som Andre berette, en Foræring af 4,000 Ducater, maatte hjælpe ham videre frem til hans Svoger, Markgreven Ludvig af Mantua⁹¹), hvorfra han fortsatte Reisen over Bologna og Siena, og endelig, indhentet i Aquapendente af to Cardinaler, i den stille Uge (d. 6te April) holdt sit Indtog i Rom giennem Porta del Popolo, hvor Cardinalernes hele Collegium oppebiede ham. Sixtus den Fjerde modtog med ikke mindre Tilfredshed, end udvortes Pomp og Præd, Nordens Konge som Pilegrim, og i ham den sidste Monark, der i et saadant Værende har besøgt den catholske Kirkes Hovedstad. Gierne fritog han Christian for det afslagne Løfte, at drage til den hellige Grav; og har Paven som Rygtet sagde, ikke kunnet afholde sig fra en utidig Spot med Kongen for hans Ukyndighed i det latinske Sprog, saa vedligeholdte dog baade den geistlige og verdslige Tyrste i det Udvortes en høj Grad af gjensidig Opmærksomhed; fra Kongens Side ydmyg Hengivenhed, fra Pavens saamegen Følelighed og Gunst, som der var Anledning til at vise saa fælden en Gæst. Begge yndede Foræringer, mere af symbolsk Betydning, end af Værdi. Kirkens Overhoved skienkede Nordens Konge Helgenlevninger, og den viede gyldne Rose, et Hæders- og Altelserstegn, som Paverne paa den Tid pleiede at give til Tyrster; hvilket Christian giengjældte med en Gave af Sild, Klipfisk og Hermelin. I øvrigt seer man, at han ikke heller sparede paa Guldet, hvor Reliquier og andre Helligdomme og Skatte forevises ham i Rom⁹²).

Her opholdt Christian sig i 21 Dage (til d. 27. April); og hans kostbare Ophold blev heller ikke frugtløst. Tilladelsen, som Paven Martin V. ved en Bulla af 26de Mai 1418 havde givet Erik af Pommern til Oprettelsen af et Universitet i et af Kongens Riger, blev aldrig benyttet. Nu opnaaede Christian den Første en fornyet Tilladelse til at stifte en saadan

Høiskole i Kiøbenhavn, med alle de Rettigheder, som noget andet Universitet var tilstaaet, eller vilde blive tillagt af Paverne. Bøstet herom opfyldte Sixtus IV. ved en Bulle af 19de Juni 1475, udstedt til Erkebiskop Johan Brostorp i Lund, hvoraf Folgen blev, at Kiøbenhavns Universitet omsider indviedes den 1. Jun. 1479. — I dets Aarbøger, ved dets Minderfester, kommer Stifterens Navn nu neppe meer ihu; Høiskolen forsomtes af hans nærmeste Efterfølgere; under Religionsstriden gik den næsten til Grunde, og maatte fornyes under Christian den Førstes lutheriske Sønneson. Denne Konges Navn, og Mindet om hans Romertog, vil Historien dog ogsaa knytte til den Stiftelse, som Danmark skylder højere Videnskabeligheds tidligste indenlandske Sæd og Dyrkert, og dens vedvarende Pleie i henved fire hundrede Aar. Christian levede for kort, havde for mange andre politiske Formaal og Vanskeligheder at overvinde, og var formeget fremmed i Kundskab og Videnskabs Kredse, til at han kunde have virket noget alvorligt for det danske Universitet. At han med Kongesind agtede Lærdom, og satte Pris paa den højere Kundskab og Oplysning, som ikke var bleven ham selv til Deel — lagde han i det mindste i Bologna med uforstilt Bæstedenhed for Dagen ⁹³).

Endnu nærmere, end Universitetet, laae hans Politik en anden ikke uvigtig geistlig Rettighed, som han opnaaede af Paven (22. April 1474); den, at besætte 15 af de øverste Pladser (Provstens og Erkedegne) i en Deel af de danske og svenske Domcapitler; under Vilkaaret, at den af Kongen Udnævnte inden fire Maaneder skulde erhverve pavelig Bekræftelse. Uden Tvivl har Christian søgt at opnaae mere af den romerske Curie; men i Mangel af Bispestolenes Besættelse ved Kongens Udnævnelse — en Rettighed, som Sixtus IV. ikke let vilde bortgive — var det altid af Betydning, at 9 af de fornemste Prælater i Danmark og 6 i Sverrige maatte skyldes Kongen derved

Værdighed. — Heller ikke glemte Christian i Rom det af ham stiftede Broderskab, som allerede Pius II. havde bekræftet, (1462) og som Sixtus IV. nu, efter Kongens Ønske, begavede med nye Rettigheder ⁹⁴). Af denne Paves Bulle (udstedt den 20de April 1474) erfares ogsaa, at Antallet paa dette Ordensselskab var fastsat til 50 Medlemmer, hvilke forpligtedes til, ved deres Død at indsende den modtagne Guldkiæde, deres Vaabenkiold med Navnet, og fem rhinske Gylde til den Hellige Trefoldigheds Capel ved Roskilde Domkirke. Saameget nærmere bringer dette os andre Landes og nyere Tiders Ridderordener, og disses Love. — Man har ofte nok gientaget, at Christian den Førstes Broderskab eller „Selskab,” som man ogsaa kaldte det, ikke var en saadan Orden; det manglede dog kun en noget mere bestemt Udvikling, for at blive det; og i det Kongen, som man seer, hævede Enhver, Fyrste eller Borger, Adelsmand eller lærd Geistlig, som han vilde udmærke og hædre ved at skænke ham sin Kiæde, til eet og samme Trin, og lige med sig selv, i Broderskabet, gav han dette en ædlere Charakter, end alle til blot Hofprunk udartede nyere Ordener; uden at han dog bekræftede det ved noget særegent kongeligt Stiftelsesbrev eller egne Vedtægter. — Denne Konges nærmeste Efterfølgere deelte ikke hans Smag for Fyrstevæts ydre Glans, og for et Slags ridderlig Tilboelighed og Tænkemaade, der synes at have tilhørt Christian. Hans Søn, Kong Hans, holdt imidlertid endnu sin Faders Ordensselskab i Hævd, og uddeelte dets Grebtegn baade i Landet og udenlands ⁹⁵), men formodentlig (ligesom Christian II.) kun sjelden, og uden at dets Tilværelse ved Statuter og Diplomer blev holdt i friskere Minde. Dets Forbindelse med Capitlet i Roskilde og den Altertjeneste, Christian I. der indstiftede, tabte sig under de snart vaagnende kirkelige Bevægelser og politiske Rystelser i den danske Stat. Kun det eiendommelige osterlandske Symbol, som Christian

bragte ind i sit Broderskabs Ordensklæde, bortdøde dog ikke under den sielbnere Brug. Herved et Aarhundrede efter Stifterens Død, saae man hans Sonnesøns Søn paa ny at optage det.

Kong Christians Tilbagetog fra Rom, over Siena, Florenz, Bologna og Mantua; siden over Comer-See'n og gennem Tyrol og Svaben, blev en Gientagelse af Udreisen, en Række af Besøg ved italienske og tyske Fyrstehoffer, med dertil hørende Indtog, Fester, Ridderspill og andre Føitideligheder, hvormed man allevegne, hvor han nogle Dage opholdt sig, hædrede og hylde den udmærkede Gæst. Selv fandt han Behag i at modtages paa denne Maade; hans Personlighed var heller ikke uden Indflydelse paa den Opmærksomhed, der vistest ham; den oldenborgske Grevesen var af Naturen skiftet til at vise sig for Verden som en stor og mægtig Monark, og til at holde over sin Værdighed, uden derved at bortgive noget af den Gave til at vinde personlig Velvillie og Afhold, som Christian den Første besad. — Den 3die Junius naaede han Keiserhoffet, paa den Tid i Augsburg, hvor Frederik III. lige venligt modtog ham, omgivet af endeel Rigsfyrster, med hvem den nordiske Konge forenede sig i Bestræbelsen for at bilægge de opstaaede Stridigheder imellem det tyske Riges Overhoved og den mægtige, ærgjerrige Hertug Carl af Bургund, som Keiseren havde gjort sig til Uven, ved at stusse hans Forventning om Kongeværdigheden. For nogle Aar siden var det lykkedes Carl, at bringe hele Stiftet Euttich under sit Herredømme; nu havde han blandet sig i en udbrudt Strid imellem det Colnske Capitel og en nyvalgt Erkebisp af Hertugens Frændskab; man kunde befrygte, at det vilde gaae med dette Bispedømme, som med Euttich. Keiser Frederik, selv udgytig til Alt, saae gierne, om Andre vilde gjøre noget i hans Sted; og Christian den Første, som blev en heel Maaned i

Mugsborg, skikkede herfra et eget Sendebud, med fredsmæglende Tilbud, til Hertug Carl; imedens Keiseren satte Churfyrsten Albert af Brandenburg til Anfører for den Rigs-hær, der ved alvorligere Midler skulde søge at vise en farlig, paa sin Magt, sin Lykke og sin Krigslyndighed trodsende Nabofyrste indensfor sine Grændser. Men Carl var ikke af de Fyrster, der horte meget efter Andres Statsflogskab, eller vilde vide af at give efter, saalænge han havde Krigsfolk og Penge; han kendte desuden Keiser Frederik og det tydske Riges Stilling, og har heller ikke været uvidende om, hvormeget eller hvor lidt han havde at frygte af den nordiske Monark. Christians Sendebud vendte saaledes med usorrettet Sag tilbage til Kongen, før denne endnu var kommen over Elben. Carl den Driftige lod sig ligesaa lidt skræmme af Keiserens truende Ord, som af en tydsk Rigs-hær; og i Stedet for at agte paa Fredsmæglinger, gav han sig til at beleire Staden Neus i det Colnske Erkebisdom. Kong Christian var imidlertid den 24de August tilbage i Holsten, der nu havde faaet en Hertug til Landsherre. Kongens Fraværelse i henved 8 Maaneder havde kostet ham 25,000 rhinske Gylden, uberegnet, at han, efter den Tids Skik, med sit hele Følge, holdtes frit af alle Fyrster og Stæder, hvis Gæst han var. Hvor vanskeligt det kan have været hans Skatmester, at skaffe den betydelige Sum, saa var det aldrig Christians Bekymring, hvorledes Penge bragtes tilveie, naar han kun ikke savnede dem, han vilde bruge. Og var det nu enten fordi det smigrede ham, at fremtræde som Mægler imellem to af Europas mægtigste Fyrster — eller han har havt personlig og politisk Interesse, der drog ham nærmere til den Gne eller den Anden af dem — saa havde han neppe været to Maaneder hjemme i sit Rige, før han paa ny (d. 29de Octbr.) gav sig ud paa en Reise til Rhinen. Her havde han i November en Sammentkomst i Düsseldorf med

Hertugen af Burgund, der fordunklede alle Fyrster ved den Pragt, hvormed han modtog Kongen. Christian vedblev ufortrødent, ved Samtaler med Keiseren og ved at reise imellem de stridende Fyrster, endog med Livsfare, i en lovløs Feldetid, at fortsætte Bestræbelser, der, efter Alt hvad Historien sætter os i Stand til at domme om, maatte være næsten ligesaa fjerne og fremmede for Nordens Monark og hans Rigers Belfærd, som de omsider bleve ganske frugtesløse. Den lange Tid, Kongen tilbragte i Tydskland, (han kom ikke tilbage før i Juni Maaned 1475) maa dog gøre os tilbøielige til at antage, at meer end blot udenlandsk Politik har ligget til Grund for en saa længe udholdende Virksomhed. Meget tyder hen paa en personlig Hengivenhed for Keiseren, der havde seet Christian af Oldenborg som ung Riddersvend vore op ved sit Hof; der strax havde været villig til, efter hans Ønske, at ophøje Holstens grevelige Krone til en hertugelig; heller ikke betænkt sig paa at lægge Ditmarsken til det nye Hertugdømme, uden at vide noget af, at Bønderne i dette Land hverken vilde lyde Keiseren, eller Hertugen. Carl af Burgund, som Nederlandenes Behersker, var heller ikke udenfor Berøring af den politiske Synsfreds, som under Christian den Førstes Regjering begyndte at aabne og at udvide sig for den danske Stat. Neppe forleb et halvt Aarhundrede, før Hollændernes Handelsfart i de nordiske Farvande, vigtigere Aar for Aar, efterhaanden indtog den Plads, som Lybek og de østersøiske Hansestæder snart ikke mere kunde holde sig paa.

Men noget afgjørende eller alvorligt Udbytte var dog ikke at vente af, paa denne Maade at blande sig i Carl den Dristiges vilde og voldsomme Krigs- og Erobringsplaner. Med ubøielig Stoltthed og utæmmelig Eidsenskab gif han den Skiebne i Møde, der tidligere, end Nogen ventede det, styrkede ham i Undergang. Imedens Christian den Første, efter at have tovet længe nok ved Rhinen, i Juni 1475 til Søes drog tilbage til Danmark, vendte Hertug Carl,

der havde spildt ti Maanedes paa forgiebes at beleire Neus, sine Vaaben mod Lothringen, erobrede endnu i 1475 dette Land, med Hovedstaden Nancy, og vilde nu ogsaa undertvinge Schweizerne i deres Klippeland, og gjøre Rhinen indtil Basel til sit Riges Grændse. To tabte Slag ved Granfon og Murten ydmygede den stolte Hertugs Magt, og formørkede hans Aand; men knækkede endnu ikke hans Mod. Det tredje Slag ved Nancy (5. Jan. 1477) endte hans Vane; og det meste af den rige burgundiske Arv gik over til Huset Østerrige, da Karls eneste Datter, Maria, ægtede Keiser Frederiks Søn, Maximilian. En Sønnedatter af den burgundiske Maria var Isabella, der i et uheldigt Ægteskab blev forenet med Christian den Førstes Sønnesøn, og ved en tidlig Død i Landsflygtighed kun fandt Hvile for sit Støv der, hvor hendes Forsædre længe havde hersket med stor Glands og Magt.

28. Kong Christians Forhold til Adelen i Slesvig og Holsten havde i det Væsentlige ingen Forandring eller Forbedring modtaget derved, at begge vare blevene stillet ved en ubeqvem og ustyrlig Prætendent. Snarere kunde det tænkes, at nye Vilkaar paa begge Sider kunde udvikle sig, efterat Kongen havde opnaaet de holstenske Landes Forening til et udeelt Rigslehn, tilligemed den hertugelige Værdighed. Han blev heller ikke derved; men erhvervede hos Keiseren ikke blot den Frihed for Holsten, at ingen Retsfag herefter skulde kunne stævnes til nogen Domstol udenfor Landet, førend den her var paadømt (*privilegium de non evocando*); men ogsaa (d. 23. Jun. 1474) Keiserens Bevilgning til at paalægge en ny Sold ved Hanerau mod Ditmarsken, og til at forhøje Solden ved Rendsborg, Ploen og Oldeslohe til det dobbelte, eller at sætte den paa lige Fod med den Slesvigske Sold. Det var ikke saadanne Privilegier, som Adelen yndede; ligesom Kongen paa sin Side ved flere Leiligheder lagde for Dagen, at skiondt

hævet paa Thronen ene, eller fornemmelig, af den mægtige Herrestand, var han ikke findet, selv at ville taale Adelsens Misbrug af de Panterettigheder, som idelig Pungenod havde tvunget ham til at indrømme den; og heller ikke at taale Enkeltes opværende og umenneskelige Misbrug af Adelsens Stilling og Magt over dens Vorne. Et stærkt talende Beviis paa, at Kongen i saadanne Tilfælde lod sin Brede straffende Arm falde lige tungt over den adelige, som over den usle Forbryder, var Begivenheden med Henning Powiss til Farve.

Denne Adelsmands Slægt havde allerede 1460 staaet Kong Christian imod; imidlertid havde Henning dog været i Stand til, i A. 1470 ved et Laan af 28,000 Mark at komme i Besiddelse af hele Amtet Tondern, eller sex Herreder, tilligemed Derne Sylt og Föhr, saavidt disse horte til Sønderjylland. For længe siden vare vel baade Hovedstolen og gode Renter tilflydte Panthaveren ved Indtægterne af dette Krongods; og endnu 1480 besad han det ikke allene som Kongens Skyldherre, men tillod sig endog den mest tyranniske Udsæd imod Kronens Bønder, af hvilke han havde ladet Nogle ulovligen henrette, Andre lemlæste. Endelig gjorde en af hans Sønner, Wulfrad Powiss, Maalet for at denne Udaad fuldt, ved at lade Brysterne affære paa en ung Bøndekone, der negtede at ville opamme Herrens Son. Da reiste omsider Kong Christian sig med strenge Klagemaal mod disse adelige Voldsmænd paa Landdagen i Kiel 1480, hvor ogsaa Raadsherrer fra Lybek og Hamborg vare tilstede. Forgieves tilbød de Skyldige enhver muelig Øprettelse; forgieves gjorde Oldingen selv Rædsel for Kongen, som i Brede vendte sig fra ham med sin Hest; lige forgieves indlagde Stæderne deres Forbøn; begge, Faderen og Sønner med al deres Slægt, maatte, for at undgaae den truende Straf, rømme Landet og søge Tilflugt i

Meslenborg. Christian fratog dem ikke allene Pantet, men inddrog endogſaa Elægtens Arvegods, Herregaarden Farwe. Derred lod han det heller ikke beroe; thi da han erfarede, at de landflygtige Powiſſer havde opmanet det 1469 ſluttede holſtenſke Adelsforbund til Viſtand, lod han Raadet og Ridderſkabet forſt indkalde for ſig til Gutin og Segeberg, lod ſig Forbundsbrevet forelægge, Seglene aſrive og Brevet ſom ugyldigt giennemſkære. Derpaa ſtævuede Kongen begge Hertugdømmernes Adels til en Landdag i Rendsborg (5. Jul. 1480). Her gientog Kongen ikke allene ſine Klager over Miſglierninger og Undertrykkelfer af Kongens fattige Underſaatter, hvori enkelte Adels herrer havde gjort ſig ſkyldige, og hvorfor Straf var overgaaet dem; men han fordrede Adelenſ beſtemte Erklæring: om de fremdeles endnu vilde holde ſig til det, oprindelig uden Kongens Vidende og Willie, ſluttede edelige Forbund imod Enhver, der vilde komme deres Adelsrettigheder for nær, i Folge hvilken Forening man hidtil ikke ved nogen Landdag, ſelv under Dronningens Forſæde, havde vovet at domme en Adelsmand; eller om de vilde erkiende Kongen for deres lovlige Overherre? — Adelen greb da til den Undſkyldning: at ikke mod Kongen, men imod hans Broder Gerhard, ſom havde fordret perſonlig Hylding, var Forbundet indgaaet, og ſiden Greven var ſordrevet, havde det været uden al Virkſomhed.

Overhovedet havde Kongens Alvor og Strengthed den Virkning, at Adelen i Holſten, langt fra at viſe noget Tegn til Modſtand, gik over til ydmyg Foieſelighed. Den erklærede, aldrig med ſit Vidende at have ſiddet nogen Befaling af Kongen overhørig, eller at have modtaget den med Mangel paa ſkyldig Grædſelighed og Lydighed. Det holſtenſke Ridderſkab vendte ſig endog til de hamborgſke og lybelske Sendebud, for at anmode dem om, ved Stadernes Mægling, at udvirke Ridderſkabets Forſoning med Kongen, og at foredrage ham Adelenſ Undſkyldninger og

Forfikkringer om dens Trofskab og Lydighed. Christian modtog denne Mægling, og et Forlig med Adelen blev sluttet, hvorfra Familien Powiss dog udtrykkelig blev undtaget; mod denne var Kongen uforsonlig. Han lod endog Borgen Farwe nedbryde; den gamle Fader maatte døe i Landflygtighed, og Sønnen, der vedbleve i deres Feidestand mod Kongen, fik først deres Fred igien under hans Efterfølger. Christian lod desuden paa den samme Landdag (13. Jul 1480) en ny og streng Forordning udgaae om Landefreden i Hertugdømmerne, (den Rendsborgske Reces) hvori saavel Fogeder og Ombudsmænd, som Prælater, Riddere og Adelsmænd, under Lovens Straf paa Liv og Gods forbydes at udøve Vold mod nogen af Kongens Undersaatter, eller sætte Nogen i haardt Fængsel; ligesom ogsaa Kiøbstæderne paalægges, under Tab af deres Rettigheder, at bidrage til at vedligeholde Landefreden, og uden Persons Ansæelse at modsætte sig Enhver, som vilde krænke Borgernes eller veisfærende Handelsmænds Fred og lovlige Ret. At denne Reces, ved Siden af det strenge Forbud mod Enkeltes Feider, tillige forbød alle Foreninger af den Art, som det hollstenske Adelsforbund; at den frigav Fiskeriet paa Landets Strømme, og navnlig tilbagegav Eledvigs Borgere deres ældgamle Rettighed til Sildefangst i Eliens Vig, og befalede Adelsmændene at nedbryde de Sildegaarde, hvortil de, som Grundiere ved Eliens Bredder, havde tilegnet sig Eneret; (s. bl. a. Dankwerths Aft. S. 132); at den strengt forbød at kræve noget Slags vilkaarlig Sold og ulovlig Afgift af Fremmede eller Indenlandske; og at den paalagde alle Kongens Skyldherrer, at møde den paafølgende Maaned i Segeberg med deres Gieldsbreve, for at bevise deres Fordringers Lovlighed, og faae nye Afdrags- og Betalings-Tider fastsatte: alt dette vidner om en efterhaanden opkommende Forandring i Christians tidligere Forhold til Adelen i Hertugdømmerne. En afgjort og bestemt Villie til at

giøre sig uafhængig af Aristokratiet syntes at være vaagnet hos Kongen, og at have benyttet det rette Dieblif til at giøre sig giældende. Man saae, at dens mere kraftige Gistring, langt fra at skade hans Magt og Myndighed i Holsten, tværtimod gjorde Adelen mere eftergivende, end man kunde ventet sig.

Underledes gik det Christian med de frie og stolte Ditmarskere. Tidligere (1470) havde han anseet det for klogeſt, at holde Fred med den lille Republik af Marskbønder; ja endnu tre Aar derefter (d. 2den Mai 1473) havde han sluttet et gienſidigt Venſkabs- og Forsvarsforbund paa tre Aar med deres Forstandere og den hele Almue, som med et frit og uafhængigt Folk. (Hvitfeldt II. 940. Westphalen III. 1865—67). Men de holstenske Grever havde aldrig villet erkende den Uafhængighed under det bremiske Erkebispestes Beskiemmelse, som Ditmarskerne tappert havde forsvaret, siden de 1226 efter Slaget ved Bernhoved løsrev sig fra Valdemar den Andens Herredomme. Christian den Første, som gierne, hvor han kunde, vilde udvide sine Rigers Grændser, havde ligesaa lidt opgivet den Paastand, han som Herre i Holsten gjorde paa Ditmarsken; men Indbyggerne vare ikke mere villige til at underkaste sig den mægtige Konge, end de havde været det til at adlyde de Schauenburgske Grever. Saasnart det blev dem bekiendt, at den tydske Keiser i et eget Lehusbrev til Kongen havde indlemmet deres Land i det nye Hertugdømme, protesterede de mod en saadan Forlehnning, og benyttede en løs Forbindelse med Erkebispestet Bremen, hvilket de dog ved meer end een Leilighed havde negtet Lydighed, til at skyde sig ind under Paven. Sixtus IV., der nylig med Hæder og Glands havde modtaget den nordiske Monark i Rom, var derfor ikke mere tilbøielig til at bortgive noget af Kirkes Rettighed, naar man lagde den i hans Hænder. Ved sine Buller (1476) bekræftede han gamle keiserlige Gavebreve fra det 12te Aarhundrede, hvorved Grevskabet

Stade skienkedes til Bremens Erkestift, og i Følge hvilke man havde reist den Paastand, at Ditmarsken skulde udgjøre en Deel af dette Brevskab og saaledes høre under Bremen. Det var begribeligt nok, at Ditmarskerne nu hellere vedkiendte sig Skinnet af en tilsyneladende Afhængighed, end de vilde underkaste sig en virkelig. Christians Forsøg paa, ved mindelige Underhandlinger at bringe dem paa andre Tanker, vare ikke ullig hans Bestræbelser for at vinde Sverrige, ved at handle med Rigsraad og Adels paa aarlige Møder i Calmar og andensheds; og det fik heller ikke andet Udsald. Paa Landdagen i Rendsborg 1480 havde Kongen endnu engang tilstaaet Ditmarskerne et Aars Frist, til en endelig og afgjørende Erklæring. Men inden dette Aar udløb, havde Landets Forstandere henvendt sig til Keiser Frederik II., og bragt det saavidt, at denne magtløse Overherre i det tydske Rige gienkaldte sit eget Lehnsbrev, paa Grund af at han ikke havde kiendt til Sagernes rigtige Bestaenhed. Han befalede Kongen, som Hertug af Holsten, at lade Ditmarskerne være ufrænkede i deres Forbindelse med Erkestiftet Bremen; og indkaldte ham, inden en vis Tidsfrist at møde for Keiserens Domstol, om han vilde gjøre nogen Indsigelse mod en Kiendelse, der skulde ophæve den tidligere Forlehnning. Christian oplevede ikke dette keiserlige Magtsprog, som i øvrigt de følgende Konger og Hertuger i Holsten ikke videre ændrede; men han opnaaede heller ikke meer, end at han til sin Død kaldte sig Hertug af Ditmarsken.

29. Det 1471 paa Brunkebjerg tabte Slag, hvis Følger sporedes i de oprørske Bevægelser i Holsten, havde endnu betydeligere og skadeligere Virkninger for Kong Christian i Sverrige selv. Det forstærkede Steen Stures Magt, imedens det forøgede Rigsforstanderens Ansæelse og befæstede hans Myndighed. Krigen imellem de to Riger var imidlertid standset, og det forrige ubestemte Forhold imellem begge var igien indtraadt.

Det danske og svenske Rigsraad underhandlede med hverandre som uafhængige Regleringsmagter, uden at derved Sagen kunde komme til endelig Afgjørelse. Under Christians Graværelse i Tydskland 1475 var derfor atter et Grændsemøde i Calmar aftalt til den sædvanlige Sommertid næste Aar (10. Jul. 1476). Her fremtraadte de danske og norske Herrer, som Kongen havde afsendt til Mødet, imedens han selv opholdt sig i Rønneby i Blesing, med den alvorlige og bestemte Fordring: at inden nogen anden mellemværende Sag afgjordes eller paakiendtes, maatte Riget, som ulovligen var berøvet Kong Christian, først igjen overgives ham. De svenske Herrer gif for saa vidt ind paa denne Fordring, at de i en Forening, der sluttedes den 14de August i Calmar, lovede at sende fire svenske Rigsraader til Rønneby, med Rigsforstanderens og Raadets tilbørlige Fuldmagt til at underhandle og slutte Forlig med Kongen. Da disse virkelig kort efter indsendt sig, syntes det som man nu fra svensk Side var alvorligen findet at ville erkiende Christians Ret til den svenske Throne, og sætte ham i Besiddelse af Riget. I Dagtingsningsbrevet, som de svenske Udsendte paa egne og de øvriges Begne udsædte, (30. Aug. 1476) lovedes at Raadet, „med al Trofskab og af al Magt, hemmelig og aabenbart“ vilde virke til, at alle Rigets Stænder og Almue „med god Villie og fuldkommen Enighed,“ tilkommende Sommer skulde antage Christian til deres Herre og Konge; ligesom ogsaa Tiden blev fastsat, naar to Herrer af det svenske Raad skulde møde i Kiøbenhavn (St. Olaf Dag, d. 29. Jul., eller senest otte Dage derefter) for at ledsage Kongen, enten til Calmar, eller til Halmstad, eftersom han selv fandt for godt, hvor da hele Raadet skulde modtage ham og følge ham videre ind i Riget.

Denne Forsikkring, og Løfterne, som den indbefattede, ansaae Christian den Første som gyldige og tilstrækkelige til

endelig at sætte ham i Besiddelse af denne Krone, for hvilken han i 28 Aar havde kæmpet. Han udstedte samme Dag en fornyet og udvidet Haandsæstning, der saa fuldkomment og fuldstændigt tilfagde enhver Fordring, som nogensinde af Riksstokratiet eller Stænderne var gjort til en svensk Konge, eller enhver Fordring, der med nogen Fornuft lod sig gjøre: at det neppe vilde være mueligt at udfinde, hvad han endnu skulde have tilføiet. (Sadorph. II. S. 296—300). Om en virkelig Forening imellem Rigerne indeholder Forsikringen derimod saa godt som intet; naar man ikke derhen vil regne en Artikel, som gientager den gamle Bestemmelse, at alle tre Rigers Raad, efter Kongens Død skulde samles for at vælge hans Efterfølger; og en anden Artikel: at to Rigsraader af hvert Rige aarligen paa bestemte Steder skulde komme sammen, for at handle om Sager, der kunde vedkomme alle tre Riger. Sammenligner man derimod med denne Haandsæstning hin af de Svenske udstedte Forsikring, (Hvitfeldt II. 953. 54) da er det ikke vanskeligt at see, at den forsigtigt nok er sat paa Skruer, og egentlig ikke indeholder eller tilføier meer end en tilkommende Muelighed, hvis Udfald ligesaa vel kunde gaae Kongen imod, som blive til hans Fordeel. Den hele Dagtingning i Salmar blev endog saa aldeles uden Følger (endstkiøndt Christian den Første var saa sikker, at han 1477 allerede lod sine Riddere tilføie, at følge ham paa hans Tog ind i Sverrige) at man ikke engang finder historisk Spor til nogen videre Underhandling med det svenske Raad i Kongens Levetid. Vi kunne let forklare os, baade at de svenske Sendebud, der i Slutningen af Juli Maaned 1477 skulde møde i Kiøbenhavn, ere udeblevne, og Marsagerne, hvorfor de ikke kom. De Svenske kunde altid, som Hvitfeldt udtrykker sig, besmykke deres Sag dermed, at Almuen ikke vilde samtykke, hvad Raadet havde indgaaet. Dette var forsaavidt en Sandhed, som Steen Sture

herstede ligesaa meget, eller mere, ved hans Indflydelse paa Almuen og Tilhæng iblandt denne, end ved Adelsens enige Vistand eller Tilværelighed til at styres af en Rigsforstander, hvis Magt de kun af Mangel paa en Kongestaamme havde maattet underkaste sig. Steen Sture havde for sin Person og sin Slægt, ved personlige Egenskaber, ved Dristighed, Riighed og Klogskab, vundet en Overmagt, som endog Adelen bedre taalte, saa længe Forfatningen og Rigsstyrelsen i Sverrige, uden Konges værdighed og kongelig Magt, var et fuldstændigt Aristokratie.

30. I Danmark regierede derimod Christian den Første i 33 Aar, under en mærkværdig Rolighed og fredelig Enighed med begge de magthavende Stænder. I den danske Kirkes Tilstand var der paa den Tid mere Mæthed og Stillehed, end livsfuld Bevægelse eller Uro; dens Historie under Christians Regiering bevæger sig mest om de rige Domcapitlers (Roskilde allene havde 4 Prælater og 22 Kanikler) og Klostrenes særskilte Anliggender; eller den beretter om Afslæbhandel og Afslæbfræmmere, som Kongen heller ikke i Danmark glemte at straffe, naar Leilighed gaves. Exempler paa Sædernes Forsald hos den høiere Geistlighed fattes ikke ⁹⁶; men kun saa i Historien noget udmærkede Navne finde vi blandt Danmarks Prælater under Christian den Førstes Regiering, og mindst saadanne, der fik Navn for Værdom; hvortil dog Biskop Knud i Viborg hørte som en retslærd Geistlig, der gjorde sig bekendt ved sine Gloeser til den jydsk Lov. Hvor fattigt det ellers saa ud i Videnskab og boglig Kunst i Danmark under Christian den Første, lære vi bl. a. af Universitetets Stiftelse. Flere Aar forløb inden Kongen kunde formaae Geistligheden til at medvirke til Udførelsen af den pavelige Bulle, der bevilgede en dansk Høiskoles Stiftelse ⁹⁷; og da det omsider (1479) kom saavidt, at Universitetets Indvielse kunde finde Sted, maatte man endog hente dets theologiske Lærere fra Köln, og laane Huus paa ti Aar hos Kiøbenhavns

Magistrat til deres Forelæsninger. Den høiere Geistlighed, hvis Pladser Adelen meer og mere vidste at tilegne sig, gav dog sielden under denne Konge Anledning til Klager; og Christian viste i fornødent Tilfælde, ligesom i Norge under den langvarige Strid om det Trondhjemiske Erkestift, at han ikke let vilde taale Indgreb i Kronens Ret, eller noget Slags geistligt Overmod⁹⁸). Vi have tilforn seet, at han i den norske Sag var mindre heldig; i Almindelighed lykkedes dog hans Underhandlinger med den pavelige Curie, og han opnaaede efterhaanden ikke ubetydelige Rettigheder i Kirkesager.

Aristokratiet i Danmark bestyrkedes ved Christian den Førstes Haandsfæstning i alle de Vilkaar og Rettigheder, hvorved det under tidligere Konger (Christoffer II. og Oluf) havde foraget for at befæste Adelen's politiske Magt, og bringe dens Udvælselse ved Rigsraadet paa en sikker Fod og paa en constitutionel Grundvold. Det kunde nu ikke længer være tvivlsomt, at Kongerne i deres udøvende Myndighed vare afhængige af Aristokratiet's Repræsentanter, naar det udtrykkelig var indvilget disse: at Kongen ikke vilde foretage nogen Regieringshandling af Betydning uden Raadets Samtykke. Det er vel, efter mange Omstændigheder i Christians Regiering, ikke sandsynligt, at dette Vilkaar i Haandsfæstningen alt for uie er efterkommet; men i et vigtigt Punkt, Bevilgning af Skat eller Landhielp, var og blev Kongen afhængig af Raadet; men hele Adelen var det ikke mindre, baade af Rigsraadets Bevilgninger, og af Kongens Udbud. — Af ikke mindre politisk Vigtighed var den nye Statsform og de forandrede Statsinteresser, som maatte opstaae af de Betingelser i Haandsfæstningen, der gjorde Danmark til et fuldkomment Valgrige, og lagde Valgretten allene i Adelen's — snarere og egentlig i Rigsraadets Hænder. Imidlertid blev en saadan Betingelse ikke af den Betydning, eller havde de Folger i de forenede

Riger, Danmark og Norge, som i Sverrige. Det ved Christian I. grundede Dynastie, da det engang i det forstnævnte Rige var blevet fast paa Thronen, satte en naturlig Dæmning for den ubegrændsede Valgret; i Udøvelsen blev derfor denue ved Successionen i den sædvanlige nedstigende Linie, da Kongerne altid sørgede for, at faae deres ældste Sønner valgte i deres Levetid. Principet gav dog Rigsraadet, som Valgcollegium, en vigtig og følgerig Indflydelse; og der opstod Tilfælde, hvor Valgretten, under overordentlige Begivenheder, havde politiske Virkninger, som Staten i lang Tid maatte føle.

Christian den Førstes Regtering i Danmark, blev imidlertid som vi have seet, fritaget for alle stærke og rystende Bevægelser; heller ikke viste der sig nogen Fortsættelse af de under hans Forgængere oftere reiste Vondeoprør. Kongens Styrelse kan antages at have båret Præg af det Maadehold og den Mildhed, som vare Hovedtræk i hans Charakter. Landet selv kunde heller ikke andet end tiltage, om endogsaa langsomt, i indvortes Velstand; thi hvor uroligt det længe var i Sverrige, og stundom i Holsten, saa nød det egentlige Danmark i 30 Aar en dyb, saa godt som uafbrudt Fredsro. Frugterne af denne deelte Adelen, de Geistliges Biskopsborde, Capitler og Klostre, og for en Deel Stæderne, imellem sig. Men skøndt flere overblevne Anordninger vidne om, at Christian ikke lod Kiøbstædernes Handel og Næringsveie savne Regentens Om-sorg og Beskiærmelse: saa kan det ikke andet end vække den høieste Forundring at see, hvorledes man paa den Tid troede at fremme Handel og indvortes Velstand, ved at give den første saa godt som udelukkende i de Tydskes Hænder, forbyde Landets Indbyggere at udføre deres Handelsvarer med egne Skibe, som de kun maatte fragte bort til Fremmede, der vilde udføre Varerne; og forbyde Danske selv at drive deres Orne til Salg ud af Riget; ligesom ved at lægge almindeligt

Forbud paa Udsørsel af Korn, tillige med flere andre, ikke mere fornuftige Forbud. (1475.) Selv naar vi tænke os Danmark trælbunden i den højeste Grad af Handelsafhængighed under Hansetæderne, bliver det neppe mueligt at forestille sig en til den Grad forfæilet Politik hos en Regent, som dog ikke vilde forsømme at virke for Stædernes og Borgerstandens Velfærd. Det kan derimod ikke undre os, at der blev mindre og mindre Tale om Bondestanden; den kunde i Danmark neppe mere betragtes som en egen Stand nu, da den ikke blot havde mistet enhver Levning af politisk Indflydelse; men efterhaanden ogsaa for en stor Deel tabte borgerlig Selvstændighed, ved at gaae over fra Selveiere og Kronebønder til at blive Børnede under Herremændenes Forsvar. — Dog kan det heller ikke lades ubemærket, at Bondestanden, uagtet den saa at sige slet ikke mere veiede noget i Statsforfatningen, (hvilket egentlig ogsaa gjaldt om Borgerstanden) dog i dens Stilling for Loven, og i Bøndernes personlige Ret, ingenlunde var saa forladt af Kongens og Regeringens Forsvar og Beskyttelse, som man undertiden forestiller sig. Retshistorien viser, at det hverken i det 15de eller 16de Aarhundrede var noget nyt, at Lovens fulde Strengthed ligesaa vel kunde ramme den Adelige, over hvem en Bønde førte Klagemaal, som nogen saakaldet Ufri. Den i Danmark fra Arilds Tid gjældende Grundsætning, at Alle uden Forskiel vare lige for Loven, havde ikke tabt sin Kraft eller Gyldighed ved Adelsens politiske Overvægt; og den indtil Midten af det 17de Aarhundrede uafbrudt overholdte Skik, at de danske Konger, paa deres Omreiser i alle Provindser, personligen deeltog i Retspleien, og at deres Retterting, som øverste Domstol, stod aabent for den ringeste, som for den fornemste Mand i Landet, til at paatale sin Ret og klage over den lidte Uret eller overgaaede Vold: var længe et virksomt og kraftigt Middel til at sætte Skranke for tolleles

Misbrug af Herrestandens personlige Privilegier. Disse strakte sig vel under Christian den Førstes Regjering endnu saa vidt, at Herremænd i Danmark, uden at bryde mod Loven, kunde ligge i aaben Fejde med hverandre, naar den lovlig var forbydt, eller den indgaaede Stillestand i rette Tid opsagt⁹⁹; men saadanne Tilfælde synes overhovedet at have været sjældne, og man har ingen Anledning til, heraf at ville slutte sig til en almindelig Usikkerhedsstilstand i Landet.

31. Mod Slutningen af Aaret 1480 foltte Kong Christian sin Helbred med hver Dag mere at svækkes. (Hvitseldt.) Uden Tvivl har han havt sin Død for Næ, da han den 1ste December tænkte paa en rigelig Enkeforsorgelse for Dronningen, som han stienkede en Panteforskrivning paa begge Hertugdømmer, Slesvig og Holsten, for 100,000 Lybske Mark; og længere hen (den 18de April 1481) bekræftede denne Gave ved et Forlehningsbrev, som gav Dronningen Rettighed til at indløse de pantsatte Slotte, og beholde dem sin Livstid. Sandsynligten har Hensigten hermed dog kun været, at sikre Dronningen den Sum, hvorpaa Pantebrevet lød, og for hvilken Hertugdømmerne indløstes kort efter Kongens Død. Dorothea af Brandenburg havde i 32 Aars Ægteskab vundet Kongens udeelte Hengivenhed og Tillid. Hende betroede han Riget med fuld Myndighed, saa ofte Krig eller Reiser kaldte ham ud af Landet; man finder hende nærværende ved Raadsforhandlinger og Retsretting, hvor hendes Navn i Diplomet nævnes efter Kongens; og undertiden see vi af Herredagsdomme, at Forsamlingen endog har været holdt i Dronningens Gruerstue, paa Kiøbenhavns Slot; maaskee naar hun selv ikke var vel tilpas. Uden Tvivl har Forstand og Klogskab, tilligemed personlig indtagende Egenskaber, givet hende den Indflydelse, som hun bevarede under Kongens hele Regjering. Hvormeget Dorothea har skadet Danmark efter hans Død, skulle vi længere

hen undersøge; men heller ei ved den Anledning glemme, at Enkedronningen deri dog kun fulgte sin Tids statsretlige Vedtægt.

Efter 33 Aars Regjering i Danmark og Norge endte Christian den Første, 55 Aar gammel, den 22de Mai 1481 et bevæget, uroligt, ikke sjelden-møjsommeligt Kongeliv. Hvitfeldts faa og syndige Ord give et venligt Billede af hans Charakter, som heller ikke modsiges af samtidige Kilder, skiondt disse kun ere fattige og utilstrækkelige, med Hensyn til Kongens Person: „Af Naturen var han en from, mild, gudsfrygtig og tarvelig Herre; han regnes og iblandt de gode Konger, som dette Rige haver forestaaet.“ Berømmelsen for Tarvelighed synes Christians Regjeringshistorie mindst at bekræfte, da han af Andre beskyldes for Ddselhed, og man i det mindste ved flere Leiligheder finder Spor til, at fyrstelig Glæde og Pragt ikke var ham ukær. Dette hindrer dog ikke, at han maa skee for sin egen Person kan have været maadeholden og sparsom; tarvelig har man ogsaa i vore Dage fundet hans Begravelse i den lave, trange Muurhvælving i det af ham stiftede Riddercapel i Roeskilde; men en saadan Begravelsesmaade var dog efter Tidens jævnlige Skik; skiondt det altid maa synes underligt, at ikke engang ved en flad Steen, eller ved den mindste Indskrift, have Efterkommerne ladet betegne Stedet, hvor Jorden glemte Stammefaderens Been.

I Historien er Christians Minde ikke stort og glimrende; men der knytter sig dog betydende Mærkværdighed til en Regjering, hvormed det Oldenborgske Dynastie, Danmarks og Norges Statsforening, Hertugdømmet Holstens Forbindelse med disse Riger under een Regent, og den danske Stats Deeltagelse i europæiske politiske Forhold udenfor Skandinavien, toge deres Begyndelse. Hvormegen Deel Christian har havt i denne Regjering's vigtigste Optrin, fattes vi Klarhed og Fuldstændighed nok i Historien, til at kunne afgjøre. Vi see kun, at Christian har

været ridderlig tapper; ikke har skyet Krigens Besvær og Farer; heller ikke i Færd været uvijsom, ubevægelig eller efterladt i Kongesysler; og at han overhovedet har besiddet mangen personlig Egenskab, hvorved en Fyrste i Middelalderen kunde udmærke sig, uden egentlig at blive navnkundig som Helt eller statsflog Erobrer. Den oldenborgske Greve, som Ungdomsheld kaldte til at bestige tre Threner, viste sig aldrig for ængstelig eller svag til at paatage sig den tunge Byrde; han var som sedt til Konge, fra den første Hyliding, han mødte i Danmark; og han afslagde eller tabte aldrig noget af den politiske og personlige Holdning, hvormed han vidste at bevare en mægtig Monarks Værdighed og Ansæelse. Maaſkee følte han denne undertiden for meget, eller attraaede, meer end det var nødvendigt eller gavnligt for Rigerne, at udvide sit Herredømme. Men vi maae dog ei glemme, at Aldomsken til de to andre nordiske Kroner, hvoraf han kun vandt eller beholdt den ene, var en Arv efter Kong Christoffer af Baiern, som ikke engang en saa lidt ærgerrig og herskesyg Konge, som Christians Søns Hans, vilde eller kunde opgive. Endnu mindre kunde vel, under Tingenes daværende Stilling, en dansk Konge skyde Leiligheden fra sig, til uden Kamp og Sværdslag, at vinde Sønderjylland tilbage, og desuden blive Herre over Holsten. Hvad Margrethe trængte efter, men ikke kunde opnaae, og hvad Erik af Pommern efter en lang, ødelæggende Krig maatte opgive, det tilfaldt, baade ved Held og Klogskab, Christian den Første; og skøndt han, som Regent i Hertugdømmerne, undertiden synes at have været usikker i sin Fremgangsmaade, bliver det dog tydeligt nok, at han paa flere Maader uden alt for nøie at lade sig binde af Privilegier, har stræbt efter, at sætte Grændser for den Adelsmagt, som i Hertugdømmerne, uden virkelige Landstænder, eller uden al Rettighed og Deeltagelse selv hos den frie Borgerstand, ene vilde raade

baade for Landene og Folket; skøndt her endnu den Tid fandtes gamle Levninger af en friere Sætt og friskere Folkeslamme, der ikke vilde indrømme, hvad Folket i Danmark efterhaanden maatte finde sig i: at en oligarchisk Magt af enkelte Slægter, eller et Rigsraad, der ei engang valgtes af Adelen, men kun iblandt denne Stand, baade skulde repræsentere Aristokratiet, indskrænke Kongemagten, og beherske Folket.

Det lykkedes Christian tidligt, at skaffe sig Agtelse i Holsten; men det var ikke før i sine sidste Aar, han alvorligt visste, at han der vilde vinde en Magt og Myndighed, som det maaskee ogsaa var hans Ønske, udeelt at overlade til een af sine Sønner. I Danmark, hvor han regierede i Fred, efterlod han det gode Navn og Rygte, der levede meer end hundrede Aar efter hans Dødtgang, og som ikke engang udenlandske Uvenner kunde frakræve ham. Saaledes har han vel ogsaa, imens han levede, ved Mildhed, Fromhed og Retfærdighed kunnet gjøre sig afholdt af de Danske, skøndt han som Fyrste var fremmed for Folket; og skøndt det er uvist, hvormeget han har tilegnet sig af dansk Sprog og Levesskik. Dog viser Historien i det mindste, at det oftest var danske Adelsmænd, som Kongen yndede og viste Tillid; og ligesom det var under Christians Regjering, at de tidligste Spor af et nyere dansk Skriftsprog, og skriftlige Arbejder i dette Sprog, begynde at vise sig: saaledes kan det næsten vække Forundring naar vi see, hver reent, og for den Tid upaaklageligt, det danske Sprog er skrevet i den tydske fødte Konges private Breve og offentlige Anordninger, eller under hans Dine og i hans danske Cancellie.

Anmærkninger.

1) S. 9. Erik Pleggenings Datter Sophie, Eerfændebarne til Erik Menveds Fader, ægtede 1260 den svenske Konge Baldemar Birger- sen.

2) S. 11. Erik Menved havde 1296 ægtet den svenske Prindsesse Ingeborg; og hendes Broder, Kong Birger, en Søn af Magnus Lad- laas, ægtede 1298 Eriks Søster Margrethe.

3) S. 11. Conferentsraad Werlauff, der med saa megen historisk Klarhed har fremstillet Forholdene imellem de nordiske Riger i Slutnin- gen af det 13de og Begyndelsen af det 14de Aarhundrede, anseer dette i det mindste for ei usandsynligt. (Nord. Tidsskrift for Historie m. m. II. Bd. S. 521.)

4) S. 17. Magnus Smek skrev sig efter 1333: Rex Sueciae, Norvegiae & Scaniae. (Lagerbring Sv. Hist. III. S. 265. 283. 300. o. fl.)

5) S. 17. (Lin. 5 nedenfra). Det tør vel være Spørgsmaal, der endnu kunde behøve nøiere og videre Undersøgelser: i hvilket Forhold Bis- bop, som Mellem-Station for den østersøiske Handel paa Øverrige, Finland o. s. v. i sin Tid stod til de øvrige østersøiske Stater? Og om f. Ex. Lybek og Danzig egentlig i Længden tabte eller vandt, ved Bisbops Erobring og ved den ubodelige Skade, som først Baldemar Atterdag, siden Erik af Pommern tilføiede denne Stads Rigdom og Handelsmagt? (Om denne s. bl. a. Sartorius, Gesch. des Hans. B. 1802. I. S. 189—192.)

6) S. 19. Det er bekendt nok, at Baldemar vel, under sin Graværelse 1368—1372, selv sluttede Fordrag med udenlandske Fyrster og udsiedte Breve, der vedkom disse. Men neppe har man, fra denne hele Tid, diplo- matiske Spor til nogen umiddelbar Deeltagelse af Kongen i Rigets Sty- relse og indvortes Anliggender.

7) S. 26. Den findes aftrykt paa Plattydst i Suhms D. Hist. XIV. S. 500—503; i dansk Overs. hos Hvitfeldt. II. S. 561. (jef. Suhm XIV. S. 26) At Greverne Henrik og Claus allerede efter R. Baldemars Bortreise af Landet skrev sig „Domini Jutiae“ (1368) s. Carstens, i Vid. Selsk. Skr. X. 110.

8) S. 27. Hertug Baldemars endnu afmægtigere Søn, som man ikke uretteligen kunde kalde „Henrik uden Land.“ Carstens. (Vidensk. Selsk. Skr. X. 110.)

9) S. 27. Hans herom i Nyberg den 24. Jun. udsiedte Brev har Carstens ladet aftrykke Vid. Selsk. Skr. X. 128. (Jvf. S. 130. 131.)

10) S. 23. En Historiker, hvis skarpe og heldige kritiske Blik vi maae agte ligesaa meget, som hans dannede og smagfulde Aand, i Forening med en ædel, af enhver Fordom ubildet Charakter, A. G. Carstens, (selv af Rødsel en Slesviger) har forsvaret denne Regjeringshandling af Margrethe. („Oplysning af det Spørgsmaal: Om det kan lægges Dronning Margrethe til Last som en Statsfeil, at Greve Geert til Holsen blev i Mæret 1386 forlehnet med Hertugdømmet Slesvig?“ Abh. V. Selsk. Skrifter. X. S. 104—131.)

11) S. 34. Jvf. Sartorius Gesch. d. Danf. V. II. S. 213—219. Han finder Margrethes Klegskab, i Underhandlingerne med Stæderne, beundringsværdig.

12) S. 40. Et af de stærkeste Beviser paa, hvor lidt overhebet i det 15de og 16de Aarhundrede Begrebet om Unionen har været bekendt i Overrige, jøe hvor lidt navnlig den formeentlig i Calmar 1397 sluttede Forbundsagt er bleven bekendt og antaget som saadan, kunne vi finde den Tausked, der hersker ikke allene hos alle ældre svenske Annalister, og i Rikshistorierne, men selv hos Ericus Olai og Johannes Magnus, om en Calmar Union; saaledes at Olaus Petri, der skrev under Gustav I., er den tidligste svenske Historiker, der kender noget til Unionen; og det dog kun efter Nævnsen af 1436. Dr. Paludan Müller har fuldstændigt og tilstrækkeligt oplyst dette; i det han tillige med afgjørende historisk Kritik har vist, at i diplomatarisk og statsretlig Henseende var det først i og ved det nylig nævnte Document af 1436, at der kan være Tale om en sluttet Forening, og om en Grundlov for denne. (Observatt. criticae de foedere Calmar. 1840. p. 88—101.)

13) S. 42. Ordret af det mærkværdige Fragment: „Processus observandus in regno electivo catholico, ipso rege illius defuncto,” &c. som upaatvivlelig har en dansk Geistlig fra det 14de Aarh. til Forfatter; og paa det stærkeste udtaler Rigsraadets Myndighed, og Grundsaetningen om et absolut Valgrige. (R. Anders D. Lovhist. II. 546. 47.)

14) S. 46. Christiern Nielsen synes fra Begyndelsen af at have været Carl Knudsen's Modstander. Uvennskabet imellem begge fleg, efter Jahn's Ord, „til et glødende Had imellem Wasa- og Bonde-Slægten.“ (Unionsh. S. 153.)

15) S. 47. Jahn gaaer endog saa vidt, at han ligesom antager, at Bogislaw 1420 var bleven valgt til Erik's Efterfølger. (Unionsh. S. 179. Anm. 4.) Kilden til denne hans Mening er Dronning Philippas Brev af 25de Jun. 1420, hos Piffelst I. 679. 80. (Barthold, Gesch. Pommerns und Rügen. IV. 1. Abh. S. 51. „Bernehme Reichsräthe, Bischöffe und Vasallen bezeugten den Act der Königin, welcher also als vollkommen rechtsgültig anerkannt werden konnte.“) Herom er imidlertid, hvad Danmark angaaer, megen Anledning til Tvivl. Man gik i

Danmark, naar Arveret til Thronen kom i Betragtning, ud fra andre Grundsætninger, end i Norge. Det var ikke blot Slægtskab til den sidst afdøde Konge, men Nedstammelse i lige Linie fra regierende Konger, som her kom i Betragtning. Hertug Bogislaw, var derfor bleven anset som uberegtiget ved Siden af Christoffer af Bavern, der i fjerde Led stammede fra Valdemar Atterdag; hvorimod Bogislaw, naar han slutte betragtes som en Fyrste af dansk Kongeblood, nedstammede i 5te Led fra Erik Blipping, og var en Søstersøn, ligesom Grev Christian af Oldenburg en Dattersøn, af Grev Geert VI. af Holsten. (Jvf. herom Carstens om Christian I. Afstammelse fra de danske Konger. Vid. Selsk. Skr. VIII. S. 361—63, og Stamtaflen til S. 366.)

16) S. 48. Dette berettes nemlig udtrykkeligt af en ældre Pommerst Kronikskriver, og Antallet af de tydske Krigsfolk, han førte til Danmark, angives til 2,000 Mand. (Micraëlius Altes Pommerland, S. 161.) Hvorledes Erik forbeholdt det tydske Krigsfolk under tydske Slots herrer i danske Fæstninger, beretter Hvittfeldt. S. 792. Jahn finder, som det synes (Unionshist. 160. 61) mere Dunkelhed, end fornødent, i disse Begivenheder, skøndt de Efterretninger, man har derom, ere saa og ufuldstændige. At Erik d. 24de April var i Bordingborg, (hvorfra han maaskee netop er afsejlet til Dangsig) kunde ikke være til Hinders for, at han, enten fra dette Sted, eller efter hjemkomsten til Danmark, afsendte Hans Krøpelin til Sverrige med et Forslag til et Møde i Wadstena ved Vindsetid. Vindsedag indfaldt den 21de Mai.

17) S. 50. Lagerbring IV. 144—47, henfører Kongens første Søfart til Gotland, og Herredagen i Søderköping til 1436 (som det synes med Rette). Hvittfeldt I. 800, har „Aar 1437 paa Foraaret seiled han ad Gotland.“ S. Lagerbring, IV. 179, som gientager dette efter Hvittfeldt. (Jahn, S. 166 nævner slet intet Aar.)

18) S. 50. Padorph Udg. af Rümfrøn. II. p. 117. o. flg. (1436 ligesom Hvittfeldt. I. 797.) Lagerbring. IV. 163, har det under Aaret 1437. Documentet, hvis Original ikke kendes, har hverken Sted, Aar, Dag, eller Besejling.

19) S. 54. Efterat et Møde til Galsmar havde været berammet d. 8de Septbr. hvor Erik dog ikke kom. (Lagerbring. IV. 168.) Jvf. Hvittfeldt I. 801. Ligeledes 1437. (Jahn. 175. 176.)

20) S. 58. Hvorledes Rigsraadet i Danmark historisk udviklede sig, paa hvad Maade det, ved Afgang af enkelte Medlemmer, blev suppleret, og om disses Antal i den ældre Periode, eller nogentid, var aldeles bestemt: hører til de Spørgsmaal, som ved Mangel af organiske Constitutioner eller Grundlove, og andre tydelige Bevistligheder i denne Materie,

altid ville blive meget vanskelige at besvare paa en afgjørende Maade. En lard, levdyndig Historiker, som første Gang har gjort denne, i vor ældre Historie saa betydende Institution til Gienstand for dybere Undersøgelser, har gjort det temmelig tydeligt: at Besættelsen af Pladser i Rigsraadet vel ikke kan antages altid, eller i en saadan Rettigheds fulde Omfang, at have været beroende af Kongens Villie. Rigets Biskopper sadde desuden altid, i Folge deres Embede, i Raadet; og selvstændige Medlemmer af dette vare ogsaa de høie Rigsembedsmænd, Drosten, Marsken, Hofmesteren og Cantikeren m. m. (Jvf. J. E. Larsen om Rigsdage, Landsting og Rigsraad i Danm. Hist. Tidsskr. I. S. 289—395.) Men den samme Forf. har tillige oplyst, at det paa den anden Side heller ikke afgjørende kan bevises: at Kongens Ret til at udnævne Rigsraadsmedlemmer og de høie Statsembedsmænd til nogen Tid, før Christian IV. Beslutning af 1615, har været indskrænket ved Adelsens Forslagsret; særlig da en saadan Indskrænkning ikke findes udtrykkelig indført i nogen Haandfæstning før 1648. — 3 Christoffer af Baierns svenske Haandfæstning af 1440 findes den imidlertid; men denne kan ogsaa holdes for en af de mest absolut aristokratiske, som nogen Konge i Norden har givet.

21) S. 60. Det var langt fra, at Eric af Pommern led sig ydmyge ved Fordrivelsen fra de tre nordiske Riger, og sin Degradation til Hertug over en Deel af Pommern. Han førte paa Gotland et høit og trodsende Sprog mod den tyske Ordensmester (Voigt. Gesch. Preussens VIII. S. 116 fig. 117. 148. Bartholds Gesch. von Rügen u. Pomm. IV. 153. 54); og forsvarede sin Besiddelse af Den (da han ikke kunde faae den solgt til den tyske Orden) ved Magt og ved List indtil det Yderste. Da han omsider i det mindste havde opnaaet den Tilfredsstillelse, at føre sin værste Fiende, Carl Knudsen, bag Lyset, og at kunne overgive Gotland til Christian I., levede han siden sine sidste ti Aar i Pommern, vel ikke uden Familiefirid, men heller ikke uden et Slags Anseelse og med Overholdelse af sin Magt og Myndighed. (Jvf. Barthold, auct. St. S. 151. 187. og fl. St. Ikke engang Tanken paa Overrigte havde han der reent opgivet.)

22) S. 62. Det mærkelige, ikke uden diplomatisk Konst og Snildhed affattede latinske Brev fra Christoffer, dat. Sabbato post Martini (3. d. 16de Novbr.) 1438, er aftrykt hos Lagerbring, IV. 579—581.

23) S. 64. „Quibus ille patienter auditis, & quasi vera esse crederet, simulato commendabat, laudabat, probabat & nihil rationabilius esse, quam ut talis in regem susciperetur, modis omnibus affirmabat.” *Er. Olai.* 1654. p. 186.

24) S. 65. „Post subjugentes: Si linguæ centum resonarent, oraque centum ferrea, Christophori laudes vox dicere nescit.” *Er. Olai*

25) S. 68. Tre Breve fra det næste Rigsraad til Erik af Pommern. 1410 og 1441. Jahn's Unionshist. S. 517—521.

26) S. 69. Dette er dog kun en Formodning af Jahn, paa Grund af at en ældre Harbogsskriver (P. Mai) beretter om Bondeoprør i Slesland, og siden atter i Jylland, i dette Aar: (S. R. D. I. 195.) Hvitfeldt nævner intet derom, hvor han fortæller og beskriver Kongens Krøning; men angiver som Grund til dens Udsættelse i Danmark, at man havde villet oppebie Hylsingen i Sverige og Norge.

27) S. 72. S. f. Ex. den af B. Thorslacius 1820 udgivne Egill Vendilskages Saga C. II. hvor det hedder om Vendisyskel: „A Vendilskaga i Jotlandi húa menn iller ok ótruir, ok að öllu verri ódrum mönnum í því landi.“

28) S. 76. Saaledes berettes det i P. Mai's Annales, som med megen Flid ere samlede, omtrent 100 Aar efter disse Begivenheder (S. R. D. I. p. 195.) Både her, og i sin Krønike (sammest. p. 142) adskiller han imellem den Opstand 1441 i Nørrejylland, og den her omtalte 1443. Hvitfeldt forbigaaer den sidste, og heri følger Jahn ham. Dahlmann (III. p. 171. 173) har nævnt dem begge.

29) S. 77. Strinholm: Sv. Folkets Historia under Kongerne af Vasa-Ätten. I. 96, 97.

30) S. 78. Et Exempel derpaa fra 1442 anfører Jahn, Unionshist. S. 210. I øvrigt er det, hvad endt man endog vil sige om Kong Erik, en falsk Bremsilling, at han sad paa Gotland allene som en Roversyrste. Han forsvarede sin Besiddelse af Den saalange han kunde, fordi han aldrig vilde opgive sin Ret til Sverige, og til det Yderste ikke lode den Udsigt fare, at han endnu ved fremmed Hjælp kunde fra Gotland gjøre et Tog til sit fædrenes Rige.

31) S. 87. At Margrethe og Erik af Pommern ingen Haandskræftning udsædte, lader sig vel forklare af de egne Forhold, hvorunder Dronningen antoges til Regentinde, og de Omstændigheder, hvorunder hendes Fostersøn blev hyllet. At Erik aldrig har givet nogen Haandskræftning, er neppe Tvivl underkastet. Rigsraadet havde ellers sikkert ikke glemt at beraabe sig paa dens Overtrædelse ved hans Udsættelse. At Christoffer af Baiern ikke skulde have udsædte sin Haandskræftning i Danmark, saavel som i Sverige, er snarere troligt. Men man har dog intet Spor til et saadant Documents Tilværelse.

32) S. 100. Hans Fader, Hr. Erik Krummedige, havde først været den fæstligste Portugis's Elisabeth's Drott, og siden en lang Tid (1404—1418) staaet i forfærdelige, ikke altid venlige Forhold til Erik af Pommern.

33) S. 100. Trede Pintsedag (d. 2. Jun) 1449, udsædte og besædte

han, tilligemed Biskop Jens, Sigurd Jonsen, „Norges Riges Forstander,” Domprobst Alf fra Bergen, Sigurd Bismson, Erkebiskop i Oslo, Dr. Hartvig Krummedige og øvrige norske Rigsraader, det formelige Hylingsbrev, hvorved Raadet antager Christian til Norges Konge, og anfører Hylingen til den 15de Jun. i Marsstrand. (Ny D. Mag. I. 72—74.) I det ovenanførte Brev fra Trondhjem, (af 24. Novbr. 1449.) hedder det nu: at Erkebiskoppen „maatte ingenlunde komme ud af Oslo, hverken til Søs eller Lands;” og da antog han og nogle af Norges Raad Christian til Konge paa ulovligt Sted, og uden den nordnordste Almues Vidende og Villie.” (Hadorphs Rimmfron. II. 165—68.)

34) S. 101. Jvf. Jahn's Un. Hist. S. 220, og de to Breve af (Erik Samundsen 1449) hos Jahn. p. 527. 528. Han kalder sig i det sidste „Norges Rigsforstander, Sonden for Døvre Kield,” og er formodentlig bleven udnævnt hertil af Carl Knudsen.

35) S. 102. Dette viser sig bl. a. i de hos Hadorph (Sv. Rimmfr. II. S. 159—170) og hos Jahn (Unionshist. S.) aftrykte Documenter.

36) S. 106. Jvf. herom Lagerbrings Sv. Hist. IV. S. 450—52. (Strinnholm) Sv. Folkets Hist. under Vasa-Ätten. I. p. 111. 112.

37) S. 106. Det fortæller vel at bemærkes, at med alle øvrige Krigsuheld, var dog, selv under Erik af Pommerns svage Regiering, Flaaden næsten altid i bedre Tilstand, end man skulde vente sig; saaledes at de Danske til Søs endog kunde byde Hansesæderne Spidsen, imedens man derimod altid synes at spore Svaghed i de Svenskes Soudrustninger.

38) S. 107. Jvf. Werlauffs tre Afhandl. til Chr. I. Hist. S. 24. 26. Samme om de norske Kongers Kroning. S. 36.

39) S. 107. Jvf. de Efterretninger, som Michael Bechaim har meddeelt om sin Reise til Danmark og Norge 1450. („Buch von den Wiernern. 1462—1465. Zum ersten Mahle nach der Heidelb. und Wiener Handschr. herausgeg. von Th. G. von Karajan.” Fort. p. XXXVII—XLI.)

40) S. 108. Werlauff om de norske Kongers Kroning. S. 35.

41) S. 110. Christian I. opfordrede saaledes en enkelt dansk Adelsmand, Niels Eriksen, (Gyldenstjerne) at møde til Toget, med tolv væbnede Svende. (Jahn. S. 231.)

42) S. 113. See herom Suhms Nye Samlinger, III. 337. Jahn's Unionshist. S. 233.

43) S. 122. Talsg i Rypylse Fogderi. Dr. Oluf Nielsen var norsk Rigsraad, og henføres i Almindelighed til den norske Adelsflægt Skanke. (Jvf. Werlauffs „Tre Afhandlinger til Kong Christian den

Førstes Historie. (Scandinav. Lit. Selskabs Skr. XVI. S. 95.) Det er meget paafaldende, at disse vigtige Bidrag til Oplysning af Christian I. Historie aldeles ikke findes at være benyttede i Dahlmanns Danmarks Historie 3die Bd.

44) S. 121. Jvf. Sartorius Geschichte des Hanseat. Bundes II. 818. 819. (Willebrandt Chron. III. S. 61—64.) Lybækkerne havde i den Anledning sendt en Raadsherre til Norge, hvor Kongen opholdt sig i Vinteren 1453—54. (Jvf. Werlauff. l. c. S. 101.)

45) S. 130. Michel Beheim, (i det ovenfor anførte Skrift) beundrer 1450 den Mængde af allehaande Ridsmandsvarer, som han fandt opbevarede i Bergen, i en saadan Rigdom og Overflodighed, „at en Konge over Tre Riger ikke vilde have kunnet opveie deres Værdi.“ Her, siger han, bringer Normanen sin Stofst til Torvs, og modtager derfor af Fremmede af alle Holfesfærd fæstbare Varer, som de bringe hertil fra fierne Lande. (Buch von den Wienern 1462—1465; Vorr. p. XL.)

46) S. 131. Werlauff, anf. St. S. 106. De her anførte Tilfælde ere dog først fra tidligere Aar (1467 og 1469.)

47) S. 131. Om Forholdene i Henseende til Biskopsvalgene i Danmark, s. Münters Reform. Hist. I. 82—84. Werlauff. anf. St. S. 45.

48) S. 137. Jvf. Werlauff, anf. St. S. 45—48; samt det S. 175—178 aftrykte plattyske Brev af Marcellus.

49) S. 139. S. bl. a. de i et Brev til Pave Calixtus, 31. Jul. 1456, angaaende Betrættelse af et Biskopsvalg i Reval, forekommende Ytringer. S. R. Dan. VIII. p. 377. Tilsvarende Kongens Breve til Cardinalem Johannes, „Presb. Eccl. S. Sixti in Transtiberini,“ (Idus Jun. 1456) ib. p. 372; til Paven Calixtus (Febr. 1456) ib. p. 395, og et andet Brev til samme Pave, ib. p. 409. Ikke mindre interessante ere to Breve fra Marcellus til Paven, Pius II. (Aeneas Sylvius) det ene dat. Stockholm, III. Cal. Dec. 1457, det andet, som udmærker sig ved en høi Grad af Frimodighed, dat. Kjøbenhavn. 8. Cal. Dec. 1458. (S. R. D. VIII. p. 388. 408.)

50) S. 144. Jvf. herom de Undersøgelser og genealogiske Fejlsø, der ere meddeelte i Sv. Biographiskt Lexikon. X. Bd. S. 250—54.

51) S. 145. Det er Skade, at man neppe har nogen Angivelse af den Pengesum, hvortil Stillingen af en Mand var anslaaet. At den ikke var saa ringe, sees af Summen, (1150 Mark) der 1455 betalttes af Ralløe Lehn; ligesom at Byrden i Stæderne maa have været lignet efter Formuen; en enkelt Borger i Aalborg skulde saaledes alene stille een Mand. (Zahn. S. 271.)

52) S. 149. Dette mærkelige Factum fattes i de svenske Kroniker, men

berettes i den lybekke Krønike af Meimer Koch, (ved A. 1457); en overhovedet god Kilde, som ogsaa i dette Tilfælde fortjener Opmærksomhed; da et af Bilkarene i de foreslaaede Betingelser var, at Christian I. skulde formaae Hanseslæderne til at gaae i Borgen for deres Opfyldelse; og den hele Beretning desuden er for omstændelig og nøiagtig til at kunne være opdygtet. (Jvf. Zahn. S. 265.)

53) S. 154. I Stedet for 60,000 ungerske Gylden, som Ordensmesteren først havde lovet, (efter et Brev af Christian I. d. St. Brigittes Dag o: 1. Febr. 1455) vilde den flandske Hærmeister kun give 2,000 Mark, og en Subsidie af 5,000 rhinske Gylden i 5 Aar. (I Følge et Br. fra Kiøbenhavn d. Lovord. efter Dionysii Dag 1455.) Christian I. Hager over (i et Br. dat. Malmö, Fred. efter Mauritii o: 26. Sept.) at den flandske Hærmeister intet gjorde paa sin Side for at opfylde Forbundets Betingelser. (Jvf. Arndt Livl. Chron. II. 144. Gadebusch, Livl. Jahrb. I. 154. Bogt Preuss. Gesch. VIII. 449—51.)

54) S. 157. Jvf. Hvitfeldt I. 433. II. 843. Schlegel Oldenb. Kongers Hist. I. 21. Lünigs N. Archiv. X. S. 3, 8. Gesch. der Streitigk. der Krone Dänemarks mit d. Gottorp. Hause. S. 6. Amtbor von der Holstein. Ritterschaft S. 17 (hvor han negter Gyldigheden af Const. Waldemar.) Christiani Gesch. Schl. Polst. II. S. 451—56. IV. 188. Gesch. unter d. Oldenburg. Hause. I. 17. Fald Schlesw. Polst. Privatrecht II. 144—46. Dahlmann. I. 465. III. 202—203. (Han antager her, at Christians Bekræftelse af den tidligere Forsikring ikke grundede noget nyt Statsforhold, og derfor ikke behøvede Rigsraadets Bekræftelse; men glemmer, at det-danske Raad aldrig havde bekræftet Constitutio Waldemariana.)

55) S. 159. Jvf. Schlegel Gesch. der Oldenburg. Könige. I. S. 34.

56) S. 160. Saaledes antager i det mindste Dahlmann (III. 205) dens Charakter, og beraaber sig paa Ditmars Krønike. (II. S. 22:) og paa Thrazigers Beretning. Westphalen Mon. II. 1358. m. fl. I Fortsættelsen af Ditmar hedder det dog kun: „de guden lude uth dem Lande to Holsten.“ Albert Krantz (Lib. XI. cap. ult.) har ligeledes som følger: „Tum procures *Holsatorum* sui secere arbitrii quem vellent dominum, elegeruntque regem Daniæ, ut fieret comes *Holsatiæ*; præsertim assentiente feudi domino, episcopo Lubecensi, Pervenit ergo Comitatus ad regem; *Ducatus autem tunc coronæ consolidatur*, quod diu a regibus per multos labores quæsitum” Dette mærkelige Sted har Dahlmann ved denne Leilighed ganske forbigaaet; og i det af ham citerede Sted af Thrazigers Hamb. Chronik (Westphalen III. 1358) forekommer ikke et Ord om nogen Slesvig-Holstens Landdag i Neumünster. (Herefter bør Stedet hos mig S. 160 rettere laves: „blandt

den holsstenske Adel, da denne samledes til en Landdag i Neumünster den 20. Jan. 1460.

57) S. 162. Saaledes bør uden Tvivl Artikelen i Tillægget af 5te April 1470 (Fred. før Palmefondag) eller den saakaldte „Tapfere Verbesserung der Privilegien,“ forstaaes; og saaledes har ogsaa i det Bæsentlige Falk, Echl. Høst. Privatrecht, II. 162, meddeelt den. Dahlmann, III. 213, som fortæller den ganske anderledes, siger dog: „Auch Falk versteht diesen wunderbarlich gefassten Artikel so.“ Den siger tydeligt net: „Efterlader Kongen kun een Son, og vil denne stadfæste Privilegiene, da skal han vælges; hvis ikke, da kan vælges en anden Herre blandt de nærmeste Arvinger.“ Saaledes kan denne Artikel med Rette siges at være til Fordel for den directe Arvesøge.

58) S. 167. Detmars Chronik. II. 237. Hese Stattens Værd angives her til 16,000 Mark i Penge. Jvf. Jahn. S. 281. Not. 1.

59) S. 171. At Christian den Første imidlertid baade før og efter 1460, og det hyppigt nok, har maattet fordrø usædvanlig Landstat eller „Landhielp“ af Almuen i Danmark, finder man bl. a. Spor til, f. Ex. i hans Breve til Dr. Niels Griffen (Gyldenstjerne), hvoraf nogle ere trykte i Suppl. (Myerups) Nye Saml. til den d. Hist. III. S. 336—352. Man seer saaledes af denne og andre Kilder, at Kongen bl. a. har faaet Landhielp af Danmark 1451, 1459, 1463, 1468, 1473, 1478, m. fl. A.

60) S. 172. Det første Brev, udstedt af 12 Rigsraader, er af 14de Aug. 1463; saaledes faa Dage efter Kongens Ankomst fra Finland. Der gaaer Erklæringen ud paa, at Kongen bør æfke Støttet Stodholm tilbage, og holde Erkebiskoppen i Forvaring, indtil hele det svenske Raad kunde samles. Den anden Kiendelse, en Maaned senere, er af 13de Sept. udstedt af 24 Rigsraader, foruden de tre anførte Biskopper; og er en blot Betræffelse af den tidligere. Den tredje er af 14de October, udstedt af to af disse Biskopper og 22 Riddere, (hvoriblandt nogle andre Navne) gaaer ud paa at billige og samtykke, at Kongen fører Erkebiskoppen med sig i Forvaring; („att hans Nadh skulde haffua hanom nw strax hædhæn i mweligh forwaring, hwor hans Nadh theckes, swo længe thenna vpstöd oc vpressning thess bæthere maa wardhe afflaght“); dog saa, at ingen Dom maatte fældes over ham, uden i Överrige, og ved Rikets Raad.

61) S. 175. Efter Jahn, Unionshist. S. 287 seilede Christian I. tilbage ved St. Hans Dags Tid. Dette var dog ganske imod det Forsæt, som Kongen endnu yttrede den 20de Mai 1464, (Domin. infra octavas Ascensionis) at han ikke i dette Aar vilde vende tilbage til Danmark. Paa denne Dag skrev Kongen fra Stodholm til Niels Griffen Gyldenstjerne, at denne maa indrette det saaledes med Kof og andre Fornødenheder til de Folk, han skal sende Kongen, at de kunne blive i Överrige Vinteren over.

„Efftir swodan Leylighet, som wii her en forfare, befryckte wii oss ey wel at kwne hædhen fare i *thenne tilkommende winter*, oc ey aflade thet tal Folk, som wii nw her hæfue, oc efftir oss songende wordhe Oss hobes thoc meth gudz hielp raskelige at songe een goth ænde om alle ærende, oc *göre thet nw medhen wii her ære*, heldir en wii skulde hwert aar her efftir swodan vpstødh afwerge oc wedhergöre meth swodan swarlighe oc skathelige reyser.”

61 (b) S. 176. [Lin. 4, nedenfra, hvor bog Tallet er glemt]. Man har et mærkeligt og interessant Diplom, der indeholder et Notarial-Bidnesbyrd om den høitidelige Forsoning imellem Kongen og Erkebiskoppen, der foregik i Minoriter Klosters Episcopat (in refectorio officiali fratrum Minorum) i Kiøbenhavn, d. 14de Septbr. 1464; i Overværelse af Erkebiskop Tuv e i Lund, Biskop Knud i Viborg og Johan i Aarhus, Hofmesteren Eric Ottesen, Dronning Dorotheas Hofmester Torstij Rønnow, og en deel andre Rigsraader. Erkebiskoppen afbad, utvungen, uopfordret, „sponte, ex mera & intima voluntate” knæende sine Forseelser (omnia & singula inique gesta ac perpetrata) imod Kongen, og bad denne, igien at tage ham til Naade. Kongen opfyldte hans Bøn, i det han løste Erkebiskopen op fra Jorden og sluttede ham i sine Arme („de terris in brachia sua regalia recipiens & amplectens.”)

62) S. 180. Jvf. Hvittfeldt. II. 911. 915. Jahn. S. 302. Historisk Tidsskrift. V. S. 511. 572.

63) S. 182. Strinholm, Vasa-Ällens Hist. I. 147. Efter denne Forfatter døde Erkebiskoppen „fem Uger efter at Carl Knudsen igien var opstøget paa Thronen.”

64) S. 183. See Rigsraadets Bevilgning, aftrykt iblandt Bilagene S. 555, hos Jahn, der (som Dahlmann har bemærket) ikke ganske rigtig har forslaaet Documentet. Man seer i øvrigt hos Jahn, S. 556, at Kongen ogsaa tog en særskilt Betræktelse paa denne Bevilgning af Adelen i Skaane, d. 19de Novbr. 1468.

65) S. 191. Der har vel ogsaa i Danmark fundet sig enkelte Undtagelser fra det her fremstillede almindelige Forhold i det høiere Aristokratie. Man kan t. Ex. nævne Thotternes Slægt i Skaane, der fra Arilds Tid var en af de magtigste, betydeligste og rigeste i dette Land. Men heri laae uden al Tvivl ogsaa Grunden til den alvorlige Modstand, Christian den Første fandt hos enkelte Herrer af denne Slægt, hvis Historie og Forhold til denne Konge fortiente en særskilt Udvikling.

[65. Dette Tal, anden Gang anført S. 195, bortfalder.]

66) S. 195. Hvittfeldt I. 8tes. II. 909. Jvf. J. P. Schlegel Gesch. der Oldenburg. Könige. I. S. 37. 1465 (3. Decbr.) klager Kongen

i et Brev „ad Cardinalem Mantuanum“ over Markgreve Albrecht af Brandenburg: „bona quædam minus juste detinet, quæ tam ex dote suo, quam hæreditario jure, consorti nostræ sunt debita.“ Markgreven, hedder det, har tidt nok, ved Brev og Bud, været krævet; men hverken har han hidtil betalt, eller synes nogentid at ville betale.

67) S. 196. Sagen, dette Giftermaal vedkommende, havde længe tilforn været indledet ved fransk Underhandling og Mægling paa et Møde, som holdtes i Bourges, hvor et Slags Forening desangaaende blev udfærdiget d. 8de Decbr. 1420. s. Hvitfeldt. II. 889—891.

68) S. 196. At det stete med det norske Rigsraads Samtykke tilføier Hvitfeldt udtrykkeligt. II. 913. 914. Dahlmann (III. S. 246) har ingen anden Grund til at tvivle derom, „end at man neppe skulde holde det for troligt.“

69) S. 198. v. Halem Geschichte Oldenburgs. I. S. 355. Istedtignis angives her (efter „Archivnachrichten“) kun Aaret men uden Datum. Jvf. Lunig. R. Arch. 2. Contin. VIII. Nr. 10. 11. Efter de i vore Arkiver bevarede Kilder, vil det ikke let være mueligt, nøiagtigt at angive, hvor store de Pengesfordringer egentlig vare, som Grev Geert kunde giøre til sin Broder. Det er imidlertid beviist, at paa Kongens Hovedforordning, givet i Ribe, 1460 (der løb paa 40,000 Gylden, hvoraf 5,000 skulde betales samme Aar, de øvrige 35,000 i femten paafølgende Aar) var der efter Pinitid 1465 ikke meer end 4,500 Gylden ubetalte, og disse bleve udbetalt i to Terminer (den sidste St. Matth. Dag 3: 21. Septbr.) 1470. Langt fra, at Grev Geert, med Hensyn til denne Gieldesforordning, havde Grund til Klage, er Summen endog saa bleven afbetalt 5 Aar tidligere, end det i Gieldsbrevet var lovet. Zahn har (i Unionshist. S. 280, Not. 1) en urigtig og alt for høi Angivelse af Indløsningssummen for Holsten, eller Kongens Gield til sin Broder. Jvf. S. 277, hvor Summen igien er forstillet: 80,000 Gylden, til begge Kongens Brødre; men Grev Moritz (som dog først døde 1461) findes ingensteds nævnt i Kongens Forordning og andre Documenter angaaende disse Gieldesager.

70) S. 199. „He ret upp alle slote unde hove der guder hande lude, unde makede vruntschop myt en, unde toch vele guder lude to sik, de myt em tovillen unde by em blyven.“ Detmars Chron. Graustoff. II. 582.

71) S. 199. Onsdag efter Palmesøndag (d. 10. April) var han i Ryttsing paa Jalsfer. (Dipl. „in castro nostro Nikiöbing.“) Den 2de Apr. (Sabbat. post. Marci Evang.) var han paa Gottorp. Den 6. Mai i Kiel.

72) S. 199. Man har Breve af Kongen, dat. Segeberg 14de Sept.; 3. Decbr.; 16. Decbr.; 1. Novbr.; 11. Novbr.; Gottorp, d. 12de Decbr.

73) S. 199. Dette tilmelder han d. 1ste Novbr. Borgemeister, Raad-

mænd og Menighed i Kiel, og byder dem giøre H. Ransow al sædvanlig Pligt, saalange han har dette Slot i Pant; „uthgenahmen gestlike Lehenware, vrige manne denst, vnde wes dat mene land deyt.” (dat. *Segeberg* die omn. Sanct.)

74) S. 202. Detmars Lübedische Chronik, herausgeg. von Grautoff (Fortsetzung 1401—1482, v. Reimer Koch.) II. Th. S. 315. 16. Jvf. Jahns Unionshist. S. 329 o. fig. og de vigtige Diplomer Nr. 44 og 46 i Bilagene hos denne Forf.

75) S. 204. Den 2. Mai 1469. (Regesta Dan. Vol. I. Nr. 4349.)

76) S. 204. Forbund imellem Ridderstabet og Dittmarskerne, af 8. Jul. 1469. (Vollen Ditm. Gesch. III. p. 26—31. Regesta Dan. Vol. I. Nr. 4352.)

77) S. 205. Iftesaa, og tildeels interessante Breve, udstedte snart paa Dansk, snart paa Plattysk, vidne om, at hun i Kongens Traværelse var beklædt med en Regentindes Myndighed; i det mindste ere saadanne Breve udfærdigede ganske i samme Stil som Kongens; f. Ex. følgende: „*Dorothea*, „dei gratia Dacie, Swecie, &c. regina, &c. Premisso nostro fauore, „kere *Oleff*, oss ær til withnæ wordhen at J wele beskatte en aff wore „burgere i *Stubbeköpinge* som hedir Jens Frændissen, oc seyder hanem „tilmeth: thi bethe wil Ether oc biude ati lade honom ware vbeskattet „oc vseydet, ær han Ether nogith meth rætte plichtig, tha skall han „komme for wor kere naduge Herre eller oss, göre oc pleghe Ether „alt thet ræt ær, oc ladir honom ther vthower bliffue vfeidet, her wider „at rætte Ether effter, oc lader thet engelunde. In Christo valete. „Scriptum *Hafnia*, crastino b. Bartholomæi, nostro sub sigillo. Anno „&c. Lx. nono. — Udskrift: Dilecto nobis *Olauo Petri*, militari nostro „in *Swenstrop*.” Ifte mindre interessant er Dronningens Brev af 22. Febr. 1474 til den bekjendte Niels Eriksen Gyldenstjerne, som faaer en temmelig alvorslig Paamindelse om, ifte at befatte sig med et Herred, som Kongen havde pantsat, forend det med Rette blev indløst. (Suppl. Nye Saml. III. S. 347.)

78) S. 205. Hos Christiani (Oldenb. Gesch. I. S. 62 og fig.) ere Efterretningerne om disse Forhandlinger i A. 1469 ufuldstændige og utydelige, da han især kun følger Hvitsfeldt og dennes Rilder, og ifte har benyttet de Lübedske Krøniker. Her (i Fortsættelsen af Detmar; Grautoff II. 321. 322) hedder det utrykkelig i A. 1469: „In al den tid dat de guden lude clageden over *Greve Gherde*, do was he sulven up demeslote, unde dorste dar nicht afgang.”

79) S. 206. Detmars Lüb. Chron. von Grautoff. II. Th. (Detmars Fortf. t. Aar 1469.) S. 324. Jvf. Hvitsfeldt. II. 928. Christiani I. S. 62.

80) S. 207. At dette Aar, hvortil Hvitsfeldt henlægger denne Tractat, som han i dens hele Indhold meddeler (II. S. 924—28) er det rigtige:

kan, efter de øvrige Begivenheders Folge og Sammenhæng ikke være tvivlsomt; (Regesta dan. Vol. I. Nr. 4360) skøndt man endelseds (*Lünig Collectio nova. T. II. No. 16*) finder Aaret 1470, hvilket *Christiani* (*Gesch. des Oldenb. S. I. 65*) ogsaa synes tilbøielig til at antage. Forslaget om den Gældsfordring, hvorfor Hensborg blev givet i Sikkerhed (anf. hos *Christiani S. 66*, efter *Lambecii Rer. Hamburg. L. II. p. 91*) tilhører samme Aar, som Tractaten. Den omstændelige og ordentlige Fortælling i den Lybekske Krønike (*Grautoff II. 327—331*) henlægger ogsaa Dronningens, og længere den Kongens Ankomst til Holsten, og Grev Geerts paafølgende Fængsling paa Segeberg til A. 1470. (*Jahn S. 333* anfører et Archiv-Document om sidstnævnte Begivenhed, af 16. Jul. 1470.) 3 Julii Maaned er den foregaaet, som man seer af de øvrige Breve. Reg. Dan. Vol. I. 4376, 77, 78, 4380, 82, 83, 84.

81) S. 208. Den plattyske Fortsætt. af Detmars Krønike. Grautoffs Udg. II. S. 328.

82) S. 209. Et saadant Brev til Staden Oldenborg (i Holsten) udsedte Kongen fra Hensborg d. 3die Jul. (Regesta Dan. Nr. 4376.) Da han opholdt sig nogen Tid hos Borgerne i Byen, inden Slottet blev aabnet for ham (*Reimer Kochs Kron.*), kan dette Brev mueligen være givet i denne Mellemtid. Egnede Breve ere uden Tvivl udgaaede til flere holstenske Stæder.

83) S. 209. Hos *Jahn S. 333*: „Under tilfagt sifter Leide begav Greven sig til Segeberg.“ Dette er netop tvært imod *Reimer Kochs* ypperlige Krønike, som Forfatteren dog næsten heelt igennem har fulgt, ikke allene i holstenske, men ogsaa i svenske Begivenheder. Stedet, der i det særdeles af *Jahn* i Unionshistorien benyttede Haandstift i det Kgl. Bibliotek, (*Udredt Saml. 2293. 4to*) endnu fuldstændigere og tydeligere, end i Fortættelsen af Detmars Krønike (hos *Grautoff, II. S. 329—30*) fortæller den hele Begivenhed, lyder i Sammenhæng saaledes: „Grave Ghert gaff dat Hus up (Hensborg), und also dat olde sprick- „wort is, dat nein Vos so listig is, he wirt dennoch gefangen, Also „gink idt Grave Gherde ock; wente he drock sick up synes Broders „gülderteren Hert, und leet sick gedünken, he hedde dem Koninge so „vaken Brillen vorkost, und were syner Kunst so gewisse, idt wurde „ock up dat mael nicht seilen; Und reet also mit deme Koninge na „Segeberge, und vorgat, dat he sick met geleide vorwaren scholde; „leep also in dat Nette, er he sulvest wuste.“ (Profesfor A. L. J. Michelsen har allerede 1827, i Ansehn. af en Forordn. af Christian I., der var en Folge af disse Uordener 1470, ladet en stor Deel af *Reimer Kochs* Beretning om Grev Geerts Begivenheder afstrykke: „Ueber die „1470 erfolgte Aufhebung des Holstischen Rechts in der Krempen und Wis- „sler Marsch.“ *Falks Staatsbürgerl. Mag. VII. p. 109—121.*)

84) S. 211. Efter Fortættelsen af Detmars Kronike (II. S. 329) sad han fangen saa længe, indtil Kongen igjen havde faaet Slottene i sine Hænder. (Jvf. ogsaa Reimer Koch, i Staatsbürgerl. Mag. VII. S. 119: „Han maatte overgive Slottene, og hvad han ellers havde i Landet, om han vilde slippe ud af sit Fangenskab.“) Hvitfeldts Fortælling, II. S. 930, om hvorledes Greven blev taget til Fange, er afvigende fra de hollandske Kronikers.

85) S. 212. Jvf. herom den i Falds Staatsbürgerl. Mag. VII. S. 107—133 af Prof. A. F. J. Michelsen meddeelte Oplysning: „Ueber die 1470 erfolgte Aufhebung des Hollischen Rechts in der Krempner und Wisler Marsch.“

86) S. 214. Den 6te Septbr. 1472 var Kongen i Cutin. Regesta Dan. I. No. 4441.)

87) S. 215. Jvf. A. F. J. Michelsen: „Nordfriesland im Mittelalter.“ Schlesw. 1828: Urkundenbuch, Nr. 51. S. 238—249. (S. ogsaa Regesta Dan. Nr. 4457.) Til Dronning Dorothea stienledes alle Claus Rixstors Gods i Sundewit og paa Als, „der vare forbrudte for hans Forræderi da han drog til Fjeld mod Kongen.“ Michelsen, S. 243.

88) S. 218. Udskillige Anviisninger af saadan Art, udslede af Kongen i danske Breve, f. Ex. til Hr. Otte Nielsen og dennes Søn Hr. Erik Ottensen Rosenkrantz, haves endnu. De gaae i Almindelighed ud paa, at Modtageren vilde udbetale til en vis Kjøbmand i Lybek eller Hamborg, enten hvad han af sit Lehn skulde svare, eller hvad han havde oppebaaret af den Kongen bevilgede Landhielp, m. m. Saaledes tilmeldte Kongen d. 15de Oct. 1470 Hr. Erik Ottensen (Rosenkrantz) at han var „Heyne Bolke i Lybek en stor Sum Penge skyldig,“ og havde tilfagt ham at faae til Afdrag paa Gielde „al den Landhielp, som Hr. Erik nu skulde oppebære i Skanderborg Lehn;“ hvilken Oppebørsel Kongen anviser ham at udbetale til Lybek. Det forekommer ligeledes ofte nok, at Kongen anviser Renterne af en saant Pengesum i Toldindtagterne. Saaledes pantsætter Christian I. 1469 til Hans Brun, Borger i Lübek, 200 Mark dansk Mynt aarlig af Tolden i Ribe for 1600 Mark Lyb. (Segeberg. 6. Novbr. Ligeledes sælger og oplader Kong Christian og Dronning Dorothea til Henrik Castorp, Borgermester, og flere Borgere i Lybek, 224 Mark Lübek i aarlig Rente ud af Tolden til Gottorp (7 Procent), for 3,200 Mark, som Kongen og Dronningen havde laant „til Landets Nødsræft.“ (1470. Alle Gælds Dag.) o. f. fl.

89) S. 218. Dronning Dorothea løste bl. a. Enkehertuginde Margrethe til Slesvig ud af hendes Livgedinge Rendsborg, med 7 Kirkefogne, som hun ikke kunde have i Fred for Grev Geert af Oldenborg, og gav hende derfor et Brev paa 800 fuldværgtige rhinske Gylde aarlig;

samt udstedte et Vælskæsbrev til hende for den Rente (2,500 Gylden), Greven var hende skyldig for disse Besiddelser (1470. 30. Jun.) Samme Armaa Dorothea have hjulpet Kongen med en betydelig Sum, (formodentlig for at udrede, hvad han endnu var sin Broder skyldig, m. m.), da han pantsætter til hende Sønderborg for 14,000 rh. Gylden. (2. Septbr. 1470.)

90) S. 219. Saalebes (1457) til den bekendte Italiener Geminianus fra Treviso („Geminiano Trivisano“) der var „Marfkal (eller Pfaltzgreve) ved Kongens Hof, og Kongelig Taler- o: Gesandt. (Aule nostre regalis Palatino & Oratori nostro.) Kongen havde med egen Haand givet ham Riæden, men han fik desuden Brev paa denne Hæder. (Scr. R. Dan. VIII. p. 392. Sammeft. p. 432. 33. Brevet (1. Decbr. 1462) til Markgreven (Franciscus?) Frederik af Mantua, som Riæden tilfattedes ved et Kongeligt Sendebud. End videre til (1457. Nov.) „Edvardus Justinianus, vir spectabilis, Cives Januensis,“ sammeft. p. 387. 389.)

91) S. 220. Han var gift med Barbara af Brandenburg, en yngste Søster af Dronning Dorothea. En Datter af Ludvig af Mantua og Barbara havde den Mailandske Fyrste Galiazzo Maria Sfortia haadt til Hgte. (Schlegel Samml. II. 4. S. 23.)

92) S. 220. Af en Regnskabsbeg for Vaticanets Sacrificie („Entrate della Sagrestia Vaticana“) er det oplyst, at Kongen d. 12. April 1474, da Reliquier forevistes ham, offrede „5 Ducati papales,“ og en anden Gang, d. 23de April „Ducatos 10. Venetos, quando sibi fuerunt ostensæ Reliquiae.“ *Franc. Cancellieri Notizie della Venuta in Roma di Canuto II. e di Christiano I. Re di Danimarca, &c. Roma. 1820. 4. p. 13.*

93) S. 221. Paa Hjemreisen fra Rom, da Christian I. d. 6te Mai 1474 anden Gang kom til Bologna, og selv var tilstede paa Universitetet, da to af hans tydste Følge (en Jurist og en Mediciner) erholdt Doctorværdigheden. Ved Promotionen var Kongen ikke at formaae til at sætte sig paa den ophøiede Tribune, der var indrettet for ham; men erklærede, „at han ansaae det som en Hæder for sig, at sidde i lige Rang med Mand, hvis Værdighed havde givet dem Berømmelse og Agtelse over hele Verden.“ (*Barthol. Dulcinus de vario Bononiens Studio; i Muratoris Thesaurus Ital. VII. p. 1. pag. 31. Jvf. Gram's Udg. af Meursius, p. 655. not. a. Schlegel Samml. I. 4. S. 36.*)

94) S. 222. De gik især ud paa, at Enhver af Selskabets 50 Medlemmer erholdt Tilladelse til, efter Behag at vælge sig, blandt Præster eller Munte, en egen Skriftestader, der i Dødstimen kunde siente Absolution; dog med den tilføiede, neppe usornødvendige Trudsæl: at om Kongen syndede i Tillid til denne Pavenes Gunst, skulde Absolutionen være uden Kraft. (Jvf. Pontepidan Ann. II. p. 663. Schlegel Samml. zur D. Gesch. II. 4. p. 29.)

95) S. 222. Dette grunder sig i det mindste paa den bekjendte Strivelse til Cantdieren Joh. Friis fra den gamle Bispe Bilde, (der i sine yngre Aar, som Domprovst i Viborg, var Cantdier hos Kong Hans); hvilket Brev (rimeligvis skrevet 1538—40) allerede af Stephanus 1649 var meddelt D. Worm (Epp. I. p. 290), som i det mindste ingen Tvivl havde om dets Ægthed, der siden (1683) uden Grund blev anfægtet af B. Worm (Suppl. Saml. I. 3. S. 93); ligesom en Deel af Brevets Indhold af tidligere Forfattere (endog af Heraldikeren Klevenfeldt) er bleven misforstaaet og mistydet. D. Bilde taler saaledes intet om „et Elefant-Billede, som har hængt i Kiøden.“ (Klevenfeldt; i Suppl. Saml. I. 1. S. 50); men siger, at de, „som vare i samme Orden“ (Christian I. Broderskab) „møtte og schulde bære itt *Selschab* (o: Kiøden), som wor gjort udi *lignelse* efter *Elephant-diur*, og itt *Spege*ll (o: en Plade, Medaillon) under udi samme *Sellschab*,” o. s. v. (s. Dän. Bibl. II. 107. 1738, hvor Brevet først er trykt.) Denne Beskrivelse svarer netop til Kiødens Beskaffenhed, saaledes som Kong Hans bærer den paa sin Liigstuen (nu i St. Knuds Kirke i Odense). At ogsaa den franske Adelsmand og Parlamentspræsident Francois de Bordeaux, der var sendt til Danmark af Frans I., og den 20. Novbr. 1518 sluttede en Tractat med Christian II., af denne Konge har faaet Christian den Førstes „Selskab“ eller Ordenskiøde og Tegne, har jeg 1827 vist, i Ny D. Mag. V. S. 55—61. — Naar der ovenfor siges: at Christian I. ikke „besæftede sit Broderskab ved Stiftelsesbrev og egne Vedtægter“: da er derved nærmest tænkt paa egentlige Ordensstatuter. Kongens Stiftelses- og Gavebrev for Capitlet i Roskilde af 9. Octbr. (Dionysii Dag) 1464 nævner i øvrigt tydeligt nok Ordenstegnet („*Sodalitii nostri tessera*“), hvilket Broderne, tilligemed Kiøden, samt deres Baaben med Navnet under, ved deres Død skulde sende tilbage til Capitlet, til hvis Bygning og Prydelse Guldet, eller Værdien deraf, skulde anvendes. (Jvf. Pontoppidan Ann. Eccles. II. p. 633.)

96) S. 231. Man har fra A. 1474 et mærkværdigt Brev fra Capitlet i Ribe til Bispe Peder sammesteds, med Klager over denne Biskops flammelige Laster; Brevet er udstedt med Underskrift og Consens af Archidiaconus, decanus, Cantor og 10 Canonici. (Bartholiniana. T. VIII. p. 459.) Ligeledes et andet samtidsdigt Brev (sammest. T. VIII. p. 457), hvori Capitelherreerne hver især bevidne, aldrig at have samtykket i, at Biskoppen skulde tage noget „*annuale subsidium*“ af Kirkerne i Stiftet.

97) S. 234. Endnu 1477 (Sabbato proximo festo b. Johannis Bapt. decollationis) skrev Kongen eftertryffelige Breve til Biskopperne, og erindrede om hans tidligere Opfordringer til, at de vilde overveie med Capitel, Abbeder og Provster, hvormegen Delsk ethvert Biskopsdomme kunde give til Universitetets Stiftelse og Vedligeholdelse. Kongen paaminder dem om, at handle i denne Sag saaledes som Rigtis og Kirkens Ære udtræder. „Thi wil gjorde oss stor vmagh oc sammeledis thæring förre enn

wii komme ther om till ende, Oc ſculde thet icke nw fulkommes, tha ware thet oss till forsmeligheet." Om denne Opferdring havde mere Virkning, end de tidligere: derom ſaavnes hiſtoriſt Efterretning.

98) S. 235. Et Exempel derpaa have vi bl. fl. i Kongens eftertrykte ſige Klager til Paven 1450 over en uforſtammet Canonicus i Roſkilde, en Enevift ved Navn Birger, ſom uden Kongens Samtykke var udnævnt af den afdøde Pave Nicolauſ V. (Pontoppidan. Ann. II. 611—616. S. Rer. Dan. VIII. 374. 75.) Man ſeer imidlertid ogſaa heraf, at paa egen Haand kunde Regenten iffe engang ſaae et ſaadant Medlem af et Domcapitel fordrebet, der benævned „monstrum teterrimum, crimine læsæ majestatis conſpersum." Andre Exempler paa at Chriſtian I. med Kraft forſvarede ſine kongelige Rettigheder i Kirkeſager mod den pavelige Curie, forekomme hos Werlauff, l. c. S. 83—85.

99) S. 238. Exempel derpaa forekommer i et langvarigt Fiendſkab under Chriſtian I. Regiering imellem Lave Brok til „Eſentorp" (Eſtrup) og de to bekendte, af Chriſtian I. meget yndede Riddere Otte Nielsen og Erik Ottesen (Roſentrang) til Biørnholm (Roſenholm.) Om denne Strid haveſ Documenter fra 1460—1475, hvoraf ſees, at man gjensidig beſtyldte hinanden for adskillige Voldsomheder (ſ. Ex. at Lave Brok engang havde ladet 16 væbnede Evende ligge en heel Dag for Biørnholm, for at paaſe Hr. Otte Nielsens Feged op, og ſlaae ham ihjel, m. m.) Der blev ofte indgaaet Fred paa en vis Tid, og med beſtemt Opſigelfe; endelig udfædte Erik Ottesen d. 3. Decbr. 1475 et Brev: at han havde tilſagt Lave Brok „et ſtabigt, fuldt og ſaſt Venſkab, fuldelig og troligen at holde ſom en god Chriſten Mand bør giøre den anden;" efter hvad han havde ſagt og lovet R. Chriſtian „i hans Naades Haand," at han ſaa vilde giøre og holde.